د گەل
مرۆڤێن خودێ

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

- کتێب : د گەل مرۆڤێـن خودێ
- نڤیسەر : تەحسین ئیبراهیم دۆسکی
- کۆمپیۆتەر : تەحسین دۆسکی
- چاپا ئێکێ ١٤٢٢ ک ٢٠٠١ ز
- چاپخانەیا : هاوار – دهۆک

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ . الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ . لَهُمْ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاة الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

سورة يونس : ٦٢-٦٤

عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ : ﴿ إن لله أهلين من الناس ﴾ قالوا : من هم يا رسول الله ؟ قال : ﴿ أهل القرآن ، هم أهل الله وخاصته ﴾ .

رواه الحاكم وأحمد والنسائي وابن ماجه

دیساری

بــۆ :

مرۆڤـێـن خودێ .. بۆ بـیـرهاتن .

وبۆ :

مرۆڤـێـن دنیایێ .. بۆ مفاوەرگرتن .

٥

پێشگۆتن

إنَّ الحمد لله ، نحمده ونستعينه ونستغفره ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ، وسيئات أعمالنا ، من يهده الله فلا مضل له ، ومن يضلل فلا هادي له ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، وأشهد أنَّ محمداً عبده ورسوله .

﴿يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن إلا وأنتم مسلمون﴾ [آل عمران : ١٠٢] .

﴿ يا أيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالاً كثيراً ونساءً واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إنَّ الله كان عليكم رقيباً ﴾ [النساء : ١] .

﴿ يا أيها الذين آمنوا اتقوا الله وقولوا قولاً سديداً * يصلح لكم من أعمالكم ويغفر لكم ذنوبكم ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيماً ﴾ [الأحزاب : ٧٠،٧١] .

أما بعد : فإنَّ أصدق الحديث كتاب الله ، وأحسن الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم ، وشر الأمور محدثاتُها ، وكل محدثة بدعة ، وكل بدعة ضلالة ، وكل ضلالة في النار .

د ناڤ مرۆڤان دا هندەك کەس هەنە پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ناڤێ وان یێ کرییە ((مرۆڤێن خودێ)) ؛ چونکی ئەو بۆ خودێ دژین وبۆ خودێ دمرن .. ئەڤ مرۆڤێن ژێگۆتی وەکی مرۆڤن ، ب وی تشتی کەیفخۆش دبن یێ مرۆڤێن دی پێ کەیفخۆش دبن ، و ب وی تشتی دئێشن یێ مرۆڤێن دی پێ دئێشن ، بەلێ تشتێ وان ژ هەمی مرۆڤێن دی جودا دکەت ئەوە ئەو دژین نە بۆ ژیانێ ؛ چونکی ژیانێ پێتڤی ب وان هەیە ، وگاڤا ئەو دمرن ژی عەرد وعەسمان ، گیاندار وشینکاتی ، بۆ دگرین وژێ خەریب دبن !

توخمەکێ غەریبن ، د ناڤ مرۆڤان دا گەلەك دکێمن ، بەلێ چو گاڤ وچو دەم ژ وان ڤالا نابن ، پترین جاران ئەو د ناڤ خەلکی دا دڤەشارتینە ؛ چونکی ئارمانجا وان ئەو نینە ل پێشییێ بن .. دبەرزەنە ؛ چونکی ئەو ل دویڤ دنیایێ نابەزن ودەستێن زەلامێن دنیایێ ماچی ناکەن .. بەلێ یا غەریب ئەوە د گەل ڤێ بەرزەیییا خۆ ژی هەمی دەمان وەکی ستێرێن عەسمانی ـ ئەوێن گەلەك ژ مە دبلندتر ـ ئەو گەش دکەن ، و ل شەڤێن ڕەش وتاری ڕێڤنگ ورێبار ل بەر ڕۆناهییا وان ددەنە ڕێ .. گەلەك جاران مرۆڤ ژ نەزانینا خۆ هزر دکەت کو هەیڤ وستێر دزێدەنە وچو مفا تێدا نینە ، بەلێ دەمێ عەورێن ڕەش خۆ ددەنە ئێك وعەسمان دئازریت ودنیا دبتە تبل چاڤ ، هنگی ئەو بهایێ هەیڤ وستێران دزانت .

مرۆڤێن خودێ خودان دلەکێ پاقژ وبژوینن ، دلەکێ وەسایە قرێژا دنیایێ هەمی نەشێت خۆ هندی جهێ دەقەکێ ژی ژێ ڕەش بکەت ، یان خۆ بەقەم ژی بکەت .. مرۆڤێن خودێ خودان باوەرییەکا ڕوهن وگەشن ، ڕۆناهییا قورئانێ ل سەر دێمێ وان دیار دکەت ، بێی خۆ وەستاندن ئاخفتنا وان یا چێکرییە ، ووەسا خۆش ورحەت د دلێ خەلکی دا دچت ، دێ بێژی ئاڤەکا سارە ل بنێ بەرییەکا ئاریای ، ول هاڤینەکا شاریای ، بۆ مرۆڤەکێ تێهنی دئێتە پێشکێشکرن !

چیا .. ئەگەر ئەو ستوین بن یێن عەرد پێ دئێتە ڕاگرتن دا نەهژییێت ، مرۆڤێن خودێ ئەو ستوینن یێن مرۆڤ پێ دئێنە ڕاگرتن دا ڕێ بەرزە نەبن .

ل دەمەکی خودێ کەرەم د گەل من کر ، ئەز د گەل ڤی توخمێ مرۆڤان ژیام .. خودێ گەلەك یێ ب ڕەحمە !! ڕۆژ وەسا یا چێکری ئەگەر مرۆڤ نەشێت بگەهتێ ژی یێ ژێ بێ بار نابت ، هەما ژ دویر ڤە تێهنا وێ ، گەرما وێ ، ڕۆناهییا وێ دگەهتێ .. من گۆت : ئەز د گەل ڤی توخمێ مرۆڤان ژیام ، نەکو د ناڤ وان دا ؛ چونکی ئەم ـ ئەوێن حەژێکرنا دنیایێ جهێ خۆ د دلێن مە دا کری ـ یا ژ مە زێدەیە ئەم بشێین بگەهینە ڕێزا مرۆڤێن خودێ ..

و ل وی دەمێ ئەز د گەل مرۆڤێن خودێ ژیایم ، ومن چیرۆك وسەرهاتییێن وان د گەل خۆ ڤەگێڕاین ، ئەز ب خۆشییەکا گەلەکا مەزن حەسیام ، تامەکا تایبەت من سەحکر ، گەلەك هەلویستێن وان ، پەیڤێن وان ، ئەز هژاندم .. گەلەك جاران من وە هزر دکر ئەز یێ ژ دنیایێ دەرکەفتیم ، ئەڤ کەسێن ئەز نوکە د گەل دژیم نفشەکێ جودانە ژ نفشێ مە ، بەلێ هەر جارەکا من بیرا خۆ ل هندێ دئیناڤە کو ئەڤە ((مرۆڤێن خودێنە)) عەجێبییا من ڤەدرەڤی ..

بەلێ ئاخری مرۆڤێن خودێ دڤێت وەکی مە مرۆڤێن دنیایێ نەبن . وپشتی ئەڤ قویناغا شرین ، یا کو وەکی هەر تشتەکێ خۆش زوی دبۆرت ، ب دویماهی هاتی ، پشتی ئەز ژ ڤێ جیهانێ ڤەگەڕیایم ، ئەو جیهانا مرۆڤی تێدا های ژ جهی ودەمی نامینت ، من ڤیا ئەز یێ دەست ڤالا نەبم .. من ڤیا خویشك وبرایێن خۆ ژ خودان باوەران بێ بار نەکەم ژ وێ خۆشیێا ئەز دەمەکی پێ حەسیایم ، ووان ژی تێدا پشکدار بکەم .. ڤێجا کەرەم بکەن دا دەمەکی د گەل مرۆڤێن خودێ بژین ؛ دا بزانین کانێ ئەو کینە ؟ وچاوا دئاخڤن ؟ وچاوا هزر دکەن ؟ وەرن دا پێکڤە گوهـ بدەینە مرۆڤێن خودێ ، دا سەحکەینێ کانێ چ بوو ئەو گەهاندینە وێ پێکا بلند کو ب ناڤێ مرۆڤاینیێا خودێ بێنە ناسین ؟

د ڤان بەرپەڕان دا مە ل بەرە ـ ب ئانەهیێا خودێ ـ ئەم چەندەکێ خۆ نێزیکی کاروانێ پیرۆزێ ڤان توخمە مرۆڤان بکەین ؛ دا دەمەکی د گەل وان دا بژین .. ڕاستە هندەك جاران ئەم د ڤێ گەشتا خۆ دا دێ بەحسێ جهی ودەمی کەین ، بەلێ هزر نەکەن گۆتنێن مە دێ ڤەگێڕانا دیرۆکێ بت ، مە نە ل بەرە د ڤێ کتێبا خۆ دا دیرۆکان ڤان مرۆڤان یێن مە هلبژارتین بۆ هەوە ڤەگێڕین ؛ چونکی ئەو کارەکێ مەزنترە ژ شیانێن مە ، ب تنێ مە دڤێت خواندەڤانێن قەدرگران ل مەزنیێا ڤان مرۆڤان ئاگەهدار بکەین ، هندەك بەرپەڕان ژ دیرۆکا وان یا گەش هلبژێرین وبەرچاڤ بکەین ؛ دا بیرا مە پێ ل وان بێتەڤە ، ودا بەلکی هەر ئێك ژ مە ل دویڤ شیانێن خۆ چاڤ ل وان بکەت .

و ل دویماهیێا ڤێ پێشگۆتنێ یا د جهێ خۆ دایە خواندەڤان ل هندێ هشیار بکەم کو ئەڤ بابەتە د بنیات دا بەرنامەیەکێ سیهـ خەلەکی بوو ، بۆ ڕادیۆیا دهۆکێ (دەنگێ کوردستان) هاتبوو ئامادەکرن ، و ل ڕەمەزانا سالا (١٤١٨) مشەختی بەرانبەر (١٩٩٧) زایینی هاتبوو بەلاڤکرن ، وئەڤ بابەتە ژ هژمارەکا نە یا کێم ژ کتێبێن کەڤن ونوی یێ هاتیە وەرگرتن ، وڕەنگە هندەك جاران نیڤ وەرگێڕان ژی بت ژ هندەك ژێدەران ، بەلێ چونکی بابەتەکێ ئێزگەیی بوو د دەهمەنان دا ئیشارەت بۆ ژێدەران نەهاتیە دان ، و ب ڕاستی من هزرا هندێ نەکربوو ژی کو بابەت دێ ئێتە بەلاڤکرن وەك کتێب ، ئەگەر نە ل سەری دا ژێدەران دەسنیشان کەم .. هیڤیێا من ئەوە خودێ ڤی کارێ مە بۆ مە ب خێر بنڤیست ومە ب بەر مەهدەرا پێغەمبەر وچاکێن خۆ بێخت .

دهۆك

دەستپێکا مەها ڕەبیعولئەووەلا سالا ١٤٢٢
٢٤ گولانا ٢٠٠١ ز

سالۆخەتێن
مرۆڤێن خودێ

بەری ئەم گەشە بەرپەڕێن دیرۆکا ئیسلامێ قەلدەین و د گەل مرۆڤێن خودێ ب گەشتەکا درێژ ڕاببین ، یا د جهێ خۆ دایە ئەم ڤی توخمێ مرۆڤان ب هەوە بدەینە ناسین ، وهندەك ژ مەزنترین سالۆخەتێن وان بۆ هەوە بەرچاڤ بکەین وەکی ژ گۆتنێن وان ب خۆ دئێنە وەرگرتن ، ئەو گۆتنێن هەر ئێك د جهێ خۆ دا دنیایەکێ دئینت ؛ چونکی د گەل کورتیێا خۆ دنیایەکا ڕامانان د ناڤ خۆ دا هل دگرت ..

خواندەڤانێن هێژا : من نە باوەرە ئێك ژ مە هەبت نەزانت هندی ئەڤ ژیانەیە یا ئەم تێدا ژیانەکا بەرووەختە ، ، یا کورتە ، چەند درێژ ببت دێ ب دویماهی ئێت ، بەلێ کێم کەس ژ مە هەنە ڤێ زانینێ بۆ خۆ دکەنە دەرسەکا وەسا کو هەردەم وجێ بۆ خۆ ژێ وەربگرت ... مرۆڤێ ئێکێ ژ مرۆڤێن خودێ وسەرووەرێ هەمی مرۆڤان پێغەمبەرێ خۆشتڤی موحەممەد ـ سلاڤ لێ بن ـ د گۆتنەکا خۆ دا ـ یا کو ئیمامێ بوخاری ژێ ڤەدگوهێزت ـ ڤێ ڕاستیێ ب جوانترین ڕەنگ بۆ مە دنەخشینت دەمێ کەرەم دکەت ودبێژت : ﴿ كُنْ فِي الدُّنيا كأنَّكَ غريبٌ أو عابرُ سبيلٍ ـ یەعنی : د دنیایێ دا تو یێ وەسا بە هەر وەکی تو مرۆڤەکێ غەریب یان مرۆڤەکێ ڕێڤنگ ﴾ .

باوەریێا خۆ ب دنیایێ نەئینە .. ڕاستە هندی تو بێژی ئەو یا جوانە ، یا خۆشە ، بەلێ پا ژ بیر نەکە ژی کو یا هەڤال هێلە ، یا خاپینۆکە ، جارەکێ هەر ناڤ قەبران ، بەرێ خۆ

بده وان هەمی كێلیێن ب ڕەخ ئێك ڤە ، باش هزرا خۆ تێدا بكە .. دنیایێ ئەو هەمی یێن بن ئاخ كرین ! ڤێجا چاوا مرۆڤ باوەرییا خۆ پێ بینت ؟

عەبدللاهێ كوڕێ عەبباسی ـ ئەوێ حەدیسا بۆری بۆ مە ڤەگوهاستی ـ هەرگاڤ دگۆت : « ئەگەر ل تە بوو سپێدە ل هیڤییا ئێڤاری نەبە ، وئەگەر ل تە بوو ئێڤار ل هیڤییا سپێدێ نەبە » ، ئەرێ چەند مرۆڤ تە دیتینە د گەل تە یا ل وان بوویە سپێدە ونەگەهشتینە ئێڤاری ؟ یان ژی یا لێ بوویە ئێڤار ونەگەهشتینە سپێدێ ؟ ئەگەر تو ئەڤرۆ ژ وان نەبی ، كێ نابێژت سوباهی دێ بییە ئێك ژ وان ودۆر دێ گەهتە تە ژی ؟!

مرۆڤێن خودێ ئەون یێن ڤێ ڕاستییێ باش دزانن ، دنیایێ باش دناسن ، لەو دنیا نەشێتە وان .. بەری هەر تشتەكی ئەو دزانن هاتنا وان بۆ ڤێ دنیایێ ومانا وان د ڤێ ژیانێ دا گەشتەكە ، ئەو ب ڕێڤنگی یێن هاتینێ ، دەمە دێ ئێنە زڤڕاندن .. ژین گەشتەكە ، ژ كیڤە دەست پێ دكەت ؟ ودێ بۆ كیڤە چت ؟

مرۆڤێن خودێ دەمێ بەرسڤا ڤێ پسیارێ ددەن دبێژن : ژ نك خودێ .. وبۆ نك خودێ !

﴿ هو الأَوَّلُ والآخِرُ ﴾ خودێیە یێ ئێكێ وئەوە یێ دویماهییێ .. ژ نك خودێ قوناغا وان دەست پێ دكەت ، وبۆ نك وی ڤەدگەڕیێت ، ڤێجا چونكی هۆیە دڤێت ئەوا د ناڤبەرا دەستپێكێ ودویماهییێ ژی دا هەر بۆ خودێ بت ، ژ بەر ڤێ چەندێ كاروانێ ژییێ وان كاروانەكێ خودێییە ، ئەو كیڤە بەرێ خۆ بدەن ژ خودێ پێڤەتر كەسێ نابینن .

جارەكێ كۆمەكا مرۆڤێن دنیایێ ، ئەوێن تام نەكرییە شرینییا باوەرییێ ب مرۆڤەكێ خودێ وەرهاتن ، ژ كێم فامییا خۆ وان هزركر دێ شێن دەلیڤەیەكێ خودێ ژ بیرا وی بەن ، ڕابوون دەست وپێ لێ گرێدان ، ل سەر ڤێ تەنشتێ وەرگێڕا سەر تەنشتا دی ، شیرێن خۆ باش هوسین ، گەڤێن مرنێ لێ كرن .. وی چ گۆت ؟

گوهێ خۆ بدەنە گۆتنا وی .. وی گۆت :

« ولست أبالـي حين أُقْتَلُ مسلماً   على أيِ جنبٍ كان في الله مصرعي »

یەعنی : مادەم دلێ من باوەری تێدا هەیە بەرێ من هەر دێ ل خودێ بت ، وهندی بەرێ من ل خودێ بت ئەز د خەما هندێ نابم هوین ل سەر كیژ تەنشتێ من بكوژن یان بەرێ من بدەنە كیژ لایی ، چونكی كەفتنا من ـ ل سەر كیژ تەنشتێ بت ـ هەر دێ بۆ خودێ بت .

بەلێ .. ب ڕێڤنگی ئەو یێن هاتین ، مێڤانن .. وما كەنگی ڤەمان بۆ مێڤانی هەیە ؟

(حەسەنێ بەصری) ئێك ژ مرۆڤێن خودێ بوو ، د كۆشا كابانییەكا پێغەمبەری دا ـ سلاڤ لێ بن ـ هاتبوو ب خودانكرن ، ڕۆژەكێ وی گۆتە هندەك هەڤالێن خۆ : « ب خودێ من حەفتێ زەلام ژ خەلكێ بەدرێ دیتبوون ئەگەر هەوە ئەو دیتبان هوین دا بێژن : ئەڤە ددینن ! من دیت ئەو توخمەكێ مرۆڤان بوون دنیا ل نك ئێك ژ وان ژ وێ ئاخێ بێ خێرتر یا وی پێ خۆ ددانا سەر .. » ! ئەو دنیا یا خەلك خۆ سەرا ددەنە كوشتن ، ل نك مرۆڤێن خودێ ژ وێ ئاخێ بێ بهاترە یا ئێك ژ وان پێ لێ ددانت ، وئەگەر ژ بەر هندێ نەبا كو وان د ڤێ دنیایێ دا سەرێ خۆ بۆ خودێ دچەماند ئەو دا ژ دنیایێ هەمییێ ڕەڤن ، ئەگەر جهەكێ ڕەڤێ هەبا !

مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دا دژین ، بەلێ ئەو ژیانا خۆ د دنیایێ دا حسێب دكەن گەشتەكا شرین بەر ب كنارێ خودێ ڤە ، ژ نك خودێ ئەو دەست پێ دكەن وبۆ نك وی دزڤڕن ، وحەتا پشت ڕاست بن كو ئەو د ڤێ دنیایێ دا دێ ب سلامەت بن ، ئەو زێرەڤانییێ ل نەفسا خۆ دكەن ، دا ئەو وان دسەرا دا نەبەت ، (سەلەمێ كوڕێ دیناری) دبێژت : « ترسا من ئەو نینە دوعایێن من نەئێنە قەبویلكرن ، ترسا من ئەوە وە ل من بێت ئەز دوعایان نەكەم » .

بەلێ .. خودایێ مە باشترین خودایە ، یێ وەسایە چی گاڤا ئەم بووینە یێن وی ئەو دێ یێ مە بت ، وچی گاڤا مە ب دورستی و ژ دل هەوارێن خۆ گەهاندنێ ئەو دێ د هەوارا مە ئێت ، وەكی ئەو ب خۆ دبێژت : ﴿ وقال ربكم : ادعوني أستجب لكم ﴾ [غافر : ٦٠] لەو (شەقیقێ كوڕێ سەلەمەی) دگۆت : « خودایێ مە چێترین خودایە ، ئەگەر ئەم گوهدارییا وی بكەین ئەو نەگوهدارییا مە ناكەت » !

مرۆڤێن خودێ هیڤییەكا هندا مەزن ب خودایێ خۆ هەیە كو ئەو وان بەرنادەت ووان ناهێلتە ب تنێ ، هندی ئەو پشتا خۆ نەدەنە وی ، لەو ترسا وان ئەوە نەفسا وان هند بێ سەروبۆڕ ببت كو بۆ شەیتانی ببتە پێڕەهەكا شەنبۆز وبەرێ وان بدەتە كەندالێ تێچوونێ ، (ئیبراهیمێ نەخەعی) گەلەك جاران دەمێ دوعا بۆ خۆ دكرن دگۆت : « ئەی خودا ! نەفسا من ڕەحمێ ب من نابەت تو ڕەحمێ ب من ببە ، ئەی خودا ! تو نەفسا من بۆ من چێكە » .

ئەگەر نەفسا مرۆڤی چێبوو ، پشتییێ گونەهان ل سەر پشتا مرۆڤی نامینت ، مرۆڤ دێ ب بارسڤكییێ حەسییێت ، لەو دەمێ ڤەستا خودێ دكەت دێ یێ سڤك بت ، چو گونەه نابن

وی ڤەکێشن ، وخودێ ب خۆ ـ ب هەمی مەزنی‌یا خۆ ڤە ـ دبێژت : ((هەچی‌یێ بهۆستەکێ ب نك من ڤە بێت ، ئەز دێ گەزەکێ ب نك وی ڤە چم)) .. جارەکێ پشتی هندەك مرۆڤێن خودێ یێن هەژار ودەست ڤالا ژ قرێژا دنیایێ خۆ فرۆتی‌یە خودێ ، وهاتینە د ناڤ ڕێزا مرۆڤێن خودێ دا ، هندەك ژ ماقویل ومال مەزنێن خودێ نەناس هاتنە نك پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ وگۆتنێ : تو دزانی ئەم وفلان نە ل ڕێزەکێینە ، وان ژ نك خۆ بکە دەر دا ئەم بشێین بێینە دیوانا تە ، خودایێ وی .. خودایێ وان ئێکسەر فەرمان دا : ﴿ وَلَا تَطْرُدْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنْ الظَّالِمِينَ ﴾ [الأنعام : ٥٢] هەر وەسا گۆت : ﴿ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴾ [الكهف : ٢٨] چەند گۆتنەکا مەزنە : (يريدون وجهه) ئەوان خودێ یێ هلبژارتی ، کنارێ خودێ یێ ڤیای ، ویێ خودێ هلبژێرت خودێ ژی دێ وی هلبژێرت ، ویێ خودێ وی هلبژێرت دێ بتە ئێك ژ مرۆڤێن خودێ ، وتە ـ ئەی موحەممەد ـ ماف نینە مرۆڤێن من ژ دیوانا خۆ بکەیە دەر ، ئەوان ئەزێ هلبژارتیم ومن ئەو یێن هلبژارتین !

مرۆڤێن خودێ دئێنە ڤێ دنیایێ وهندی خودێ بۆ وان ڤیای ئەو لێ دمینن پاشی ژێ بار دکەن ، بەلێ تشتێ بەرچاڤ ل نك وان ئەوە : دنیا ب هەمی خۆشی‌یێن خۆ ڤە نەشێت دەلیڤەیەکا ب تنێ ژی وان ژ بیرڤەکەت ، یان ئێکا هند ژێ چێ بکەت کو ئەو ئێکێ دی د گەل خودێ ببینن ، بەرێ وان هەر یێ ل کنارێ خودێ وهنگی هەدارا وان دئێت گاڤا ئەو ب تنێ د گەل خودایێ خۆ دمینن ، ل وی دەمی ئەو ب خۆشی‌یەکا وەسا دحەسیێن دنیایێ هەمی‌یێ ژ بیر دکەن ، ژ ڤێ ژیانێ دەردکەڤن ، بلند دبن ، بەر ب (مەلەکۆتا) خودێ ڤە دچن .

ئەو ژی وەکی مە د ڤێ دنیایێ دا ددەنە ڕێ ، بەلێ ئەو وەکی مە ناچنە ڕێ ، خۆشی‌یێن ڕێکێ بەرێ وان ژ ئارمانجێ وەرناگێڕت ، ودلێ وان ژێ سار ناکەت ، وجهی ل ڤیانا وان یا ئێکانە تەنگ ناکت .. ڕاستە ڕێکەکا دویر وان یا ل بەر هەی ، ڕێکەکا تژی نەخۆشی وئاستەنگە ، بەلێ مرۆڤینی‌یا وان بۆ خودێ ڤێ گرانی‌یێ ل بەر وان سڤك دکەت ، هندی ئەو بیرا خۆ ل دویماهی‌یێ دئینن بەراهی وان دسەردا نابەت ، ئێك ژ ڤان مرۆڤێن خودێ یێن ب دورستی دنیا ناسی دبێژت : ((من ئینا بەرچاڤێن خۆ هەر وەکی ئەز یێ ل جەهنەمێ ، خوارن وڤەخوارنا وێ ، زنجیر ودوکێلا وێ ، بێهن یا ل من تەنگ کری ، من د گۆتە خۆ : ئەرێ تە چ دڤێت ؟ نەفسا من دگۆت : خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ دا من باشی کربان بەلکی ئەز نەهاتبامە ڤی جهی .. پشی من ئینا بەرچاڤێن خۆ هەر وەکی ئەزێ ل بەحەشتێ ، د ناڤ خۆشی‌یێن وێ دا ، ومن دگۆتە خۆ : ئەرێ تە چ دڤێت ؟ نەفسا من دگۆت : خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ دا من هێشتا باشی کربان بەلکی جهێ من ئەڤرۆ هێشتا یێ خۆشتربا .. ڤێجا ئەز دبێژمە نەفسا خۆ : ئەڤە تو یا د دنیایێ دا ، ڤێجا کاری بۆ خۆ بکە)) .

ب ڤی ڕەنگی مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دگەهن ، دنیا جهێ کاری‌یە ، زەڤی‌یا چاندنێیە ، وتو چو لێ بچینی دێ وی ل ئاخرەتێ هەلینی ، وئەگەر تو ئەو بی یێ کارەکێ خراب تێدا کری دێ پەشێمان بی کو تە باشی نەکرین ، وئەگەر تە باشی ژی کربن دێ پەشێمان بی کو تە هێشتا باشی نەکرین ! ڤێجا لەزێ بکە ، دنیا خۆ ل تە ناگرت وهەچی ڕۆژا ل تە ئاڤابوو نائێتەڤە .. ومەتەلا دنیایێ مەتەلا ئێك ژ هەوەیە دەمێ تبلا خۆ دکەتە د دەریایێ دا ، بلا سەح بکەتێ کانێ دێ شێت چ پێڤە ئینت ؟ ب ڤی ڕەنگی پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ مەتەلێ ب دنیایێ دئینت .

ژ بەر ڤێ چەندێ مرۆڤێن خودێ ب دنیایێ نائێنە خاپاندن ، و(غورروور) بۆ وان چێ نابت ، باشی‌یا وان بەرێ وان نادەتە هندێ ئەو هزر بکەن حەقێ خودێ ل سەر وان نەمایە ، وبەحەشتا وان یا مسۆگەرە ، هەردەم ژ خۆ ب ترسن ، زەلامێ ئێکێ د ئوممەتێ دا ـ پشتی پێغەمبەری سلاڤ لێ بن ـ ئەبوبەکرێ ڕاستگۆ دبێژت : ((ئەگەر پێیەکێ من بچتە د بەحەشتێ ڤە ویێ دی هێشتا مابتە ژ دەرڤە ئەز ژ (مەکرا) خودێ پشت ڕاست نابم)) ، وعومەر ژی وەکی وی دبێژت : ((ئەگەر ڕۆژا قیامەتێ بێژن : گەلی مرۆڤان هوین هەمی هەڕنە بەحەشتێ مرۆڤەك تێ نەبت بلا بچتە ئاگری ، ئەز دێ ترسم ئەو مرۆڤ ئەز بم)) .. هندە مرۆڤێن خودێ ژ غوروورێ ددویرن ، شەڤ وڕۆژێن خۆ ئەو ب عیبادەتی ڤە دبۆرینن ، وگاڤا ژێ هاتە خواستن باشی‌یێن خۆ هەلسەنگینن دێ بتە هەوار هەوارا وان ، (مالکێ کوڕێ دیناری) دبێژت : ((گاڤا بەحسێ مرۆڤێن باش دئێتە کرن ، ئۆف بۆ من)) !

ئێك ژ مە گاڤا بەحسێ باشان ل نك دئێتەکرن عێجز دبت بۆچی ناڤێ وی بەری یێ هەمی‌یان نەهاتە گۆتن ، ڕۆژەکێ مرۆڤەك هاتە نك (عەلائێ کوڕێ زیادی) وگۆتێ : شڤێدی

من ددیت ئەز وتو ل بەحەشتێ بووین ، وی گۆتێ : « ما شەیتانی ژبلی من وتە کەسێ دی نەدیت بۆ خۆ یاریيان پێ بکەت ؟ » ، و (یوونسێ کورێ عوبەیدی) دبێژت : « هندەك جاران ئەز سەد باشیيان دهژمێرم ، ئێکا ب تنێ ژی ژ وان ل نك من نینە » . و (سولەیمانێ تەمیمی) ، ئەوێ پتریيا دەمێ خۆ ب کرنا عیبادەتێ ڤە دبۆراند ، ڕۆژەکێ هندەك هەڤالێن وی گۆتێ : خوزیيێن تە ، خودێ بەرێ تە یێ دایە چاکیيێ ، وی گۆت : « وە نەبێژن ، هندی ئەزم ئەز نزانم ڕۆژا قیامەتێ خودێ دێ چ ئینتە سەرێ من ما هەوە گۆتنا خودێ نەخواندیيە دەمێ دبێژت : ﴿ وَبَدا لَهُمْ مِنَ اللهِ ما لَمْ يَكونوا يَحْتَسِبون ﴾ » .

تێگەهشتنەکا گەلەکا هویر وکویرە ژ لایێ مرۆڤێن خودێ ڤە بۆ ڤێ ڕاستیيێ ، هزر نەکەن هەما ئەڤە (تەواضعەکە) ژ لایێ وان ڤە ، نە .. ئەڤە ڕاستیيەکە هەمی کەس باش نابینن ، ئەڤ باشیيێن ئەو دکەن وخەلك دبینن قەنجیيەکە خودێ د گەل وان کری ، ئەڤە ئێك ، ویا دووێ : ئەڤ باشیيێن ئەو دکەن وخەلك دبینن ب کێشان وپیڤانا وان ویا خەلکی یا بەرچاڤ باشینە ، کی دبێژت خودێ دێ ژ وان قەبویل کەت وحسێب کەت باشی ؟!

یا سیيێ : ما پێغەمبەری ب خۆ - سلاڤ لێ بن - نەگۆتیيە : کەس « ب عەمەلێ خۆ ناچتە بەحەشتێ » ؟ ودەمێ هندەکان گۆتیيێ : خۆ تو ژی ئەی پێغەمبەرێ خودێ ؟ وی گۆت : « خۆ ئەز ژی ئەگەر خودێ ڕەحمێ ب من نەبەت » . ڤێجا چاوا ئەو ب عەمەلێ خۆ پشت ڕاست بکەن ؟

یا چارێ : ئەو ژ خۆ پشت ڕاست نابن کو نەفسا وان بەرێ وان نادەتە گونەهێ ، یان دلێ وان خرابیيێ ل بەر وان شرین ناکەت ، وبەرێخۆدانا وان بۆ گونەهێ یا وەسایە ئەو هزر دکەن چی گاڤا گونەهەك ل نك خودانی پەیدابوو دێ بتە ئەگەرا ڤەمراندنا ڕۆناهیيێ د دلی دا ، ودل ئەگەر ژ ڕۆناهیيا باوەریيێ ڤالا بوو سەروچاڤ ژی دێ تاری بن ، پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - دبێژت : « هشیاری گونەهێن بچویك بە ، هندی گونەهێن بچویکن ل سەر خودانی کۆم دبن وئەو چو هزرێ بۆ ناکەت حەتا ئەو وی دبەنە هیلاکێ » .

ژ لایەکێ دی ڤە : دەمێ گونەهێ ڕێکا خۆ بۆ دلەکی دیت وجهێ خۆ تێدا دکەت ، هێدی هێدی جهێ خۆ فرەه دکەت حەتا دلی هەمیيێ دەستەسەر دکەت ، و ژ ڕۆناهیيا ئیمانێ ڤالا دکەت ، ودا ئەڤ دلە پتر خودانی ژ بیرڤە بکەت دێ بەرێ وی دەتە هژمارتنا خەلەتیيێن خەلکی ، (ئیبراهیمێ نەخەعی) دبێژت : « یا ژ من ڤە ئەو کەسێ ل دویڤ عەیبێن خەلکی دگەڕیێت وی خۆ یێ ژبیرکری لەوا .. » مەعنا ئەگەر ئەو خۆ ب عەیبێن خۆ ڤە موژیل بکەت ، ولێ بگەڕیێت وان عەیبان ل نك خۆ نەهێلت ، ئەو ناگەهت ل عەیبێن خەلکی بگەڕیێت .. تشتەکێ غەریبە عەیبەك ل نك مرۆڤی هەبت ڕابت چاڤێن خۆ ژێ بنقینت ، وعەیبێن خەلکی بکەتە هەلامەت !

زانایێ تابعی (ڕەبیعێ کورێ خەیثەمی) دبێژت : « ئەز ژ خۆ ڕازی نابم حەتا من چو خەلەتی نەمینن .. ومن نەڤێت ئەز ژ وان کەسان بم یێن ژ بەر گونەهێن خەلکی ژ خودێ دترسن بەلێ گونەهێن خۆ ژبیر دکەن وسەرا وان ژ عەزابا خودێ ناترسن » .

ئەو کینە یێن هند ژ خۆ درازی کو ژ ئەنجامێ گونەهێن خۆ دپشت ڕاست بن ، وهەردەم بەحسێ گونەهێن خەلکی ل سەر ئەزمانێ وان ؟

بێ گومان ئەو ئەون یێن کو هندەك باشی کرین ، ڤێجا غورروور بۆ چێبووی وهزرکری هندە ئەو ژ عەزابا خودێ خلاس ..

ژ بەر ڤێ چەندێ ئێك ژ سالۆخەتێن مرۆڤێن خودێيە نە دنیا وان دخاپینت ، نە کریارێن وان یێن باش غوروورێ بۆ وان چێ دکەت ، وخەلەتی وگونەهێن خەلکی بەرێ وان ژ خەلەتی وگونەهێن وان ب خۆ وەرناگێڕت .. و ل دۆر ڤێ خالا دویماهیيێ ئیمام (جەعفەر ئەلصادق) دبێژت : « هەچیيێ پەردێ ئێکی بهلیڤرت ، د مالا وی دا نامویسا وی دێ ئێتە هلیڤرین ، وهەچیيێ شیرێ زۆرداریيێ ڕویس بکەت ئەو ب خۆ دێ پێ ئێتە کوشتن » ، وئیمام (ئبن قەییم) دبێژت : « کێمکرنا تە بۆ برایەکێ تە سەرا خەلەتیيەکا وی مەزنترە ژ گونەهها وی ب خۆ ؛ چونکی دبت خۆشکاندنا وی بۆ خودێ سەرا وێ خەلەتیيێ پتر مفا تێدا هەبت ژ خۆمەزنکرنا تە کو ئەو خەلەتی ل نك تە نینە ، وئەگەر تو بنڤی یێ گونەهکار وهشیار ببی یێ پەشێمان ل نك خودێ ژ هندێ چێترە تو شەڤا خۆ ب عیبادەتێ ڤە ببۆرینی وسپێدێ یێ ب خۆ (موعجب) بی .. » .

ئەڤە .. ودڤێت نەئێتە هزرکرن کو مرۆڤێن خودێ ب هێجەتا هندێ کو دڤێت مرۆڤ ل عەیبێن خەلکی نەگەڕیێت چاڤێن خۆ ژ خەلەتیيێ دنقینن وبەلاڤبوونا گونەهێ د ناڤ خەلکی دا دلێ وان نائێشینت ، نە ! پسیار ژ ئیمام (ئەحمەدی) هاتەکرن : ئەرێ مرۆڤ عیبادەتێ بکەت چێترە ، یان بەحسێ بیدعەچیيان وخەلەتیيێن وان بۆ خەلکی بکەت ؟

ئیمامی گۆت : ((دەمێ تو عیبادەتی دکەی مفا دگەهتە تە ب تنێ ، بەلێ دەمێ تو بەحسێ خەلەتیێن بیدعەچیان دکەی مفا دگەهتە هەمی موسلمانان)) .

ل نك مرۆڤێن خودێ چو تەقوا د هندێ ڕا نینە تو بێ ئەمریا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ل نك کەسەکی یان کۆمەکێ ببینی وبێژی : ما من شۆلەژێیە گونەهێن من تێرا من هەنە !

ترسا ژ گونەهێ جهەکێ مەزن د دلێن مرۆڤێن خودێ دا هەیە ، وهندی هند ئەو ژ گونەهێ دترسن گەلەك جاران ئەو خۆ ژ تشتێ حەلالێژی ددەنە پاش نەکو سەری بکێشتە گونەهێ .. (ئیسماعیل کوڕێ عولەییەی) سەیدایێ ئیمام (ئەحمەدی) ئەو بیست سال بوو ژ ترسێن خودێ دا نەکریە کەنی ، و (ئیبراهیمێ حەربی) شاگردێ ئیمام (ئەحمەدی) ئەو بیست سال بوو چاڤەکێ وی تاری بووبوو کەسێ نەدزانی ، ترسیا ئەگەر بێژت : چاڤێ من یێ تاری بووی ، خودێ بێژتێ : تو ب ئەمرێ من یێ ڕازی نەبووی .

هندە ئەو ژ گونەهێ دترسان ، وگاڤا خودێ وەسا بۆ ئێك ژ وان نڤیسیبا کو گونەهەکێ بکەت ، هەر زوی ئەو دا ڕێکا پەشێمانییێ وتۆبێ گرت ، وهندی ئەو یێ ساخ با دلێ وی ژ بەر وێ گونەهێ دا ئێتە گڤاشتن ، و ب شەڤ وڕۆژ چاڤێن وی دا ڕۆندکان بارینن ، (سەهلێ کوڕێ عەبدللاهی) دبێژت : ((تۆبە ئەوە تو چو جاران گونەها خۆ ژبیر نەکەی)) ب دیتنا مرۆڤێن خودێ هەر جارەکا کەیفا ئێکی ب گونەها وی بێت ، یان ئەو گونەها خۆ ژبیر بکەت و ژ بەر وێ یێ ب ترس نەبت ، هنگی ئەوی ب دورستی تۆبە نەکریە ..

تۆبە ـ ب دیتنا مرۆڤێن خودێ ـ ئەو دەرمانە یێ دلی ژ قرێژا گونەهێ دشۆت ، شیشەیەکا زەلال ئەگەر تە خەم ژێ نەخوار ڕۆژ بۆ ڕۆژێ دێ قرێژی بت حەتا د قرێژێ ڕا دمینت وڕەش وتاری دبت ، ڤێجا گاڤا تە ڤیا زەلال بکەیەڤە دێ ڕابی دەرمانەکی لێ ڕەشینی وپاتەکی تێ دەی دا بتەییست ، مەتەلا دلی وگونەهێ وتۆبێ مەتەلا ڤێ شیشێیە ! ژ بەر ڤێ چەندێ تۆبە ل نك وان نە تشتەکێ کێمە ، وبەسی تۆبەکەرانە خودێ ب خۆ د قورئانێ دا ئاشکەرا دکەت کو ئەو حەز ژ وان دکەت : ﴿ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التوابينَ ﴾ ، (ئیبراهیمێ نەخەعی) گەلەك جاران دگۆتە هەڤالێن خۆ : ((ل نك تۆبەکەران ڕوینن ، چونکی ئەو ژ هەمی مرۆڤان د دل نازکترن ، وڕەحما خودێ نێزیکتری وانە)) .

ئەو مرۆڤێ ب کەیف قەستا گونەهێ بکەت ، وپشتی کرنا گونەهێ پەشێمان نەبت وهزرا تۆبەکرنێ نەکەت ، وڕۆندکێن لێڤەبوونێ نەبارینت ، ئەو مرۆڤ ـ ب دیتنا مرۆڤێن خودێ ـ نەزانترین مرۆڤە (بەکرێ موزەنی) دبێژت : ((ئەوێ ب کەنی ڤە قەستا گونەهێ دکەت ئەو ب گری ڤە دێ چتە جەهنەمێ)) ، و (بلالێ کوڕێ سەعیدی) دبێژت : ((هەوە خودایەکێ هەی ، لەزێ ل عەزابدانا هەوە ناکەت ، کەفتنا هەوە ڤەدگرت ، وتۆبا هەوە قەبویل دکەت ، هەچییێ ل وی بزڤڕت ئەو خێرێ ددەتێ ، وهەچییێ ل وی پشت ڕێ بکەڤت ئەو ڕەحمێ پێ دبەت)) .

ومرۆڤێن خودێ نە ب تنێ ژ کریارێن خۆ یێن خراب دترسن ، نە ! ئەو پتر ژ باشییێن خۆ دترسن ، دترسن خودێ وان بهێلتە ب هیڤیا باشییێن وان ڤە ، وئەو باش دزانن کو باشییێن وان هەمی نائێنە بەرانبەر ئێك قەنجیا خودێ دگەل وان کری .. بەرێ وان هەر دەم یێ ل هندێ خودێ ب ڕەحما خۆ د گەل وان بکەت ووان بۆ خۆ چێ بکەت ، (مالکێ کوڕێ دیناری) د دوعایا خۆ دا دگۆت : ((ئەی خودا تە چاك یێن چاك کرین ، تو مە چاك بکە)) .

و ل نك مرۆڤێن خودێ کرنا عیبادەتی ژی تام وڕامانەکا تایبەت هەیە ..

ـ عیبادەت هەر چەندە بلندکرنەکە بۆ خودانی بەر ب مەلەکۆتا خودێ ڤە ، نیشانەکە ل سەر وەفاداریا وی بۆ خودایێ وی ، وئەو کەسێ د گەل خودایێ خۆ یێ ب وەفا نەبت ل هیڤییێ نەبە د گەل کەسەکێ دی یێ ب وەفا بت .

ـ عیبادەت هەر چەندە واجبەکە ل سەر خودانی ، بەلێ ئەو دبتە نیشانا شوکرا وی بۆ خودایێ وی ، وئەوێ شوکرا خودایێ خۆ نەکەت ل سەر قەنجیێن وی ل هیڤییێ نەبە شوکرا کەسەکێ دی ل سەر قەنجیێن وی بکەت .

ـ عیبادەت هەر چەندە ئەو ڕێکە یا خودانی دگەهینتە خودێ ، ئەو کارە یێ وی پاقژ وبژوین دکەت ووی د چاڤێن خودێ دا بلند دکەت ، وئەو کەسێ د چاڤێن خودێ دا یێ نزم بت ، ل هیڤییێ نەبە ب هیڤیا کەسەکێ دی ڤە ئەو بلند ببت .

وسەرێ هە عیبادەتەکی ـ د فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ دا ـ (ئنیەتا دورستە) ئەوا ژ دلەکێ پاقژ وساخلەم دەردکەڤت ، وئنیەتا دلی هەر جارەکا پاقژ بوو وکارێ لەشی ژی دێ دورست بت ، (ئیبراهیمێ نەخەعی) دگۆت : ((هەچییێ ژناڤداییا خۆ چاك بکەت ، خودێ

ژسەرڤەیی‌یا وی دێ چاك كەت » ، ژ بەر هندێ پویتەپێكرنا مرۆڤێن خودێ‌ب ئنیەتا دورست پتر بوویە ژ پویتەپێكرنا وان ب كارێ دورست ب خۆ ژی .. ئنیەت د فێرگەها وان دا هۆنەرەكێ مەزنە ، لەو بەری هەر تشتەكی وان خۆ فێری ئنیەتا دورست دكر ووان ئنیەتا دورست نیشا شاگردەیێن خۆ ددا ، (سالمێ كورێ عەبدللاهی) دگۆت : « بزانە هندی هاریكاری‌یا خودێ‌یە بۆ عەبدی ل دویڤ ئنیەتا عەبدی‌یە ، هەچی‌یێ ئنیەتا وی یا موكم بت هاریكاری‌یا خودێ ژی بۆ وی دێ یا تمام بت » .

و ژ بەر پویتەپێكرنا وان ب ئنیەتا دورست وان های ژ (پێشكێشی‌یا د دنیایێ دا) و (مەنصبێن بلند) نینە ، یێ وان ببینت چو هزرێ ژێ ناكەت وچو هزرێ بۆ ناكەت ؛ چونكی ئەو ژ هەمی پلپلكێن دنیایێ یێن درەوین دڤالانە ، ب پەرتالێ بێ خێرێ دنیایێ ئەو نە وەرمتینە ، لەو كورسیك وخودانێن كورسیكان نەشێن وان ب نك خۆ ڤە بكێشن یان چاڤان لێ تاری بكەن !

(ئەبو ئدریسێ خەولانی) دگۆت : « دلەكێ پاقژ د ناڤ جلكەكێ پیس دا چێترە ژ دلەكێ پیس د ناڤ جلكەكێ پاقژ دا » .

و د گەل ڤێ خەما وان یا مەزن ژ ئنیەتا دورست خەما وان ژ كارێ دورست ژی یا كێم نەبوو ، چو ئاستەنگان نەدشیا بەرێ وان ژ عیبادەتی وەرگێڕت ، (بێ خیرەتی) و (شڕاتی) ـ بۆ نموونە ـ دو ئاستەنگێن مەزنن یێن كو مرۆڤی ژ كرنا عیبادەتی سست دكەن ، لەو (موحەممەد ئەلباقری) شیرەت ل كوڕێ خۆ دكر ودگۆتێ : « كوڕێ من ! هشیاری بێ خیرەتی وشڕاتی‌یێ بە ، ئەڤ هەر دووە كلیلا هەمی خرابی‌یانە ، ئەگەر تو بێ خیرەت بووی تو چو حەقان ب جھ نائینی ، وئەگەر تو شڕ بووی تو صەبرێ ل سەر حەقی‌یێ ناكەی » .

(مەنصوورێ كوڕێ موعتەمری) هەڤالێ شەڤێ بوو ، وەستیانێ ڕێكا خۆ ل نك وی نەددیت ، گاڤا دنیا تاری دبوو ئەو دا ڕابت نڤینێن خۆ پێچت وشەملكا خۆ ڕائێخت ودەست ب عیبادەتی كەت ، هندی دلێ دەیكا وی دما پێڤە ڕۆژەكێ گۆتێ : كوڕێ من ، پیچەكێ بۆ خۆ ڕازێ مانێ چاڤێن تە ژی حەقێ ل سەر تە هەی ، وی گۆت : « دادێ ! ژ من بگەڕێ ڕازانەكا درێژ د قەبری دا یا هەی » ! ورۆژا (مەنصوور) مری كوڕێ جیرانەكا وی پسیار ژ دەیكا خۆ كر وگۆت : هەر شەڤ من ستوینەكا چكلاندی ل مالا (مەنصووری) ددیت ، ئێدی ئەز وێ ستوینێ نابینم ، ئەو چ لێ هاتی‌یە ؟ دەیكا وی گۆت : كوڕێ من ئەو ستوین نەبوو ، ئەو (مەنصوور) بوو ب شەڤێ ڕادبوو نڤێژ دكرن !!

(حەسسانێ كوڕێ ئەبو سنانی) كەفتە بەر مرنێ ، هەڤالێن وی چوون سەرا بدەن ، ئێك ژ وان گۆتێ : نوكە مرادا دلێ تە چیە ؟ وی گۆت : « خوزی شەڤەكا درێژ ژ شەڤێن زڤستانێ ب سەر من دا هاتبا وئەز ڕابام من عیبادەتێ خودێ تێدا كربا .. » هندە ئەو ب تاما خۆشی‌یا كرنا عیبادەتی دحەسیان ، (ثابتێ بەنانی) پێنجی سالان نڤێژێن شەڤێ ژێ نەچووبوون ، ب شەڤێ نڤێژ دكرن وگاڤا دبوو سپێدە دەستێن خۆ بلند دكرن ودگۆت : « یا ڕەبی ! ئەگەر تە قەنجی د گەل بەنی‌یەكێ خۆ كربت كو ئەو د قەبری دا نڤێژێ بكەت ، ئەو ئێك بلا ئەز بم » !

(ڕەبیعێ كوڕێ خەیثەمی) ئێشەك هاتبوویێ نەدشیا ب ڕێڤە بچت ، دو زەلامان ملێن وی دگرتن حەتا دگەهاندە مزگەفتێ بۆ نڤێژا ب جماعەت ، ودگۆت : « ئەز دزانم بۆ من دورستە نەئێمە مزگەفتێ ، بەلێ گاڤا من گوھ ل (حي على الفلاح) دبت ئەز نەشێم خۆ بگرم ، چاوا ئێك بێژتە مرۆڤی : وەرە ئیفلەحێ ، ومرۆڤ نەچت ؟ ئەگەر خۆ ل سەر چالەپكان چوویە دڤێت بچت » .

و د گەل ڤی هەمی عیبادەتێ وان ژی شەرما وان ژ خودێ خەو ژ چاڤان دڕەڤاند ، ئێك ژ وان ب شەڤێ دما هشیار وهزرا خۆ د هندێ دا دكر : ئەرێ چاوا ئەز دێ شێم سەرێ خۆ بەرانبەر خودێ ڕاكەمەڤە دەمێ ئەو گونەهێن من ددەتە بەرچاڤێن من ؟

(ئەسوەدێ كوڕێ یەزیدێ نەخەعی) ئێك ژ وان خودێ ناسان بوو یێن ل سەر دەستێ (عەبدللاهێ كوڕێ مەسعوودی) هاتی‌یە پەروەردەكرن ، حەشتێ حەج كربوون ، وهەر شەش ڕۆژان جارەكێ قورئان ختم دكر ، و ل ڕەمەزانێ دو ڕۆژان جارەكێ ختم دكر ، گاڤا كەفتی‌یە بەر مرنێ كرە گری ، هندەكان گۆتێ : تە خێرە تو هندە دترسی ؟ وی گۆت : « ئەگەر ئەز نەترسم پا كی بترست ؟ ئەز ب خودێ كەمە ئەگەر ئەز بزانم سەدا سەد خودێ دێ من عەفی كەت ژی ، شەرما ژ خودێ دێ خەما من گران كەت ، ئەگەر مرۆڤ خەلەتی‌یەكا بچویك د دەر حەقا مرۆڤەكی دا بكەت وئەو مرۆڤی عەفی بكەت ژی گاڤا مرۆڤ وی دبینت دێ شەرم ژێ كەت » .

و د گەل ئنیەتا دورست وكارێ دورست مرۆڤێن خودێ لێ دگەڕیێن زانینەكا دورست ژی ب دەست خۆ بێخن ؛ چونكی وان باوەری هەیە كو (كارێ) بێ (زانین) دارەكا خرشە ، وكو هەبوونا (زانایەكێ) دورست د ناڤ ئومەتێ دا ل نك شەیتانی ودویكەفتییێن وی ژ هەبوونا سەد (عیبادەتكەران) نەخۆشترە .. بەلێ ئەو زانینا مرۆڤێن خودێ لێ دگەڕییێن ئەوە یا (تەقوایێ) ل نك خودانێ خۆ پەیدا دكەت ، وزانا یێ زانا نابت ئەگەر نە ئەو بت یێ تەقوایێ جهێ خۆ د دلی دا كری ، زانین ـ ل نك مرۆڤێن خودێ ـ ئەو زانینە یا ژ تەقوایێ دزێت وتەقوایێ دزێت ! وئەگەر تە بڤێت ڤێ گۆتنێ ڤاژی بكە : تەقوا ل نك مرۆڤێن خودێ ئەو تەقوایە یا ژ زانینێ دزێت وزانینێ دزێت . (زیادێ ئەسلەمی) دبێژت : ((ئەو مرۆڤێن زانینا وان تەقوا ل نك پەیدا نەكر بت چو زانین وان نینە)) .

زانینا دورست ڕۆناهییەكێ د دلێ خودانی دا پەیدا دكەت ، دلێ وی فرەهـ دكەت ، دنیایێ د چاڤێن وی دا دكەتە چوننە ، گاڤا تە زانایەكێ بێ تەقوا دیت تو بزانە چو خێر د سەرێ وی دا نینە ، (ئەبولعالیە) دبێژت : ((هندەك جاران ئەز قویناغا چەند ڕۆژەكان دبڕم دا بچمە نك زانایەكی ، گاڤا ئەز دگەهمێ بەری هەمی تشتان دێ سەحكەمێ كانێ ئەو بۆ نڤێژێت خۆ یێ چاوایە ، ئەگەر من دیت یێ باشە ئەز دێ مینمە ل نك وزانینێ بۆ خۆ ژێ وەرگرم ، ژ خۆ ئەگەر من دیت بۆ نڤێژێ ب كێر نائێت ئەز دێ ژ نك وی ئێم وچو زانینێ ژێ وەرناگرم ، ودێ بێژمە خۆ : پا بۆ تشتێن دی ئێكجار ب كێر نائێت)) .

وجارەكێ هندەكان گۆتە (ئەبو یەزیدی) : ل فلان باژێری زانایەكێ مەزنێ هەی ، ئەو ڕابوو قەستا وی باژێری كر وچوو مزگەفتێ دا زانینێ بۆ خۆ ژ وی زانای وەرگرت ، ب ڕێكا مزگەفتێ ڤە گەهشتێ ، دیت یێ تف دكەتە لایێ قیبلێ ، (ئەبو یەزید) هەر ل وێرێ زڤڕی وگۆت : ((ئەو مرۆڤێ ل سەر ئەدەبەكی ژ ئەدەبێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ یێ ئەمین نەبت باوەرییا من ب زانینا وی نائێت)) .

مەعنا نە زانینا بێ تەقوا بهایێ خۆ ل نك مرۆڤێن خودێ هەیە ونە تەقوایا بێ زانین ، وگاڤا مرۆڤەكی زانین وتەقوا هەر دو ل نك پەیدا بوون ئەوە مەزنترین پەرتال ل سەرمالێ ئومەتێ زێدە دبت ، وهەر جارەكا زانایەكێ ب ڤی ڕەنگی دمرت هەر وەكی چرایەكێ گەش ڤەمری لەو ڕێ ل خەلكی تاری دبت ، (ئەییووبێ سەختیانی) دبێژت : ((گاڤا من گوهـ ل مرنا زەلامەكی ژ خودانێن سوننەتێ دبت ، ئەز وە هزر دكەم هەر وەكی پارچەیەكا لەشێ من ژێ ڤەدبت)) ، هندە زانایێ دورست بهایێ خۆ ل نك وان هەیە ، وهەر جارەكا زانای خۆ ژ ڤێ بلندییێ ئینا خوارێ وپشتا خۆ دا تەقوایێ وڕێكا سوننەتێ وبوو ئێك ژ پالێن دنیایێ هنگی ـ ب دیتنا مرۆڤێن خودێ ـ ئەو دبتە جهێ گومانێ ، ئیمام (جەعفەر ئەلصادق) دبێژت : ((مرۆڤێن زانا ل شوینا پێغەمبەرانە ، چی گاڤا هەوە ئەو ل بەر دەرگەهێن مەزنان دیتن لێ بكەڤنە شكێ)) !

(ئەبو موسلمێ خەولانی) دبێژت : ((زانا سێ ڕەنگن : یێ ئێكێ ب زانینا خۆ دژیت ومرۆڤ ژی پێ دژین ، یێ دووێ ب زانینا خۆ دژیت بەلێ مرۆڤ پێ ناژین ، ویێ سێیێ مرۆڤ پێ دژین وئەو خۆ تێ دبەن)) . ٢٠

مەعنا زانایێ دورست ئەوە یێ ب زانینا خۆ یا ڕاست ودورست دژیت ، وڤێ زانینێ ل دەور وبەرێن خۆ ژی بەلاڤ دكەت وخەلك ژی پێ دژین ، زانایەكێ ب ڤی ڕەنگی گاڤا تە دیت خۆ ڤێڕا بگەهینە ئەو مرۆڤێ خودێیە ، جێگرێ پێغەمبەرییە ، ئەگەر تو تویشی دەردێ غەفلەتێ بووی ئەو دێ دلێ تە ساخ كەت ..

زێندیکەرێ دادییێ

عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی

١٠١ - ٦١

ئەگەر خودێ خێرا ملله‌تەکی ڤیا مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خۆ دێ کەتە مەزنێ وان ، ومەزنییێ ـ دەمێ دکەفتە دەستێ مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خودێ ـ تاما خۆ یا تایبەت هەیە ؛ چونکی دبتە خودان بەرهەمەکێ تایبەت .

د گەشتا خۆ دا د گەل مرۆڤێن خودێ مە ل بەرە ژ کۆپێ بلند دەست پێ بکەین ، دا بیرا خۆ ویا هەوە ژی ل وان دەمان بینینەڤە یێن کو ژ مێژە وەرە دیرۆکا مە ژێ خەریب بووی ، دەمێ مرۆڤێن خودێ ـ ب پشتەڤانییا خودێ ـ سەرکێشییا کاروانی دکەن .. وەرن دا پێکڤە بەرپەڕێن دیرۆکا مرۆڤێن خودێ قەلدەین ، دا بەرێ خۆ بدەینێ کانێ چاوایە دەمێ مەزنییا ملله‌تان دکەفتە دەستێ وان .

دەسپێکەکا کورت :

بەری ئەم قەستا جیهانا عومەرێ دووێ بکەین دەستویرییێ بدەن کو ڤێ سەرهاتییا کورت ڤەگێڕین یا کو بۆ مە ئاشکەرا دکەت کانێ دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ ڕێبەرییا ملله‌تان چیە ؟ وکانێ مەتەلا ڕێبەرێن ملله‌تان ـ هەر دیسا ب دیتنا مرۆڤێن خودێ ـ چیە ؟

(ئەبوو موسلمێ خەولانی) ڕۆژەکێ چوو دیوانا (موعاویەی) ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ دەمێ ئەو خەلیفە ، و ل شوینا بێژتێ : سلاڤ ل تە بن ئەی ئەمیر ، گۆتێ : سلاڤ ل تە بن ئەی ئەجیر (یەعنی : ئەی کرێگرتی) هندەکان گۆتێ : بێژێ ئەمیر ! (موعاویەی) گۆت : ئەبوو موسلمی بهێلن ئەو چێتر دزانت .. ئینا ئەبوو موسلمی گۆتە موعاویەی : « هندی مەتەلا تەیە مەتەلا زەلامەکییە مرۆڤەکی بۆ خۆ ب کرێ بگرت دا چاڤێ خۆ بدەتە پەزێ وی ، ڤێجا ئەگەر وی ب دورستی چاڤێ خۆ دایێ خەلاتەکێ باش دێ وەرگرت ، وئەگەر چاڤێ خۆ باش نەدایێ خودان دێ ژێ عێجز بت وچو خەلاتان نادەتێ » و ل جهەکێ دی هەر ئەبوو موسلم دبێژت : « مەتەلا مەزنی مەتەلا وێ کانییا مەزن وزەلالە یا جۆك ودەراڤ ژ بەر دچنە ڕوبارەکێ بۆش ، هندی خەلك هەبن وان جۆکان شێلی بکەن ژی ، ئاڤ هەر دێ یا زەلال بت هندی کانی شێلی نەبت٢٢بەلێ چی گاڤا کانی شێلی بوو خۆ ڕوبار ژی دێ شێلی بت .. » .

مەعنا مەزنێ هەر ملله‌تەکی بۆ وان سەرەکانییە ، ڤێجا هزر بکەن چەند قەنجییەکا مەزنە خودێ د گەل وی ملله‌تی دکەت یێ سەرەکانییەکا زەلال دایێ ؟

ل بەر دەرازینکا عومەری :

نوکە مە ل بەرە بەرپەڕێن دیرۆکێ قەلدەین وبزڤڕینە دویماهییا سەدسالا ئێکێ ژ ژییێ ئومەتێ .. ب دورستی ل سالا (٩٩) ێ مشەختی :

ل مالەکێ ژ مالێن دیمەشقێ ، دەنگێ گرییێ بلند دبت .. خەلك حێبەتی دمینن : ئەڤە چیە ؟ پانێ ئەگەر ئەڤە مالەکا دی بایە دا کەیف کەیفا وان بت ، ئەڤە چیە ؟

دا پتر خۆ نێزیکی ڤێ مالێ بکەین ، بەلکی بزانین دەنگێ گرییێ بۆچی ژێ بلند دبت ..

مال مالا ئێك ژ مرۆڤێن خودێیە .. وگری ژ بەر هندێیە چونکی ئەڤرۆ ل مزگەفتا باژێڕی یا مەزن خەلك ل خودانێ ڤێ مالێ کۆم بووبوون وگۆتبوونێ : پشتی پسمامێ تە نەمای تو ل شوینا وی دێ بییە مەزنێ مە ..

دێ بییە مەزنێ مە .. بەلێ ! ڤێجا ما ڤێ چەندێ گری پێ دڤێت ؟

ل نك مرۆڤێن خودێ .. ئە ! نەخۆشترین مزگینی ل نك ئێك ژ وان ئەوە بێژنێ : تو بوویە مەزنێ مە .

دەمێ خەلکێ دیمەشقێ خەلیفێ خۆ (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکێ ئەمەوی) ڤەشارتی ، هێشتا ل سەر زیارەتی ل دۆر پسمامێ وی (عەمەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی) کۆم بوون وگۆتنێ : خیلافەت ل تە پیرۆز بت . گاڤا عومەر زڤڕییە باژێڕی قەستا بارەگایێ سیاسی یێ دەولەتا قورئانێ کر ، و ب سەر مینبەرێ کەفت ، مزگەفت یا تژی زەلام بوو ، گوهێ

هەمی‌یان ما لێ کانێ عومەر دێ چ بێژت ؟ عومەری ب ناڤێ خودێ دەست پێ کر وپشتی حەمدا خودێ کری وسلاڤ دایە سەر پێغەمبەری ، گۆت : « گەلی مرۆڤان ! هوین دزانن ئەڤە بەلایەکە هاتی‌یە سەرێ من بێی پسیارا من ، من ئەڤ چەندە نەخواستی‌یە وپسیارا هەوە ژی نەهاتی‌یە کرن ، لەو هوین شاهد بن کو من ئەڤ بارە ژ سەر ملێن خۆ دانا ، وکانێ هەوە کی دڤێت وی بۆ خۆ بکەنە خەلیفە » .

مزگەفت تێك هژیا ، ئەڤە چ مرۆڤێ غەریبە ، دنیا ئەوا خەلك ل دویڤ دبەزت ب نك وی ڤە دئێت وئەو ژێ درەڤت ؟ هەبت نەبت ئەڤە دێ ب کێر مە ئێت ، هەمی‌یان ب ئێك دەنگ گۆتێ : ئەم ب تە درازینە وتو دێ خەلیفە بی .. عومەر تێ کەفت ! چو رێ نەمان ، زڤڕی مال وئەڤ مزگینی‌یا نەخۆش گەهاندە خەلکێ مالا خۆ .. ئینا دەنگێ گری‌یێ ب سەر مالێ کەفت !!

عومەر وپێناسەیەکا کۆرت :

مە نە ل بەرە دیرۆکا عومەری ڤەگێرین ، ب تنێ مە دڤێت عومەری ب کورتی ب هەوە بدەینە ناسین ، دا بزانن کانێ چاوایە دەمێ مەزنی دکەفتە دەستێ مرۆڤێن خودێ ؟ وکانێ ئەو چاوا خەلکی ب رێڤە دبەن ؟

۞ عومەر کوڕێ عەبدلعەزیزێ کوڕێ مەروانێ کوڕێ حەکەمێ قورەیشی‌یە ، ودەیکا وی (أم عاصم) ە ، کچا عاصمێ کوڕێ عومەرێ کوڕێ خەططابی ، ل سالا (٦١) ی مشەختی دەمێ بابێ وی میرێ مصرێ و ب دورستی ل باژێرێ (حەلوانێ) هاتبوو سەر دنیایێ .

۞ هێشتا یێ بچویك بابێ وی ئەو دانابوو بەر خواندنێ وهەر زوی وی قورئان هەمی ژبەر کر ، وچونکی نیشانێن زیرەکی‌یێ لێ ددیار بوون بابێ وی ئەو هنارتە (مەدینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ) دا بەردەوامی‌یێ بدەتە خواندنا خۆ وفێری زانینێ وتۆرەی ببت .

۞ ل مەدینێ وی تێکەلی‌یا زانایێن حەدیسێ کر ، وبۆ خۆ زانین ژ هژمارەکا صەحابی‌یان وەرگرت ، وەکی : (ئەنەسێ کوڕێ مالکی) و (سائبێ کوڕێ یەزیدی) و (خەولایا کچا حەکیمی) ، هەر وەسا مفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژ دەرسێن مەزنە زانایێن تابعی‌یان وەرگرت ، وەکی : (سەعیدێ کوڕێ موسەییبی) و (عوروەیێ کوڕێ زوبەیری) وگەلەکێن دی .

۞ پویتەیەکێ مەزن وی ددا حەدیسا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ وئەو دئێتە هژمارتن ئێکەمین خەلیفە فەرمان ب نڤیسینا حەدیسێ کری ، وئەو ب خۆ دئێتە هژمارتن ئێك ژ مەزنترین زانایێن تابعی‌یان ، زانایێ ناڤدار (موجاهد) دبێژت : ئەم هاتین دا وی فێر بکەین ئینا مە هند دیت ئەم ژ وی فێر بووین .

۞ پشتی زانینا خۆ ب دویماهی ئینای وناڤ ودەنگێن وی ل مەدینێ بەلاڤ بووین زڤڕی مصرێ ل نك بابێ خۆ ، ودەمێ بابێ وی مری ، مامێ وی یێ خەلیفە (عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانی) هنارتە ب دویڤ ڕا وبرە نك خۆ ل شامێ ، وپشتی دەمەکی کچا خۆ (فاطمـــا) دایێ .

۞ دەمێ پسمامێ وی (وەلیدێ کوڕێ عەبدلمەلکی) بوویە خەلیفە ، ئەو کرە والی وهنارتە (مەدینێ) ، وحەتا سالا (٩٣) یێ ئەو ما ل وێرێ پاشی زڤڕی شامێ .

۞ ل سالا (٩٦) دەمێ پسمامێ وی (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) بوویە خەلیفە وی بەیعە بوو عومەری ژ خەلکی وەرگرت وگۆت : پشتی من ئەو دێ بتە خەلیفە . وپشتی سولەیمان مری ل سالا (٩٩) ێ عومەر ـ و ب وی رەنگێ مە گۆتی ـ بوو خەلیفە . و ژ بەر دادی وعەدالەتا وی یا کو بیرا خەلکی ل عەدالەتا باپیرێ وی عومەرێ کوڕێ خەططابی ئینایەڤە خەلکی ناڤێ (خەلیفێ راشدی) یێ پێنجێ ل سەر دانا .

ل هەیڤا رەجەبێ ژ سالا (١٠١) ی مشەختی و ل باژێرێ دیمەشقێ دەمێ ژیێ وی (٤٠) سال چوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ پشتی نێزیکی دو سال وپێنج هەیڤان بوویە خەلیفە .

رۆژا ئێکێ ژ خیلافەتا عومەری :

بەری عومەر بتە خەلیفە نێزیکی پێنجی وهەشت سالان بنەمالا وی یا کو ب ناڤێ باپیرێ وی یێ مەزن (ئومەییە) ی دئێتە ناسین فەرمانداری ل موسلمانان دکر ، وهەر ژ دەسپێکا ڤێ بنەمالێ خیلافەت وەرگرتی ل سەر دەمێ (موعاویە) ی ل سالا (٤١) مشەختی وان خیلافەت کرە مەلکاتی وبابێ ب میراتگری دا کوڕی ، حەتا رۆژەك هاتی وئەو کەفتی‌یە دەستێ عومەری .. بەری عومەری هژمارەکا خەلیفێن ئەمەوی هاتبوون ، وهندەك ژ وان زۆرداری‌یەکا بەرچاڤ ل خەلکی کربوو ومالێ وان ژێ ستاندبوو ، و ب حەقێ خوها ئەنی‌یا خەلکی سەرمالێ خۆ زێدە کربوو وخۆ زەنگین ودەولەمەند کربوو . دەمێ عومەر بوویە

خەلیفە واقعەکێ تژی خرابکاری ل هیڤییێ بوو ، نال نالێن هەژاران بلند دبوون ، وخەلکێ ماف لێ هاتییە خوارن بەر لێ بوو کانێ خەلیفێ نوی دێ چ کەت ؟

ل وێ سپێدەیا عومەر ژ ڤەشارتنا پسمامێ خۆ (سولەیمانی) خلاس بووی ، وزڤڕییە مزگەفتێ وخەلکی دەنگێ خۆ دایێ وکوتەکی لێ کری کو ببتە خەلیفە وئەو زڤڕییە مال ـ وەکی مە بەری نوکە ڤەگێڕای ـ ژ بەر خەما مرنا پسمامێ خۆ ووێ وەستیانا وی دیتی ونەخۆشییا هلبژاراتنا وی بۆ خیلافەتێ ، عومەر پێ حەسیا هەر وەکی سەرێ وی یێ دئێشت لەو ڤیا بێنەکێ بۆ خۆ بنڤت حەتا نیڤرۆ[25] دبت ، بەری عومەر سەرێ خۆ بدانت کوڕێ وی (عەبدلمەلك) ب ژۆر کەفت ، دیت هەر وەکی بابێ وی یێ کارێ نڤستنێ دکەت ، ئینا گۆتێ : ئەی (أمير المؤمنين) ! تو دێ چ کەی ؟

وی گۆت : کوڕێ من ! پیچەکێ دێ سەرێ خۆ دانم ، ئەز گەلەك یێ وەستیایم .

کوڕێ وی گۆتێ : دێ نڤی بەری حەقێ وی خەلکی یێ زۆرداری لێ هاتییە کرن بۆ بزڤڕینی ؟

عومەری گۆت : تو دزانی ئەڤە ژ شڤێدی وەرە ئەم ب جەنازێ مامێ تەڤە دموژیلین ، و ژ بەر هندێ ئەز تێر نەنڤستیمە ، ڤێجا من دڤێت حەتا دبتە نیڤرۆ پیچەکێ بۆ خۆ بنڤم ، وپشتی نیڤرۆ ـ ئەگەر خودێ حەز بکەت ـ دێ وێ کەم یا تە دڤێت .

عەبدلمەلکی گۆتە بابێ خۆ ئەی (أمير المؤمنين) ما تو چ دزانی بەلکی حەتا نیڤرۆ نەمینییە ساخ ؟

ڤێ گۆتنێ خەو ژ چاڤێن عومەری ڕەڤاند ، وەکی وی مرۆڤێ ماری پێڤەدای لەرزی ، ڕابووڤە .. دیسا کی دبێژت ئەز حەتا نیڤرۆ دێ مینمە ساخ ؟ ئەگەر پاشی خودێ گۆتە من : دانەکی من تو کرییە مەزنێ موسلمانان وشوینا کو تو بچی مافێ هەژاران بۆ بزڤڕینی تو چووی بنڤی ، بۆچی تە لەز نەدکر ، هنگی ئەز دێ چ بێژمێ ؟

عومەر ڕاست ڕابووڤە ، ب ناڤ چاڤێن کوڕێ خۆ ڤە ماچی کر وگۆت : حەمد بۆ وی خودایی بت یێ کوڕەکێ وەسا دایە من هاریکارییا من ل سەر دینێ من بکەت .. ئەڤ کوڕێ عومەری ، ئەوێ بەرێ بابێ خۆ دایە حەقییێ ، ئەو بوو یێ دگۆت : ب خودێ من کەس وەکی عومەری (بەحسێ بابێ خۆ) نەڤیایە ، وئەز ب خودێ کەمە ئەگەر خەبەرێ مرنا وی گەهشتبا من من پێ خۆشتر بوو ژ ڤێ یا من ژێ دیتی ، یەعنی کو بوویە خەلیفە !

عومەر ژ مال دەرکەفت قەستا مزگەفتێ کر ، هندەك زانایێن باژێڕی ل خۆ کۆمکرن ؛ دا پسیارا خۆ پێ بکەت ، گۆتە وان : هوین چ دبێژن ، ئەز چ بکەم ؟ هوین دزانن زۆرداری ل گەلەك مرۆڤان یا هاتییە کرن ، ومالێ گەلەکان بێ حەق یێ ژێ هاتییە ستاندن .. هندەکان گۆتێ : ئەڤە تشتەکە بەری تە یێ هاتییە کرن وگونەهـ نە یا تەیە ، خودێ ل تە ناگرت ، ئەڤ گۆتنە ل دلێ عومەری نەهات ، (مەیموونێ کوڕێ مەهرانی) گۆتێ : ئەز دبێژم ئەگەر تو فرێکەیە ب دویڤ کوڕێ خۆ عەبدلمەکی ڕا وپسیارا وی بکەی خراب نینە ، عومەری ب یا وی کر ، گاڤا عەبدلمەلك هاتی[26] گۆت : ئەز دبێژم دڤێت تو هەر حەقەکی بۆ خودانی بزڤڕینی ، وئەگەر تو وە نەکەی تو ژی دێ هەڤالێ یێن بەری خۆ بی ، فەرقا تە ووان نابت ! عومەری گۆتێ : تو ڕاست دبێژی ، و ب یا وی کر . لەو (یەحیایێ کوڕێ یەعلایی) دبێژت : زانایێن شامێ دگۆت : کوڕێ عومەری بەرێ عومەری دابوو عیبادەتێ .

عومەر وسیاسەتا گوهۆڕینێ :

عومەری بڕیار دا ل باژێڕی بێتە گازیکرن : هەچییێ غەدرەك لێ هاتبتە کرن بلا بێت غەدرا خۆ بێژت ؛ دا حەقێ وی بۆ بزڤڕینین .. وهەر ژ دانێ ئێکێ خەلیفێ نوی دەست ب گوهۆڕینێ کر .

ب ڕاستی گوهۆڕینا وی دەست وداری خەلك فێربوویێ وباب وباپیرێن وان ل سەر چووین ، کارەکێ ب ساناهی نینە ، ومرۆڤەکێ وەکی عومەری ئەگەر چەند حەز ژ دادییێ بکەت ژی هندی یێ ب تنێ بت نەشێت چو گوهۆڕینێ بکەت .. عومەری ئەڤە باش دزانی لەو هەر ژ ڕۆژا ئێکێ ژ خیلافەتا خۆ وی ئەو پێگاڤا گرنگ هاڤێت یا کو پێتڤییە ل سەر هەر مەزنەکێ گوهۆڕین بڤێت بهاڤێت :

۞ وێ دەسهەلاتدارییا خرابکار یا عومەری مەزنییا وێ وەرگرتی زەلامێن خۆ هەبووینە ، ئەو زەلامێن پێ زەنگین بووین وهاتینە پێش ، بەری هەمییان عومەر ل ڤان زڤڕی وڤەوژارتن ؛ چونکی وی دزانی ئامویرەتێ خراب خرابییێ ناگوهۆڕت .

۞ و ل شوینا وان عومەری چاڤێ خۆ ل باشان گێڕا ئەوێن کرمێ حەرامییێ نەکەفتییە زکی ودەستێ وان چو جاران نەچوویە د ناڤ دەستێن زۆرداران دا ، وی ئەو ئینان ل دۆرێن خۆ کۆمکرن ؛ دا ئەو بۆ وی ببنە هاریکارێن گوهۆڕینێ . پشتی ڤێ پێگاڤا گرنگ ژ نوی

عومەری دەست دا کاری .. لەو وی ئەو بەرهەمێ پیرۆز ب دەست خۆ ڤە ئینا یێ ب دەست خۆ ڤە ئینای !

ووەك دەلیل ل سەر ڤێ گۆتنا مە بەرێ خۆ بدەنە ڤێ سەرهاتی‌یێ :

دەمێ (سولەیمانێ کورێ عەبدلمەلکی) خەلیفە وی کوشتنەکا مەزن ئێخستە ناڤ رێزێن (حەرووری‌یان) ـ کو طایەکێ سەرداچوویێن خەوارجانە ـ ، عومەری نەرازیبوونا خۆ ل سەر ڤی کارێ سولەیمانی ئاشکەراکر وگۆتێ : ئەز دبێژم شوینا کوشتنێ ئەگەر تو وان بگری حەتا ئەو تۆبە دکەن چێترە .. رۆژەکێ لەشکەرێ سولەیمانی زەلامەکێ حەرووری گرت وئینا دیوانا سولیمانی ، خەلیفەی گۆتێ : هەوە چ دڤێت[٢٧] وهەوە چ ل بەرە ؟ وی گۆت : مە دڤێت دەڤێ تە شەق کەین فاسقێ کورێ فاسقی . خەلیفەی هزر کر ئەڤە هێجەتەکا باش ل نك عومەری کەفتە دەستان ، گۆت : هەرن بێژنە عومەری بلا بێت گوهێ خۆ بدەتە ڤی وبلا ئەو حوکمی ل سەر بکەت .. دەمێ عومەر هاتی وسوحبەت زانی خەلیفەی گۆتێ : ئێ تو چ دبێژی ؟ عومەری گۆت : ئەز دبێژم کانێ وی چ گۆتی‌یە تە تو ژی وە بێژێ ! خەلیفەی گۆتێ : و چ ددی نە ؟! عومەری گۆتێ : نە .. ئەڤ حوکمێ عومەری ل دلێ سولەیمانی نەهات ، لەو ل (سەرۆکێ زێرەڤانێن خۆ) خالدێ کورێ رەییانی خورِی وگۆتێ : ڤی زەلامی ببە سەرێ وی ببرە .

عومەر ژ دیوانا خەلیفەی دەرکەفت ، خالدی دا ب دویڤ ڤە ، گاڤا گەهشتی‌یێ گۆتێ : بابێ حەفصی ئەڤە چ گۆتن بوو تە گۆتی‌یە (أمیر المؤمنین) ی ؟ ب خودێ ئەز ترسیام ئەو فەرمانێ ل من بکەت کو ئەز سەرێ تە ژی ببرم . عومەری گۆتێ : وتو دا وەکەی ؟ وی گۆت : ئەرێ ، ئەگەر خەلیفەی فەرمان دابا .

مەعنا (خالد) د ناڤ زەلامێن سولەیمانی دا یێ گەهشتی‌یە رێزا سەرلەشکەری‌یێ ، نە چونکی ئەو مرۆڤەکێ ب کێرهاتی‌یە ، یان ژی چونکی ئەو یێ د خێرا مللەتی دا .. نە ! بەلکی ئەو یێ گەهشتی‌یە ڤێ رێزێ چونکی د دەستێ خەلیفەی دا یێ بوویە عەبد وکۆلە ، ئەوێ ب ساناهی سەران ببرت دا دلێ خەلیفەی ژێ نەمینت مرۆڤەکە د دەولەتا عومەری دا چێ نابت تشتەك د دەستی دا بت ..

رۆژ بۆرین ورۆژ هاتن ، سولەیمان مر ، چوو وخالد د گەل خۆ نەبر دا د قەبری دا زێرەڤانی‌یێ ل وی بکەت .. عومەر بوو خەلیفە ، خالد ب ترِ ونەجمێن خۆ ڤە هات ، هەمی هزرا وی ئەو بوو عومەر ژی وەکی یێن بەری خۆیە ، کانێ چاوا ژ وان دخوار دێ ژ ڤی ژی خۆت ، گاڤا عومەری خالد دیتی گۆتێ : ئەی خالد چەکێ خۆ بدانە .. پاشی دەستێن خۆ بەر عەسمان کرن وگۆت : یا رەببی من خالدێ کورێ رەییانی بۆ تە ئێخست تو وی رانەکەیەڤە . وعومەر ل دۆر خۆ زڤرِی گاڤێن وی ب (عەمرێ کورێ موهاجری) کەفت ، نێزیکی خۆ کر وگۆتێ : ئەی عەمر ! ب خودێ تو باش دزانی کو مرۆڤاینی‌یا من وتە بەس مرۆڤاینی‌یا ئیسلامێ‌یە ، بەلێ من ددیت تە گەلەك جاران قورئان دخواند ، وجارەکێ من تو دیتی تو یێ ب تنێ بووی یا ژ تە ڤە کەس تە نابینت تە نڤێژ دکر نڤێژا تە یا تازە بوو ، وتو مرۆڤەکێ ئەنصاری‌یی ، رابە چەکێ خالدی هلگرە سەرلەشکەرێ[٢٨] من دێ تو بی .

ئەڤە ئێکەمین پێگاڤ بوو عومەری هاڤێتی ، خالد ئێخست وعەمر ل شوینا وی دانا ، نە چونکی عەمر مرۆڤێ وی بوو ، ونە چونکی عەمری سۆز دابوویێ فایدە یێ ب نیڤی بت ، ونە چونکی عەمر یێ ئامادە بوو هەچی‌یێ بلڤت ئەزمانێ وی ببرت ، یان سەرێ وی لێ بدەت ، نە ! بەلکی ژ بەر وان هەر چار سالۆخەتێن باش یێن کو ل نك عەمری هەین :

ئێك : چونکی عەمر یێ ئەنصاری‌یە ، ژ نەڤی‌یێن وانە یێن پشتەڤانی‌یا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن کری .

دو : چونکی مرۆڤاینی‌یا وی وخەلیفەی مرۆڤاینی‌یا ئیسلامێ‌یە ، ونە یا چو مەصلحەتێن دی‌یە .

سێ : وچونکی ئەو مرۆڤەکێ قورئان خوینە .

چار : وچونکی ئەو مرۆڤەکێ ب تەقوایە ، دوسەری‌یێ نزانت ، کانێ ل نك خەلکی یێ چاوایە دەمێ یێ ب تنێ ژی هەر یێ وەسایە .

هەڤالێن عومەری :

پشتی عومەری ستوینێن دەولەتێ یێن خراب گوهارتین ، وئەو ئامویرەتێن دوهی خرابی پێ دهاتە کرن ژ رێکا خۆ لادایین ، چاڤێ خۆ ل هندەك مرۆڤێن دی گێرِان دا ئەو بۆ وی ببنە هەڤال ، وهلبژارتنا وی کەفتە سەر (زانایێن راست ودورست) .

زانا د دەولەتا عومەری دا دمشە بوون بەلێ ئەو زانایێن کو ب کێر عومەری دهاتن دکێم بوون ، چاڤێ عومەری ب ئێك ژ وان کەفت ، هەر زوی هنارتە ب دویڤ را .. (مەیموونێ کورێ مەهرانی) .. عومەری ژێ خواست ئەو ببتە قازی وشیرەتکارێ وی ، ودا هوین بزانن

(مەیموون) چ کەس بوو بەسە بێژین ئەو خودانێ وێ گۆتنێیە ئەوا دبێژت : ((مەزنان نەنیاسە ، ووان ژی نەنیاسە یێن وان دنیاسن)) و د گۆتنەکا دی دا دبێژت : ((ئەگەر ژ روهاییێ حەتا حەرانێ ب پێنج دەرهەمان بدەنە من ، من نەڤێت)) .. ئەڤە ئەو (مەیموون) بوو یێ عومەری کوتەکی لێ کری کو ببتە قازییێ وی ، مەرەقا وی ئەو نەبوو هەڤالینییا مەزنان بکەت یان دنیاییێ ب دەست خۆ ڤە بینت ، عومەری ئەڤە باش دزانی لەو ئەو ویێن وەکی وی ل دۆرێن خۆ کۆمکرن وبۆ هەڤالینییا خۆ هلبژارتن .

سەروبەرێ دەولەتا عومەری :

دو سال وپێنج هەیڤان عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی مەزنی ل موسلمانان کر ، ب هژمارا ڕۆژ وشەڤان دەمەکێ کورت بوو ، بەلێ ئەگەر مرۆڤ ژ لایێ وان گوهۆڕینان ڤە یێن وی کرین بەرێ خۆ بدەتێ ، و ژ لایێ وێ خێرێ ڤە یا وی بەلاڤ کری ، دێ بینت دەمەکێ گەلەکێ درێژ بوو .

بەری نوکە مە گۆت : عومری بەری هەر تشتەکی دەست ب گوهۆڕینا وی واقعێ خراب کر یێ کو بەری وی هاتییە دورستکرن ، وحەتا ئەو شیای د ڤی دەمێ کورت دا ب دورستی ب کارێ گوهۆڕینێ ڕابت ئەوی دەستەکەکا باش وخودێ ناس ژ لەشکەر وزانا ووالی وخودان شیانان ل دۆر خۆ کۆمکرن ؛ دا ببنە هاریکارێن وی ل سەر باشییێ .

دبێژن : جارەکێ عومەری مرۆڤەك بۆ والیاتییێ هلبژارت وهنارتە باژێڕەکی ژ باژێڕێن موسلمانان ، پاشی هاتە گوهان کو ئەڤ مرۆڤە ل سەر دەمێ (حەجاجی) ژی بووبوو والی ، ئینا عومەری هنارتە ب دویڤ ڕا ، وگۆتێ : چونکی تو ل سەر دەمێ (حەجاجی) والی بووی مە تو ئێخستی ، بوو لاڤلاڤا وی مرۆڤی و ب سویندان ڕا چوو کو دەمەکێ درێژ وی کار بۆ حەجاجی نەکربوو ، عومەری گۆتێ : ئەگەر ڕۆژەکا ب تنێ ژی یان دانەکی تە هەڤالینییا خرابییێ کربت تێرا تە هەیە کو ئەم تە بێخین !

ئەو مرۆڤێ دانەکێ ڕۆژێ هەڤالینییا زۆرداران کربت ، وچاڤێن خۆ ب دیتنا وان تێر کربت ، ب دیتنا مرۆڤێن خۆ ئەو ب کێر نائێت کارێ خەلکی بکەفتە د دەستان دا .. وئەو دەسهەلاتدارییا بڤێت دادییێ بەلاڤ کەت ، وخێرێ بگەهینتە هەژارێن مللەتی ، بۆ وی چێ نابت بچت هەر تاوانبارێن دوهی بینت کراسەکێ نوی بکەتە بەر و ل سەر کورسیکا فەرمانبەرییێ بدانت ، ئەگەر نە .. مللەتی چو باوەری پێ نامینت ، وهەر ئێك ژ لایێ خۆ ڤە دێ بێژت : پەرێ وەکی بەرێ !

ب ڤی ڕەنگی عومەری زەلامێت دەولەتا خۆ هلبژارتن ، لەو ئەو هەمی هاریکارێن وی بوون ل سەر باشییێ ، ڕۆژا عومەر بوویە خەلیفە د ناڤ خەلکی دا کرە دەنگ : کێ گازندەك هەیە بلا بێتە نك مە .. خەلکی باوەری ب وی هەبوو ، وان دزانی ئەو نە ژ وی ڕەنگێ مەزنانە یێن کو یارییان بۆ خۆ ب هەستا خەلکی دکەن ، لەو هەمییان پێکڤە قەستا وی کر ودلێن خۆ بۆ ڤەکرن .

عومەری دیت گازندێن پترییا خەلکی ژ وێ تەعداییێ یە یا کو بنەمالا (ئەمەوییان) ل وان کری ، لەو عومەری بڕیار دا مرۆڤێن خۆ بینت وئێك ئێکە حسێبێ د گەل بکەت ، کارەکێ ب ساناهی نەبوو بەلێ عومەری سۆز دابوو خودایێ خۆ کو دادییێ د ناڤ خەلکی دا زێندی بکەت ، عومەری مرۆڤێن خۆ گازی کرن وئێك ئێکە پسیار ژێ کر :

ـ ئەڤ هەمی مالێ تە هەی ، تە ژ کیڤە ئینایە ؟

مرۆڤێن دنیایێ دەمێ مەزنی دکەفتە دەستان ڕادبن مرۆڤێن خۆ کۆم دکەن ودبێژنێ : دەستێ هەوە ژ هەوە ڕا ، ڤێ دەلیڤەیێ ژ دەست خۆ نەکەن ، کۆم بکەن ، هوین ژ کیڤە دئینن بینن ، ئاخری مللەت یێ مەیە وئەمین خودانێن مللەتی !! بەلێ مرۆڤێن خودێ ب ڕەنگەکێ دینە ، وەکی عومەری مەزنی ب ڕێڤە دبەن ، دبێژنە مرۆڤێن خۆ : ئەوێ هەوە بەری نوکە ژی هەی هەوە ژ کیڤە ئینایە ؟

ئەو مالێ نە ب ڕێکێن دورست بنەمالا ئەمەوییان ب دەست خۆ ڤە ئینای عومەری هەمی بۆ خودانان زڤڕاند ، وئەگەر چو خودان پێ نەهاتبانە دەر ل خزینەیا دەولەتێ دزڤڕاند ، گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە ژێ دیتی باوەرییا وان پێ هات .. دادی ئەو دادییە یا کو مرۆڤ ل سەر خۆ وبنەمالا خۆ ب کار بینت .

(عامرێ کوڕێ عوبەیدەی) دبێژت : ل وان ڕۆژێن عومەر ژ نوی بوویە خەلیفە د گەل مرییەکی دەرکەفتە موغبەرێ ، مەحفویرەك هەبوو هەر جارێن هۆسا دا بۆ خەلیفەی ئینن دا ئەو ل سەر ڕینت حەتا زەلام ژ سەروبەرێ مری خلاس ببان ، هندەکان ئەو مەحفویر ئینا بۆ عومەری دانا ، گاڤا عومەری مەحفویر دیتی پێ خۆ لێدا وویڤە هاڤێت وڕوینشتە سەر ئاخێ ، خەلك ژێ مەندەهۆش بوون ، دارەك د دەستان دا بوو وی پالێ خۆ دابوو سەر ، زەلامەك ب

نك ڤە چوو گۆتیێ : ئەی (أمیر المؤمنین) ! ئەز مرۆڤەكێ بێ حالم من چو د مال دا نەمایە ، سوباهی دەمێ تو دچی‌یە نك خودێ ئەو پسیارا من دێ ژ تە كەت .. عومەری سەرێ خۆ بلند كر وگۆتیێ : كا بێژە ڤە تە چ گۆت ؟ وی گۆتنا خۆ دوبارە كر ، گاڤا بەحسێ خودێ ورۆژا قیامەتێ كری ، بیرا عومەری ل وێ رۆژێ هات دەمێ تەك رادوەستت وخودێ ب هەمی مەزنی‌یا خۆ ڤە مەحكەمێ پێ دكەت ، چاڤێن وی هند رۆندك باراندن حەتا دەستكێ گۆپالێ وی تەر بووی ، عومەری گۆتیێ : هوین چەند كەسن ؟ وی گۆت : ئەم پێنجین .. عومەری گۆتیێ : حەقێ تە دەه دینارن ، وئەم پێنج سەدان دێ دەینە تە ، دو سەدان ژ مالێ من وسێ سەدان ژ مالێ خودێ حەتا خودێ رێكەكێ بۆ تە دبینت .

عومەری ئەو باوەری هەبوو كو ل قیامەتێ پسیارا وی خەلكێ ل بن دەستی هەمی‌یێ دێ ژ وی ئێتەكرن ، حسێبەكا گرانە ، لەو شەڤ ونیڤ شەڤان خەو ژ چاڤان درەڤی .. ئێك ژ خەلكێ مالا وی دبێژت : رۆژا ئەو بوویە خەلیفە وزڤری‌یە مال گەلەك یێ تێكچووی بوو ، من گۆتیێ : تە خێرە تو هندە یێ غەمگین ؟ وی گۆت : بۆ وی حالێ ئەز تێدا دڤێت مرۆڤ غەمگین بت ، ئەڤرۆ مرۆڤەك د ناڤ ئوممەتا موحەممەدی دا - سلاڤ لێ بن - نینە چ ل رۆژهەلاتێ بت چ ل رۆژئاڤایێ بت ئەگەر پسیارا وی ژ من نەئێتە كرن كانێ من حەقێ وی گەهاندی‌یێ یان نە ، چ وی داخوازا حەقێ خۆ كربت یان نە .

ب ڤی رەنگی مرۆڤێن خودێ د مەسەلێ دگەهن ، مەزنی بارەكێ گرانە ، شەرمزاری‌یە بۆ وی یێ ژ دەر حەق نەدەركەڤت .

ونوكە بەرێ خۆ بدەنە ڤان دیمەنان ژ مالا عومەری :

- (عەونێ كورێ موعتەمری) دبێژت : رۆژەكێ عومەر زڤری مالا خۆ گۆتە ژنكا خۆ فاطمایێ : تە دەرهەمەك هەیە ئەم بۆ خۆ فرێكەینە هندەك تری ؟ وێ گۆت : نەخێر . وی گۆت : خۆ فلسەك ژی تە نینە ؟ وێ گۆت : نە . ئینا عومەری خۆ بێ دەنگ كر ، فاطمێ گۆت : تو (أمیر المؤمنین) ی وتە نە دەرهەمەك نە فلسەك نینە بۆ خۆ هندەك تری پێ بكری ! عومەری گۆت : من ب ڤێ خۆشترە ژ زنجیرێن ئاگری د جەهنەمێ دا .

- خزمێ عومەری (مەسەلەمەیێ كورێ عەبدلمەلكی) دبێژت : دەمێ عومەر نساخ بووی ئەز چووم من سەردا دا ، من دیت كراسەكێ قرێژی دبەر بوو ، ئینا من گۆتە ژنكا وی فاطمایێ - كو خویشكا مەسەلەمەی بوو - كراسێ (أمیر المؤمنین) ی بشوو شەرمە نوكە خەلك دئێن سەرا ددەن ، وێ گۆت : بلا ، گۆت : پاشی جارەكا دی ئەز چووم من دیت هەر ئەو كراس یێ دبەر ، ئینا من گۆتە فاطمایێ : ما من نەگۆتبوو تە كراسێ (أمیر المؤمنین) ی بشوو یێ قرێژی‌یە ، ئینا وێ گۆت : برا ب خودێ وی ژ ڤی كراسێ دبەر پێڤەتر چو جلك نینن ما دێ چاوا ژ بەر كەم شووم وخەلك دئێن سەرا ددەن !

- شەڤەكێ عومەر زڤری مال ، وی سێ چار كچەكێن فاما هەبوو وەكی هەر جار وی سلاڤ كر ، ئینا كچێن وی دەستێن خۆ ب دەڤێ خۆ ڤەنان و ب لایێ دەرگەهی ڤە چوون ، عومەر پسیاركر : ئەڤە ڤان خێرە ؟ هندەكان گۆتیێ : ژ پیڤاز ونیسكێ پێڤەتر چو شیڤ د مالا تە دا نەمایە ، وچونكی كچێن تە پیڤاز یا خواری بێنا ژ دەڤێ وان دئێت ووان شەرم كر بێنا دەڤێ وان بێتە تە لەو وان ئەڤە كر یا تو دبینی . عومەر ما .. رۆندك ژ چاڤان هاتن نە چونكی ژ پیڤازێ زێدەتر چو ب دەست كچێن وی ناكەڤت ، نە ! هاتە بەر چاڤێن عومەری هەر وەكی قیامەت یا رابووی ، وعومەر یێ گرێدای وئینایە مەحكەما مەزن ، فەقیر وژارێن مللەتی دەعوەدارێن وینە : ئەی خودا ! تە عومەر كربوو مەزنێ مە ، بچویكێن مە ب شەڤێ برسی دنڤستن ، وكچێن وی دتێر بوون ، یا رەببی حەقێ مە ژێ چێكە . ئەها ژ بەر هندێ گری‌یا عومەری هات . ئینا عومەری گۆتە كچێن خۆ : ئەی كچێن من ! خوارنێن خۆش بۆ هەوە بۆچنە ئەگەر هوین بزانن بابێ هەوە سوباهی دێ بەنە ئاگری .

- رۆژەكا دی عومەر د گەل هەڤالەكێ خۆ هاتە مال ، گازی كچەكا خۆ یا بچویك كر ، وێ خۆ ڤەشارت ونەهات ، عومەری گۆت : ئەرێ بۆچی ئەو نائێت ؟ هندەكان گۆتیێ : چونكی كراسێ وێ یێ دریای ووێ چو كراسێن دی نینن بكەتە بەر خۆ ڤێجا ژ شەرمان دا ئەو نائێت .. وهەر ئێك ژ ڤان كچێن وی رۆژەكێ گۆتیێ : جۆتەكێ گوهاركێن وەكی یێن فلان هەڤالا من بۆ من بكرە ، عومەری گۆتیێ باشە ، رابوو دو پەلێن ئاگری ئینان وگۆتە كچا خۆ : چی گاڤا تە ئەڤە كرنە گوهێن خۆ دێ جۆتەكێ گوهاركان بۆ تە كرم .

- كابانی‌یا عومەری هندەك زێر هەبوون ، رۆژا بوویە بویك بابێ وێ عەبدلمەلكی دابوونێ ، دەمێ عومەر بوویە خەلیفە گۆتیێ : ئێك ژ دوان بۆ خۆ هلبژێرە : ئەز ، یان ئەڤ زێرە .. وێ عومەر هلبژارت ، ئینا عومەری زێرێن وێ برن كرنە د خزینەیا دەولەتێ دا .

مەعنا عومەری بەری هەر تشتەكی ژ خۆ ومالا خۆ ومرۆڤێن خۆ دەست پێ كر ، لەو شیا وێ بكەت یا كری .

ئارمانجا پیـرۆز :

ڕۆژا عومەر بوویە خەلیفە گوهۆڕینـەکا بـەرچاڤ د سـەروبەرێ ژینـا وی دا پـەیدا بـوو ، چونکی هەر ژ ڕۆژا ئێکـێ وی ئارمانجـەکا مـەزن وپیـرۆز دانـا بـەر سنگێ خـۆ وحـەتا ڕۆژا دویماهییێ ژ ژیێ خۆ ئەو ژ کارکرنا بۆ ئارمانجێ سست نەبوو ، وئەگەر هـەوە بڤێت بزانـن ئەو ئارمانجا عومەری بۆ خۆ دانای چبوو ، گوهداری‌یا ڤێ سەرهاتی‌یێ بکەن :

ڕۆژەکێ مەتەکا عومەری هاتە نك ، ژنکەکا سـەرە بـوو ، خـەلیفێن ئەمـەوی‌یان هـەمی‌یان قەدرەکێ مەزن بۆ دگرت ، عومەری گـۆتێ : ئەی مەتێ ! پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لـێ بن ـ دەمێ ژ دنیایێ وەغەرکری خەلك هێلانە ل سەر ڕوبارەکێ بۆش ، پشـتی وی ڕوبـار کەفتـە دەستێ زەلامەکی چو ئاڤ ژێ کێم نەکر ، پشتی وی زەلامی زەلامەکێ دی هات جۆیـەك بـۆ خۆ ژ بەر وی ڕوباری بر ، ئینا خەلکی دەست دایێ هەر ئێکی جۆیەك بـۆ خـۆ ژێ بـر حـەتا ڕوبار هشك وزوها بووی ، ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر خودێ من بهێلتـە سـاخ ئـەز دێ وان جۆیان هەمی‌یان گرم دا ڕوبار وەکی بەرێ بزڤڕتەڤە .

ئەڤە ئارمانجا عومەری بوو ، ودا کو عومەر خۆ بگەهینتە ڤێ ئارمانجێ ئەوی ڕێبازەکا موکـم دانا وئەو ل دویڤ چوو ، وفەرمان ل بنەمالا خۆ کر کو ئەو ژی ل دویڤ بچن ، گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە دیتی ئەو ژی ل دویڤ چوون ..

جارەکێ والـی‌یێ (خوراسـانێ) کاغـەزەك بـۆ عومـەری هنـارت تێـدا هنـدەك گـازندە ژ خەلکێ جهێ خۆ کرن ، ودەستویری ژێ خواست کو ئەو ڕێکێ بدەتێ دا ئـەو دژواری‌یـێ د گەل وان ب کاربینت وگـۆت : تشتەك وەکی شیـری وقامچی‌یێ وان چێ ناکەت . عومەری د بەرسڤا وی دا نڤیسی : تـو درەوان دکـەی ! حـەقی وعەدالـەت دێ وان چـێ کـەت ، ڤـێ چەندێ د گەل وان بکە ، وبزانە خودێ کارێ خرابان باش ناکەت .

(حەقی) و (عەدالەت) دو پەیڤن هەردەم خەلك یـێ بـۆ تێنی‌یـە ، وهـەردەم مـەزن پـێ دئاخڤن ، بەلـێ کێمن وان ب جه دئینـن .. د گۆتنـەکا خـۆ دا عومـەر دبێـژت : ب خـودێ ئەگەر پەیداکرنا حەقی‌یێ ونەهێلانا نەحەقی‌یێ ب کەرکرنا لەشێ من ب جه بێت ، ب دلەکێ خۆش ئەز دێ قەست کەمێ .

ئەڤ گـۆتنـا عومەری نە خاپاندن بوو بۆ مللەتی ، ونە بەنـجکرن ژی بوو ، گـۆتنـەك بوو د واقعێ وان دا هاتبوو بەری ، تشتێ ژ هەمی‌یێ بەرچاڤتـر د ژینا عومەری دا ئەو بوو ئەو وەسا د مـەزنی‌یێ دگەهشـت کـو بـارەکێ گرانـە ، وشـەرمزاری‌یەکا مەزنـە ئەگـەر ژ دەر حـەقی دەرنەکـەڤت ، ووی بـاش دزانـی ئـەو ئەگـەر یـێ دویـر بـت ژ مرۆڤێـن بـاش ژ دەر حـەقی دەرناکەڤت ، لەو هەڤالێن باش ل خۆ زێدە دکرن ، ڕۆژەکێ عومەر ب سەر مینبـەرێ کـەفت وگـۆت : هەچی‌یێ ژ هەوە بڤێت هەڤالینی‌یا مە بکەت بلا پێنج تشتان ل نك خۆ پەیدا بکەت ئەگەر نە بلا نەئێتە نك مە : بلا گازندا وی کەسێ نەشێت بێتە نك مە بگەهینتە مـە ، وهنـدی بشێت بـلا هاریکاری‌یـا مـە ل سـەر حـەقی‌یێ بکـەت ، وئەگـەر باشـی‌یەك هـەبت وئـەم پـێ نەحەسییێن بلا ئەو بەرێ مە بدەتێ ، وبلا نەکامی‌یا کەسێ ژی ل نك مە نەکەت ، وتشتێ شۆلا وی نەبت بلا مایێ خۆ تێ نەکەت . ٣٤

ژ بـەر ڤـێ چـەندێ مرۆڤێـن دوڕوی ، مەصلحـەتچی ، زەلامێـن دنیـایێ هـــەمی ژ دۆران ڤەڕەڤیـن ، ئەو ومرۆڤێن وەکی وی مانە د گەل ئێك .

سلاڤ .. ئەی زەمانێ عومەری !

عومەر هات .. و د گەل دا عەدالەت ، وگاڤا عەدالەت هات زۆرداری نـامینت ، هـەژاری دبرێێت .. والـی‌یێ (سوودانێ) ـ ئەو وەلاتێ حەتا ئەڤرۆ ژی ناڤێ وی وبرس هەڤالـجێمك ـ کاغەزەك بۆ عومەری هنارتە شامێ ، وتێدا نڤیسـی : « ئـەی (أمیر المؤمنـیـن) کـەس مالـێ زەکاتێ ژ مە وەرناگرت ، هەچی‌یێ ئەم دبێژینێ : بۆ خۆ وەرە زەکاتێ ، دبێژت : ئەز نـە یـێ پێتڤیمە .. ئەرێ ئەم چ ل مالـێ زەکاتێ بکەین ؟ » . عومەری گـۆتێ : عەبدان پێ بکڕن وئازا کەن ، وئەگەر عەبد نەمان ڕێکان پێ ڤەکەن .

و ل وەلاتێ مصرێ پیـرەژنەکا بێ خودان هەبوو ، دیوارێ مالا وێ یێ نزم بوو ، شەڤەکێ هندەك دزیکەران خۆ د سەر سیاجی ڕا هاڤێتە ژۆر وچوون هندەك مریشکێن وێ ژ کـۆلـکـی برن .. ئـەڤـە ڕویدانەکا نە یا مەزنە وهەر ب بەر ناکـەڤت مـەزنێ دەولـەتێ خـۆ پێڤە موژیـل بکەت ، ئەگەر مەزنێ دەولەتێ ژ تەرزێ عومەری نەبت ! سـوحـبـەتـا پیـرێ گەهشتە عومەری ل شامێ ، عومەری کاغەزەك بۆ والـی‌یێ مصرێ هنارت وتێدا نڤیسـی : مـن یـێ زانـی حـال ومەسەلێن پیـرەژنەکێ ئەڤەنە ، دەمێ کاغەزا من دگەهتە تە تو ب خۆ هەڕە سـیاجێ خـانی‌یێ وێ بۆ بلند بکە .

و ل زەمانێ عومەری نە ب تنێ مرۆڤان خۆشی ب عەدالەتا وی دبر ! حەیوانان ژی بارا خۆ تێ هەبوو .. عومەری ڕۆژەکێ کاغەزەك بۆ والـی‌یێ خۆ ل مصرێ هنارت تێـدا گـۆتێ : من

یێ زانی (حەمـمـالێن) هەوە بارێن گران ل دەوارێن خۆ دکەن ، گاڤا کاغەزا من گەهشتە تە نەهێلە هەر حەمـمـالەك ژ هندێ زێدەتر باری ل دەوارێ خۆ بکەت . مرۆڤێـن خـودێ دەمـێ مەزنی دکەفتە د دەستی دا مەزنی‌یا وان بۆ مریشك ودەواران ژی ڕەحـمـە !

ئیـمـامێ (ئـەوزاعی) دبیـژت : ڕۆژا عومـەر مـری ئـەز د گـەل جـەنازێ وی دەرکەفتمـە زیارەتی ، پشـتی ئـەم زڤڕیـن ئـەز چـووم دا قەسـتا بـاژێڕێ (قنسـرینێ) بکـەم ، ئـەز د بـەر قەشەیەکی ڕا بۆریـم جۆت دکر ، گاڤا وی ئەز دیتیم گـۆتە من : دیارە تو یێ ژ ڤەشـارتنا ڤـی زەلامی دزڤڕی ؟ من گـۆتـێ : ئەرێ .. ئینا وی دەستێن خۆ ب چاڤێن خۆ ڤەنان وکرە گری ، مـن گـۆتـێ : تـو بـۆچی دکەیە گری ، مانێ تو نە ل سەر دینێ وی‌یی ؟ وی گـۆت : ئەز نـە ل سـەر وی دگریـم ، ئـەز بـۆ وێ ڕۆنـاهی‌یێ دگریـم ئـەوا ب مرنـا وی ل عـەردی هاتی‌یـە ڤەمراندن .

عومەر ڕۆناهی‌یەك بوو ل عەردی گاڤا مری ڕێك ل خەلکی هەمی‌یێ تاری بوو ..

(مالکێ کوڕێ دیناری) دبێژت : دەمێ عومەر بوویە خەلیفە هندەك شـڤانان پسـیارکر : ئەڤە کیژ زەلامێ چاکە بوویە مەزنێ خەلکی ؟ هندەکان گـۆتێ وهوین چ دزانن کـو ئـەو یـێ چاکە ؟ وان گـۆت : چونکی ئەڤە ڕۆژا ئەو بوویە خەلیفە گورگی پەزەکا مە نەخواری‌یە !

و (مووسایێ کوڕێ ئەعیونی) ل باژێڕێ (کـەرمانێ) ل سـەر زەمـانێ عومـەری شـڤانی دکر ، مووسا دبێژت : هندی عومەر یێ ساخ جارەکـا ب تنـێ ژی گورگـی زیانـا پـەزێ مـە نەدکر ، شەڤەکێ گورگی پەزەکا مە خوار ، مە گۆت : هەبت نەبت ئەڤ مرۆڤێ چاك نەمایە ، من ئەو شەڤ نیشان کر دەرکەفت ئەو شەڤ بوو یا عومەر تێدا مری !

سلاڤ ل تە بن ئەی عومەر ..

سلاڤ ل تە بن ئەی زەمانێ عومەری ..

٣٦

مرۆڤێن خودێ
د گەل مەزنێن دنیایێ

(مرۆڤێن خودێ) و (مەزنێن دنیایێ) هەر وەکی تو بێـژی : عـەسمان وعـەرد .. بلنـدی ونزمی .. ڕۆناهی وئاخ !! سوحبەتەکا عنتیکەیە ، وپەیوەندی‌یەکا غەریبە ، ڤێجا کەرەم کـەن دا ژ نێزیك بەرێ خۆ بدەینێ ..

دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ مەزنێن دنیایێ ـ بێ گومان ـ دێ یا گرێدای بت ب دیتنا وان ڤـە بۆ دنیایێ ب خۆ ، لەو یا د جهێ خۆ دایە بیـرا ل دیتنا وان بـۆ دنیـایێ بینینەڤـە : بینـە بـەر چاڤێن خۆ .. شەڤەکێ ، دەمێ تو یێ نڤستی ، تە هند دیت تو یێ ل جهەکێ خۆ دچی ، چەند گاڤەگان تو چووی وخزینەیەکا مەزن کەفتە بەر سنگێ تە ، وتو یێ ب تنێ‌یی ، نەکەس هەیـە ژ تە بستینت ، ونە کەس هەیە شریکاتی‌یا تە تێدا بکەت ، هێشتا تە تێر کەیف ب خـزینـەیا خۆ نەهاتی تە هند دیت جرفەك ب تە کەفت وتو ژ خەو ڕابـووی .. دلـەکێ تـژی کـول ، دو دەستێن ڤالا ، وچو ددی نە !

بەرێ خۆ ژ ڤی دیمەنی وەرگێڕە ، سەحکە دنیایێ .. (فلان کەس) تو دا بێژی قاروونـە ، ملیوونەك ل نك وی فلسەك بوو ، دوهی مر ، ومرۆڤێن وی بر د ئاخێ ڕا کر وزڤڕیـن ، چـو بالیفك نەدانانە بن سەری ، خۆ ئەو فۆتا تێ ئـالاندی ژی زڤڕانـد وبـۆ وی نـەهێلا ل وێـرێ ،

جرفەك ڤێ كەفت وی هند دیت هشیار بوو ، حەتا ڤێ گاڤێ د خەونەكێ دا بوو نوكە ژێ ڕابووڤە ، بەلێ پا چ ؟ دلەكێ كۆڤاندار ، ودو دەستێن ڤالا !

ئەڤەیە ئەو دنیا یا خەلك دینێ خۆ بۆ دفرۆشت .. ئیمام (محەمەد ئەلباقر) دبێژت : ((دنیا وەكی وی مالیە یێ تو بۆ خۆ د خەونێ دا دبینی ، گاڤا تو هشیار بووی تو چویێ د گەل خۆ نابینی)) .

یان ژی گوهدارییا مرۆڤەكێ دی ژ مرۆڤێن خودێ بكە دێ چاوا دنیایێ نیشا مە دەت :

ڕۆژەكێ (مەسرووقێ كوڕێ عەبدررەحمانی) دەستێ برازایەكێ خۆ گرت وبرە هنداڤ لاتەكێ خەلكی گلێشی خۆ دبر دهاڤێتێ ، مەسرووقی دەستێ خۆ ب نك گلێشی ڤە درێژكر وگۆتە برازایێ خۆ : ((بەرێ خۆ بدە دنیایا وان ئەها ئەڤەیە ل بن پێ‌یێن مە ، وان خوار وپویچ كر ، كرە بەر خۆ ودڕاند ، لێ سویار بوون وهێلا ، وبۆ خاترا ڤێ ئەوان خوینا ئێك ودو ڕێت)) .

چەند تشتەكێ غەریبە سەرا گلێشی مرۆڤ خۆ تێ ببەت !

چەند هەڤركییەكا بێ خێرە سەرا كنجرەكی مرۆڤ شەرێ هەڤالێ خۆ بكەت !

دنیا بویكەكا ب خەملە ، گەلەك یا جوانە ، بەلێ بەرێ خۆ بدێ جهەكێ پاقژ لێ مایە كەسێ بەری تە دەست نەكربتێ ؟ ڤێجا ئەڤە چ عشقەكا ڤاژییە ؟!

وكو مە زانی ئەڤەیە دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ دنیایێ ، تو بێژی دیتنا وان بۆ مەزنێن دنیایێ دێ یا چاوا بت ؟

مەزن ـ ب دیتنا وان ـ دو مەزنن : یان ئەوە یێ دلێ خۆ ل دویڤ گۆتنا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دبەت ، دینێ خودێ دپارێزت وشریعەتێ وی ب كار دئینت ، وئەو هنگی ژ كۆما مرۆڤێن خودێ دئێتە هژمارتن ، یان ئەوە یێ دینێ خودێ ـ هەمی یان هندەك ـ لادای وڕێكەكا دی بۆ خەلكی دانای دا ل دویڤ بچن ، وئەڤە ژی ئێك ژ دووانە : یان وی باوەری ب دینێ خودێ نینە وهزر دكەت شریعەت ب كێر هندێ نائێت بۆ خەلكی ببتە مەنهەج وئەڤە نە ژ حسێبا موسلمانانە ، یان ژی باوەری ب شریعەتێ خودێ هەیە و د هندەك مەسەلان دا ب كار دئینت ژی بەلێ ب دورستی پێگیرییێ ب شریعەتی ناكەت وزۆرداریێ ل خەلكی دكەت .. وئەڤەیە یێ مە ناڤێ وان كرییە : (مەزنێن دنیایێ) ، وئەم پسیار دكەین ئەرێ هەلویستێ مرۆڤێن خودێ ژ وان چییە ؟

ل دەسپێكێ دێ بێژین : مرۆڤێن خودێ نەخاسمە یێن زانا ژ وان ، هەردەم ژ حاكم وسولتان وئەمیران دبێ منەتن ، وهەلویستێ وان ژ وان ژ ڤێرێ دەست پێ دكەت .. ئەو كەسێن دویڤەلانكییێ بۆ مەزنێن دنیایێ دكەن ئێك ژ دو ئارمانجان دخوازن : یان (مەنصبێن بلند) ب دەست خۆ ڤە بینن ، یان بەریكێن خۆ ژ قرێژا دنیایێ تژی بكەن .. ومرۆڤێن خودێ ژ ڤان هەردو ئارمانجان ددویرن . نە وان (مەنصب) دڤێن نە (مالێ دنیایێ) . وهەچییێ باوەر نەكەت بلا ڤێ سەرهاتییا كورت بخوینت :

ڕۆژەكێ خەلیفێ ئەمەوی (سولەیمانێ كوڕێ عەبدلمەلكی) هاتە مەدینێ ، وقەستا مزگەفتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ كر ، ل كوژییەكێ مزگەفتێ بەرێ وی ب زەلامەكی كەفت نیشانێن تەقوایێ لێ ددیار بوون ، خەلیفەی پسیار كر : ئەوێ هە كییە ؟ هندەكان گۆتێ : (صەفوانێ كوڕێ سەلیمییە) ئێك ژ زانایێن مەدینێ یێن مەزنە .. ئینا خەلیفەی كیسكەكێ ب پێنج سەد دیناران كرە د دەستێ زەلامەكێ خۆ دا وگۆتێ : ڤان دیناران بۆ وێ هە ببە . وی كیسك ژێ وەرگرت و ب نك صەفوانی ڤە چوو ، ل هنداڤ سەری ڕاوەستا وگۆتێ : (أمیر المؤمنین) ی ئەڤ دینارە یێن بۆ تە هنارتین ، صەفوان ما وژێلەل بەرێ خۆ دایێ ، گۆتێ : كوڕێ من ! دیارە تو یێ خەلەت بووی وی بەحسێ من نینە . زەلامی گۆت : نە نە ، ما تو نە صەفوانی ؟ صەفوانی گۆت : بەلێ .. بەس سەحكێ بەلكی تو یێ خەلەت بووی . زەلام دودل بوو ، زڤڕی نك خەلیفەی دا مەسەلێ مسۆگەر بكەت ، ودەمێ ئەو ب ڤێ چەندێ ڤە دموژیل صەفوانی هێدی خۆ ژ مزگەفتێ ڤەدزی و ل مەدینێ هەمییێ نەما ، وحەتا خەلیفە ژ مەدینێ دەرنەكەفتی كەسێ صەفوان ل مەدینێ نەدیت .

ئەگەر مرادا هندەكان ئەو بت خەلیفە وان ب خولامینی د گەل خۆ قەبویل كەت ؛ دا پارییەكێ زێدە بگەهتێ ، یان بهوستەكێ ژ خەلكی بلندتر لێ بێت ، صەفوان ویێن وەكی صەفوانی قەبویل ناكەن خەلیفە د بەر وان ڕا بچت !

ئەگەر باوەرییا ب خودێ وهیڤییا ڕەحما وی سەرمالێ مرۆڤی بت ، نە دنیا ونە مەزنێن دنیایێ نەشێن مرۆڤی ب دویڤ خۆ ڤە ڕاخرینن ، (سەلەمەیێ دیناری) ئەوێ دبێژنێ : (ئەبوو حازم) ئێك ژ زانایێن تابعییانە ، د گۆتنەكا خۆ دا دبێژت : ((من هندەك زانا دیتبوون زانینا وان ئەو ژ خەلكێ دنیایێ هەمییێ بێ منەت كربوون ، وخەلكێ دنیایێ

نەشیابوون ب دنیایا خۆ خۆ ژ وان بێ منەت بکەن ، وان ب زانینا خۆ قەستا خەلکێ دنیایێ کر لەو خەلکێ دنیایێ نەشیان وان ب دنیایا خۆ دسەردا ببەن)) .

مەعنا ئەو زانایێ ب دورستی مرۆڤێ خودێ بت ، زانینا وی دێ وی ژ مەزنێن دنیایێ ودەولەمەندان بێ منەت کەت .. ڕۆژەکێ دەولەمەندەکی هنارتە ب دویڤ (ئەبوو حازمی) ڕا وگۆتێ : هندەك پسیارێن دینی مە یێن هەین وەرە نك مە دا بۆ خۆ ژ تە بکەین ، ودا بۆ خۆ باخڤین ژی ، (ئەبوو حازمی) بەرسڤا وی دا وگۆتێ : ((ئەز گەهشتبوومە هندەك زانایان ـ ومەخسەدا وی زانایێن صەحابی‌یان بوون ـ وان دینێ خۆ هل نەدگرت ونەدبرە نك مرۆڤێن دنیایێ ومن نەڤێت ئەز ئێکەمین کەس بم ڤێ تشتی بکەم ، ئەگەر تە کارەك ب مە هەیە تو وەرە)) .

وچونکی مرۆڤێن خودێ خۆ ژ مەزنێن دنیایێ بێ منەت دکەن سەرفەراز دژین .. ڕۆژەکێ دەمێ (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) هاتی‌یە مەدینێ چوو سەرا هژمارەکا زانایان دا ووان ژی سەرا وی دا ، وبەری ئەو بزڤڕتە شامێ پسیارکر : ئەرێ زانایەك مایە ل مەدینی هندەك صەحابی دیتبن ومە ئەو نەدیتبت ؟ هندەکان گۆتێ : بەلێ ، (ئەبوو حازم) یێ مای تە نەدیتی‌یە ، خەلیفەی گۆتە زەلامەکی : هەرە بێژێ بلا بێتە نك مە مە دڤێت ببینین ، گاڤا قاصد هاتی‌یە نك ئەبوو حازمی وداخوازا خەلیفەی گەهاندی‌یێ ، ئەبوو حازمی گۆتێ : من چو شۆل ب (أمير المؤمنين) ی نینن ، ئەگەر وی شۆلەك ب من هەیە بلا ئەو بێت .

خەلیفەی گۆت : ئەبوو حازم ڕاست دبێژت ، ئەم دێ چینە نك وی ، وخەلیفە هاتە نك ل مزگەفتێ ، وەکی هەر فەقی‌یەکێ وی خەلیفە ل بەرانبەر وی ڕوینشت ، و ب گازندەڤە گۆتە ئەبوو حازمی : ئەڤە چ زڤراتی‌یە تو د گەل مە ب کار دئینی ؟

ئەبوو حازمی گۆتێ : ما تە چ زڤراتی ژ مە دیتی‌یە ؟

خەلیفەی گۆتێ : خەلکێ مەدینێ هەمی هاتن سەرا مە بدەن وتو نەهاتی .

ئەبوو حازمی گۆتێ : حەتا ئەڤرۆ من وتە ئێك ودو نەناسی‌یە .

خەلیفەی گۆتێ : تو ڕاست دبێژی .

پاشی (سولەیمانێ کوڕێ عەبدلمەلکی) گۆتە ئەبوو حازمی : ئەرێ بۆچی ئەم حەز ژ مرنێ ناکەین ؟

ئەبوو حازمی گۆتێ : چونکی هەوە دنیایا خۆ یا ئاڤاکری وئاخرەتا خۆ یا خراب کری ، وکەسێ نەڤێت ژ ئاڤاهی بچتە خرابەی .

خەلیفەی گۆت : خوزی من زانیبا کانێ حالێ مە سوباهی ل نك خودێ دێ چ بت ؟

ئەبوو حازمی گۆتێ : بەرێ خۆ بدە قورئانێ دێ زانی ، خودێ دبێژت : ﴿ إن الأبرار لفي نعيم وإن الفجار لفي جحيم ﴾ .

خەلیفەی گۆت : ورەحما خودێ ل کیڤەیە ؟

ئەبوو حازمی گۆت : یا نێزیکی قەنجیکارانە .

خەلیفەی گۆتێ : باشە زڤڕینا مە بۆ نك خودێ دێ یا چاوا بت ؟

ئەبوو حازمی گۆت : هندی مرۆڤێ باشە وەکی وی کەسی دێ زڤڕت یێ ب وەغەرەکێ دەرکەفتی و ژ مرۆڤێن خۆ خەریب بووی ، وییێ خراب وەکی وی عەبدی دێ زڤڕت یێ ژ خودانێ خۆ ڕەڤی ڤێجا هندەکان گرتی و ل خودانی زڤڕاندی .

گاڤا ئەبوو حازمی وە گۆتی ، سولەیمانی هند کرە گری حەتا دەنگێ گرییا وی ب سەر کەفتی ، وپشتی سوحبەتەکا درێژ خەلیفەی گۆت : ئەرێ تو بۆ مە چ دبێژی ؟

ئەبوو حازمی گۆتێ : دێ من عەفی کەی ژ ڤێ پسیارێ ؟

خەلیفەی گۆتێ : نە ، شیرەتەکە ئەز حەز دکەم تو ل من بکەی .

ئەبوو حازمی بێ ترس ودودلی گۆتێ : باب وباپیرێن تە ب کوتەکی خۆ کربوو مەزنێن خەلکی ، ب شیری هاتنە سەر حوکمی بێی ڕازیبوونا خەلکی ، ووان کوشتنەکا مەزن ئێخستە ناڤ خەلکی پاشی چوون وبارکرن ، ڤێجا ئەگەر تو بزانی وان چ گۆت ، و چ بۆ وان هاتە گۆتن !

ل ڤێرێ ئێك ژ وان مرۆڤێن ب چنی‌یێن خولامینی‌یێ مەزن بووین و ل سەر سفرا (تەمەللوقێ) قەلەو بوین ، ڤیا خۆ ل بەر خەلیفەی شرین کەت لەو ل ئەبوو حازمی حەیتاند وگۆتێ : ئەڤە نە چو گۆتنە تە گۆتی .. ئەبوو حازمی گۆتێ : تو درەوان دکەی خودێ پەیمان ژ زانایان وەرگرتی‌یە کو حەقی‌یێ ئاشکەراکەن ونەڤەشێرن .

خەلیفەی گۆتە ئەبوو حازمی : دوعایەکێ بۆ من ژ خودێ بکە .. ئەبوو حازمی دەستێن خۆ سەر ئەڤرازکرن وگۆت : یا ڕەببی ئەگەر سولەیمان ئێك ژ چاڤێن تە بت تو خێرا دین ودنیایێ بدێ ، وئەگەر ئەو ئێك ژ نەیارێن تە بت تو بەرێ وی بدە وێ ڕێکێ یا تە بڤێت ..

وخۆ بێ دەنگ کر ، ئینا خەلیفەی گۆتێ : هەما هندە ؟! ئەبوو حازمی گۆتێ : ئەگەر تو یێ ژ هەژی بی هندە ژی بەسە .. وبەری دیوان ڤەرەڤت خەلیفەی گۆتێ : ئەگەر تە پێتڤییەك هەبت بێژە دا بۆ تە ب جه بینین ، ئەبوو حازمی گۆتێ : بلا .. من ببە بەحەشتێ ومن ژ جەهنەمێ دویر بێخە ! خەلیفەی گۆت : ئەڤە ب من ڤە نائێت ، وی گۆت : پا ژ ڤێ پێڤەتر من چو ددی نەڤێت ..

خەلیفەی گۆتێ : باشە بۆچی تو نائێی د گەل مە بی ئەم ژی دێ مفای ژ تە بینین وتو ژی دێ مفای ژ مە بینی ؟ ئەبوو حازمی گۆت : (أعوذ بالله !) ، خەلیفەی گۆتێ : بۆچی ؟ وی گۆت : ئەگەر ئەز هەڤالینییا هەوە بکەم نەکو خودێ ژ من بستینت ومن عەزاب بدەت ..

ودەمێ ئەبوو حازم ڕابووی دا بچت خەلیفەی سەد دینار هاڤێتنە بەر وگۆتێ : ئەڤان دیناران ل حالێ خۆ خەرج بکە ، وپاشی دێ هندەکێن دی ژی بۆ تە هنێرم ، ئەبوو حازمی گۆتێ : ب خودێ من ئەو بۆ تە نەڤێن ڤێجا چاوا دێ من بۆ خۆ ڤێن ، ئەڤ سەد دینارە ئەگەر پێش وان گۆتنان ڤە بن یێن من گۆتینە تە ب خودێ مرار وخوین وگۆشتێ بەرازی ل دەمێ تەنگاڤییێ ژ وان حەلالترن ، ژ خۆ ئەگەر ئەو ژ مالێ موسلمانان بت من شریك دێ تێدا هەبن لەو بۆ من حەلال نینە ئەز وان وەرگرم ، ئسرائیلی هند ل سەر ڕێکا ڕاست بوون هندی مەزنێن وان دهاتنە نك زانایێن وان ، پشتی ئەو سەرنخوین بووین و د چاڤێ خودێ دا شکەستین وباوەری ب طاغووتی ئینای ، زانایێن وان هاتنە دیوانێن مەزنان وپشکدارییا وان د دنیایا وان دا کر ، ئینا هەڤالینییا وان د کوشتنێ ژی دا کر .

ڤێ پاقژییێ .. ڤێ بێ منەتییێ .. ڤێ سەربلندییێ ، مرۆڤێن خودێ گەهاندنە وێ پێکا بلند یا کەسێ دی ژبلی وان نەگەهشتییێ .

تەقوادارییا ڤان چاك وپارسان ئێکا هند ژ وان چێکر ئەو بەرێ خۆ ژ وی جهی ژی وەرگێڕن یێ زۆردار قەست دکەنێ .. خودێ ئەو بۆ جێگرییا پێغەمبەرێ خۆ - سلاڤ لێ بن - یێن داین ، وئەوێ ب جێگرییا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ڕازی ببت چاڤێن خۆ ب دیتنا مەزنێن دنیایێ تێر ناکەت !

بلا نەخۆشی بێتە سەرێ وان ، ترس وبرسێ ببینن ، گۆتنێن زڤر .. گرتن .. لێدان .. نەفیکرن ، ئەڤە هەمی ل بەر وان چو نینە ، تشتەکێ سڤکە بەرانبەر عەزابا خودێ یا ئەو ژێ دڕەڤن ، یا کو دێ گەهتە وان ئەگەر وان هەڤالینییا زۆرداران کر . جارەکێ (عەبدلمەلکێ کوڕێ مەروانی) داخواز ژ عەلییێ کوڕێ حوسەینێ کوڕێ ئیمام عەلی - ئەوێ ب ناسناڤێ زەینولعابدین دئێتە ناسین - کر کو ژ مەدینێ بێتە نك وی ل شامێ وبمینتە ل وێرێ ، زەینولعابدین ب ڤێ چەندێ یێ ڕازی نەبوو ، ئینا خەلیفەی بڕیار دا ب کوتەکی وی بینن ، لەشکەرێ خەلیفەی هاتنێ دەست وپێیێن وی زنجیرکرن ، وبەری وی ببەن زانایێ ناڤدار (ئبن شهابێ زوهری) دەستویری ژ لەشکەری خواست کو دەلیڤەیەکێ د گەل زەینولعابدینی بمینت ، گوهدارییا زوهری بکەن دا ئەو ڤێ سەرهاتییێ بۆ مە ڤەگێڕت :

زوهری دبێژت : گاڤا ئەز چوویمە نك زەینولعابدینی ومن دەست وپێیێن وی زنجیرکری دیتین ئەز گریم ، ومن گۆتێ : خوزی ئەز نوکە ل شوینا تەبام وتو یێ بەردای بای ، زەینولعابدینی گۆتە من : ئەی زوهری ما تو هزر دکەی ئەڤ حالێ ئەز تێدا بۆ من یێ نەخۆشە ؟ نێ ئەگەر من ڤیابا ئەز یێ گرتی نەدبووم .

بەلێ ڕاستە .. ئەگەر وی ڤیابا دا چت ل دیوانا خەلیفەی ڕوینت وتشتەك یێ ژێ کێم نەدبوو ، دا یێ ب قەدر وخاتر بت ، بەلێ سوباهی دەمێ ئەو ڕابەری خودێ ڕادوەستیا وپسیار ژێ دهاتە کرن : ئەو چ هەڤالینی بوو تو وخەلیفێ زۆردار گەهاندییە ئێك ؟ بۆچی تو ل دیوانا وی دڕوینشتی ؟ ئەو دێ چ بێژت ؟ نە .. ئەی زوهری بلا نەخۆشییا ئەڤرۆ بت نە شەرمزارییا سوباهی !

(ئەبوو وائل شەقیقێ کوڕێ سەلەمەی) ئێك ژ زانایێن تابعییان بوو ، بیست صەحابی دیتبوون ، ڕۆژەکێ ئێکی گۆتێ : مزگینییا من ل تە بت کوڕێ تە (یەحیا) یێ بوویە قازی ، وی گۆت : ئەگەر تە گۆتبا من کوڕێ تە یەحیا مر من گەلەك پێ خۆشتر بوو ژ ڤێ گۆتنا تە گۆتی ، پاشی وی گۆتە کچەکا خۆ : ژ ئەڤرۆ وێڤە چی تشتێ یەحیا بۆ من بینت ژێ وەرنەگری !

مەزنییا دنیایێ هندە د چاڤێن وان دا یا بێ بها بوو ؛ چونکی دنیایێ ب خۆ چو بها ل نك وان نەبوو .. بەلێ دڤێت ژ بیر نەکەین کو مرۆڤێن خودێ ئەگەر هات وجارەکێ ئێك ژ وان ل دیوانا مەزنەکی ئامادە ببا ، قەدرگرتنا وی مەزنی بۆ وی ئێکا هند ژ وی چێ نەدکر کو ئەو خۆ ژ گۆتنا حەقییێ بدەتە پاش ، (مالکێ کوڕێ دیناری) ڕۆژەکێ چوو دیوانا والییێ (بەصرا) ، والی گۆتێ : دوعا بۆ مە بکە ، وی گۆتێ : نوکە ل بەر دەرگەهێ کوچکا تە چەند مرۆڤ هەنە زۆرداری یا لێ هاتییە کرن .. ئەو هەمی یێ نفرینان ل تە دکەن !

مرۆڤێن خودێ ئەگەر چ ب پشكدارى‌یا مەزنێن دنیایێ د مەزنى‌یا وان دا ڕازى نابن ژى ، بەلێ ئەو خۆ ژ هندێ ژى نادەنە پاش كو حەقى‌یێ بگەهیننە وان ؛ دا وان چو هێجەت نەمینن ، ڕۆژەكێ (شیخ الإسلام ئبن تەیمیە) چوو دیوانا میرەكێ زالم دا وى ژ خرابى‌یێ پاشڤە لێ بدەت ، بۆ تان وى میرى گۆت : تو مرۆڤەكێ زاهدى یا باش ئەو بوو ئەز هاتبامە نك تە ! (شیخ الإسلام) ى گۆتێ : مووسا ژ من چێتر بوو وفیرعەون ژ تە خرابتر بوو ، د گەل هندێ ژى مووسا ڕۆژێ سێ جاران دچوو بەر دەرێ كۆچكا فیرعەونى ؛ دا حەقى‌یێ بۆ بێژت !!

٤٣
ئەو زانایێ ژ مەزنێن دنیایێ ڕەڤى
سوفیانێ ثەورى !
٩٧ - ١٦١

ل وى دەمێ دنیا ب نك وى ڤە هاتى وى پشتا خۆ دایێ .. پتر ژ مەزنەكى ژ مەزنێن دنیایێ مراد بوو ڕۆژەكێ ئەو بێت هەڤالینى‌یا وان بكەت و ل دیوانا وان ڕوینت ، بەلێ ئەو ل سەر خۆڤەشارتنێ یێ مجد بوو .. ژ ڤى بازێڕى دڕەڤى دچوو بازێڕێ دى ؛ دا كەس ب جهێ وى نەكەڤت ووى نیشا خەلیفەى نەدەت ، جارەكێ پسیار ژێ هاتەكرن : ئەرێ بۆچى تو هندە ژ مەزنان دڕەڤى ؟ وى گۆت : ئەز ژ هندێ ناترسم ئەو قەدرێ من نەگرن دەمێ ئەز دچمە نك وان ، ترسا من ئەوە ئەو گەلەك قەدرێ من بگرن ڤێجا ئەز حەز ژ وان بكەم ومەیلدارى‌یێ بۆ بكەم !

ڕۆژا ئەو مرى خەلكى گۆت : ئەڤرۆ (أمیر المؤمنین) د حەدیسێ دا مر ، ئەڤ چیایێ (زانین) و (زوهد) و (تەقوایێ) بابێ عەبدللاهى سوفیانێ ثەورى‌یە ڤێجا سوفیان كى بوو ؟

سوفیانێ ثەورى وپێناسەیەكا كورت :

❁ ناڤێ وى وەكى ئاشكەرا سوفیانە كوڕێ سەعیدێ كوڕێ مەسرووقێ ثەورى‌یە ، ژ ئوێجاخا (بنى ثور) ى‌یانە وخەلكێ بازێڕێ كووفەیە .

❁ ل سالا (٩٧) ێ مشەختى هاتبوو سەر دنیایێ ، وچونكى نەگەهشتبوو زەمانێ صەحابى‌یان دئێتە هژمارتن ژ (تابعێن تابعى‌یان) .

❁ زانایەكێ ب ناڤ ودەنگە نەخاسمە د زانینا حەدیسێ دا وئەو دئێتە هژمارتن ئێك ژ شەش زانایێن مەزن یێن خودان مەزهەب . (عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى) دبێژت : من حەدیس ژ هزار وسەد سەیدایان وەرگرتبوو ، كەس ژ وان ژ ثەورى باشتر نەبوو .

❁ ل سالا (١٦١) مشەختى ل بازێڕێ (بەصرایێ) چووبوو بەر دلۆڤانى‌یا خودێ .

نوكە دا بەرپەڕێ گەشێ سوفیانى د گەل مەزنێن دنیایێ ڤەكەین دا بزانین كانێ ئەو چ بوو سوفیان كرى‌یە سەروەرێ زانایێن وى سەردەمى ، حەتا زانایەك وى وەختى بێژت : سوفیان منەتەك بوو خودێ د گەل مرۆڤێن ئیسلامێ كرى .

سوفیان ومەزنێن دنیایێ :

سوفیان ژى وەكى هەر مرۆڤەكێ دى ژ مرۆڤێن خودێ ل وێ باوەرێ بوو كو باشى‌یا هەر مللەتەكى ژ باشى‌یا دو تۆخمە كەسان دئێت : یا مەزنان ، وزانایان .. وچاوا خوارن بۆ لەشى یا فەرە دا پێ بژیت ، وەسا ئەڤ هەردو تۆخمە ژى بۆ جڤاتێ دفەرن دا پێ بمینت ، وچاوا خوارن دەمێ خراب دبت بۆ لەشى دبتە ژەهر وەسا مەزن وزانا ژى دەمێ خراب دبن بۆ جڤاتێ دبنە مرن .. و ب دیتنا مرۆڤێن خودێ سەرەكانى‌یا خرابى‌یا مەزنان ژ هندێ دەست پێ دكەت دەمێ ئەو شریعەتێ خودێ ـ هەمى‌یێ یان هندەكێ ـ ژ ژینا خەلكى لادەدەن ودینى ل دویڤ دلێ خەلكى دبەن ، ڤێجا دەمێ وان ئەڤ چەندە كر عەجێبگرتى نەبن ئەگەر هەوە هەمى ڕەنگێن خرابى‌یێ ژێ دیتن ؛ چونكى ئەوێ شەرم ژ خودێ نەكەت چو هزرێ بۆ بەنى‌یان ژى ناكەت .

مەزنى ئەگەر ڕێكا خودێ ناسى ولێ چوو وبەرێ مللەتى ژى دایێ ، مرۆڤێن خودێ دێ ل دۆر كۆم بن وبۆ وى بنە هاریكار وپشتەڤان ، ئەگەر وى حەقى‌یەك نەزانى ئەو دێ نیشا دەن ، ئەگەر ژ بیر كر دێ ئینە بیرێ ، ئەگەر تەحسى دێ دەستێ وى گرن .. ژ خۆ ئەگەر مەزنى پشت دا ڕێكا خودێ مرۆڤێن دنیایێ دێ لێ داجرێن وقیت كەنە سفرا وى ومرۆڤێن خودێ دێ ژێ ڤەڕەڤن ، هنگى زانا دێ بنە دو پشك : یان دێ خۆ دەنە د گەل مرۆڤێن

دنيايێ ، يان دێ د گەل مرۆڤێن خودێ بن . ئەگەر چوونە د گەل مرۆڤێن دنيايێ دێ بنە هەڤالێن مەزنان د خرابیێ دا ، وهنگی خرابی‌یا وان ل سەر جڤاتێ خۆ ژ خرابی‌یا مەزنان ب خۆ ژی دێ خرابتر بت ، بۆچی ؟

بەرسڤ بلا بۆ سوفیانێ ثەوری بت ، سوفیان دبێژت : « مرۆڤێ زانا دختۆرێ دینی‌یە ، ودەرهەم دەردێ دینی‌یە ، وهەر جارەکا دختۆری دەرد ئینا خۆ ، کی دێ هەبت وی دەرمان کەت ؟ » مەزن دەمێ خراب دبن دنیایا مرۆڤی خراب دکەن ، بەلێ زانایێن دینی دەمێ خراب دبن دینێ مرۆڤی خراب دکەن ، وخرابکارنا دنیایێ د گەل مانا دینی سڤکترە ژ خرابکرنا دینی د گەل مانا دنیایێ ، لەو جارەکێ دەمێ پسیار ژ سوفیانی هاتی‌یە کرن : چ تشت ژ هەمی‌یێ خرابترە ؟ وی گۆت : مرۆڤێ زانا ئەگەر خراب بوو .

وبۆ وی یێ پسیار بکەت : ئەرێ کەنگی مرۆڤێ زانا خراب دبت ؟ سوفیان بەرسڤێ ددەت : « چی گاڤا تە مرۆڤێ زانا ل بەر دەرگەهێ سولتانی دیت تو بزانە ئەو دزیکەرە ، وچی گاڤا تە ئەو ل بەر دەرگەهێ زەنگینان دیت تو بزانە کارێ وی ڕیمەتی‌یە » ، مەعنا زانا ب ڤان هەردو ڕێکان خراب دبن ، وئەڤ زانایێن خراب ئەون دینێ خەلکی ددزن دا دنیا خۆ پێ خۆش بکەن ، دینێ خۆ گۆری مەزنان دکەن دا بەریکێن خۆ ئاڤاکەن ، وزانینا خۆ قوربانی زەنگینان دکەن دا ل سەرێ کۆچکان بێنە دانان .. ومرۆڤێن نەزان دەمێ وان ب ڤی ڕەنگی دبینن هەمی هزرا وان دبتە ئەو کو هەما دین هەر ئەڤەیە ، لەو ئەو ژی دێ چاڤ ل وان کەن ، یان دێ ژ دینی ڕەڤن .. ئەرێ ما خرابی ژ ڤێ مەزنتر هەیە ؟

بەلێ خودێ ڕەحم یا ب مرۆڤان بری ، ل هەمی دەم وهەمی جهان ئەو کتەکا بژارە ژ زانایێن دورست پەیدا دکەت دا بۆ خەلکی ببنە نموونەیێن چاکی‌یێ وڕێنیشاندەرێن ڕاستی‌یێ ، و ژ لایەکێ دی ڤە دا ببنە باشترین بەرسڤ بۆ وان زانایێن (دزی) و (ڕیمەتی) بۆ خۆ کری‌یە کار وکەسب .

پشتی ڤێ ڕێ خۆشکرنێ کەرەم کەن دا دەفتەرا سوفیانێ ثەوری د گەل مەزنان ڤەکەین دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ زانا مفای ژ زانینا خۆ دبینت :

سوفیان مرۆڤەکێ فەقیر بوو ، پترییا ژی‌یێ خۆ یێ بەردەست تەنگ بوو ، هندەك جاران دو سێ ڕۆژ ب سەر دا دچوون دانەکێ خوارنێ ب دەست نەدکەفت ، هەڤالێ وی (ئەبوو شهابێ حەنناط) دبێژت : ڕۆژەکێ ئەز چوومە نك سوفیانی ل کەعبێ خۆ درێژ کربوو ، من سلاڤ کرێ ، وی ب سستی جابا سلاڤا من دا ، من گۆتێ : خویشکا تە هندەك خوارن یا بۆ تە هنارتی ، ئینا ئەو ئێکسەر ڕابووڤە ، من گازندە ژێ کرن وگۆتێ : بۆچی تە ب سستی جابا سلاڤا من دا ؟ وی گۆت : د ناڤبەرا من وتە دا بت ، ئەڤە سێ ڕۆژە من تشتەك نەخواری‌یە ، گاڤا تە بەحسێ خویشکا من کری من زانی ئەو خوارنا وێ بۆ من هنارتی دێ ژ کارێ تەشی‌یا وێ بت .

گاڤا خەلکی ئەو د ڤی حالی دا ددیت ، هندەکان ئەو ژ فەقیری‌یێ دترساند ، لەو وی دگۆتە وان : « هوین من ژ فەقیری‌یێ دترسینن ؟ ترسا من ئەوە دنیا بکەفتە دەستێن من » . ترسا سوفیانی ئەو بوو زەنگین ببت ، وڤیانا دنیایێ جهێ خۆ د دلی دا بکەت ، وسوفیان ئەوە یێ د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت : « ئەو دلێ ڤیانا دنیایێ تێدا بت ، ترسا ئاخرەتێ ژێ دەردکەڤت » ، دبێژن : زوهد ئەوە مرۆڤ دلێ خۆ نەبەتە دنیایێ ، بەلێ فەرقە مرۆڤەکی دنیا نەکەفتە لەپان ڤێجا دلێ خۆ نەبەتێ ، وئێکی دنیا ل بەر دەستی بت وئەو دلێ خۆ نەبەتێ ، وسوفیان ژ ڤی ڕەنگێ دووێ بوو ، لەو زاهدێن سەردەمێ وی دگۆتن : یێ زاهد سوفیانە ، دنیا ب نك ڤە وی پشتا خۆ دایێ !

ودا هوین بزانن چاوا دنیا ب نك وی ڤە ، وچاوا وی پشتا خۆ دایێ وەرن پتر خۆ نێزیکی جیهانا سوفیانی بکەین :

سوفیان ورەڤینەکا بەردەوام :

ل نك گەلەك کەسان ڕزگاری ئەوە مرۆڤ د دنیایێ دا د خۆشی‌یان دا بژیت ویێ ب سلامەتی بت ، بەلێ مرۆڤێن خودێ ب ڕەنگەکێ دی د ڕزگاری‌یێ دگەهن : کو مرۆڤ دنیایا خۆ بپارێزت ودینێ خۆ ژ دەست بدەت هنگی مرن ژ مانێ چێترە ، (سەلەمەیێ کوڕێ دیناری) گەلەك جاران دگۆتە خەلکی : « ئەزێ ڕازیمە ئێك ژ هەوە هند چاڤێ خۆ بدەتە دینێ خۆ هندی چاڤێ خۆ ددەتە نەعالا خۆ » !

سوفیان ل وێ باوەرێ بوو کو پاراستنا دینێ مرۆڤێ زانا ب هندێ دبت کو ئەو خۆ ژ کۆچك ودیوانێن مەزنێن دنیایی‌یێ بدەتە پاش ودەستێ خۆ نەکەتە د ناڤ دەستێن وان دا ؛ دا ل ڕۆژا ڕابوونا مەزن ژ دەستەکا وان نەئێتە هژمارتن .. سوفیانی هەڤالەك هەبوو دگۆتنێ : (یووسف) ڕۆژەکێ خەلیفێ عەبباسی (ئەبوو جەعفەری) ئەو بۆ والیاتی‌یێ هلبژارت ، خەلك چوونە نك دا کارێ وی یێ نوی لێ پیرۆز بکەن ، سوفیان ژی چوو نك نە دا

پیرۆزی‌یان لێ بکەت ، نە .. سوفیانی گۆتێ : « تێچوون بۆ تە بت ئەی یووسف ! وان بێ کێر تو سەر ژێ کری ، ئەگەر ل ڕۆژا قیامەتێ هاتە گۆتن : کانێ ئەبوو جەعفەر ودویکەفتی‌یێن وی بلا ڕابن وتو ژی د گەل بی ، هنگی تو دێ چ کەی ؟ » .

وڕۆژەکێ هزر وەسا بۆ خەلیفەی چێبوو کو سوفیانی بکەتە قازی‌یێ کووفە ، ئینا وی هنارتە ب دویڤ ڕا ، وپشتی ئەو ل دیوانا خەلیفەی هاتی‌یە ئامادەکرن وی سلاڤ کرە خەلیفەی ب ناڤێ وی ونە گۆتێ (أمیر المؤمنین) .. خەلیفەی ب ڕوی‌یەکێ گەش ڤە گۆتێ : ئەی سوفیان تو خۆ ژ مە ڤەدشێری یا ژ تە ڤە ئەم نەشێینە تە ، ئەڤە مە تو گرتی ڤێجا ما تو ناترسی ئەم حوکمەکێ ل دویڤ دلێ خۆ بدانینە سەر تە ؟

سوفیانی گۆتێ : ئەگەر تو بشێیە من حاکمەکێ دی یێ خودان شیان هەیە دشێتە تە ، وئەو حەقی‌یێ ونەحەقی‌یێ ژێك جودا دکەت .

وەزیری گۆتە خەلیفەی : ئەی (أمیر المؤمنین) چاوا ئەڤ نەزانە ب ڤی ڕەنگی د گەل تە دئاخڤت ؟ دەستویری‌یێ بدە من دا سەرێ وی ژ سەر قالبی بفڕینم !

خەلیفەی لێ حەیتاند وگۆتێ : مرن بۆ تە بت ، ما تو نزانی سوفیان ویێن وەکی وی حەز دکەن ئەم وان بکوژین دا خۆشی‌یا وان ببتە ئەگەرا شەرمزاری‌یا مە ؟ بنڤیسە : مە بڕیار دا سوفیان ببتە قازی‌یێ کووفە ب وی شەرتی کەس مایێ خۆ د وی نەکەت .

پشتی فەرمانا خەلیفەی هاتی‌یە نڤیسین ومۆرکرن کرنە د دەستێ سوفیانی دا ، سوفیان ژ دیوانا خەلیفەی دەرکەفت و ب نك ڕویبارێ (دجلە) ڤە چوو ، وفەرمانا خەلیفەی د ئاڤێ دا بەردا .. وڕەڤی ! تو دا بێژی عەردی ئەو داعویرا یان عەسمانی هلکێشا ، خەلیفەی جهەك نەهێلا وڤێ نەکەفت .

بەری بۆ هەوە بێژین کانێ سوفیان کیڤە چوو ، مە دڤێت سەرهاتی‌یەکا وی یا دی د گەل بابێ ڤی خەلیفەی بۆ هەوە ڤەگێڕین :

ئەڤ خەلیفێ مە نوکە بەحس ژێ کری (ئەبوو عەبدللاهێ مەهدی) یێ عەبباسی بوو ، کوڕێ (ئەبوو جەعفەرێ مەنصوور) ، جارەکێ ل مەکەهێ سوفیان وئەبوو جەعفەر کەفتنە بەرانبەری ئێك ، ئەبوو جەعفەری ملێ سوفیانی گرت وبەرێ وی دا کەعبێ وگۆتێ : ئەز تە ب خودانێ ڤێ بەیتێ ددەمە سویندێ تو من چاوا دبینی ؟ سوفیانی گۆتێ : ئەز ب خودانێ ڤێ بەیتێ کەمە من تو دیتی پیسترین زەلام ! ودەستێ وی بەردا وچوو ..

سوفیانی کاغەزا خەلیفەی بۆ ماسی‌یان بەردا د ئاڤێ دا ، پاشی ژ بەغدا ڕەڤی .. ئەو نەچوو باژێڕێ خۆ کووفە ؛ چونکی وی دزانی دێ ئێنە ویێرێ لێ گەڕییێن ، قەستا بەصرا کر ، ونەچوو ناڤ باژێڕی دا کەس پێ نەحەسییێت ، چوو ناڤ بیستانەکێ دارقەسپان وگۆتە خودانی : ئەز مرۆڤەکێ بێ ڕێمە ئەگەر تە بڤێت ئەز دێ بۆ تە ل بەر بیستانێ تە بم وتو هەر ڕۆژ خوارنێ بدە من ، وی گۆتێ : بلا من قەبویلە . ڕۆژەکێ هندەك باجەستێن د بەر بیستانی ڕا بۆرین ، هاتنە ناڤ بیستانی ، سوفیان ب تنێ یێ حازر بوو ، گۆتنێ : تو یێ ژ کی‌یی ؟ وی گۆت : ئەز خەلکێ کووفەمە ، گۆتنێ : ئەرێ خورما بەصرا شرینترە یان یا کووفە ؟ سوفیانی گۆت : خورما کووفە ئەز دزانم یا شرینە ، بەلێ یا بەصرا من نەخواری‌یە ئەز نزانم . وان مرۆڤان گۆتێ : هەی پا تو مرۆڤەکێ درەوینی ! صەیەك ژی مایە ل ڤێرێ خورما بەصرا نەخواری ، تو دبێژی هێشتا من نەخواری‌یە ؟ پشتی ئەو باجەستێن زڤڕینە بەصرا وان سوحبەتا خۆ بۆ والی ڤەگێڕا ، والی گۆت : بگەهنێ هەبت نەبت ئەو دێ سوفیان بت ..

مرۆڤەك ل بەصرا ل بەر بیستانەکێ دارقەسپان بت ، وهێشتا تام نەکربتە خورما بەصرا ، ئەگەر ئەو سوفیان نەبت ئەو کەسێ دی نابت ..

وحەتا ئێلچی‌یێن والی گەهشتینە ناڤ بیستانی دیت ئەو زەلامێ خەلکێ کووفە یێ چووی خاترا خۆ ژ خودانێ بیستانی یا خواستی و ل بەصرا هەمی‌یێ نەمایە !

ڤێ جارێ کیڤە بچت ؟

- بۆ یەمەنێ .. یەمەن جهەکێ دویرە وکەس ل وێرێ وی نانیاست ودێ ژ خەلکی دویر کەڤت .

سوفیان دبێژت : وەختێ ل سەر دەمێ (مەهدی) ل من دگەڕیان ئەز هاتمە یەمەنێ ، ژ ڤی تاخی بۆ تاخێ دی ئەز دچووم ، وچی جهێ ئەز گەهشتبامێ ئەز دچوومە مزگەفتێ ، جارەکێ دەمێ ئەز ل مزگەفتێ دزی‌یەك ل وی تاخی هاتە کرن یێ ئەز لێ ، خەلکی ئەز گرتم وبرمە نك والی (مەعنێ کوڕێ زائدەی) ، وی ناڤێ من گوهـ لێ بووبوو بەلێ ئەز نەدنیاسیم ، گۆتنێ : ڤی دزی‌یا مە یا کری ، وی پسیارا من کر : بۆچی تە دزی‌یا وان کری‌یە ؟ من گۆت : من چو دزی نەکرینە ، والی گۆتە خەلکی : کانێ دەرکەڤن دا ئەز پسیارا وی بکەم .. دەمێ ئەم ماینە ب تنێ والی گۆتە من : ناڤێ تە چیە ؟ من گۆتێ : ئەز عەبدللاهێ کوڕێ عەبدرڕەحمانیمە ، وی گۆت : ئەز تە ب خودێ ددەمە سویندێ ناڤێ خۆ یێ دورست

بۆ من بێژە . من گۆت : ناڤێ من سوفیانێ کورێ سەعیدییە ، وی گۆت : سوفیانێ ثەوری ؟ من گۆت : ئەرێ ! وی گۆت : تو ئەوی یێ (أمير المؤمنين) ل تە دگرییێت وبۆ من نڤیسی کو هەر جارەکا ئەز تە ببینم تە بگرم وبۆ وی بهنێرم ؟ من گۆت : بەلێ .. بیهنەکێ وی سەرێ خۆ چەماند پاشی گۆت : هندی تە بڤێت ل نك مە بمینە وچی گاڤا تە ڤیا هەرە ، ب خودێ ئەگەر خۆ تو ل بن پێ من یێ ڤەشارتی بی ئەز پێ خۆ ڕاناکەم دا کەس تە نەبینت .

(مەهدی) ژی وەکی بابێ خۆ (مەنصووری) چوو ، وسوفیان یێ ڤەشارتی ، خیلافەت گەهشتە کورێ وی (هاروون ئەلرەشیدی) ، هاروونی ڤیا هەڤالینییا خۆ یا کەڤن د گەل سوفیانی نوی کەتەڤە ، چونکی هاروون وسوفیان هەردو پێکڤە شاگردەیێن ئیمام مالکی بوون ، وان حەدیس ل نك خواندبوو ، هاروون مرۆڤەکێ زانا بوو وگەلەك حەز ژ زانایان ژی دکر ، بەلێ چونکی ئەو د حوکمداریا خۆ دا وەکی ئێك ژ هەردو عومەران نەبوو سوفیانی خۆ نێزیك نەکر ، وهەر ڤەشارتی ما .. مرادا هاروونی ئەو بوو سوفیانی ببینت ، بەلێ کانێ سوفیان کی دزانت ل کیڤەیە ؟

(ئەبوو ئەحمەدێ زوبەیری) دبێژت : ڕۆژەکێ ئەز وسوفیان ل (منایێ) د مزگەفتەکێ ڤە بووین بانگهلدێرەکی گازی کر : (أمير المؤمنين هارون الرشيد) ی فەرمان دایە هەچی کەسێ سوفیانێ ثەوری نیشا مە بدەت ئەم دێ دەه هزاران دەینێ !

وجارەکێ دەمێ (مەهدی) ل سوفیانی دگەڕیا ، هاتە حەجێ ووی زانی کو سوفیان یێ ل مەکەهێ ئینا گۆتە زەلامێن خۆ : هەر چاوا بت دڤێت وی بۆ من بینن ، ئەو ڕابوون خۆ د ڕێکێ دا ل سوفیانی ڤەشارت ، گاڤا سوفیان بۆری وان خۆ لێ دا وگرت وبرە نك خەلیفەی ، خەلیفەی گۆتێ : بابێ عەبدللاهی ! ئەڤە تو ل کیڤەیی جهەك مە نەهێلا هندی ئەم ل تە دگەڕییێن .. باش بوو خودێ تو ئێخستییە دەستێن مە ، کانێ بێژە تە چ دڤێت دا ئەم بۆ تە بکەین ؟

سوفیانی گۆتێ : ما دێ من چ ڤێت ؟ ب خێرا شیرێن (موهاجری) و (ئەنصارییان) تو یێ گەهشتییە کورسیکێ وئەڤرۆ بچویکێن وان ل بەر دەرگەهێ تە ژ برسان دا دمرن ! عومەرێ کورێ خەططابی دەمێ هاتییە حەجێ هەژدە دینار خەرج کرن و د گەل هندێ ژی گۆتە هەڤالێ خۆ : مە گەلەك خەرج کر ، تو ئەڤرۆ بێ هژمار یێ خەرج دکەی ..

خەلیفەی گۆتێ : باشە ما ئەگەر ئەز نەشێم حەقێ هەر کەسەکی بگەهینمێ ؟
سوفیانی گۆتێ : ئەگەر تو نەشێی هەرە ل مالا خۆ ڕوینە .
ب ڤی ڕەنگی سوفیانی ژییێ خۆ بۆراند ، هندی ژێ هاتی ژ دیوانا مەزنێن دنیایێ ڕەڤی ، وئەگەر جارەکێ هۆسا نەچار ببا ل دیوانا ئێك ژ وان ئامادە ببا ژی بێ ترس ودودلی وی حەقی دگۆت .

هەڤالێ وی (عەبدررەحمانێ کورێ مەهدی) دبێژت : سوفیانی خۆ ل نك مە ل بەصرا ڤەشارتبوو ؛ دا خەلیفە ڤێ نەکەڤت ، گاڤا کەفتییە بەر مرنێ ونساخ بووی - ونساخییا وی ئێشا زکی بوو - وی دگۆت : « خلاس ، ئێدی خۆڤەشارتن نەما ، خۆڤەشارتن نەما ! » ودەمێ ئەو ری شەڤ بوو ، هەر وێ شەڤێ مە کارێ وی کر وبر ڤەشارت بەری سولتان پێ بحەسییێت .

وهەڤالەکێ وی یێ دی دبێژت : گاڤا سوفیان مری من د خەونێ دا ددیت هەر وەکی ئەزێ ل بەحەشتێ چار زانایێن حەدیسێ ژ خەلکێ بەصرا دڕوینشتی بوون بۆ خۆ دئاخفتن ، من پسیار ژ وان کر : پا کانێ سوفیان بۆچی ئەو د گەل هەوە نینە ؟ وان سەرێن خۆ بلندکرن وگۆتن : وەسا ئەم وی دبینین وەکی مرۆڤ ستێران ل عەسمانی دبینت .

ئەڤە سوفیان بوو .. وخودێ حەدیسا پێغەمبەرێ خۆ - سلاڤ لێ بن - ب یێن وەکی سوفیانی پاراست ، (عەبدررەحمانێ کورێ مەهدی) دبێژت : کەس وەکی سوفیانی من نەدیتییە ، گاڤا ئەز دچوومە دیوانا وی ژ هەیبەتێن وی دا من شەرم دکر بەرێ خۆ بدەمێ ، ب شەڤێ من زێرەڤانی لێ دکر ، دەمەکی دا نڤت پاشی جرفەك ڤێ دکەفت و ب ترس ڤە دگۆت : ئاگر .. ئاگر ، ترسا ئاگری خەو ژ چاڤێن من ڕەڤاند . ودا ڕابت دەست ب نڤێژان کەت حەتا لێ دبوو سپێدە ، شەڤەکێ گوهێ من لێ بوو وی دگۆت : « یا ڕەببی ! تو دزانی من چ دڤێت ، داخوازا من ئەوە تو من ژ ئاگری ئازا کەی ، یا ڕەببی ترسا ژ ئاگری خەوا ژ چاڤێن من ڕەڤاندی ، وئەگەر بۆ من دورست با ئەز د ناڤ خەلکی دا نەدمام .. » پاشی هند دکرە گری ژ بەر دەنگێ گرییێ من نەدزانی کانێ ئەو چ دبێژت !
سلاڤ ل سوفیانی بن دەمێ پشتا خۆ دایە دنیایێ وبەرێ خۆ دایە ئاخرەتێ ..

٥١

ئیمامێ تۆبەکەران

فوضەیلێ کوڕێ عیاضی

١٠٥ - ١٨٧

(الفضیل بن عیاض) ناڤەکە د دیرۆکا تۆبەکەرێن ڤێ ئوممەتێ دا ل پێشییێ دئێت .. ل دەمەکی ژ ژییێ خۆ چەلەنگترین خلمەتکارێن رێکا شەیتانی بوو ، پاشی خودێ وەسا بۆ وی حەزکر کو سەروبەرێ ژینا وی بەروڤاژی ببت ، ژ مەزنترین دژ وجەردێن وەلاتێ خوراسانێ ببتە سەیدایێ دەستەکا ئێکێ ژ ئیمام وزاهدێن ڤێ ئوممەتێ .. (سوفیانێ کوڕێ عویەینەی ، عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ، بشر ئەلحافی ، ئیمامێ شافعی ..) ئەڤە د دیرۆکا ئیسلامێ دا گەلەك ژ وێ رۆژێ ئەوا هوین ل عەسمانی دبینن دگەشترن ، وبەسی فوضەیلییە بێژین : ئەڤە هەمی ئەو بوون یێن هندەك ژ گەشاتییا فوضەیلی بۆ خۆ وەرگرتی !

ڤێجا فوضەیل کییە ؟ وچیرۆکا تۆبەکرنا وی چیە ؟ وئیمامەتییا وی د چ ڕا بوویە ؟

ـ ئەڤە دێ بابەتێ پەیڤا مە یا ڤێ جارێ بت ، ئەگەر خودێ حەز بکەت .

فوضەیل وپێناسەکا کورت :

فوضەیلێ کوڕێ عیاضی ، بابێ عەلییێ تەمیمی ، ئێك ژ زاهدێن ئوممەتێ یێن مەزنە ، ژ تەخەیا تابعێن تابعییانە ، یەعنی : وی صەحابی نەدیتبوون بەلێ ئەو دیتبوون یێن صەحابی دیتین ، عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دگۆت : ((ب دیتنا من کەس ل سەر ڕوییێ عەردی نەمایە ژ فوضەیلێ کوڕێ عیاضی چێتر بت)) .

ل سالا (١٥٠) مشەختی ل باژێرکێ (دەرهێ گەزۆیێ) ل دەڤەرا (سەمەرقەندێ) هاتبوو سەر دنیایێ ، وهەر ل وێرێ پشکا ئێکێ ژ ژییێ خۆ بۆراند بوو .. ل دەسپێکێ فوضەیل مرۆڤەکێ دویر دین بوو ، کار وکەسبێ وی ئەو بوو وی رێك ل کاروانی ورێڤنگان دگرت وئەو دشەلاندن ، د ناڤبەرا باژێرێ (ئەبیووردێ) و (مەرۆیێ) دا جهەك هەبوو دگۆتنێ : (جهێ فوضەیلی)؛چونکی ئەو جه ئەو بوو یێ فوضەیلی کاروانی لێ دشەلاندن . ترسا ژ ڤی جهی گەلەك جاران خەلك ژی پاشڤە لێ ددا ، لەو وان بەرێ خۆ ژ ڤێ رێکێ وەردگێڕا وقەستا رێکەکا دی ـ بلا چەند یا دویر ژی با ـ دکر ، بەس دا نەکەڤنە وان بیسەیان یێن فوضەیلی ل بەر وان ڤەدنان .

فوضەیل زەلامەکێ ب هێز وژێهاتی بوو ، کەسێ نەدوێریا مایێ خۆ تێ بکەت ، وهەمییان خۆ ژێ دکرِی ، وناڤێ وی بۆ خەلکی بووبوو جهێ ترس وسەهمێ .. وئەگەر خودێ حەز کربت بۆ هەر دەردەکی دەرمانەك هەبت ، دیسا وی حەزکرییە بۆ نەفسا شەنبۆز ژی لغاڤەك هەبت پێ بێتە هەڤسارکرن ..

چیرۆکا ئەڤینداریيا فوضەیلی :

.. د ناڤ گێلەشۆك وپێلێن رێگری ودز وجەردەییێ دا ، یێن کو ژینا فوضەیلی هەمی ڤەگرتی مێرگەکا تەنا وڕحەت بۆ بێنڤەدانێ سەرێ خۆ هلدا ، رۆژەکێ بێ ژڤان و ب خافلەتی ڤە چاڤێن فوضەیلی ب کچەکا جوان کەفتن ، وڤێ کچێ ئێکسەر وبێ دەستویری رێکا خۆ بۆ دلێ وی دیت .. دلێن وان ب سەر ئێك هلبوون ، و ب ڤێ سەرێك هلبوونێ ژینا فوضەیلی سەرك وبنك بوو ، ئەو فوضەیلێ شەڤ ونیڤ شەڤان ل سەرێن رێکا ڕادوەستا وبەرێ وی دما ل (فەریسەیەکێ) دا بشەلینت ، ئێدی خەما وی هەمی بوو ئەو دلبەرا خۆ ـ ئەگەر خۆ ژ دویر ڤە ژی بت ـ ببینت ، وعەدەتێ دلییە گاڤا هاتە هژاندن و ژ ئەڤینێ تژی بوو دکەفتە سەر رێکەکا تایبەت یا دویر ژ دز وجەردەییێ ، رێکەکا تژی جهێن بێنڤەدان وخۆشییێ ، ڤێجا دێ بینین هندەك خودان دل خۆ ب ڤان جهێن بێنڤەدانێ ڤە موژیل دکەن وچوونا ل رێکا ئەڤینییێ دهێلن ، وئارمانجا مەزن ئەوا ل دویماهییا رێکێ ژ دەست ددەن ، وهندەك ژی هند (زەخیرەی) بۆ خۆ ژ ڤان جهان وەردگرن کو ئەو

پێ ب هێز بکەڤن وبشێن پێ بگەهنە ئارمانجا مەزن : (گەهشتنا مەحبووبێ حەقیقی) .. ورەنگە ئەڤە ئەو (سلووك) بت یا خودانێ خۆ ژ (حوببا مەجازی) بەر ب (حوببا حەقیقی) ڤە دبەت وەکی صووفیاتی بەحس ژێ دکەت .

هەر چاوا بت ڤێ ئەڤینداری‌یێ بەرێ فوضەیلی ژ رێکەکێ بۆ ئێکا دی ڤەگوهاست ، خەما وی ئێدی بوو ئەو ل شوینا کاروانی‌یان بێختە داڤێن خۆ ودەستێ خۆ بدانتە سەر مالێ وان ، دلبەرێ بێختە داڤێن خۆ وژڤانەکی ژێ وەرگرت .. هێدی هێدی ئەو ژ رێگرییێ دویر کەفت ، ب ڤیانا خۆ ڤە موژیل بوو ، حەتا تەو شەڤ ب سەر دا هاتی یا کو فوضەیلێ دز وتالانکەر تێدا بوویە (ئیمامێ تۆبەکەرێن ئوممەتێ) .. ڤێجا وەرن دا پێکڤە هەڤالینی‌یا فوضەیلی بکەین ل وێ شەڤا ژێگۆتی .

شەڤا تۆبەکرنا فوضەیلی :

هەر رۆژ گاڤا دبوو ئێڤار فوضەیلی هزرا خۆ دکر کانێ ئەڤ شەڤە (کەمینا) خۆ ل کیڤە بدانت ؛ دا (فەریسەیەکا) باشتر بێختە داڤێن خۆ ، بەلێ ڤێ جارێ هزرا وی ب تشتەکێ دی ڤە یا موژیل بوو : کانێ چاوا دێ شێت ئەڤ شەڤە دلبەرێ بینت ؟ دویماهی‌یێ بڕیار دا خۆ بگرت حەتا شەڤ ژ نیڤێ دقولپت ، وچاڤ دکەڤنە خەوا گران ، وزێرەڤان غافل دبن ، پاشی درەکەڤتە ژڤانی ، هنگی ئەو وئەو وشەڤ ب تنێ دێ میننە د گەل ئێك ..

دەمێ ژڤانی هات ، فوضەیل نێزیکی جهێ ژڤانی بوو ، ژبلی دەنگێ پی‌یێن وی شەڤێ گوه ل چو پێژنێن دی نەدبوو ، گاڤا نێزیکی خانی‌یێ دلبەرێ بووی ، (ئێتفاق) یا وەسا بوو ئەو د دەرگەهی ڕا ب ژۆر نەکەڤت ؛ دا کەس ل وان هشیار نەبت ، ب رەخ سیاجێ خانی ڤە دارەکا بلند هەبوو ، ب سەر دارێ کەفت .. خانی - د ناڤ تاری‌یێ ڕا - وەکی بویکەکا خەملاندی هاتە بەر چاڤێن وی ، ژ سەر چەقەکێ دارێ خۆ هاڤێتە سەر سیاجی دا خۆ ژۆردا بەردەتە حەوشێ .. بەلێ بەری ئەو ڤێ پێگاڤا دویماهی‌یێ بهاڤێت تشتەکێ وەسا چێ بوو چو جاران نەدهاتە سەر هزرا فوضەیلی .. ژ جهەکی - یێ وی ب خۆ ژی نەدزانی کیژ جهە - دەنگەك د گەل هەیبەتا شەڤێ ونازکی‌یا (مەوقفی) هاتە گوهان ، دەنگێ قورئان خوینەکی بوو ئەڤ ئایەتە ژ سوورەتا (الحدید) دخواند :﴿ أَلَمْ يأنِ للذين آمنوا أنْ تخشَعَ قلوبُهُمْ لِذِكرِ اللهِ ومَا نَزَلَ منَ الحقِّ ولا يَكونوا كالذينَ أوتوا الكتابَ مِنْ قَبلُ فَطالَ عليهمُ الأمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكثيْرٌ منهُمْ فاسِقونَ ﴾ .

تو دا بێژی دەنگێ جبریلی‌یە ژ نوی ئەڤ ئایەتە ئینایە خوارێ ، هەر وەکی مەخسەد ب ڤێ ئایەتێ فوضەیلە ونە کەسێ دی : ئەرێ ما نە دەمە بۆ خودان باوەران کو دلێن وان بۆ زکرێ خودێ ڤەببن و ژ ترسان دا بلەرزن ، وبێنە سەر وێ حەقی‌یێ یا خودێ ئینایە خوارێ ، ووەکی وان کیتابی‌یان لێ نەئێن یێن دەم ل سەر وان درێژ بووی ودلێن وان رەق بووین ، وپتری‌یا وان ئەون یێن د سەر دا چووین ؟

فوضەیلی د دل دا بەرسڤ دا : بەلێ دەمە یا رەببی !

وبۆچی دەم نەبت ودەم یان دوهی‌یە ئەوا ژ دەست دەرکەفتی وبۆری ، یان سوباهی‌یە ئەوا شەرت نینە تو بگەهی‌یێ ، یان ئەڤرۆیە ئەوا تە ئەو ب تنێ د دەست دا هەی ؟

وەکی وی مرۆڤێ دلگرتی دبت فوضەیل ژ سەر دیواری کەفت ، ووەکی وی مرۆڤێ ژ بەر تایا گران ژ بەر باخڤت ئاخفتنا فوضەیلی بۆ ئەو : بەلێ دەمە یا رەببی ، بەلێ دەمە .. وفوضەیلی بەرێ خۆ وەرگێڕا ، ژڤان هێلا ب رێڤە و ل ژڤانەکێ گەلەکێ مەزن چوو ، گازی‌یا دلبەرێ هێلا و د گازی‌یا مەحبووبێ خۆ یێ مەزن چوو ، وسۆز د گەل خۆ دا کو ئەو نەمینت فوضەیلێ بەرێ ، وخودێ ل سەر سۆزا خۆ کرە شاهد ..

فوضەیلی پشت دا خانی‌یێ دلبەرا بۆری وبڕیار دا قەستا مالا مەحبووبێ خۆ یێ مەزن بکەت ، وهندی یێ ساخ بت ل وێرێ بمینت .. بڕیارا فوضەیلی ئەو بوو پشتی تۆبەکرنێ قەستا مەکەهێ بکەت و ل مالا خودێ بمینت .. بەلێ نوکە ، ل ڤێ نیڤا شەڤێ ئەو کیڤە بچت ؟

فوضەیلی قەستا خانەکێ کر کو دکەفتە سەر رێکێ - وەکی ئۆتێلێن مە یێن نوکە - حەتا لێ دبتە سپێدە .. ل وێرێ فوضەیلی هندەك کاروانی دیتن وان دڤیا رابن بدەنە رێ ؛ دا ل وەخت بگەهنە بنەجها خۆ ، بەلێ هندەك ژ وان گۆتە هندەکان : دێ کیڤە چن ڤێ شەڤێ ؟ پا ئەگەر فوضەیل هاتە د رێکا هەوە دا ؟

چاڤێن فوضەیلی تژی رۆندك بوون ، ووی گۆتە وان : نەترسن خودێ رێك ژ فوضەیلی پاقژکر ، ئەوێ هوین ل نك خۆ دبینن فوضەیلە ، وهیڤی‌یا من ئەوە هوین ئێدی فوضەیلی ل ڤی وەلاتی هەمی‌یێ نەبینن . پاشی فوضەیلی گۆتە خۆ : ئەز شەڤێن خۆ ب گونەهان ڤە دبۆرینم وخەلك ژ ترسێن من دا نەشێن دەرکەڤن ، یا رەببی من تۆبەیە وتۆبا من ئەوە ئەز بچم قەستا بەیتا تە بکەم .

و د گەل هەلاتنا سپێدەیا وێ ڕۆژێ ، وەلاتێ خوراسانێ ژ فوضەیلێ دز وڕێگر ڤالا ورحەت بوو ووەلاتێ حجازێ ب هاتنا فوضەیلێ زانا وخودێ ناس شاد وکەیفخۆش بوو . د ڕێکا خۆ ڕا فوضەیلی قەستا وەلاتێ عراقێ کر ، و ل وێرێ هەڤالینییا گەلەك زانایێن تابعییان کر ، وزانین بۆ خۆ ژ وان وەرگرت ، پاشی قەستا حجازێ کر و ل وێرێ ژی هەمی دەمێ خۆ ب علمی وعیبادەتی ڤە بۆراند ، وڕۆژەك ب سەر فوضەیلی دا هات د علمی وعیبادەتی وزوهدێ دا ئەو بوو زەلامێ ئێکێ د ناڤ خودێ ناسێن ئوممەتێ دا ، وچەند جاران خەلیفێن وەکی هاروون ئەلرەشیدی وزانایێن وەکی ئیمامێ شافعی ڕیهێن خۆ ل بەر وەعزێن وی ژ ڕۆندکان تەڕ دکرن !

د گەل هاروون ئەلرەشیدی :

دەمێ ناڤ ودەنگێن فوضەیلی ب زوهدێ وعلمی وبەرەڤانییا ژ سوننەتێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووین خەلیفێ عەبباسی هاروون ئەلرەشیدی حەزکر وی ببینت وگوهێ خۆ بدەتە دەرس وشیرەتێن وی ، وعەدەتێ هاروونی بوو ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ مرۆڤێن زانا وتەقوادار ل دۆرێن خۆ کۆم دکرن وهەڤالینییا وان دکر .. ڕۆژەکێ هاروونی گۆتە سوفیانێ کوڕێ عویەینەی : ئەز حەز دکەم فوضەیلی ببینم وگوهێ خۆ بدەمە ئاخفتنێن وی ، سوفیانی گۆتێ : ب تنێ ڕێکەك تە یا هەی تو وی پێ ببینی ، کو تو ڕۆژەکێ جلکێن خۆ بگوهۆڕی وبێیە مزگەفتێ و ل دەرسا وی ڕوینی بێی کو ئەو بزانت تو (أمیر المؤمنین) ی .. هاروونی ب یا وی کر ، هات وقەستا دیوانا فوضەیلی کر ، گاڤا فوضەیلی دەست ب وەعزی کری هاروون هندی گری حەتا ڕیهێن وی ژ ڕۆندکان تەڕ بووین ، پشتی هاروون چووی ، سوفیانی گۆتە فوضەیلی : ئەو (أمیر المؤمنین) بوو .

جارەکا دی هاروونی زانایێن باژێری هەمی ڤەخواندنە دیوانا خۆ ، وفوضەیل ئێك ژ وان بوو ، سوفیانێ کوڕێ عویەینەی دبێژت : گاڤا ئەم چووینە دیوانا خەلیفەی ، فوضەیل پشتی مە هەمییان هات ، و ب ڕەخ من ڤە ڕوینشت ، پاشی هێدی گۆتە من : کیژکە (أمیر المؤمنین) ؟ گۆت : من ئیشارەت دا هاروونی ومن گۆتێ : ئەڤیە .. گۆت : فوضەیلی باش بەرێ خۆ دایێ ، پاشی گۆتێ : ئەی خودانێ دێمێ گەش ! تویی خودێ ئوممەت هەمی ئێخستییە بن دەستێ تە وگونەها وان کرییە ستوییێ تە ؟ ب ڕاستی بارەکێ گران تە یێ ب ستوییێ خۆ ڤە گرتی ! ئینا هاروونی ژ بەر گۆتنا وی کرە گری .

پاشی بەری ئەو دەرکەڤن هاروونی هەر ئێکی دەه هزار دەرهەم دانێ ، هەمییان وەرگرت فوضەیل تێ نەبت ، هاروونی گۆتێ : ئەگەر دلێ تە نەچتە پارێن مە ببە بدە ئێکێ پێتڤی ، فوضەیل ل بەر هندێ ژی نەهات ، ئینا هاروونی گۆتێ : تو چەند مرۆڤەکێ زاهدی ! فوضەیلی گۆتێ : تو ژ من زاهدتری ، وی گۆت : چاوا ؟ فوضەیلی گۆتێ : چونکی ئەز د دنیایا فانی دا یێ زاهدم ، وتو د ئاخرەتا باقی دا .. پاشی گۆتە هاروونی : ئەی (أمیر المؤمنین) دلێ خۆ ژ خەمێ وترسێ تژی بکە ، ئەو هەر دو دێ بەرێ تە ژ بێ ئەمرییا خودێ دەنە پاش ، وئەو دێ تە ژ ئاگری دویر کەن ٥٦.

دووندەها فوضەیلی :

فوضەیل یێ ب ڤی ڕەنگی بوو ، گاڤا قویناغ کۆچك ودیوانێن خەلیفان یا ئەو ل دویماهییان هەمییان بوو ، وبۆ خێرێ وترسا ژ خودێ کەس ل بەراهییا وی نەبوو ، چو جاران وی دلێ خۆ نەدبرە وی تشتێ د دەستێ مەزنان دا هەی ؛ لەو ئەو ژیا یێ مەزن ، ومر یێ مەزن ، وتشتێ غەریب ئەو بوو عەیالێ فوضەیلی ، کوڕ وکچ ، هێشتا ژ وی ژی دزاهدتر بوون .. وبۆ نموونە بەرێ خۆ بدەنە ڤان هەر دو سەرهاتییان :

١- فوضەیلی کوڕەك هەبوو دگۆتنێ : عەلی ، گەلەك حەز ژ بابێ خۆ دکر ، فوضەیل دبێژت : ڕۆژەکێ ئەز چوومە مال من دیت کوڕێ من عەلی دکرە گری ، ئینا من گۆتێ : بۆچی تو دکەیە گری ؟ گۆت : وی گۆتە من : ئەز دترسم ڕۆژا قیامەتێ ئەز وتو ژێکڤە ببین وئەم ئێك ودو نەبینین ، گۆت : پاشی وی گۆتە من : بابۆ ! دوعا ژ خودێ بکە کانێ چاوا وی د دنیایێ دا ئەز دامە تە وەسا ئەو ل ئاخرەتێ ژی من بدەتە تە . ژ ڤی کوڕێ خۆ فوضەیل فێری گرییا ژ ترسا خودێ بووبوو .

دبێژن : جارەکێ ڤی عەلی گوهـ ل مرۆڤەکی بوو ئەڤ ئایەتە د خواند : ﴿ ولَو ترى إذْ وقفوا على النارِ فقالوا يا ليتنا نُرَدُّ ولا نُكَذِّبَ بآياتِ ربِّنا ونكونَ منَ المؤمنين ﴾ ئینا ئەو ژ ترسێن خودێ دا دلگرتی بوو وکەفت ونەڕابوو ، عەلی د ژیانا بابێ خۆ دا مربوو .

٢- وفوضەیلی کچەك ژی هەبوو زوهدا وێ ژ یا بابێ وێ وبراییێ وێ کێمتر نەبوو ، بەلکی گەلەك جاران فوضەیلی دەرسێن زوهدێ وتەقواییێ بۆ خۆ ژ ڤێ کچێ وەردگرتن ، ڕۆژەکێ دەستێ وێ دئێشا بابێ وێ چوو سەرا بدەت ، گۆتێ : کچا من ! دەستێ تە یێ چاوایە ؟ وێ گۆت : بابۆ ! ئەو خێرا خودێ ب ڤی دەستی دایە من هندە ئەز نەشێم چو

جاران شوكرا وى سەرا بكەم . د وێ گاڤێ دا كوڕكەكێ فوضەيلى يێ سێ سالى ب ژۆر كەفت ، فوضەيلى ئەو دا بەر سنگێ خۆ وماچى كر ، ئينا كچا وى گۆتێ : بابۆ تو حەز ژ وى دكەى ؟ وى گۆت : ئەرێ ب خودێ ، كچكێ گۆتێ : وەى بۆ تە ژ خودێ بابۆ ! من هزر دكر تە خودێ ب تنێ دڤێت ، فوضەيلى گۆتێ : كچا من ! ما هوين حەز ژ عەيالى ناكەن ؟ وێ گۆت : ڤيان وحەژێكرن بۆ خودێيە ، وڕەحم ودلۆڤانى بۆ عەيالىيە ، گاڤا فوضەيلى گوه ل گۆتنا وێ بووى تەپەك ب سەرێ خۆ دادا وگۆت : ئەى خودا ئەز ب مەزنىيا تەكەمە ژ ئەڤرۆ وحەتا ئەز دگەهمە تە ژ تە پێڤەتر ئەز حەز ژ كەسێ د گەل تە نەكەم .

﴿ والذينَ آمنوا واتَّبَعَتْهُم ذُرِّيَّتُهم بإيمانٍ ألحَقنا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهم وما ألتناهم من عَمَلِهم من شيءٍ .. ﴾ .

ل بازێرێ مەكەهێ ، و ل هەيڤا موحەررەما سالا (١٨٧) مشەختى ئيمامێ تۆبەكەران فوضەيلێ كوڕێ عياضى چوو بەر دلۆڤانىيا خودێ.

زوهدا ژ ڕەنگەكێ تايبەت

عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى

١١٨-١٨١

د ديرۆكا زاهدێن ڤێ ئوممەتێ دا گەلەك ڕەنگێن زوهدێ ب بەرچاڤ دكەڤن ، بەلێ زوهدا (عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى) - ب هزرا من - ژ زوهدا هەر كەسەكێ دى يا جودايە ؛ چونكى زوهدەكا تايبەتە ب وى ڤە .. ئەگەر د هزرا مە دا وەسا هاتبتە نەخشاندن كو زوهد ئەوە مرۆڤ پشت بدەتە دنيايێ وخۆ ژ پەرتالێ وێ دەست ڤالا بكەت .. عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى ب زوهدا خۆ وەسا بنەجە كر كو زوهدا مەزنتر ئەوە دەستێ مرۆڤى ژ دنيايێ يێ تژى بت ومرۆڤ يێ ژێ زاهد بت ، دبت هندەك كەسێن ئەڤ ڕەنگێ زوهدێ نەنياسى پيسارەكێ بكەن : ئەرێ چاوا دەستێ مرۆڤى ژ دنيايێ يێ تژى بت ومرۆڤ يێ زاهد بت ؟ ما چێ دبت مرۆڤێ زاهد يێ دەولەمەند بت ؟

ژين وسەرهاتىيا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى بەرسڤە بۆ ڤێ پسيارێ .. ڤێجا كەرەم كەن ئەم وهوين وعەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى ، وسەرهاتىيا زوهدا وى يا تايبەت .

بەرى دانەنياسينێ :

ئيمامێ (نەوەوى) - خودێ ژێ ڕازى بت - د دەر حەقا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكى دا دبێژت : « ئەوە ئيمامێ (ئيجماع) ل سەر ئيمامەتى ومەزنىيا وى د هەمى تشتان دا

هاتىيە كرن ، يىٚ كو ب كرنا بەحسىٚ وى ڕەحم دئيٚتە خوارىٚ ، و ب حەژيٚكرنا وى هيڤىيا غەفراندنا گونەهان دئيٚتەكرن » ، وپشتى بۆ مە ئاشكەرا دبت كو نموونەيىٚ ئيسلامى يىٚ دلخواز ب جوانترين وپيٚكهاتيترين ڕەنگ د كەسينىيا عەبدللاهىٚ كوڕىٚ موبارەكى دا كۆم بووبوو ئەم ژ ڤىٚ گۆتنىٚ عەجيٚبگرتى نامينين يا ئيمامىٚ نەوەوى د دەر حەقىٚ دا گۆتى ..

بۆ عەقيدىٚ وبەرەڤانىيا ژ (مەنهەجىٚ كيتاب وسوننەتىٚ) چيايەكىٚ موكم بوو ، د كرنا هەمى ڕەنگيٚن عيبادەتى دا ل پيٚشىيىٚ بوو ، بۆ ئەخلاقىٚ خۆ يىٚ (ئينسانى) زەلامىٚ ئيٚكىٚ بوو ، ڕوى گەشى ومەردينى ئەو بوو يا وى نيشا خەلكى ددا ، ل مەيدانا جيهادىٚ ڕحا وى ل سەر دەستى بوو وجهىٚ وى هەردەم ڕيٚزا ئيٚكىٚ بوو ، د مەيدانا ئاڤاكرنا ئابۆرىيىٚ جڤاكىٚ دا كەسىٚ دەستىٚ وى نەدگرت ، ب كورتى دىٚ بيٚژين : ئەگەر تە بڤيٚت موسلمانەكىٚ كامل ـ ب كەمالا مرۆڤ دگەهتىٚ ـ ببينى بەرىٚ خۆ بدە عەبدللاهىٚ كوڕىٚ موبارەكى ؛ چونكى ئەوە مرۆڤىٚ ئاڤاهىيىٚ ئيسلامى يىٚ پيٚكهاتى د كەسينىيا وى دا كۆم بووى ، وەكى سەيدايىٚ ناڤدار (د. محمد سعيد رمضان البوطي) دبيٚژت .

هيڤيٚنەكىٚ پاقژ :

ئەم ب كوردى دبيٚژين : كوڕ كڤانىٚ بابىٚ دژەنت ، يان گۆپالىٚ وى دكيٚشت ، هەر چاوا بت ئەڤ گۆتنە هندىٚ دگەهينت كو باب گەلەك سالۆخەتيٚن خۆ ڤەدگوهيٚزتە كوڕىٚ خۆ ، لەو گەلەك جاران كوڕ ددەتە ب بابىٚ خۆ ڤە ، وئەگەر ئەڤ گۆتنە ل سەر كەسىٚ ب كار نەئيٚت ژى ل سەر عەبدللاهىٚ كوڕىٚ موبارەكى ب كار دئيٚت ، وعەبدللاهى ئەگەر چو سالۆخەت ژ بابىٚ خۆ موبارەكى نەوەرگرت بن ژى بەسى ويٚيە كو وى هندەك ژ تەقوا وى وەرگرت بت .. و ل دۆر تەقوا موبارەكىٚ بابىٚ عەبدللاهى ديرۆك سەرهاتىيەكا عەجيٚب ڤەدگوهيٚزت ، كتيٚب دبيٚژن :

موبارەك مرۆڤەكىٚ ترك بوو ، قەدەرىٚ بۆ وى حەزكر بوو ئەو ببتە عەبدىٚ مرۆڤەكىٚ هەمەدانى يىٚ دەولەمەند ، ئەڤى مرۆڤى بيستانەكىٚ تيٚر داروبار وخودان بەرهەم هەبوو ، لەو وى فەرمان ل عەبدىٚ خۆ موبارەكى كربوو كو حەرەسىيىٚ ل ڤى بيستانى بگرت .. ڕۆژەكىٚ زەلامىٚ هەمەدانى چوو ناڤ بيستانى وگۆتە عەبدىٚ خۆ :

ـ هنارەكا شرين بۆ من بينە .

ئەو چوو هنارەك بۆ كر وئينا ، گاڤا خودانى هنار شكاندى وتام كرىيىٚ ديت يا ترشە ، ئينا ب عيٚجزى ڤە گۆتىٚ :

ـ من گۆتبوو تە هنارەكا شرين بۆ من بينە نە يا ترش !

ئەو چوو هنارەك ژ بنەكا دى كر وبۆ سەييدىٚ خۆ ئينا ، پشتى سەييدى تام كرىيىٚ ئەو ژى ترش دەركەفت ، ئينا لىٚ حەيتاند وگۆتىٚ :

ديارە تو ترشى وشرينى ژيٚك جودا ناكەى ؟ ئەزىٚ دبيٚژمە تە هنارەكا شرين .. ئەو چوو هنارەكا دى ئينا ئەو ژى ترش دەركەفت ، عەقل د سەرىٚ خودانى نەما ، گۆتىٚ :

ـ تو نابيٚژىيە من مەسەلا تە چيە ؟

موبارەكى ب ئەدەبەكىٚ زيٚدەڤە گۆتىٚ :

ـ ل من نەگرە ، ب ڕاستى ئەز نزانم كيژ بن يا شرينە وكيژ يا ترشە !

زەلامى باوەر نەكر .. گۆتىٚ :

ـ ما تە تام نەكرىيە هناران ؟

وى گۆت :

ـ نەخيٚر .. تە ئەزىٚ دانايمە بەر بيستانى دا حەرەسىيىٚ لىٚ بگرم وتە دەستويرى نەدايە من كو ژىٚ بخۆم .

خودانىٚ بيستانى ژ گۆتنا وى حيٚبەتى ما ، وچەند ڕۆژەكان زيٚرەڤانى لىٚ كر دا بزانت كانىٚ گۆتنا وى يا ڕاستە يان نە ، وپشتى ڕاستىيا گۆتنا وى بۆ خودانىٚ بيستانى ئاشكەرا بووى ئەو د چاڤيٚن وى دا مەزن بوو ، وئنيەتەك كرە دلىٚ خۆ .. ڕۆژەكىٚ چوو ناڤ بيستانى و ل نك موبارەكى ڕوينشت وگۆتىٚ :

ـ من كچەكا هەى گەلەك كەسان يا خواستى ، تو بيٚژى ئەز وىٚ بدەمە كىٚ ؟

موبارەكى گۆتىٚ :

ـ ل جاهليەتىٚ بەرىٚ خەلكى ل مالبات ومال مەزنان بوو ، وجوهىيان بەرىٚ وان ل زەنگينىيىٚ بوو ، وفەلان بەرىٚ وان ل جوانىيىٚ بوو ، وبەرىٚ ڤىٚ ئوممەتىٚ يىٚ ل دينى .

زەلامىٚ هەمەدانى زڤڕى مال وسوحبەتا عەبدىٚ خۆ بۆ ژنكا خۆ ڤەگيٚڕا ، وگۆتىٚ :

ـ ژ موبارەكى پيٚڤەتر كەس ب كيٚر كچا مە نائيٚت ..

ووی موبارەك ئازاكر وكچا خۆ دایێ ، وچونكی كۆمبوونا وان بۆ خودێ بوو نەبوو چو تشتێن دی ، خودێ بەرەكەت هاڤێتە ڤێ كۆمبوونێ و (عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی) بەرهەمێ ڤێ دارا پیرۆز بوو ..

شینبوونەكا ب بەرەكەت :

وەسا دیارە كو پشتی موبارەكی ئازادییا خۆ ب دەست خۆ ڤە ئینای ، وئەو وكابانییا خۆ كچا دەولەمەندێ هەمەدانی گەهشتینە ئێك ، قەستا باژێڕێ (مەرۆیێ) كر ، ومالەكا بچویك بۆ خۆ دانا ودەست دا كارێ حەلال وبۆ خۆ بازرگانی كر ، و ل ڤی باژێڕی (باژێڕێ سوفیانێ ثەوری ، وئیسحاقێ كوڕێ راهوەیهی ، وئەحمەدێ كوڕێ حەنبەلی) عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ل سالا ١١٨ مشەختی (بەرانبەر ٧٢٣ زایینی) هاتبوو سەر دنیایێ ، وهەر ل ڤی باژێڕی هاتبوو ب خودانكرن ودەمەكێ درێژ ژ ژییێ خۆ بۆراندبوو ، وئەو ژ تەخەیا تابعێن تابعییان دئێتە هژمارتن .

ل باژێڕێ مەرۆیێ دەمێ هێشتا بچویك قەستا خواندنێ كر و ل سەر دەستێ هژمارەكا زانایێن باژێڕی فێری خواندنێ ونڤیسینێ بوو ، بەلێ وەسا دیارە كو دەمەكی ئەو ژ خواندنێ ڤەقەتیا بوو ، وتێكەلییا هندەك هەڤالێن خراب كربوو ، و ژ وان فێری هندەك كارێن خراب بووبوو وەكی لێدانا عوودێ وتەنبویرێ ، ووی پترییا دەمێ خۆ ب موزیلاهییێن بێ خێر ڤە دبۆراند ، سەیدایێ وی (ئەبو حەنیفە) ی ڕۆژەكێ پسیار ژێ كر : دەسپێكا تە د گەل زوهدێ چ بوو ؟ وی گۆت : « جارەكێ ئەز د گەل هندەك هەڤالان دەركەفتمە ناڤ بیستانەكی ، ومە خوار وڤەخوار وحەتا درەنگی شەڤ ئەم ماین ، وحەتا بەری سپێدێ من عوود وتەنبویر لێ ددا ، پاشی ئەز د خەو چووم ، من د خەونێ دا دیت تەیرەك هاتە سەر دارێ ل هنداڤی سەرێ من وئەڤ ئایەتە خواند : ﴿ أَلَمْ يأن للذين آمنوا أنْ تخشَعَ قلوبُهُمْ لِذِكرِ اللهِ ومَا نَزَلَ منَ الحقِّ ولا يَكونوا كالذينَ أوتوا الكتابَ مِنْ قَبلُ فَطالَ عليهمُ الأمَدُ فَقَسَتْ قُلُوَبُهُمْ وَكثيْرٌ منهُمْ فاسِقونَ ﴾ ، هنگی ئەز ژ خەو ڕابووم ومن گۆت : بەلێ یا ڕەببی دەمە من تۆبەیە ، ومن عوودا خۆ ژ شكاند وزوهدا من دەست پێ كر » وپشتی ڤێ سەرهاتییێ - ئەوا ل بیست سالییێ ب سەرێ وی هاتی - عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی بەرێ خۆ ژ ڕێكا موزیلاهییا بێ مفا وەرگێڕا وقەستا ڕێكا وەرگرتنا زانینێ كر حەتا وە لێ هاتی زانایەكێ وەكی (ئیسماعیلێ كوڕێ عیاشی) د دەر حەقێ دا گۆتی : « كەسەك وەكی عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ل سەر ڕوییێ عەردی نینە ، وخودێ خەسلەتەكێ خێرێ نەدایە ئەگەر ل نك عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی نەبت » .

عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ل سەر دەستێ هژمارەكا مەزن ژ سەیدایێن بەركەفتی فێری زانینێ بوو ، وی د گۆت : من زانین ژ چار هزار سەیدایان وەرگرتییە .. و ژ وان سەیدایان یێن وی دەرس ل نك خواندین : سوفیانێ ثەوری ، ومالكێ كوڕێ ئەنەسی ، وئەبو حەنیفە ، وئەوزاعی ، وسوفیانێ كوڕێ عویەینەی ، وئەعمەش وگەلەكێن دی .. ووی پویتەكێ مەزن دا كۆمكرنا حەدیسێ حەتا پتر ژ بیست هزار حەدیسان ژبەركرین ، لەو د گۆتنێ : (أمير المؤمنين في الحديث) ، و د مەسەلا ژێك ڤاڤارتنا حەدیسێن دورست ونەدورست دا ئەو بووبوو جهێ مەتەل پێ ئینانێ ، دبێژن : جارەكێ (هاروون الرشيد) ی زەندیقەك گرت وپشتی ل سەر ئاشكەرا بووی كو ئەو حەدیسێن درەو چێ دكەت ، هاروونی فەرمان دا بێتە كوشتن ، وی گۆتێ : وتو دێ چ ل وان هزار حەدیسان كەی یێن من ژ نك خۆ چێكرین ؟ هاروونی گۆتێ : ئەبوو ئیسحاقێ فەزاری وعەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی حەرف حەرف دێ وان مۆخل وبێژنگ كەن !

وژبلی زانینا وی یا بەرفرەه ب علمێ حەدیسێ عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی فقهزانەكێ مەزن ژی بوو ، وئەڤە یا غەریب نینە چونكی وی فقهێ خۆ ژ سێ فقهزانان وەرگرتبوو ئوممەت هەمی ل سەر ئیمامەتییا وان یا (موتتەفقە) ومەخسەدا مە پێ سوفیانێ ثەوری ، ومالكێ كوڕێ ئەنەسی ، وئەبو حەنیفەیە .

وحەژێكرنا وی بۆ زانینێ گەهشتبوو دەرەجەیەكا وەسا صەبرا وی ب كەسێ نەدهات هندی ب كتێبێن وی دهات ، لەو هەڤالینییا وی د گەل كتێبێ یا پتر بوو ژ هەڤالینییا وی د گەل هەر كەسەكێ دی ، ڕۆژەكێ هندەك مرۆڤان گۆتێ : گاڤا تە نڤێژ كر تو ڕادبی ودچی ل نك مە ناڕوینی بۆچی ؟ وی گۆت : بڕوینم ل نك هەوە چ بكەم وكارێ هەوە غەیبەتا خەلكییە ؟ ئەز دچم ل نك صەحابی وتابعییان دڕوینم ، وان گۆتێ : صەحابی وتابعییێن چ ؟ گۆت : ئەز دچم بەرێ خۆ ددەمە علمێ خۆ ڤێجا ئەز ب حالێ وان زانا دبم وئەز چاڤ ل وان دكەم . و (نەعیمێ كوڕێ حەممادی) دبێژت : عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی گەلەك دما ل مال ب تنێ ئینا هندەكان گۆتێ : چاوا صەبرا تە

دئێت تو هندە دمینییە ب تنێ ما تو خەریب نابی ؟ وی گۆت : دێ چاوا خەریب بم وئەزێ د گەل پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ ـ بن ؟

زوهدەکا تایبەت :

گەلەك هەنە هزر دکەن زوهد ئەوە دەستێ مرۆڤی ژ مالێ دنیایێ یێ ڤالا بت ، ومرۆڤ د مالا خۆ دا وەکی مێڤانان بژیت .. وئێك ژ وان کەسێن ئەڤ ڕەنگە هزرە دکر فوضەیلێ کوڕێ عیاضی بوو ـ سەیدایێ عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی وهەڤالێ وی ـ لەو دەمێ وی عەبدللاە دیتی ب کارێ بازرگانییێ ڕادبوو وتجارەتا وی ژ وەلاتێ خوراسانێ حەتا مەکەهێ وشامێ ڤەدگرت ، وسەرمالێ وی ب هزاران بوو ، پسیار ژێ کر : تو یێ بەرێ مە ددەیە زوهدێ وتجارەتا تە ژ خوارسانێ یا دئێتە حەرەمێ ئەڤە دێ چاوا چێ بت ؟ وی گۆت : ئەز ڤێ چەندێ دکەم دا ئاڤا ڕوییێ خۆ نەڕێژم ، ونامویسا خۆ پێ بپارێزم ، وئەو بۆ من ببتە هاریکار ل سەر عیبادەتێ خودێ ، ودا هەر جارەکا من حەقەکێ خودێ دیت ئەز ب لەز بچم ژ سەر خۆ ڕاکەم .. ئەڤە بەرێخۆدانا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بوو بۆ زوهدێ ، زوهد ئەوە دلێ تە ژ دنیایێ یێ ڤالا بت ، وەکی دی دەستێ تە یێ ژێ تژی بت یان نە چوییێ ل زوهدا تە کێم وزێدە ناکەت ، ودویر نینە ئەگەر عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی یێ زەنگین ودەولەمەند نەبا زوهدا وی هند بۆ مە یا بەرچاڤ نەبا ؛ چونکی وی ب سەربۆڕ ئاشکەراکر کو ئەو ژ وان کەسان بوو یێن کەیفا وی ب زێدەبوونێ نەدهات ، وکێمبوونێ ئەو ب خەم نەدئێخست ، وهندەك زانایێن زانا دبێژن : گاڤا کەیفا تە ب هندێ نەهات دەمێ مالێ تە زێدە دبت ، وتو ب خەم نەکەفتی گاڤا ئەو کێم بوو ، ئەو تو مرۆڤەکێ زاهدی ، ما خودێ نەگۆتییە : ﴿ لكيلا تأسَوا على ما فاتَكم ولا تفرحوا بِما آتاكُم ﴾ مەعنا : زوهد نە ئەوە تە مال نەبت وتو یێ فەقیر بی ، بەلکێ زوهد ئەوە مالی هند بهایێ خۆ ل نك تە نەبت کو (حالەتێ تە یێ نەفسی) ب گوهۆڕت .. وەکی دی عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ـ د گۆتنا خۆ یا بۆری دا ـ بۆ مە ئاشکەرا دکەت کو (سررا) خۆزەنگینکرنا وی ئەوە وی دڤێت ب دانا مالی ژی عیبادەتێ خودێ بکەت ، ودەستێ هاریکارییێ بۆ برایێن خۆ درێژ بکەت ، وما ئەگەر وی چو مال نەبت چاوا دێ شێت ڤی ڕەنگێ عیبادەتی کەت ؟

(عەلییێ کوڕێ مەدینی) دبێژت : عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دگۆت : ئەگەر ژ بەر پێنج کەسان نەبا من بازرگانی نەدکر : سوفیانێ ثەوری ، وسوفیانێ کوڕێ عویەینەی ، وفوضەیلێ کوڕێ عیاضی ، وموحەممەدێ کوڕێ سەمماکی ، وکوڕێ عەلەییەی . وئەڤ هەر پێنجە ژ زانایێن حەدیسێ یێن مەزن بوون ، حالێ وان یێ بەرتەنگ بوو ، گاڤا تجارەتا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دهات هندەك مال بۆ عەیالێ خۆ ڕادکر ، ومەصرەفێ حەجا خۆ هل دگرت ، ومالێ دی دگرە پێنج پشك بۆ ڤان هەر پێنج زانایێن بەرکەفتی .

وهەر چەندە پشکا مەزن ژ هاریکارییێن عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دگەهشتە زانایان و ب تایبەتی زانایێن حەدیسێ ، بەلێ وە نەبت بێتە هزرکرن کو خەلکێ دی ژ خێرێن وی یێ بێ بار بوو ، وئەگەر ئەم سەرهاتییێن مەردینییا وی ڤەگێڕین سوحبەتا مە گەلەك دێ درێژ بت لەو ل ڤێرێ ب تنێ سەرهاتییەکا وی دێ ڤەگێڕین ، (ابن كثير) دبێژت : ((دەمێ عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ڤیابا بچتە حەجێ دا هنێرتە ب دویڤ خەلکێ باژێرێ خۆ ڕا ودگۆتە وان : کێ ژ هەوە دڤێت ئەڤ سالە بێتە حەجێ بلا پارێن خۆ بینت بدەتەڤ من ئەم دێ پێکڤە چین ، ودا ڕابت هەر ئێکی ناڤێ وی ل سەر جەڕکەکی نڤیست وپارێن وی کەتە تێدا ، پاشی وی جەڕك هەمی دکرنە د سندۆقەکێ دا ، وپێکڤە دەردکەفتن ، ووی هەمی مەصرەف دکر ، باشترین خوارن وڤەخوارن ددانە وان ، ونە دهێلا تشتەك ژ وان کێم ببت ، و ل وێرێ دا بێژت : کێ ژ هەوە دڤێت تشتەکی بۆ مرۆڤێن خۆ بکڕت بلا بکڕت ووی پارە ددان ، هندەك دا بێژنێ : پارێن مە دکێمن تێرا ڤێ هەمییێ ناکەن ! ئەو دا بێژت : هەوە شۆلەژ هندێ نینە ، وگاڤا دزڤڕینە مالێن خۆ دا ڕابت خوارنەکا بەرفرەه چێ کەت وهەڤالێن خۆ یێن حەجێ ڤەخوینتە مال ، وپشتی وان خوارن دخوار ئەو دا ڕابت وێ سندۆقێ ڤەکەت وهەر ئێکی جەڕکێ وی بۆ دزڤڕاند)) .

وعەدەتێ وی بوو سالەکێ دچوو حەجێ وسالەکێ دچوو جیهادێ ، جارەکێ دەمێ کارێ حەجێ کری ، و د گەل هندەك هەڤالێن خۆ دەرکەفتییە حەجێ ، ب ڕێڤە ـ دەمێ د بەر گوندەکی ڕا بۆرین ـ تەیرەکێ مرار دیت ، گۆتە هەڤالێن خۆ : ببەن بهاڤێنە سەر گیفکی ، پشتی ڕابووین داینە ڕێ پیچەکێ وی خۆ ژ هەڤالێن خۆ ڤەهێلا ، دیت کچکەك ژ مالەکێ دەرکەفت هات ئەو تەیرێ مرار ژ سەر گیفکی ڕاکر وبۆ خۆ برە مال ، ئەو ب دویڤ دا چوو دا بزانت کانێ مەسەلا وێ چیە ، کچکێ گۆتێ : بابێ من مرۆڤەکێ مالدار بوو ، هندەکان غەدرە لێ کر مالێ وی ژێ ستاند وکوشت ، وئەز وئەڤ برایێ خۆ یێ بچویك ب تنێ یێن ل ڤێرێ ومە کەسێ خۆ نینە ، خوارنا مە ـ وەکی تو دبینی ـ ئەو تشتە

یێ خەلك دهاڤێتە سەر گیفکی .. گاڤا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی سوحبەتا وێ زانی هنارتە ب دویڤ وەکیلێ خۆ ڕا وگۆتێ : چەند مال د گەل تە هەیە ؟ وی گۆت : هزار دینار ، عەبدللاهی گۆتێ : بیست دیناران بۆ مە ڕا کە دا پێ بزڤڕینە مالا خۆ ویێ دی هەمییێ بدە ڤێ کچکێ ، ئەڤ سالە ئەم ناچینە حەجێ .

ل مەیدانا جیهادێ :

ئەگەر مەزنترین جیهاد جیهادا نەفسێ بت ، عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی یێ ژێ بێ بار نەبوو ؛ چونکی وی نەفسا خۆ ژ بەخیلییێ وحەژێکرنا دنیایێ وغرووری پاراست بوو ، وئەگەر شەریفترین جیهاد جیهادا ب دەستی بت د ڕێکا خودێ دا دیسا دێ بێژین : عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی یێ ژێ بێ بار نەبوو ؛ چونکی دەمێ گازییا جیهادێ دهاتە ڕاگەهاندن ئەو ل بەراهییا لەشکەری بوو ، وکانێ چاوا خودێ دلێ فرەهـ بۆ مەردینییێ دابوویێ دلەکێ موکمتر بۆ زیرەکییێ ژی دابوویێ ، هەڤالەکێ وی دبێژت : جارەکێ ئەم پێکڤە چووینە شەڕێ ڕۆمێ ، وەسا چێبوو مرۆڤەك ژ ناڤ لەشکەرێ ڕۆمێ دەرکەفت وقەبێ مە خواست ، زەلامەك ژ مە چوویێ یێ ڕۆمی ئەو کوشت ، ئێکی دی چوویێ ئەو ژی هاتە کوشتن ، ڤێجا زەلامێ ڕۆمی ب دفن بلندی ڤە ل مەیدانێ هات وچوو وجارەکا دی قەبێ مە خواست ، گۆت : زەلامەکێ دی ژ ناڤ مە دەرکەفت وچوویێ ، پشتی شەڕەکێ گەرم د ناڤبەرا هەر دووان دا چێبووی زەلامێ موسلمان ئەو کوشت ، ئینا کەیفا خەلکی گەلەك هات وهەمییان قەست کرێ دا بزانن کانێ ئەو فێرس کییە ، گاڤا وی دیتی خەلك ب نك ڤە چوون وی سەر وچاڤێن خۆ پێچان و ب لەز چوو وخۆ ڤەشارت دا کەس وی نەنیاست ، ئەز کەتمە دویڤ دا وی بنیاسم من دیت ئەو عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکییە ، ئینا وی ئەز دامە سویندێ کو هندی ئەو یێ ساخ بت ئەز ڤێ سەرهاتییێ نەبێژمە کەسێ .

ژ ڤێ سەرهاتییێ زیرەکییا وی بۆ مە ئاشکەرا دبت وکو وی خۆ ژ سنگێ مەیدانا جیهادێ نەددا پاش ، وهەر جارەکا گازییا جیهادێ هاتبا بلندکرن وی ب نەفسا خۆ ومالێ خۆ قەستا جیهادێ دکر ، وئەگەر کەسەك هەبا دلێ وی چووبا کرنا جیهادێ وهند مال نەبا پێ دەرکەڤت عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی مەصرەفێ وی ویێ عەیالێ وی ژی ب ستوییێ خۆ ڤە دگرت ، حەتا ئەو دزڤڕی مالا خۆ .

و د گەل هندێ ژی غوروور بۆ وی ب ڤی کارێ وی و ب ڤێ خێرخوازییا وی یا بێ توخویب چێ نەدبوو ، ووی هزر نەدکر ئەو ژ خەلکێ دی یێ موسلمان باشترە ، (ئەبو وەهەبێ مەرۆزی) دبێژت : من پسیار ژ عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی کو کانێ خۆ مەزنکرن چیە ؟ وی گۆت : خۆمەزنکرن ئەوە تو خۆ ژ خەلکی چێتر ببینی ووان کێم کەی ، گۆت من گۆتێ : و (غوروور وتەعەججوب) چیە ؟ گۆت : ئەوە تو هزر بکەی تشتەکێ ل نك تە هەی ل نك خەلکێ دی نینە .. ژ بەر ڤێ چەندێ وی هەردەم هەڤالێن خۆ ل ڤی ئەخلاقێ مەزن ئاگەهدار دکرن ، هەڤالەکێ وی دبێژت : ئەم شەڤەکێ د چەپەرێ دجیهادێ دا بووین ل سەر توخویبێ ڕۆمێ ومە بەحسێ هندەك مەسەلێن علمی دکر ، ئینا من گۆتە ئیمامی : تو بێژی خێرەکا ژ ڤێ مەزنتر هەبت یا ئەم تێدا ؟ گۆت : وی گۆتە من : ئەرێ ، ئەو مرۆڤێ بەرگەریانێ بۆ عەیالێ خۆ دکەت ، و ل نیڤا شەڤێ ڕابت بەرێ خۆ بدەتە عەیالێ خۆ ووان بنخێڤت ، خێرا وی ژ یا مە پترە . وئاشکەرایە کو ئیمامی ئەڤ گۆتنە ژ بەر هندێ گۆت دەمێ وی دیتی د ناڤ هەڤالێن وی دا هندەك هەنە ژ بەر ڤێ خێرا وان کری (کو جیهاد وبەلاڤکرنا علمییە) یێن بەر ب غوروورێ ڤە دچن ، وی بیرا وان ل هندێ ئیناڤە کو هندەك خێرێن بچویك یێن هەین ئەگەر مرۆڤ ب ئیخلاص بکەت خێرا وان ل نك خودێ گەلەك ژ یا وان خێران مەزنترە ئەوێن مرۆڤ بێی ئیخلاصەکا دورست بکەت .

تەقوادارییا وی :

چەند زانینا مرۆڤی ب خودێ ومەزنییا وی پتر لێ بێت ، ترسا وی ژی ژ خودێ دێ زێدەتر لێ ئێت ؛ چونکی پتر دێ بۆ وی ئاشکەرا بت کو وی ب دورستی حەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕانەکرییە ، لەو ب دیتنا زانایێن وەکی عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ترسا ژ خودێ سەرێ هەمی قەنجییانە ، وڕێکا هەمی باشییانە ، ڕۆژەکێ پسیار ژێ هاتەکرن : دو مرۆڤ هەنە ئێك د ڕێکا خودێ دا یێ هاتییە کوشتن ، ویێ دی پتر ژ خودێ دترست ، کی ژ وان هەر دووان باشترە ؟ وی گۆت : ئەوێ پتر ژ خودێ دترست .

وترسا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ژ خودێ گەهشتبوو دەرەجەیەکا وەسا ئەو بۆ وی بووبوو ناڤ ونیشان ، وفوضەیلێ کوڕێ عیاضی دگۆت : ئەز حەز ژ وی دکەم چونکی ئەو

ژ خودێ دترست . و ژ بەر ترسا وی یا مەزن ژ خودێ وی نە دهێلا دەلیڤەیەك ژ وەختێ وی ژ قەستا وبێی ڕەنگەكێ عیبادەتی بچت ، دەمێ هێشا شاگردە ووی وهەڤالێن خۆ حەدیس بۆ خۆ دنڤیسین ، حەتا پەڕێ كتێبێن وان هشك دبوو هەڤالان بۆ خۆ سوحبەت دكرن ، ئەو ڕادبوو سوننەتەك دكر ..

هەڤالێ وی (قاسمێ كوڕێ موحەممەدی) دبێژت : ئەز گەلەك جاران د گەل عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی دچوومە سەفەران ، ودەمێ من بەرێ خۆ ددایێ من د دلێ خۆ دا دگۆت : بۆچی هندە ناڤ ودەنگێن ڤی زەلامی د ناڤ خەلكی دا بەلاڤ بووینە وخەلك هندە حەز ژێ دكەن ، نڤێژێن مە ژی هندی نڤێژێن وینە ، وڕۆژیێن مە هەر وەسا ، وئەم ژی وەكی وی جیهادێ وحەجێ دكەین ، گۆت : شەڤەكێ ئەم پێكڤە دچووینە شامێ ، وئەم ڕوینشت بووین دا شیڤێ بخۆین ، مە هند دیت چراییﷺ قەمری ، پاشی ب خافلەتی ڤە ئێكی ژ مە چرا هلكرێ من بەرێ خۆ دایێ ڕیهێن عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ب ڕۆندكێن وی یێن تەڕ بووین ، هنگی من زانی ترسا ڤی زەلامی ژ خودێ ئەو یێ ب سەر سەرێ مە ئێخستی ، گاڤا دنیا تاری بووی بیرا وی ل قەبری وقیامەتێ هاتەڤە لەو ڕۆندكێن وی ب ڤی ڕەنگی بارین .

وترسا وی یا مەزن ژ خودێ ئێكا هند ژێ چێ دكر دەمێ وی ئەو حەدیس دخواندن یێن بەحسێ مرنێ وقیامەتێ دكەن هند دكرە گری حەتا دەنگەكێ وەكی دەنگێ وی گایێ دئێتە سەرژێكرن ژێ دهات ، و ل وان دەمان كەسێ بستە نەدكر خۆ نێزیك بكەت یان پسیارەكێ ژێ بكەت .

د گەل خەلیفە ومەزنێن دنیایێ :

ڕۆژەكێ مرۆڤەكی پسیار ژێ كر : كینە مرۆڤ ؟ وی گۆت : زانا ، گۆتێ : وكینە مەلك ؟ گۆت : زاهد ، گۆتێ : وكینە بێخێر ؟ گۆت : ئەوێن دنیایێ ب دینی دخۆن . و د گۆتنەكا خۆ یا دی دا دبێژت : زانا میراتگرێن پێغەمبەرانە ڤێجا ئەگەر وان دلێ خۆ برە دنیایێ خەلك كێ بدەنە بەرا خۆ ؟ ومرۆڤێن زاهد مەلكێن عەردینە ڤێجا ئەگەر وان ڕیمەتی كر خەلك دویكەفتنا كێ بكەن ؟ ومەزن شڤانێن خەلكینە ڤێجا ئەگەر شڤان ببتە گورگ كی دێ خەلكی پارێزت ؟

ئەڤە دیتنا عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی بوو بۆ زانا وزاهد ومەزنان ، ئەو ژی وەكی سەیدایێ خۆ یێ مەزن (سوفیانێ ثەوری) دویر ژ مەزنێن دنیایێ دژیا لەو مەزن دژیا ، ومەزن مر ، عەدەتێ وی بوو چو جاران وی مال ژ خەلیفە ومەزنان وەرنەدگرت ، بەلێ ئەگەر مرۆڤەكێ دی دیارییەك دابایێ وەردگرت وشوین دیارییەكا باشتر ددایێ ، وگاڤا زانیبا هەڤالەكێ وی هندەك مال ژ خەلیفەیەكی یێ وەرگرتی شیرەت لێ دكر كو ئەو وی مالی د ڕێكێن خێرێ دا خەرج بكەت وچویێ ژێ بۆ خۆ نەهێلت ، وچونكی ئەو بازرگانەكێ دەولەمەند بوو وی پشكەكا مەزن ژ مالێ خۆ ددا زانا وزاهدێن سەردەمێ خۆ دا ئەو هەوجەی هندێ نەبن كو مالی ژ مەزنان وەرگرن .. ڕۆژەكێ مرۆڤەكی گۆتێ : ئەز مرۆڤەكێ خەیاطم وئەز جلكان بۆ سولتانی ددوریم ، تو بێژی ئەز ژ وان بم یێن هاریكار بۆ زالمان ؟ گۆتێ : نە ، تو ژ زالمان ب خۆیی ، ئەوێ دەرزیكێ ودەزی دفرۆشتە تە ئەو هاریكارێ زۆردارانە !

ودەمێ كەفتیە بەر مرنێ دلێ وی چوو ڕەنگەكێ خوارنێ ، هەڤالێن وی چوون بۆ لێگەڕیان ئەو خوارن ل نك كەسێ نەدیت ژ بلی والی ، هاتن گۆتنێ : بەس والی ئەو ڕەنگێ خوارنێ یێ هەی ، وی گۆت : نەئینن من نەڤێت .. ومر وئەو خوارن نەخوار .

بەلێ مەعنا ڤێ ئەو نینە عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی هاریكارێ سولتانی ل سەر خێرێ نەبوو ، نە ! وی ژی وەكی سەیدایێ خۆ (فوضەیلێ كوڕێ عیاضی) دگۆت : ئەگەر من دوعایەك هەبت بێتە قەبویلكرن دێ بۆ سولتانی كەم ، چونكی ئەگەر ئەو باش بوو خەلك هەمی دێ باش بت .

ژ بەر ڤێ چەندێ ئەو د چاڤێن مەزنان دا بەری خەلكێ عادی یێ مەزن بوو ، وڕۆژا ئەو مری ، (هاروون ئەلرەشیدی) گۆت : ئەڤرۆ سەییدێ زانایان مر ، وفەرمان دا خەلك بێنە نك وی بەهیێ ! ودبێژن : ڕۆژەكێ هاروون چووبوو باژێڕێ (ڕەقایێ) ووەسا چێبوو عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی ژی هاتە وی باژێڕی ، گاڤا خەلكی ب هاتنا عەبدللاهی زانی هەمی دەركەفتنە بەراهیێ حەتا وە لێ هاتی خەلكی ژ قەرەبالغێ ئێك ودو پالدان وتۆز ب سەر سەرێ خەلكی كەفت ، دەیكا هاروونی پسیار كر : ئەڤە چ قەومیە ؟ هندەكان گۆتێ : ئەڤە زانایەكێ خەلكێ خوراسانێیە هاتی .. وێ گۆت : ب خودێ ئەڤەیە مەزنی ، نە مەزنیا هاروونی ئەوا ب شرطە وحەرەسان هندە خەلكی كۆم نەكەت .

ڕۆژا وی یا دویماهیێ :

هەر چەندە عەبدللاهێ كوڕێ موبارەكی مرۆڤەكێ گەلەكێ زەنگین ژی بوو بەلێ هەردەم وی دوعا بۆ خۆ ژ خودێ دكر كو ئەو بمرت فەقیر ، وخودێ دوعا وی بۆ ب جه ئینا ،

دەمێ ژیێ وی شێست وسێ سال ، و ب دورستی ل سالا (١٨١) مشەختی (بەرانبەر ٧٩٧ زایینی) ئەو د گازیا جیهادێ دەرکەفت ، وقەستا وەلاتێ شامێ کر ، پشتی ژ جیهادێ خلاس بووی وڤیای بزڤڕتە وەلاتێ خۆ ل دەڤەرا (هیت) ل ژێریا (عیراقێ) کەفتە بەر مرنێ ، گۆتە مەولاییێ خۆ (نەصری) : سەرێ من بدانە سەر ئاخێ .. گاڤا نەصری ئەو د ڤی حالی دا دیتی کرە گری ، ئیمامی گۆتێ : تو بۆچی دکەیە گری ؟ وی گۆت : بیرا من ل زەنگینی ومالداریا تە هاتەڤە ، وئەڤرۆ تو یێ دمری فەقیر وغەریب ، ئیمامی گۆتێ : هشبە ! گەلەك جاران من دوعا بۆ خۆ ژ خودێ دکر کو ڕوییێ زەنگینان نیشا من نەدەت ، ومن فەقیر بمرینت .. پاشی گۆتێ : ل نك من شاهدە بدە ، وئەگەر من د دویڤ تە ڕا گۆت ، وێ دوبارە نەکەڤە وەسا نەبت ئەگەر تە دیت من ئاخفتنەکا دی گۆت .. ووەسا چێبوو ، گاڤا کەفتییە بەر سەکەراتێ مەولاییێ وی ل نك وی شاهدە دا ووی د دویڤ دا گۆت ، وبەری رحا وی دەرکەڤت چاڤێن خۆ ڤەکرن وگڕنژی وگۆت : ﴿ لمثل هذا فليعمل العاملون ﴾ [الصافات : ٣٧ ، ٦١] ، ورحا وی د گازیا خودایێ خۆ دەرکەفت ﴿ يا أيتها النفس المطمئنة ۞ ارجعي إلى ربك راضية مرضية ۞ فادخلي في عبادي ۞ وادخلي جنتي ۞ ﴾ [الفجر : ٢٧-٣٠] .

پشتی کارەکێ پیرۆز کو جیهاد بوو ، و ل هەیڤەکا پیرۆز کو ڕەمەزان بوو ، و ل دەمەکێ پیرۆز کو بەری سپێدێ بوو ، ئیمامێ ئوممەتێ (أمير المؤمنين) د علمێ حەدیسێ دا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی چوو بەر ڕەحما خودێ .

ئیمامێ زاهدێن ئوممەتێ

ئیمامێ شافعی

١٥٠ - ٢٠٤

پسیارا وی ڕۆژەکێ ژ ئیمام ئەحمەدی هاتە کرن : ئەرێ ئەو چ زەلام بوو تو هندە حەز ژێ دکەی وهەر ڕۆژ پشتی نڤێژا سپێدێ تو دوعایان بۆ دکەی ؟ ئیمامی گۆت : ((کوڕێ من ! ئەو بۆ دنیایێ وەکی ڕۆژێ بوو ، وبۆ مرۆڤان وەکی ساخی وسلامەتییێ بوو ، وما ئێك هەیە ژ ڤان هەردو تشتان یێ بێ منەت بت ؟)) .

ئەوێن ئەو دیتی دبێژن : وی د ژیێ خۆ هەمییێ دا جارەکا ب تنێ ژی درەو نەکربوو ، و د گۆتنەکێ دا ئەو بەحسێ خۆ دکەت ودبێژت : ((بیرا من نائێت ئەڤە شازدە سالە ژ جارەکێ پێڤەتر من هند خوار بت کو ئەز تێر ببم ، وێ جارێ ژی من هلاڤێت !)) .

ئیمامەك بوو ئوممەتەك د شەخصێ وی دا كۆم بووبوو ، وئەڤە یا غەریب نینە ؛ چونكی ئەو ژ (سوفیانێ كورێ عویەینە) ی فێری زانینێ بووبوو ، و ژ (فوضەیلێ كورێ عیاضی) فێری زوهدێ بووبوو ، و ژ (مالكێ كورێ ئەنەسی) فێری تەقوایێ بووبوو .. ڤێجا ما چ دێ یێ ژێ كێم بت ؟

ئیمامێ (ذەهەبی) دەمێ بەحسێ وی دكەت دبێژت : « خودێ رەحمێ ب شافعی ببەت ، ما یێن وەكی وی ل كیڤە هەنە ؟ » .

بەلێ ڤێ جارێ دێ چینە خزمەتا ئیمامێ خۆ یێ مەزن ئیمامێ شافعی ؛ دا بزانین كانێ چاوایە دەمێ د ناڤ مرۆڤان دا هندەك وەكی وێ رۆژێ لێ دئێن ئەوا ل عەسمانی گەش دكەت ؟

شافعی كی بوو ؟

ئیمامێ شافعی ناڤێ وی یێ دورست موحەممەدە كورێ ئدریسێ كورێ عەبباسێ كورێ عوسمانێ كورێ شافعێ كورێ سائبێ قورەیشیێیە .. و ئەو (شافعێ) كو ژ بەر وی دبێژنە ئیمامێ مە : (شافعی) ، ودبتە باپیرێ باپیرێ ئیمامی ، ئەو وبابێ خۆ هەردو ژ صەحابییێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دئێنە هژمارتن .. وباپیرێ باپیرێ ڤی سائبی (موططەلبێ كورێ عەبدمەنافی) یە ، ویا زانایە كو ئەڤ (موططەلبە) مامێ (عەبدلموططەلبێ) باپیرێ پێغەمبەرییە ـ سلاڤ لێ بن ـ ، مەعنا ئیمامێ شافعی ژ بابكێ (موططەلبییانە) ، و د ناڤ هەر چار ئیمامێن مەزن دا : ئەبوو حەنیفە ، ومالك ، وشافعی ، وئەحمەدی ، ب تنێ شافعی ژ بنەمالا پێغەمبەرییە ـ سلاڤ لێ بن ـ وئەڤە ئێك ژ (مەناقبێن) وییە .

ل رۆژا ئەینییێ سیهی هەیڤا رەجەبا سالا (١٥٠) مشەختی ئیمامێ شافعی ل باژێرێ (غەززە) ل دەڤەرا (فلسطین) ێ هاتبوو سەر دنیایێ ، وهەر ل رۆژا ئەینییێ سیهی رەجەبا سالا (٢٠٤) مشەختی ل پایتەختا (مصر) ێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ ، پشتی پێنجی وچار سالێن تمام ژیای .

هێشتا نەبوویە دو سالی بابێ وی مر ، لەو دەیكا وی ئەو ژ غەززایێ ڤەگوهاستە مەكەهێ دا ئەو ل نك مامێن خۆ بێتە ب خودانكرن .. ل مەكەهێ مەزن بوو ، ودەمێ ژییێ وی بوویە حەفت سال وی قورئان هەمی ژبەركر ، و ل دەه سالییێ وی كتێبا (الموطأ) یا ئیمام مالكی هەمی ژبەركر .

ل دەسپێكێ وی گەلەك حەز ژ ئەدەبی وشعرێ دكر ، حەتا ناڤ ودەنگێن وی ب شعر گۆتنێ بەلاڤ بووین ، پاشی علمێ فقهی ل بەر وی هاتە شرینكرن ، ووی دەست ب خواندنا فقهی كر وتێدا پێش كەفت حەتا بوویە ئێك ژ چار فقهزانێن ئوممەتێ یێن مەزن وخودان مەزهەب .

ل مەیدانا زانینێ :

ل باژێرێ مەكەهێ ئیمامی قەستا هژمارەكا زانایێن ناڤدار كر ؛ دا زانینێ بۆ خۆ ژێ وەرگرت ، وەكی موفتییێ مەكەهێ (موسلم كورێ خالدێ زەنجی) وزانایێ مەزن (سوفیانێ كورێ عویەینەی) وئیمامێ تۆبەكەران (فوضەیلێ كورێ عیاضی) وگەلەكێن دی .. وهێشتا نەگەهشتییە بیست سالییێ ناڤ ودەنگێن وی ب زانین وتێگەهشتنێ بەلاڤ بوون ، ووی فەتوا دان وئیمامەتی كر ، وپشتی بوویە بیست سالی قەستا مەدینێ كر ، ومەزنترین زانایێ ئیمامی دەرس ل نك خواندین ل مەدینێ ئیمام مالكێ كورێ ئەنەسی بوو ئەوێ دبێژنێ : (إمام دار الهجرة) .

ئیمام ل باژێرێ بەغدایێ :

پشتی ئیمام مالك چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ ل سالا (١٧٩) ێ ، ئیمامێ شافعی مەدینە هێلا وچوو قەستا یەمەنێ كر ، ب ئنیەتا وەرگرتنا زانینێ ژ زانایێن وی وەلاتی ، ودەمێ ئیمام ل یەمەنێ وەسا چێبوو هندەك (عەلەوی) ب شۆرەشەكێ دژی خەلیفێ عەبباسی (هاروون ئەلرەشیدی) راببوون ، وچونكی ئیمامێ شافعی زەلامەكێ (موططەلبی) بوو ـ وەكی مە گۆتی ـ والییێ یەمەنێ ئەو ژێ گرت و د گەل تاوانباران هنارتە بەغدایێ دا خەلیفە حوكمێ خۆ د دەر حەقا وان دا بدەت ..

ئیمامێ شافعی گرتی ئینا بەغدا .. ل كۆچكا هاروونی هاتە ئامادەكرن ، پشتی خەلیفەی دان وستاندنەك د گەل كری ، زانی ئەو مرۆڤەكێ زانا وتێگەهشتییە ووی چو د گەل (عەلەوییان) نینە لەو قەدرەكێ زێدە دایێ .. وهنگی ئیمامی بریار دا بمینتە ل بەغدایێ دا مفای بۆ خۆ ژ زانایێن وێرێ ژێ ببینت ، و ل بەغدا شافعی مفایەكێ مەزن بۆ خۆ ژ ئیمام (موحەممەدێ كورێ حەسەنی) وەرگرت كو ئێك ژ شاگردێن ئیمامێ (أعظم) ئەبوو حەنیفەی بوو .

ب ڤێ چەندێ ئیمامێ شافعی (ئیجابییات) وباشی‌یێن (مەدرەسا حەدیسێ) ل حیجازێ و (مەدرەسا رەئیێ) ل بەغدایێ ل نك خۆ كۆمكرن ، وئەڤە ژی ئێك ژ (مەناقبێن) ئیمامی ومەزهەبێ وینە .

مەزهەبێ شافعی :

دەمێ ئیمام ل باژێرێ بەغدایێ یێ ئاكنجی وی بناخەیێن مەدرەسا خۆ یا فقهی ئەوا ب ناڤێ (مەزهەبێ شافعی) هاتی‌یە ناسین دانان ، وگەلەك زانایێن بەغدایێ قەستا دەرسێن وی كر وزانین ـ ب تایبەتی فقه ـ بۆ خۆ ژێ وەرگرت ، وئێك ژ مەزنترین زانایێن بەغدایێ یێن مفا بۆ خۆ ژ شافعی وەرگرتی ئیمام ئەحمەد بوو ئەوێ ب ناسناڤێ (إمام أهل السنة والجماعة) دئێتە ناسین ، وئیمام ئەحمەدی مەدحێن زانایەكی نەدكرن هندی مەدحێن ئیمامێ شافعی دكرن ، وگەلەك جاران وی شیرەت ل خەلكی دكر كو كتێبێن ئیمامێ شافعی بخوینن ، ووی دگۆت : شافعی منەتەك بوو خودێ د گەل مەكری .

ژبلی فقهی ئیمامی دەستەكێ درێژ د زانینا٧٣(أصول الفقه) و (أصول الحدیث) ێ ژی دا هەبوو ، وئەو دئێتە هژمارتن ئێكەمین زانایێ موسلمان كو كتێب ل دۆر ڤان علمان داناین .

ئیمام ل مصرێ :

دەمێ بزاڤا (موعتەزلی) یێن بیدعەچی ل بەغدایێ خورت بووی ، و ب رێكا وان فتنا (خلق القرآن) ژ حەلەقاتێن زانایان دەركەفتی وكەفتی‌یە ناڤ بازارێ ! ودویماهی‌یێ دەستەلاتداری‌یا عەبباسی‌یان ب خۆ ژی پشتەڤانی بۆ كری ، ئیمامی دیت یا باشتر بوو وی ئەوە ئەو جهێ فتنێ وفتنەچی‌یان بهێلت وبۆ خۆ برەڤت دا دینێ وی پاراستی بمینت ، ئەو بوو وی ل دویماهی‌یا سالا (١٩٩) بەغدا ل پشت خۆ هێلا وقەستا وەلاتێ مصرێ كر .

ل مصرێ ئیمامێ شافعی قەستا پایتەختێ كر ، ئەوا هنگی دگۆتنێ : (الفسطاط) ، و ل وێرێ ئاكنجی بوو ، و ل مصرێ وی هندەك بۆچوونێن خۆ یێن فقهی گوهارتن ، وناڤێ (مەزهەبێ نوی) ل سەر ڤان بۆچوونێن وی هاتە دانان .

چار پێنج سالەكان ئیمامێ شافعی ل مصرێ ما ، حەتا ل رەجەبا سالا (٢٠٤) ێ مشەختی چوویە بەر دلۆڤانی‌یا خودێ .. هەڤالێ وی ئیمامێ (موزەنی) دبێژت : دەمێ شافعی كەفتی‌یە بەر مرنێ ئەز چووم دا سەرا بدەم ، من گۆتێ : حالێ تە چیە ؟ وی گۆت : حالێ من .. باركرنا ژ دنیایێ وهێلانا برایانە ، ژ پەرداغێ مرنێ دێ ڤەخوم ودێ قەستا خودێ كەم ، و ب خودێ ئەز نزانم كانێ رحا من دێ چتە بەحەشتێ یان دێ چتە جەهنەمێ .. پاشی كرە گری وگۆت :

ولـمـا قسا قلبي وضاقت مذاهبي
جعلت الـرجـا مني لعفوك سلما
تـعـاظمني ذنبـي فـلـمـا قـرنـتـه
بـعـفـوك ربي كان عفوك أعظما

ئیمامێ زاهدان :

تشتێ ژ هەمی‌یێ بەرچاڤتر د ژینا ئیمامێ شافعی دا زوهد وخۆ بێ منەتكرنا وی بوو ژ مرۆڤێن دنیایێ ، لەو هەڤالێن وی هەمی ل وێ باوەرێ بوون كو مرۆڤێن وەكی شافعی دمەرد ـ د گەل فەقیری‌یا وی ـ نەبوون ، (عەمرێ كورێ سەوادی) دبێژت : شافعی گۆتە من : سێ جاران د عەمرێ خۆ دا ئەز یێ مفلس بوویم ، تشتێ خۆ هەمی من یێ فرۆتی ، خۆ چەكێن كچا خۆ وژنكا خۆ ژی . ٧٤

وئەڤ مفلسی‌یا شافعی یا هندێ نەبوو چونكی وی زێدە مەصرەف ل خۆ دكر ، نە ! بەلكی یا هندێ بوو هندی وی هاریكاری‌یا مرۆڤێن پێتڤی وهەژار دكر ، وەكی هەڤالێن وی دبێژن .

و ژ بەر كو ڤیانا دنیایێ جهێ خۆ د دلێ شافعی دا نەكربوو ، دەستێ وی ب دانا خێران یێ ڤەكری بوو ، ومەردینی‌یا وی بووبوو جهێ مەتەل پێ ئینانێ .. د گۆتنەكا خۆ دا ئیمام دبێژت : ئەگەر دنیایێ هەمی‌یێ ل سویكێ ب پرتەكا نانی بفرۆشن ئەز وێ ناكرم !

رۆژا ئیمامێ شافعی ژ دیوانا (هاروون ئەلرەشیدی) دەركەفتی ، (هاروونی) پێنج هزار دینار د دویڤ را بۆ هنارتن ، (زوبەیرێ قورەیشی) دبێژت : حەتا ئیمام زڤری‌یە مال كێمتر ژ سەد دیناران مابوونە ڤێ یێن دی هەمی دانە مرۆڤێن پێتڤی .. وئەڤ سەرهاتی‌یە ل وی دەمێ دلفرەهی‌یا ئیمامی بۆ مە ئاشكەرا دكەت هندێ دگەهینت كو وەرگرتنا مالی ژ مەزنان ب ئنیەتا بەلاڤكرنا وی ل سەر هەژاران ـ ب دیتنا ئیمامی ـ كارەكێ دورست بوو . و د گەل هندێ ژی وە نەبت بێتە هزركرن كو ئیمامی دەستێ خۆ ل بەر مەزنێن دنیایێ ڤەدگرت یان دویڤەلانكی‌یا وان دكر دا تشتەك ژێ بگەهتێ ، خەلیفێ عەبباسی (مەئموون)

دبێژت : ب هەمی ڕەنگان ئەز هاتمە شافعی وئەز نەشیایمێ ! نەشیاییێ چونکی شافعی ژ وان توخمە زانایان نەبوو یێن دنیا ب شاشکێ دخوار ، ودین ددا ب دەرهەمی .

ئیمامێ شافعی دشیا تەحەمولا برسێ بکەت ، بەلێ دلێ وی هاری وی نەدکر کو علمێ خۆ ل بەر دەرێ سولتانەکی یان دەولەمەندەکی بێ بها بکەت ، و ژ بەر زوهدا ئیمامی ئەو شازدە سال بوو وی هند خوارن نەخواربوو کو ب دورستی تێر ببت ، دگۆت : گەلەك خوارن لەشی گران دکەت ودلی ڕەق دکەت .. ژ بەر ڤێ چەندێ شافعی دلەکێ نازکتر ژ بابێ سحاران هەبوو ، ڕۆژەکێ (سوفیانێ کوڕێ عویەینەی) وەعزەك دکر ، د ناڤ وەعزێ خۆ دا هندەك حەدیس خواندن ، گاڤا شافعی گوهـ ل وان حەدیسان بووی ژ ترسێن خودێ دا دلگرتی بوو وکەفت ، هندەکان گۆتە سوفیانی : موحەممەدێ کوڕێ ئدریسی مر ، وی گۆت : ئەگەر ئەو مر ، مەعنا باشترینێ خەلکێ ڤی زەمانی مر !

و دگەل ڤێ زوهد زانینا خۆ یا مەزن ئیمامێ شافعی مرۆڤەکێ زێدە (موتەواضع) بوو ، هەر جارەکا حەقی بۆ وی ئاشکەرا ببا دویچوونا حەقییێ دکر ، ووی خۆ ژ هندێ مەزنتر نەددیت کو ژ بەر گۆتنا ئێکێ ژ خۆ کێمتر ل خەلەتییەکا خۆ لێڤەببت ، ڕۆژەکێ دەمێ وی دەرس دگۆت ، ل بەغدایێ ، ئیمام ئەحمەد - کو ئێك ژ شاگردێن وی بوو - ل دەرسێ یێ ڕوینشتی بوو ، ئیمامی گۆتێ : د زانینا حەدیسێ دا تو ژ مە شارەزاتری ، چی گاڤا حەدیسەکا دورست تە دیت بۆ مە بێژە ؛ دا ل دویڤ بچین .

ئەڤە گۆتنا وی بوو بۆ ئێك ژ طەلەبێن وی ، ڤێجا بزانن (تەواضعا) وی بۆ حەقییێ چەندا مەزن بوو .

بەرەڤانییا وی ژ مەنهەجێ سوننەتێ :

د گەل کورتییا ژییێ ئیمامی - کو پێنجی وچار سال بوون - خودێ بەرەکەتەکا مەزن هاڤێتبوو علمێ وی ، ئەو علمێ بەری هەر تشتەکی ڤیانا مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ ل دویڤ تێگەهشتنا (سەلەفێن) ئوممەتێ د دلێ وی دا چاندی ، وخزمەتکرنا د ڤێ ڕێکێ دا ل بەر وی شرین کری .. (تەعەصصوبا) وی بۆ حەقییێ ب تنێ بوو ، و ژبلی خودێ وپێغەمبەرێ وی (عصمەت) نەددا بیر وبۆچوونێن چو کەسان ، ووی ژی وەکی ئیمامێ مەزن ئەبوو حەنیفەی ومالکی هەردەم بەرێ هەڤالێن خۆ ددا سوننەتێ وئەو ژ (تەعەصصوبا کۆرە) ومەزهەبییەتا بەرتەنگ ددا پاش ، ودگۆتێ : چی گاڤا هەوە تشتەك دکتێبێن من دا دیت وەکی سوننەتا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - نەبت ، هوین گۆتنا من بهێلن و ل دویڤ سوننەتێ هەڕن .

و ژ وان مەزنە گۆتنێن ئیمامی یێن د جەرگێ ڕۆژان دا هاتینە چاندن ئەوە دەمێ دبێژت : چی گۆتنا ئەز بێژم وئەو وەکی گۆتنا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - نەبت ، یا دورست گۆتنا پێغەمبەرییە - سلاڤ لێ بن ، وهوین گۆتنا من ل دیواری بدەن !

و ژ ئیمامی دئێتە ڤەگوهاستن ، کو ڕۆژەکێ مرۆڤەکی گۆتێ : ئەرێ تو کاری ب فلان حەدیسێ دکەی ؟ ئیمامی گۆتێ : چی گاڤا حەدیسەکا دورست من ژ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ڤەگوهاست ومن کار پێ نەکر هوین هەمی شاهد بن کو ئەو هنگی عەقلێ من نەمایە .

وجارەکا دی مرۆڤەك هاتە نك پسیارا مەسەلەکێ ژێ کر ، ئیمامی حەدیسەك بۆ وی ڤەگێڕا وگۆتێ : پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - هۆ دبێژت .. وی مرۆڤی گۆت : باشە ، وتو چ دبێژی ؟ ئیمامێ شافعی ب عێجزی ڤە لێ حەیتاند وگۆتێ : ئەرێ تو چ هزر دکەی ، یا ژ تەڤە ئەزێ ل کەنیسێ وزنارەکا د پشتا من ؟ ئەزێ دبێژمە تە پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - هۆ دبێژت ، تو یێ دبێژییە من : ڕەئیا تە چیە ؟ مەعنا ئیمامێ شافعی ل وێ هزرێ بوویە کو ئەو کەسێ گۆتنا خۆ بینتە ڕێزا گۆتنا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - یان پشتی گۆتنا پێغەمبەری وی ژی ڕەئیەك هەبت ئەو وی چو پشك وبار د ئیسلامێ نینن ، وفەرقا وی وزننار پەرێسان نابت .

ئەڤە هندەکا کێم بوو ژ گەلەکییا شافعی ، چپکەکا بچویك بوو ژ دەریایا وی یا بەرفرەه ، وشافعی ئەڤە بوو لەو (ئەییووبێ کوڕێ سووەیدی) دگۆت : من باوەر نەدکر هێشتا ئەزێ ساخ ئەز دێ ئێکێ وەکی شافعی بینم !

٧٧

ئەو چيايێ ڕەشەبايى نەهژاندى

ئەحمەدێ كورێ حەنبەلى

١٦٤ - ٢٤١

ل بەر دەستێ بابەتى :

ئێك ژ مەزنترين گرفتارىيێن دكەڤنە ڕێكا مرۆڤێن خودێ ـ ل درێژىيا ديرۆكا وان ـ ئەوە دەمێ ئەو دبينن كەسەك يان كۆمەك د ناڤ ڕيزێن ئوممەتێ دا دەردكەڤت تشتەكى ژ نك خۆ ل دينى زێدە بكەت و ب ناڤێ دينى د ناڤ خەلكى دا بەلاڤ بكەت ، ئەڤ تشتە يێ كو د شريعەتى دا دبێژنێ : (بيدعە) كوژەكترين ڤايرۆسە دكەڤتە دينێ خودانى وبێى وى هاى ژ خۆ هەبت ئەو دێ هند بينت چو دين ل نك نەمايە !

ئەگەر هندەك كەس هەبن هزر بكەن بيدعە تشتەكێ سڤكە ، مرۆڤێن خودێ هزرەكا دى هەيە ب ديتنا وان ئەگەر مرۆڤەك گونەهەكێ بكەت وبزانت ئەڤ كارێ ئەو دكەت گونەهە ، سڤكترە ژ هندێ ئەو بيدعەيەكێ بكەت ؛ چونكى مرۆڤێ گونەهكار دبت ل خۆ بزڤرت وتۆبە بكەت ، بەلێ حەتا بيدعەچى ل بيدعەيا خۆ لێڤە ببت دەمەكێ درێژ پێ دڤێت ؛ چونكى ئەو هزر دكەت كارێ ئەو پێ ڕادبت دينە . ژ لايەكێ دى ڤە ئەو كەسێ تشتەكى ژ نك خۆ ل دينى زێدە دكەت ودبێژت : ئەڤ تشتە يێ باشە ئەو هنگى ب ڕەنگەكێ نە ئێكسەر يێ دبێژت : دين تەمام نەبوويە ! وئەڤە درەوپێكرنە ب وێ ئايەتا دبێژت : ﴿ اليوم أكملت لكم دينكم .. ﴾ .

ژ بەر ڤێ ئێكێ مرۆڤێن خودێ ژ هەمى تشتان پتر نەيارەتىيا بيدعێ وبيدعەچىيان دكەن ، حەتا دەرەجەيەكێ (ئەبوو ئدريسێ خەولانى) دبێژت : « ئەگەر ل بەر چاڤێن من ئاگر بەربتە مزگەفتێ وئەز نەشێم ڤەمرينم ل نك من خۆشترە ژ هندێ ئەز بيدعەيەكێ ل مزگەفتێ ببينم وئەز نەشێم بگوهۆڕم » .

ونەيارەتىيا مرۆڤێن خودێ بۆ بيدعەچىيان گەهشتبوو وێ دەرەجێ ئێكى ژ وان ـ گاڤا بێ هيڤى ببا كو ئەڤ بيدعەچىيە ل كارێ خۆ لێڤە نابت ـ تێكەلىيا وى نەدكر ونە دهێلا هەڤالێن وى ژى تێكەلىيا وى بكەن :

ڕۆژەكێ ئێكى گۆتە ئيمام ئەحمەدى : زەلامەكێ ل وێرا هە دبێژت : (عومەرێ كورێ عەبدلعەزيزى) ژ (موعاويەيێ كورێ ئەبوو سوفيانى) چێترە ، ئيمامى گۆتێ : چو جاران نەچە ديوانا وى ، وخوارن وڤەخوارنا تە بلا د گەل وى نەبت ، خۆ ئەگەر ئەو نساخ ژى بوو سەرا نەدە !

هندە ئەو د (حەريص) بوون ل سەر خۆدويركرنا ژ بيدعەچىيان .

وگەشترين نموونە ل سەر بيدعێ وبەلاڤبوونا وێ د ناڤ ئوممەتێ دا بيدعەيا (موعتەزلىيان) بوو ، ئەوا ل سەر دەمێ عەبباسىيان پەيدا بووى ، و ب ناڤێ : (بدعة خلق القرآن) هاتىيە ناسين ، وهند مەزن بووى كو بارا پتر ژ زانايان باوەرى پێ ئينای وگەهشتىيە وێ دەرەجێ كو خەليفە ژى بگەهتێ .. ل ڤى دەمێ بيدعێ سەرێ خۆ هلداى وچەنگێ خۆ يێ ڕەش ب سەر ئوممەتێ دا گرتى ناڤێ ئيمام ئەحمەدى وبەحسێ بەرەڤانىيا وى ژ عەقيدا (سەلەفى) بلند بوو حەتا ئەو ب ناسناڤێ : (إمام أهل السنة والجماعة) هاتىيە ناسين .

ئيمام ئەحمەد كىيە ؟

۞ ناڤێ وی ئەحمەدە کوڕێ موحەممەدێ کوڕێ حەنبەلێ شەیبانییە ، ودگۆتنێ : بابێ عەبدللاهی .

۞ د مەها ڕەبیعەلئەووەلا سالا **١٦٤** مشەختی دا ل باژێڕێ بەغدایێ هاتبوو سەردنیایێ ، وهەر ژ زارۆکینییا خۆ وی حەز ژ زانینێ وزانایان دکر ب تایبەتی زانینا حەدیسێ ، ل سەری دەست ب خواندنا فقهی کر ل نك گەلەك زانایان وەکی ئیمامێ شافعی ، پاشی دەست ب وەرگرتن وڤەگوهاستنا حەدیسان کر .

۞ هژمارەکا زانایێن مەزن وەکی : بوخاری وموسلمی حەدیس ژێ وەرگرتن ، وهندەك سەیدایێن وی ب خۆ پشتی هنگی د حەدیسێ دا بوونە طەلەبێن وی وەکی : شافعی وعەبدررەزاقی ووەکیعی ، ودەمێ ئیمامێ شافعی ژ بەغدایێ دەرکەفتی وچوویە مصرێ دگۆت : « ئەز ژ عیراقێ دەرکەفتم ومن کەسەکێ وەکی ئەحمەدی چێتر وزاناتر و ب تەقواتر لێ نەهێلایە » ، و (ئسحاقێ کوڕێ رهوەیهی) دبێژت : « ئەحمەد دەلیل بوو د ناڤبەرا خودێ وبەنییان دا ل سەر عەردی » . **٧٩**

۞ کتێبا وی (المسند) باشترین نیشانە ل سەر زیرەکییا وی ، ژ ناڤبەرا حەفت سەد وپێنجی هزار حەدیسێن کو وی ڤەگوهاستین چل هزار حەدیس ب تنێ وی هلبژارتن و د ڤێ کتێبا خۆ دا ئینان و د (سەنەدا) سێ سەد حەدیسان ژ ڤان حەدیسان دا ب تنێ سێ (راوی) د ناڤبەرا وی وپێغەمبەری دا ـ سلاڤ لێ بن ـ هەنە .

۞ د زانینا فقهی ژی دا خودان مەزهەبەکێ تایبەتە ، وئەو دئێتە هژمارتن ئێك ژ زانایێن (موجتەهد) ، وزانا دبێژن : د ناڤبەرا هەمی مەزهەبان دا مەزهەبێ وی ژ هەمییان پتر یێ نێزیکی سوننەتێیە .

۞ ل سەر دەمێ خەلیفێ عەبباسی (مەئموونی) گرفتاری وفەتەراتەکا مەزن هاتە سەری ؛ چونکی وی بەرهنگارییا وێ بیدعەیا موعتەزلییان کر ئەوا دبێژت : قورئان تشتەکێ مەخلووقە ، وئەڤ فتنە بەردەوام ما حەتا دەمێ (موعتەصم) و (واثقی) ژی ، و ژ بەر ڕاوەستانا وی یا ب هێز بەرانبەر ڕەشە پێلا موعتەزلییان ، ئەو هاتە گرتن وئێشاندن ـ وەکی پشتی دەلیڤەیەکا دی دێ بەحس ژێ کەین ـ وخۆڕاگرییا وی د ڤێ فتنێ دا بۆ ئەگەرا هندێ دیرۆکنڤیس ناسناڤێ (إمام أهل السنة والجماعة) ل سەر بدانن .

۞ ل ڕۆژا ئەینییێ (**١٢**) ی ڕەبیعولئەووەلا سالا (**٢٤١**) مشەختی ل باژێڕێ بەغدایێ چوو بەر دلۆڤانییا خودێ ، ودبێژن : نە بەری وی ونە پشتی وی چو جەنازە ل بەغدایێ وەکی جەنازێ وی نەهاتینە ڤەشارتن ، ب دەهان هزار مرۆڤ ئامادە بوون ، ومالەك نەما خەم نەکەفتییێ .

موعتەزلی وبیدعەیا (خلق القرآن) :

ئێکەمین کەس ئەڤ بیدعە د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدا کری (جەعدێ کوڕێ درهەمی) بوو ، ئەوێ سەرا ڤی کارێ خراب ل سەر دەمێ ئەمەوییان هاتییە کوشتن ، وهەر چەندە ئەو هاتە کوشتن ژی بەلێ فتنە ب مرنا وی ب دویماهی نەهات ؛ چونکی پشتی وی شاگردەیێ وی (جەهمێ کوڕێ صەفوانی) ب دەورێ وی یێ خراب ڕابوو حەتا ئەو ژی ل سالا (**١٢٨**) هاتییە کوشتن ، وپشتی وی (بشرێ مەریسی) ئەوێ قنیات جوهی ئالایێ ڤێ بیدعێ هلگرت ، ونێزیکی چل سالان خەبات بۆ کر ..

دەمێ (هاروون ئەلرەشید) بوویە خەلیفە بڕیارا کوشتنا (بشری) دا ، وڕێ نەدا وی وهەڤالێن وی کو ڤێ بیدعێ بەلاڤ بکەن ، وهندی (هاروون) یێ ساخ ئالایێ سوننەتێ یێ بلند بوو وموعتەزلییان د خۆ ڕا نەددیت بێنە مەیدانێ ، وسەرێ وان (بشرێ مەریسی) خۆ ڤەشارت بوو و ژ ڤی جهی درەڤی جهێ هە حەتا هاروون مری ، پشتی (مەئموون) بوویە خەلیفە بڕیار دا فەلسەفا یۆنانی بێتە وەرگێڕان ، ودەمێ موعتەزلییان دیتی مەئموون گەلەك حەز ژ فەلسەفێ وجەدەلێ دکەت ، خۆ گەهاندێ وئەو ژی وەکی خۆ د سەردا بر وکرە ئێك ژ هلگرێن ئالایێ بیدعەیا (خلق القرآن) .

دەمێ دەولەت بوویە پشتەڤانا موعتەزلییان وان سەربەست بیدعەیا خۆ بەلاڤ کر وزۆری ل خەلکی کر کو بێنە سەر بیر وباوەرێن وان .. مەئموون مر ، وبەری بمرت شیرەت ل برایێ خۆ (موعتەصمی) کر کو ئەو ژی ل سەر ڕێبازا وی بچت ، وی ب یا مەئموونی کر وبڕیار دا هەر زانایەکێ پشتەڤانییا ڤێ بیدعێ نەکەت بێتە گرتن وئێشاندن .. وفتنە یا بەردەوام بوو حەتا موعتەصم ژی مری ، وکوڕێ وی (واثق) بوویە خەلیفە ، خەلیفێ نوی ژ بابێ خۆ ومامێ خۆ یێ جودا نەبوو وی ژی ڕێکا وان گرت وپشتەڤانییا موعتەزلییان کر حەتا مری ، پشتی وی (موتەوەککل) بوو خەلیفە ، وموتەوەککلی بڕیار دا ئەڤ بیدعە بێتە ڕاکرن وجارەکا دی مەزهەبێ حەدیسێ بێتە گۆتن وبەلاڤکرن ، ژ بەر ڤێ چەندێ هاتە

گۆتن : « خەلیفە سێنە : ئەبوو بەکر ل دەمێ (ردد‌ێ) ، وعومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی بۆ ڤەگەڕاندنا حەقێ هەژاران ، وموتەوەککل بۆ بلندکرنا سوننەتێ » .

هەر ژ سالا (٢١٨) وحەتا سالا (٢٣٤) بازارا ڤێ بیدعەیێ د ناڤ ئوممەتێ دا یـا گـەرم بوو ، وگرفتاری ل سەر زانایان یا دژوار بوو ؛ چونکی دەستهەلاتداری‌یێ خۆ دابـوو د گـەل گازیکەرێن ڤێ بیدعەیێ ..

هێڤێنێ بیدعەیا (خلق القرآن) ێ :

ڕەنگە گەلەك ژ خواندەڤانان نوکە ڤێ پسیاری د گەل خۆ دکـەن : ئـەرێ مەسـەلا (خلق القرآن) ێ چیە ؟ وهێڤێنێ ڤێ بیدعەیێ ژ چ هاتی‌یە ؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین : د عەقیدەیا ئیسلامی یا دورست دا ، ئەوا پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ وصەحابی‌یێن وی ل سەر چووین ، هندی ئاخفتنە ، ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ : (کلام) ، ئێك ژ سالۆخەتێن خودێ‌یە ، وئەڤ سالۆخەتێ خودێ ژی ـ وەکی هەر سالۆخەتەکێ وی یێ دی ـ سالۆخەتەکێ (ئەزەلی) و (ئەبەدی) یە ، یەعنی : هەر هەبوویە وهەر دێ هەبت چو بەراهی ودویماهی بۆ نینن ، وقورئانا پیـرۆز ئەو ب ڕێکا جبریلی بۆ موحەممەدی ـ سلاڤ لـێ بن ـ هاتی ب ڕاستی ودورستی گـۆتنا خودێ‌یە ، ژ وی دەست پێ کری‌یە وبۆ وی دزڤڕت ..

ئەڤە ئەو عەقیدە بوو یا موسلمانان باوەری پێ دئینا ، دەمێ (جەعدێ کوڕێ درهەمی) هـاتی وپشتی گـۆتنـەکا فـەلسـەفی یـا دویر ودرێـژ گـەهشتە وێ باوەرێ کو هندی ئاخفتنە نـە ژ سالۆخەتێن خودێ‌یە ، وگۆت : پاککرن و (تەنزیها) خودێ هندێ دخوازت ئەم بێژیـن : خودێ نائاخڤت !

ودەمێ پسیار ژێ هاتی‌یە کرن : پا ئەڤ قورئانا ئەم دخوینین چیە ؟

وی گـۆت : ئەڤە گـۆتنەکا چێکری‌یە (یا مەخلووقە) خـودێ ئـەو یـا کری‌یـە د لەشـێ چێکری‌یەکی دا ـ کو جبریلە ـ وبۆ پێغەمبەرێ خۆ یا هنارتی ، وئەو نە ژ سـالۆخەتێن خـودێ یێن ئەزەلی‌یە .

ئەڤـە ـ وگەلـەك ب کورتـی ! ـ گـۆتنا جـەعدی ودویکـەفتی‌یێن وی بـوو ژ دەسـتەکا موعتەزلـی‌یان .. وگاڤا وان ئەڤ گـۆتنا خۆ ئاشکەرا کری زانایێن ئوممەتێ یێن ژێهاتی گۆتنـا وان هژمارتن ئێك ژ بیدعەیێن (عەقائدی) و ب ڕەنگـەکێ جـوان وڕێـك وپێـك خەلـەتی‌یا

بۆچوونا وان ئاشکەرا کر ، وڕاگەهاند کو هەر کەسەکێ بـاوەری‌یێ ب ڤـێ بۆچوونـێ بینت دێ ژ بیدعەچی‌یان ئێتە هژمارتن ..

هـنـدی ئـەڤ بـیـدعـە بـ د چارچووڤەیێ ڤەکۆلین ودان وستاندنێن زانایان دا ئەو مەسەلەکا (علمی) بوو ، وچو کـارێ خۆ د (شارعی) دا ـ وەکی دبێـژن ـ نـەدکر ، هـەر لایـەکی دەلیلێن خۆ دئینان وبەرەڤانی ژ بۆچوونا خۆ دکر ، وئوممـەتێ هـەمی‌یێ وەسا بـەرێ خـۆ ددا موعتەزلـی‌یان کو دەستەکەکا بیدعەچی وسـەرداچوویە ، بەلـێ هنگی گرفتـاری دژوار بـوو وفتنـە کەفتــە (شــارعی) دەمــێ موعتەزلـــی شــیاین خــۆ بگەهیننـــە ســەرێ حوکمــی ودەسهەلاتداری‌یێ کو خەلیفە بوو ، ووی وەسا تێ بگەهینن کو ئەو ب ڤێ بیدعەیا خـۆ یـێ بەرەڤانی‌یێ ژ عەقیدەیا ئیسلامی دکەن .. خەلیفە ب گۆتنێن وان هاتە خاپـاندن وپشتەڤانی‌یا بۆچوونا وان کر ، وەکی بەری نوکە ژی مە گـۆتی : هندی (هاروون ئەلرەشـید) یـێ سـاخ موعتەزلـی‌یان د خۆ ڕا نەددیت گۆتنا خۆ ئاشکەرا بـەلاڤ کـەن ؛ چونکی هـاروون ـ ئـەوێ دەرس ل نك زانایێن مەزن وەکی ئیمام مالکی خواندین ـ ل سەر عەقیدەیەکا دورست بوو ، وپشتی وی کوڕێ وی (مەئموونی) ، پاشی موعتەصمی) ، پاشی (واثقی) ژی پشتەڤانی‌یا بیدعەیا موعتەزلـی‌یان کر ، هنگی گرفتاری‌یێ دەست پێ کر ، وفتنە ل سەر زانـایێن سـوننی دژوار بوو .. وهەر چەندە دویماهی هەر یا حەقی‌یێ بوو بەلـێ ڤێ حەقی‌یێ ـ حەتا شیای خۆ ڕاگرت ـ قوربانی‌یێن خۆ هەبوون ، وقوربانی‌یێن وێ د بچویك نەبوون .

ئـیمام ئەحمەد بەانبەری پێلـێ :

(محنە) هات .. ووەکی هەر جارەکا ئەو دئێت ئاگرەکێ بۆش د گــەل خـۆ ئینـا ، ڕاستە ئاگر سۆتنێ د گەل خۆ دئینت ، تەر وهشکی پێکڤە دسوژیت ، بەلـێ ژ بیر نەکـەن ژی کو زێڕێ عەسلی پشتی ب ئاگری دئێتـە جـەڕباندن ژ نـوی دئێتـە ناسـین ، ل بـەرفرەهی‌یێ هـەر کەسەك دشێت یا وی بڤێت بێژت ، بەلـێ ل تەنگاڤی‌یێ خۆڕاگر دکێمن ، ب تنـێ مرۆڤێـن خودێنە ملێن خۆ ددەنە بەر بارێن گران وبەرانبەری‌یا پێلێن دژوار دکەن ؛ چـونکـی ئـەون ب دورستی هەست ب بەرپسیاری‌یێ دکەن ..

دەمێ تەنگاڤی زێدە شیای ، وکێر گەهشتی‌یە هەستـی ـ وەکی دبێـژن ـ ئیسـحاقێ مـامێ ئیمام ئەحمەدی هاتە نك وی ل گرتیخانەیێ ، هەر وەکـی وی دڤیـا پیچـەکێ ئیمـامی سست بکەت دا ئەو ڕەحمێ پێ ببەن ، داخواز ژێ کر کو ئەو ژی وەکی گەلەك زانایێن دی خـۆ بـێ

دەنگ بکەت حەتا پێل دبۆرت ما بۆچی ئەو ب تنێ دێ ل مەیدانێ بت ، ئیمامی گۆتێ : « ئەی مامێ من ! ئەگەر مرۆڤێ زانا ڕاستی‌یێ نەبێژت ویێ نەزان ژی نزانت ، باشە ڕاستی کەنگی دێ دیار بت » .

خەما وی ئەو نەبوو بێتە گرتن ، یان حەتا کوشتن ژی ؛ چونکی هەر دێ ڕۆژەکێ مرت ، خەما وی ئەوە ئوممەت وە لێ بێت کەسەکێ زانا د ناڤ دا نەمینت ڕاستی‌یێ بێژت ، ونەزان ب خۆ نزانت ، ڤێجا هنگی ڕاستی د بەر پێ‌یان بچت .. بێژنە من : ئەگەر مرۆڤێن خودێ نەبن کی هندە خەمێ ژ ڕاستی‌یێ دخۆت ؟

گاڤا هاتین ئیمام گرتی وبری ، (ئەبوو جەعفەرێ ئەنباری) ب ڕێڤە خۆ گەهاندێ وگۆتێ : « ئەڤرۆکە تو بۆ خەلکی سەری ، بەرێ هەمی‌یان یێ ل تە ، ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر تە ژی وەکی وان گۆت خەلك هەمی دێ وەکی وان بێژن ، بلا تە باوەری ب خودێ هەبت ، گوهێ خۆ نەدە وان وبزانە ئەگەر تو ب دەستێن مەئموونی نەئێیە کوشتن ژی هەر ڕۆژەکێ دێ مری .. » چاڤێن ئیمامی تژی ڕۆندك بوون ، وگۆت : « یا خودێ حەز بکەت ئەو دێ چێ بت » .. ئەها ب ڤی ڕەنگی مرۆڤێن خودێ خاترا خۆ ژێك دخوازن دەمێ بۆ کۆچکێن زۆرداران دئێنە برن : نە وە بت لێڤەبی ، ئەگەر ئەو تە نەکوژن ژی تو هەر دێ مری ! نە عەدەتێ وانە ئەو ل ڤان دەمان بێژنە ئێك ودو : تە ئێمانەت خۆ چو ل تە نەئێت .. نە ، ئەو دبێژنە ئێك ودو : تە ئێمانەت حەقی ، ژ ترسێن کوشتنێ دا د بەر پێ‌یان ڤە نەدەی .

ئەی ئەحمەد ! بزانە تو ب تنێ بەرانبەر پێلێ یێ ڕاوەستای ، ئەڤە تو هاتی‌یە برن ، دویر نینە ئەو گەفێن کوشتنێ ل تە بکەن ، دویر نینە تە بکوژن ژی ، بەلێ قەیدی ناکەت ، لێڤە نەبە ، ئەگەر ئەو سەرا حەقی‌یێ تە بهلاویسن ژی ، لەشێ تە پارچە پارچە بکەن دێ مری ، وئەگەر تو ل مالا خۆ یێ ڕوینشتی ژی بی هەر دێ مری ، ئەنجام ئێکە .. ڤێجا ما بۆچی تو ئێکا هند ناکەی سوباهی دەمێ تە بۆ دیوانا خودێ گازی دکەن بێژن : کانێ ئەو ئەحمەدێ د دنیایێ دا رحا خۆ گۆری دینی کری ؟

وئیمام هاتە گرتن وبەرێ وی بۆ کۆچکا مەئموونی هاتە دان ..

ئیمام ئەحمەد ومەئموونێ عەبباسی :

نوکە سال سالا ٢١٨ مشەختی‌یە ، خەلیفێ دەولەتا عەبباسی‌یان ـ ئەوا حوکمی ل جیهانا موسلمانان دکەت ـ مەئموونێ کوڕێ هاروونی‌یە ، ئەوێ موعتەزلی شیاین وی ب لایێ بیدعەیا خۆ ڤە بکێشن .. مەئموون ژ پایتەختێ یێ دەرکەفتی و ب لایێ شامێ ڤە یێ چووی ..

مەئموونی پشتی باوەری ب بۆچوونا موعتەزلی‌یان ئینای کو قورئان تشتەکێ مەخلووقە وئاخفتن نە صفەتەکێ خودێ یێ ئەزەلی‌یە ، وی بڕیار دا ئەڤ هزرە د ناڤ ئوممەتێ دا بێتە بنەجهکرن ، وچونکی زانایێن سوننی مەزنترین ئاستەنگ بوون د ڕێکا ڤێ مرادا وی دا ، وی دو پێگاڤ هاڤێتن :

یا ئێکێ : وی ژ والی وزەلامێن دەولەتا خۆ خواست ئەو وان زانایان دەسنیشان بکەن یێن باوەری ب بیدعەیا موعتەزلی‌یان نەئینای ، وئێك ئێکە بۆ نك والی بێنە داخوازکرن وژێ بێتە خواستن کو ئەو تاگیری‌یا حزبا موعتەزلی‌یان بکەن ، ئەگەر نە .. دڤێت چو کارێن ڕەسمی وحوکوومی د دەولەتێ دا نەمیننە د دەستان دا ، خۆ شاهدەیی‌یا وان ژی دڤێت قازی قەبویل نەکەت ، وهەچی‌یێ هات و ب دەڤێ خۆ گۆت : قورئان یا مەخلووقە هەمی حەق وحقووقێن وی دێ بۆ ئێنە زڤڕاندن .

یا دووێ : هەر زانایەکێ پێگیری‌یێ ب فەرمانا خەلیفەی نەکەت راتب دێ ژێ ئێتە بڕین وچێ نابت ئەو دەرسان بێژت یان فەتوایەکێ بدەت .

ڤان هەردو پێگاڤان دەمەکی ڤەکێشا .. هژمارەکا نە یا کێم ژ زانایان ـ چ ژ ترسان دا چ ژ تەمەعی‌یا دنیایێ ـ تاگیری‌یا بۆچوونا خەلیفەی کر ، یان هەر چ نەبت خۆ بێ دەنگ کر ؛ دا عامی هزر بکەن ئەو ژی تاگیرێن خەلیفەینە ، وهندەك ژی ئاشکەرا دژی بۆچوونا خەلیفەی مان ، و د ناڤ خەلکی دا بۆچوونا بیدعەچی‌یێن موعتەزلی‌یان رسوا دکر ، لەو موعتەزلی‌یان خەلیفێ خۆ پالدا کو پێگاڤەکا دی بهاڤێژت .. بڕیار هاتە دان : هەچی‌یێ گوهداری‌یا خەلیفەی نەکەت دێ ئێتە گرتن .

ڤێ پێگاڤێ ژی هندەك لێڤەکرن ، وکتەکا کێمتر ما .. (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) ـ شاگردەیێ ئیمامێ شافعی ـ ئێك ژ وان زانایێن کێم بوو یێن خۆ ڕاگرتین وگەفێن خەلیفەی کار تێ نەکری ، لەو بڕیار هاتە دان ئەو بێتە گرتن ، دبێژن : دەمێ دبوو نیڤرۆیی‌یا ئەینی‌یێ وبانگ دهاتە دان ئەو دا ڕابت کارێ خۆ کەت وئێتە بەر دەرێ زیندانێ ، دەرگەهڤان دا بێژتێ : دێ چ کەی ؟ ئەو دا بێژت : دێ د گازی‌یا خودێ چم .. ئەو دا بێژتێ : بزڤڕە جهێ

خۆ ، ئینا ئەو دا دەستێن خۆ سەرئەڤراز كەت وبێژت : « یا ڕەببی تو دزانی ئەز د گازی‌یا تە هاتم ووان نەهێلا » .. ئەبوو یەعقووب ما دزیندانێ دا حەتا ل سالا ٢٣١ مری .

دەمێ خەلیفەی دیتی هندەك كەس هەنە گرتن ژی كاری لـێ ناكـەت بڕیـار دا هـەچی‌یێ باوەری‌یێ ب بۆچوونا موعتەزلی‌یان نەئینت بێتە كوشتن .. وەكی مە گۆتی : ل سالا ٢١٨ مەئموون ل شامێ بوو ، لەو وی كاغەزەك بۆ والی‌یێ خۆ ل بەغدایێ هنارت تێدا دەستویری دایێ كو هەر كەسەكێ وەكی موعتەزلی‌یان نەبێژت سەرێ وی بێتە لێدان !

كاغەزا خەلیفەی گەهشـتە والـی‌یێ بـەغدا (ئیـسحاقێ كـوڕێ ئیـبراهیمی) ئـەو ڕابـوو زانایێن باژێڕی هەمی كۆمكرن وئێك ئێكە پسیار ژێ كر كانێ قورئان یا مەخلووقە یان نە ؟ پشتی كو كاغەزا خەلیفەی بۆ وان خواندی كو هەچی‌یێ نەبێژت قورئان یا مەخلووقـە دڤێـت بێتە كوشتن .

د ناڤ زانایێن بەغدایێ دا ب تنێ چار كەسـان ب ئاشكەرایی نـەڕازیبوونا خـۆ دیـاركر وگۆت : ئەڤ گـۆتنە دەركەفتنە ژ عەقیدا ئیسلامی وبیدعەیەكا خەلەتە ومە باوەری پێ نینە ، وئەو هەر چار زانا ئەڤـە بـوون : ئەحمـەدێ كـوڕێ حەنبەلـی ، موحەممـەدێ كـوڕێ نووحـی ، عوبەیدوللاهێ قەواریری ، وحەسەن ئەلسەججادە ، ئینا والــی بڕیـار دا ئـەو بێنـە زنجیركرن وبەرێ وان بۆ زیندانێ بێتە دان .

سێ ڕۆژان هـەر ڕۆژ والی جارەكێ ئەو داخواز دكرنە دیوانا خۆ ودەلیڤە ددایـێ دا ئـەو ل گۆتنا خۆ لێڤە بن ، ئەگەر نە ، ئەو دێ وان فرێكەتە شامێ ل نـك خەلیفـەی و ژ كوشتنێ پێڤەتر چوددی نینە .. ل ڕۆژا ئێكێ حەسەن ئەلسەججادە لێڤە بوو ، یان وەسا د خۆ ئینـادەر كو ئەو لێڤە بوو ، ڕۆژا دووێ عوبەیدوللاهێ قەواریری ژی چاڤ ل حەسـەنی كـر ودەلیلـێ هەر دووان ئەڤ ئایەتە بوو ﴿ إلا من أكره وقلبه مطمئن بالإيمان ﴾ ئەو هەردو هاتنـە بـەردان ، ودو مان : موحەممـەدێ كـوڕێ نووحـی ، وئەحمـەدێ كـوڕێ حەنبەلـی ، والـی ئـەو هـەردو زنجیركرن وهنارتنە شامێ ل نك خەلیفەی .. ب ڕێڤە (ئەبوو جەعفەرێ ئەنباری) خۆ گەهاندە ئیمام ئەحمەدی وئەو گۆتێ یا مە بەری نوكە ڤەگێڕای .

بەری ئیمام ئەحمەد وهەڤالێ وی بگەهنە باژێڕێ (طەرسووسێ) ل شامێ جـهێ مـەئموون لـێ ، جابا مرنا مەئموونی گەهشتە وان ، لەو قاصدان ئەو هەردو زڤڕاندنـە بـەغدا و ب ڕێڤـە موحەممەدێ كوڕێ نووحی ژی مر وئیمام ئەحمەدی نڤێژ ل سەر كر .. وپشـتی ئیمـام هاتی‌یـە زڤڕاندن بۆ بەغدا خەلكی هزركر ب مرنا مـەئموونی مەسـەلە ب دویماهی وسوحبەتا (خلق القرآن) ئێدی نائێتەكرن ، بەلێ وەسا چێ نەبوو ؛ چونكی خەلیفێ نـوی ژی كـو موعتـەصم بوو باوەری ب وێ هزرێ هەبوو یا برایێ وی مەئموون ل سەر چووی ..

ئیمام ئەحمەد وموعتەصمێ عەبباسی :

موعتەصمی گوهـ ل سوحبەتا ئیمام ئەحمەدی د گەل مەئموونی بووبوو ، ومـەئموونی بـەری بمرت شیـرەت ل موعتەصمی كربوو كو دەڤ ژ سوحبەتا (خلق القرآن) ێ بەر نەدەت ، لەو پشتی ئەو بوویە خەلیفە ئێكسەر وی بڕیار دا ئیمام ئەحمەد بێتە گرتن ..

ڤێ جارێ هەیڤا ڕەمەزانێ بوو .. ئیمـام یـێ ب ڕۆژی بـوو ، ئێلچی‌یێـن خەلیفـەی هـاتن دەست وپێ‌یێن وی زنجیركرن و د گـەل خـۆ بـر ، (ئەحمـەدێ كـوڕێ فـەرەجی) دبێـژت : ڕۆژەكێ ئەز ل بازارێ یێ ڕوینشتی بووم ، من هند دیت خەلكی هەمی‌یێ دەرگەهێن دكانێن خۆ گرتن وشیرێن خۆ هلگرتن وچوون ، من پسیار كر : خێر بت ئەڤە چ قەومی‌یە ؟ هندەكان گـۆتە من : ئیمام ئەحمەد هاتە گرتن ، بر دا پسیارا قورئانێ ژێ بكەن .

ئیـمام بر .. وبەری ل دیوانا موعتەصمی ئامادە بكـەن ، چـەند ڕۆژەكـان هێـلا د ئـاخویرا دەواران ڤـە ، بەلـێ د ئاخویرا دەواران ڤە ! گۆتن : بەلكی لێڤە ببت .. ل هەیڤا ڕەمـەزانێ ، ل پایتەختا دەولەتا ئیسلامێ ، و ب ناڤێ بەرەڤانی‌یا ژ ئیسلامێ ، ئیـمام ئەحمـەد ئـەوێ پتـر ژ حەفت سەد وپێنجی هزار حەدیسان ژبەر ، د ئاخویرا دەواران ڤە ، ب دەستێن بیدعـەچی‌یان هاتە گرتن .. ولێڤە نەبوو !

پشتی چەند ڕۆژەكـان ئـەو بـۆ گرتیخانـەیا بـاژێڕی هاتـە ڤەگوهاسـتن ، هنگـی مـامێ وی ئیسحاق چوو نك وئەو گۆتێ یا مە بەری نوكە ڤەگوهاستی : « ئەی مامێ من ! ئەگەر مرۆڤێ زانا ڕاستی‌یێ نەبێژت ویێ نەزان ب خۆ نزانت ، باشە چاوا ڕاستی دێ بۆ خەلكی دیار بت .. گرتن بۆ من نەخەمە ، ل بەر من وەكی ئێكە ئەز ل مالا خۆ بمرم یان ل ڤێرێ ، ئەگەر ئەو من ب شیری بكوژن چو نینە ، بەلێ ئەز دترسم ئەو هند من عەزاب بدەن ئەز خۆ ل بـەر نـەگرم ولێڤە ببم » ، دبێژن : دزیكەرەكی دەمێ گوهـ ل ڤێ گۆتنا ئیمامی بووی گۆتێ : ئـەی ئیـمام تە خەم پێ نەبت ، عەزابدان ژی چونینە ، خۆ ل بەر هەردو قامچی‌یێن ئێكێ بگرە یـا سـێ‌یێ تە های ژێ نابت !

ل هەڤدەی رەمەزانێ ئیمام ژ گرتیخانەیێ بۆ مالا والی هاتە ڤەگوهاستن ، سێ رۆژان ئەو زنجیرکری ل دیوانا والی هاتە ئامادەکرن ووالی گۆتێ : بەس جارەکێ بێژە قورئان یا مەخلووقە ئەم دێ تە بەردەین ، وی ب یا وان نەکر ، ل رۆژا چارێ خەلیفەی ژ والی خواست ئەو ئیمامی فرێکەتە نك وی ، والی گۆتە ئیمامی : ئەز ب خودێ کەمە ڤێ جارێ رحا تەیە وچوددی نە ، خەلیفەی سویندا خواری تە ب شیری نەکوژت ، وئەگەر تو لێڤە نەبی ئەو ب قامچییان دێ تە ئاخێڤت ، ودێ تە هاڤێتە د عەردەکی ڤە تو رۆژێ لێ نەبینی .. ڤان گەفان ژی ئیمام نەترساند ئینا ئەو بۆ کۆچکا موعتەصمی هاتە هنارتن .

ل کۆچکا موعتەصمی :

سپێدێ دیوانا خەلیفەی یا تژی بوو ، ئیمام ئەحمەد ئینا ژۆر هێشتا یێ زنجیرکری بوو ، پشتی سلاڤ کری ، خەلیفەی گۆتێ : خۆ نێزیکی من بکە ، پشتی چەند گۆتنەك د ناڤبەرا هەر دووان دا هاتینەکرن ، خەلیفەی گۆتێ : تو چ دبێژی بۆ قورئانێ ؟ ئیمامی گۆت : ئەز وێ دبێژم یا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتی ، قورئان گۆتنا خودێیە ونە یا مەخلووقە .. خەلیفەی د خۆ را نەدیت د گەل درێژ بکەت ، ئینا گۆتە هەڤالێن خۆ ژ سەر وگرگرێن موعتەزلییان : د گەل باخڤن . حەتا نێزیکی رۆژئاڤایێ دان وستاندنا وان ڤەکێشا وئەو هەمی پێکڤە نەشیان ب رێکا علمی بەرانبەر ئیمام ئەحمەدی راوەستن .

بەری دیوان ڤەرەڤت موعتەصمی ئیمام وزەلامەکێ دی ڤەدەر کرن و د گوهێ ئیمامی دا گۆت : فلان کەسی تو دناسی ؟ ئەو سەیدایێ من بوو ، چونکی وی گوهێ خۆ نەدا من من بریار دا ئەو ل عەردی بێتە راخشاندن وپێیان ڤە بچنە سەر پشتێ ! زەلامێ دی گۆت : ئەی (أمير المؤمنين) ئەز ئەحمەدی دناسم رۆژەکا ب تنێ ژی وی دوژمناتی وبێ ئەمرییا تە نەکرییە ، وئەو یێ ل مالا خۆ کەسێ چو نەخۆشی ژێ نەدیتینە .. موعتەصمی گۆت : ئەز دزانم ئەو مرۆڤەکێ زانا وتێگەهشتییە ، ومن گەلەك پێ خۆشە ئێکێ وەکی وی د گەل من بت ، بەس د ڤی تشتی دا ئەو گوهدارییا من بکەت ئەز ب خۆ ب دەستێ خۆ دێ وی ڤەکەم ، وئەز ب خۆ ب هەڤالێن خۆ ڤە دێ چمە نك وی .. وخەلیفەی ب ڤێ چەندێ دڤیا ئیمامی (طەماع) کەت .. پشتی ڤێ چەندێ خەلیفە ل ئیمامی زڤری وگۆتێ : ئەی ئەحمەد تو چ دبێژی ؟ ئیمامی گۆت : تشتەکی ژ کیتابا خودێ یان سوننەتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ل سەر بۆچوونا خۆ بینن ئەز دێ گوهێ خۆ دەمە هەوە .

ل رۆژئاڤایێ بێهنا موعتەصمی تەنگ بوو ئینا بریار دا ئیمام ئەحمەد بۆ گرتیخانەیێ بێتە زڤراندن ، ل رۆژا دووێ جارەکا دی هەر ب ڤی رەنگی وان خۆ د گەل ئیمامی جەرباند ، دیسا چو پێڤە نەهات ، ل رۆژا سێیێ موعتەصمی بریار دا دوماهییەکێ بۆ مەسەلێ بدانت :

رۆژ چارشەنب بوو ، بیست وچاری هەیڤا رەمەزانێ ژ سالا ٢٢٠ مشەختی ، ئەو سێ رۆژ بوو ئیمام ئەحمەدی چو نەخواری ، ب رۆژێ یێ ب رۆژی بوو ، و ب شەڤێ ل مالا والییێ بەغدایێ یێ گرتی بوو ، ئیمامی زادێ وی نەدخوار چونکی دترسییا یێ حەلال نەبت ! ل رۆژا سێیێ دیوانا موعتەصمی یا گرێدای بوو ، خەلیفەی هنارتە ب دویڤ ئیمامی را ، بەرێ خەلکی هەمییێ لێ بوو کانێ سوحبەت دێ ل سەر چ راوەستت .. ئیمام ئەحمەد دبێژت : ((گاڤا وان ئەز بریمە نك موعتەصمی ، وان ئەز د جهەکی را برمە جهەکێ دی ، وهەچی جهێ وان ئەز تێرا دبرم من ددیت یێ تژی لەشکەر بوو وشیرێن وان د دەستان دا بوون ، ئەز ب ژۆرکەفتم ، موعتەصمی گۆتە هەڤالێن خۆ : د گەل باخڤن ، پشتی ئاخفتنا مە درێژ بووی وئەو نەشیاین من لێڤەکەن ، جارەکا دی موعتەصمی ئەز ڤەدەرکرم وگۆتە من : کانێ چاوا دلێ من ب کورێ من ڤەیە ، وەسا دلێ من یێ ب تە ژی ڤە گوهێ خۆ بدە من ، من گۆتێ : ئەی (أمير المؤمنين) تشتەکی ژ کیتابا خودێ یان سوننەتا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بۆ من بینین ئەز دێ گوهێ خۆ دەمە هەوە ..)) .

ل ڤێرێ عەقل د سەرێ موعتەصمی نەما ، لەو ل جەللادان خوری : وەرنێ ب دەستان ڤە بهلاویسن .. ئەو هاتن دەستێن وی کنفکرن وهند شداندن حەتا نێزیك بوو دەستێن وی ژ گەه بچن ، پاشی وان ئەو ب دەستان هلاویست حەتا پتر ژ بهوستەکێ ئەو ژ عەردی بلندکری .

کورێ وی صالح دبێژت : حەتا بابێ من مری ژی ـ یەعنی حەتا بیست وئێك سالان پشتی هنگی ـ ئەوی هەر نەخۆشییا خۆ ژ دەستێن خۆ ددیت ژ بەر هنگی دەمێ وان ئەو ب دەستان هلاویستی .

پاشی موعتەصمی بریار دا هەر زەبانییەکێ وی بێت ودو قامچییان بدانتە ئیمامی ، حەتا ئەو ل گۆتنا خۆ لێڤە ببت ، یان ژی ب قوتانێ بمرت .. ئەو ل دویڤ ئێك هاتن و ب کارێ خۆ رابوون ، قامچییا ئێکێ ئیمامی گۆت : (بسم الله) ، یا دووێ گۆت : (لا حول ولا

قوة إلا بالله) ، يا سىيىٚ گۆت : (قورئان ئاخفتنا خودىٚيە ونـە يـا مەخلووقـە) ويـا چـارىٚ
گۆت : (لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا) .. و ب ڤى رەنگى ئيمام ما ، وهەر جـار موعتـەصم
پتر دقەهرى و ل جەللادى دخورِى : دەستێن وى باش بشدينن .

پشتى دەليڤەيەكێ موعتەصم ژ سـەر كورسيكا خـۆ رابـوو و ب نـك ئيمـامى ڤـە چـوو
وگۆتىٚ : تێچوون بۆ تەبت ، ما دىٚ خۆ كوژى ؟! لێڤە ببە ئەز ب خۆ دىٚ تە ڤەكەم وبەردەم ،
ئيمامى گوهدارىيا وى نەكر ، هندەكان گازى كر : ئەى (أمير المؤمنين) وى بكوژە وخوينا
د سـتويـىٚ مـن دا ! مـوعـتـەصم زڤرِى سەر جهىٚ خۆ وفەرمان ل جەللادان كر كـو دەست
ب كارىٚ خۆ بكەنەڤە ، دو سىٚ جاران موعتەصمى ژىٚ خواست ئەو لێڤە ببت ، بەلىٚ ئەو لێڤە
نەبوو ، لەو موعتەصمى گۆتە جەللادێن خۆ : كى ژ هەوە دىٚ ئەحمەدى بۆ من كوژت ؟ ئێكى
گـۆت : ئـەز ، وى گۆتىٚ : ب چـەند قامچىيـان ؟ وى گـۆت : ب پـازدە بيسـتەكان !
موعتەصمى گۆتىٚ : دەست پىٚ بكە خودىٚ دەستێن تە بشكێنت !

ئەڤ جەللادىٚ دل ئاسن ب نك ئيمامى ڤە چـوو وچـەند قامچىيـەك دانـانىٚ ، دەمـىٚ وان
ئيمام ددا بەر قامچىيان هەر بێن بێنە ئيمامى سەرىٚ خۆ بلند دكـر وهێـدى دوعـا دكـرن ..
پشتى هنگى هندەكان پسيار ژىٚ كر : ئەو هنگى تە چ دوعا دكرن ؟ وى گۆت : ترسا من ئەو
بوو جلكێن من د بەر من دا بقەتيێن وئەز بىٚ ستارە ببم ، ڤێجا من دوعا ژ خودىٚ دكـرن كـو
ئەگەر ئەز ل سەر حەقىيىٚ بم ئەو من بىٚ ستارە نەكەت .

دەمىٚ جەللادى دەست ب لێدانا ئيمامى كرى سىٚ چار قامچىيەك دانـانىٚ ئيمـام دلگرتـى
بوو ، دەستێن وى ڤەكرن وبر ئاڤ لىٚ كر دا هشيار ببت ، پشتى ئەو هشيار بووى دەرمانەك
بۆ وى ئينا وگۆتىٚ : ڤەخۆ ودلىٚ خۆ راكە دا هشـێن تـە بێنـە سـەرىٚ تـە ، وى گـۆت : ئـەز
رۆژىيا خۆ ناخۆم . بوو دەمىٚ نڤێژا نيڤرۆ ئيمام ب لـەشىٚ خۆ يىٚ بريندار ڤـە رابـوو ونڤێـژ
كر ، قازىيىٚ موعتەصمى يارى بۆ خۆ پىٚ كرن وگۆتىٚ : خوين يا ب لەشىٚ تـە ڤـە چـاوا تـو
نڤێژىٚ دكەى ؟ ئيمامى گۆتىٚ : ما چاوا عومەرى نڤێژ دكر وخوين ژ برينێن وى دزا ؟

ل ڤى دەمى خەلك تێك هاتن وتێـك چـوون ، هـەمىيان شـيرێن خـۆ راكـرن وهاتنـە بـەر
دەرگەهىٚ موعتەصمى وگۆتن : يان دىٚ ئيمـامى بـەردەن يـان دىٚ فتنـەكا مـەزن هلكـەين ..
هەڤالەكىٚ موعتەصمى ب ژۆر كەفت وگۆت : ئەى (أمير المؤمنـين) ئێـك ژ دووان هلبژێـرە
بەردانا ئەحمەدى يان فتنەكا مەزن . موعتەصم ژ گۆتنا وى ترسا لەو هنارتە ب دويڤ ئيسحاقىٚ
مامىٚ ئيمام ئەحمەدى را وگۆتىٚ : بەرىٚ خۆ بدىٚ ما نە يىٚ ساخە ئەڤـە مـن تەسليمى تـە كـر ،
هەرە بێژە خەلكى دا ژ بەر دەرگەهى ڤەرەڤن ، دەمىٚ خەلكى ئيمام ديتى يىٚ ساخە ژ نوى تەنا
بوون ، ل بەر دەرگەهى خەلكى گۆتە ئيمامى : ئەى ئيمام تو چ دبێـژى ؟ ب سـەرەكىٚ بلنـد
ودلەكىٚ موكم ڤە گۆت : قورئان ئاخفتنا خودىٚيە ونە يـا مەخلووقـە .. ئينـا خـەلك ڤـەرەڤين
وئەڤ ئاخفتنە ژ وى ڤەگوهاست ..

وەزيرىٚ موعتەصمى يىٚ موعتەزلـى گۆتە خـەليـفـىٚ خۆ : ئەڤ مرۆڤە فتنەيە ، ئەگـەر تـو
ب من بكەى دىٚ وى هاڤێيە دزيندانىٚ دا ، بەلىٚ موعتەصمى ژ ترسێن خەلكى دا گۆت : نـە
نە وەسا نينە .

بەلـىٚ .. مللەت ئەگەر مللەت بت مەزن دىٚ هزرەكىٚ بۆ كەت !

پشتى بيست وهەشت هەيڤان ژ گرتنىٚ ولێدانىٚ ئيمام زڤرِى مالا خۆ بێى ژ گۆتنا خۆ لێڤە
ببت ، هەر چەندە وان ژ ترسێن خەلكى دا ئيمام بەردا بەلىٚ وە نەبت بێتە هزركـرن كـو وان
بەلا خۆ ژ وى ڤەكر ؛ چونكى هندى ژ وان هاتى وان نەخۆشى بۆ چىٚ دكر ..

ل سەر دەمىٚ واثقى :

ل سالا ٢٢٧ موعتەصم مر وكورِىٚ وى (واثـق) هاتـە شـوينىٚ ، خـەلكى هـزر كـر فتنـە
خلاس ، بەلىٚ وەسا نەبوو چونكى واثق ژى مرۆڤـەكىٚ موعتەزلـى بـوو ، واثقـى بريـار دا :
هندى ئەزىٚ ساخ بم چىٚ نابت ئەحمەد ل مزگەفتىٚ دەرسان بدەت يان دەركەفتە ناڤ خـەلكى ،
و ب ڤىٚ چەندىٚ ئيمام كەفتە ژێر مانا ب كوتەكى د مال دا (إقامە جبريـە) ، ووان نـەدهێلا
خۆ ئيمام بۆنڤێژىٚ بچتە مزگەفتىٚ ، دگۆتن : دا ئەو كەسىٚ دى وەكى خۆ لىٚ نەكەت . بەلىٚ
حـەقى ملكـىٚ ئەحـمـەدى ب تـنـىٚ نيـنـە ، هـنـدەكێـن دى هـەبوون ب بيدعـەيا
موعتەزلىيان نەدرِازى ، وئێك ژ وان (ئەحمەدىٚ كورِىٚ نەصرى) بوو ، ئەوىٚ گەلەك جـاران
د دەرسێن خۆ دا دهاڤێتە موعتەزلىيان وخەلەتىيا وان بۆ خەلكى ئاشكەرا دكر ، لەو واثقـى
بريار دا سەرىٚ وى بێتە ژێڤەكرن و ل مەيدانەكا بـەغدايىٚ بێتـە هلاويسـتن ، ولەشىٚ وى ل
سامرا هاتـە هلاويسـتن ! ئيمـام ئەحمـەدى د دەر حـەقا وى دا دگـۆت : « خـودىٚ رەحمـىٚ ب
ئەحمەدىٚ كورِىٚ نەصرى ببەت چەند مرۆڤەكىٚ مەرد بوو ، رحا خۆ پێشكێش كر » .

(نەعیمێ کوڕێ حەممادی) ژی ئێك ژ وان زانایان بوو یێن کو سەرا عەقیدا دورست ل سەر دەمێ واثقی هاتینە گرتن و د گرتیخانەیێ دا مرین ، هەر وەسا (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) ئەوێ بەری نوکە ژی مە بەحسێ وی کری هاتبوو گرتن و د سجنێ ڤە وی زنجیرێن خوّ دهژاندن ودگوّت : دڤێت ئەز ب ڤان زنجیران ڤە بمرم دا خودێ بزانت کو هندەك کەس هەبوون سەرا ڤێ عەقیدێ یێن مرین .

د گەل موتەووەکلی :

پشتی واثق ژی مری و (موتەوەککل) ل شوینا وی بوویە خەلیفە بڕیار دا ئەڤ بیدعەیە نەمینت وئاخفتن ل سەر نەئێتە کرن ، وجارەکا دی مەزهەبێ سوننەتێ بێتە بەلاڤکرن ، لەو وی ئیمام ئەحمەد بەردا ودەستویری دایێ جارەکا دی ل دەرسێن خوّ بزڤرت ومەزهەبێ سوننەتێ یێ دورست بوّ خەلکی بێژت .. وڤی خەلیفەی قەدرەکێ زێدە دا ئیمام ئەحمەدی وهنارتە د دویڤ ڕا دا ئەو بێتە نك وی وفەرمان ل قاصدی کر کو دەه هزار دەرهەمان ژی د گەل خوّ بوّ ئیمامی ببەت ، ئیمامی ئەو پارە ژێ وەرگرتن وگوّتە کوڕێ خوّ : هەرە گازی فلانی وفلانی بکە ژ نەڤییێن موهاجری وئەنصارییان ، پشتی ئەو هاتین ئیمامی ئەو پارە هەمی دانە ڤێ وگوّتێ : ڤان دەرهەمان ببەن ل سەر فەقیرێن خوّ بەلاڤ بکەن .. کوڕێ وی صالح دبێژت : ژ وان دەه هزار دەرهەمان بابێ من دەرهەمەکێ ب تنێ دا من ! وبوّ زانین گوّرەك د پێیێن ئیمامی بوو کوڕێ وی دبێژت : ئەوا پازدە سال بوو ئەو گوّرە د پێیان وبارا پتر ژێ یا پنیکری بوو ، گوّت : ئەز چوومە نك بابێ خوّ من دیت یێ دکەتە گری ، من گوّتێ : تە خێرە ؟ وی گوّت : ئەڤە شێست سالە من خوّ ژ ڤان پاراستی نوکە پشتی عەمرێ من گەهشتییە دویماهییێ بوّ من بوونە بەلا !

کوڕێ وی دبێژت : دەمێ بابێ من چوویە نك موتەوەککلی من گوّتێ : ئەز دێ بێژمە خەلیفەی بلا خانییەکێ بدەتە مە ، بابێ من گوّت : هەما تو وە بێژییێ یا من وتە ژێك خلاس ! ودەمێ نەخوّشی ژ سەر ڕابووی ودنیا ل بەر فرەه بووی گەلەك جاران وی دگوّت : ئەگەر رحا من د دەستێ من دا با ئەز دا وێ بەردەم .. ویا غەریب ئەو بوو دەمێ ئەو یێ گرتی ودهاتە جەلدەدان وی وە نەدگوّت .

ب نەخوّشییێ هاتە جەڕباندن وی خوّ ڕاگرت ، و ب خوّشییێ ژی هاتە جەڕباندن دیسا وی خوّ ڕاگرت : ﴿ إنا وجدناه صابرا .. نعم العبد إنه أواب ﴾ .

سلاڤ ل ئەحمەدی بن ڕۆژا هاتییە هاڤێتن د ناڤ ئاگری دا ، وڕۆژا ئەو ژ ناڤ دەرکەفتی زێڕەکێ زەر وصافی .. وخودێ پێش ئیسلامێ ڤە باشترین جزایێ خێرێ بدەتێ .

٩٢
مرۆڤێن خودێ
وگرییا ژ ترسێن خودێ دا

.. وسەرهاتییا مرۆڤێن خودێ د گەل گرییێ ژی سەرهاتییەکا مەزنە ، و ژ ڤێ چەندێ عەجێبگرتی نەبن ، هەڤالینییا مرۆڤێن خودێ د گەل وێ ڕوندکا ژ ترسێن خودێ دا ژ چاڤێن وان دباری ژ هەڤالینییا وان بوّ هەر تشتەکێ دی دژوارتر وموکمتر بوو ، ئێك ژ وان ب دەڤێ خوّ هند نەدئاخفت هندی ب چاڤێن خوّ ڕوندك دباراندن ، و د کەڤن دا خودان دل

دزانن کو گۆتنا چاڤ دشێت ب ڕۆندکێ بگەهینت چ جاران دەڤ ب ئەزمانی نەشێت بێژت ، ئەگەر نە .. پا بۆچی عاشق وئەڤیندار هندە بەحسێ چاڤان کرییە ؟

هنگی ئوممەت یا ب خێر بوو دەمێ زانایان ب ڕۆندکێن خۆ بەری گۆتنا دەڤی شیرەت ل خەلکی دکرن ، هنگی ئوممەت یا ب خێر بوو دەمێ ل مزگەفت ومال وبازارێ دیوان بۆ گرییێ دهاتنە گرێدان ، گرییا ل سەر دنیایێ ، نە وەکی مە ئەڤرۆ ، ئەگەر ئێك ژ مە جارەکێ بگریت ژی بەرێ خۆ بدێ دێ بینی گرییا وان بۆ دنیاییێیە .

مخابن ئەم یێن گەهشتینە زەمانەکی خەلکێ وی ڕۆندکا ژ ترسا خودێ دا نەناسییە ، نە بەس هندە ، بەلکی گەلەك ژ وان هەر خودێ ب خۆ نەناسییە حەتا ڤێجا ژ ترسێن وی دا بکەنە گری ، ئێك ژ وان هەر سپێدێ دەمێ ڕادبت وحەتا لێ دبتە شەڤ ئەگەر بۆ سویندێ نەبت دویر نینە ناڤێ خودێ نەئێتە سەر ئەزمانێ وی !

ئیمامێ (شەعبی) ئەوێ ل سالا (١٠٤) ێ مشەختی مری ، د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت : ((دەمەکێ درێژ مرۆڤ ب دینی دژیان ، حەتا دین ژ دلێن وان هاتییە دەر ، پاشی ئەو ب مروەتێ ژیان ، حەتا ئەو ژی چووی ، پاشی ئەو ب شەرمێ ژیان ، حەتا شەرم نەمای ، ونوکە ئەو ب طەمەعکرنێ وترساندنێ دژین .. وپشتی ڤی زەمانی زەمانەکێ دی دێ ئێت هێشتا دێ یێ خرابتر بت)) . ونوکە ئەو زەمانە یێ ئیمامێ شەعبی بەحس ژێ کری !

(تشاؤم) نەبت بەلێ ئێك زێدە زەحمەت ووەستیانێ دێ بینت حەتا ب سەر ئێکێ وەسا هل ببت ب دورستی بێنا دینی ژێ بێت ، ڕۆژەکێ (ئەبوو موسلمێ خەولانی) د بەر مزگەفتەکێ ڕا بۆری دیت هندەك مرۆڤ ل مزگەفتێ یێن کۆم بووین ، کەیفا وی گەلەك ب وان هات ، هزرکر ئەو بەحسێ خودێ یێن دکەن وعلمی یێ نیشا ئێك ودو ددەن ، ئەو ب نك وان ڤە چوو دیت لەغوا وانە وبەحس بەحسێ دنیاییێیە ، ئینا وی گۆتە وان : ((سبحان الله ! مەتەلا من وهەوە وەکی مەتەلا وی زەلامییە یێ بارانەکا بۆش لێ باری ، ڤێجا ئەو ل دۆر خۆ زڤڕی درەگەهەکێ ڤەکری دیتی ، وگۆتی : باشە ، ئەز دێ چمە د ڤی خانی ڤە دا ژ بارانێ بێمە پاراستن ، ڤێجا پشتی ئەو چوویە د وی خانی ڤە وی دیت ئەو خانییەکێ بێ بانە ! ئەز هاتمە دیوانا هەوە من هزرکر دیوانا زکری وزانینێیە دێ مفای بۆ خۆ ژێ بینم پاشی دەرکەفت دیوانا دنیاییێیە د مالا خودێ ڤە)) .

بەرێ خۆ بدەنە مزگەفتێن مە دێ زانن ئەم چ زەلامین ! مەتەلا مە مەتەلا مێرگەکا ب خەمل بوو ، چو ستری د ناڤ دا نەبوون ، پاشی هند ستری کەفتنێ حەتا ڕۆژەك ب سەر دا هاتی چو گول د ناڤ دا نەماین !

زڤڕین ل بابەتێ خۆ یێ سەرەکی دێ بێژین : ئەو ڕۆندکا ژ ترسێن خودێ دا ژ چاڤی دئێتە خوارێ هنگی ڕادوەستت حەتا خودانێ خۆ دبەتە بەحەشتێ ، و ژ سالۆخەتێن وان خودان باوەرانە یێن کو خودێ ژێ ڕازیبووی وئەو ب بەحەشتا خۆ ڕازی کرین : هەر جارەکا ئایەتێن خودێ بۆ وان هاتنە خواندن ئەو سەرێن خۆ ل بەر مەزنییا خودێ دچەمینن وهند ڕۆندکان ژ ترسێن وی دا دبارینن حەتا بەرسنگێن خۆ تەر دکەن .. د ئایەتەکێ دا خودایێ مەزن مەدحێن وان بەنییێن خۆ دکەت یێن وی قەنجی د گەل کری ودبێژت : ﴿ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَانِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴾ [مريم : ٥٨] .

و ل جهەکێ دی دبێژت : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴾ [الإسراء : ١٠٧-١٠٩] .

ئەوێن خودێ زانین دایێ گاڤا ئایەتێن قورئانێ بۆ دئێنە خواندن نەشێنە چاڤێن خۆ ، ڕۆندکان دبارینن وسەرێ خۆ ب ترس ڤە بۆ خودێ دچەمینن ، (ئەبولئەعلایێ تەیمی) دبێژت : ((هەچی زانایێ زانینا وی نەگرینت ئەوی چو زانین نەبوویە)) .

ئەوێ ئەڤرۆ ژ ترسێن خودێ دا بگریت ، سوباهی دەمێ ئەو ژ قەبری ڕادبت وخەلك ل دۆرێن وی دگرین ئەو دێ یێ ب کەنی بت ، وئەوێ ئەڤرۆ دکەنیت وخودێ ژ بیر دکەت ، سوباهی دەمێ ئەو ژ قەبری ڕادبت دێ گریت .. ﴿ إنَّ الذينَ أجرموا كانوا منَ الذينَ آمنوا يَضحَكون ﴾ ئەڤە د دنیایێ دا ، ئەوێن تاوانبار گاڤا خودان باوەر ددیتن ، بۆ خۆ پێ دکرە کەنی ﴿ فاليومَ الذينَ آمنوا منَ الكفَّارِ يَضْحَكون ﴾ ڤێجا ئەڤرۆ ، ل ڕۆژا قیامەتێ ، ئەوێن د دنیایێ دا باوەری ئینای ب وان ئەوێن کافر بووین دکەنە کەنی .. ئێك ب ئێکێیە ، وشەرت ڤێرێیە !

د حەدیسەکا دورست دا پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ وان هەر حەفت مرۆڤان بۆ مە دهژمێرت یێن کو ل ڕۆژا حەشرێ ـ دەمێ چو سیبەر نەهەین ـ ل بەر سیبەرا خودێ دئێنە کۆمکرن ، ودیار دکەت کو ئێك ژ وان ئەو زەلامە یێ دەمێ ب تنێ دمینت خودێ ل بیرا

خۆ دئینتەڤە ڤێجا ژ ترسێن خودێ دا چاڤێن وی تژی ڕۆندك دبن .. جزیەکێ کێم نینە ئەگەر ئەم تێ بگەهین ، ویا ژ ڤێ ژی مەزنتر : ئیمامێ (ترمـــذی) ژ (عەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ دو چاڤان ئاگر ڤێ ناکەڤت : ئەو چاڤێ ژ ترسێن خودێ دا کربتە گری ، وئەو چاڤێ ب شەڤ د ڕێکا خودێ دا بمینتە هشیار نۆبەدارییێ بکەت ﴾ .

بهایەکێ گرانە بۆ کارەکێ ب ساناهی ، د گەل هندێ ژی بکرِ دکێمن ، بۆچی ؟

گەلەك جاران ئەم ڤێ پسیارێ ژ خۆ دکەین .. دەمێ ئەم دیرۆکا مرۆڤێن خودێ دخوینین تشتێ ژ هەمییێ بەلاڤتر د ناڤ وان دا ئەم دبینین گرییا ژ ترسا خودێ دایە ، ئێك ژ وان ئایەتەکێ دا خوینت ، یان حەدیسەکێ دا گوهـ لێ بت هند دا کەتە گری حەتا سنگێ وی ژ ڕۆندکان تەڕ دبوو ، ئەم ئەڤرۆ هەر وان ئایەت وحەدیسان دخوینین وگوهـ لێ دبین بەلێ خۆ ئەم موییەکی ژی ژ خۆ شاش ناکەین ، بۆچی ؟

بەرسڤ : ژ بەر سێ ئەگەران :

یا ئێکێ : گونەهێن مە گەلەك ژ باشییێن مە یێن پتر لێ هاتین .

یا دووێ : ڤێجا دلێن مە یێن ڕەق وهشك بووین .

یا سێیێ : لەو چاڤێن مە ڕۆندکان نابارینن .

د حەدیسەکێ دا هاتییە : ﴿ هشیار بن گەلەك نەکەنە کەنی ، هندی گەلەك کەنییە دلی دمرینت ﴾ .

ڤیانا مە بۆ دنیایێ وغاردانا مە ب دویڤ ڤێ هند ڕێکێ نادەتە مە ئەم دو ڕۆندکان ژ ترسێن خودێ دا ببارینین ، چونکی یا زانایە کو ڤیانا دنیایێ وترسا خودێ پێکڤە د دلەکی دا کۆم نابن .

مرن مە یا ژ بیرا خۆ بری ، ئێك ژ مە هند بۆ دنیایێ دکەت دێ بێژی مرن بۆ وی ژی نینە ، گاڤا د بەر موغبەرەکێ ڕا دبۆرت پاتکا خۆ ددەتە قەبران دا زەوقێ وی نەخۆش نەبت ، وگاڤا د گەل مرییەکێ خۆ چوو سەر زیارەتێ نزانت کەنگی دێ وی بن ئاخ کەت دا بزڤرِتە قەسرا خۆ ! بێژنە من : ئەوێ ب ڤی ڕەنگی بت چاوا ژ ترسا خودێ دا دێ کەتە گری ؟ چاوا دێ ب خۆشییا هندێ حەسییێت کو مرۆڤ ژ ترسا خودێ دا بکەتە گری ؟

وەرن دا پێکڤە بەرپەڕێن دیرۆکا مرۆڤێن خودێ قەلدەینەڤە بەلێ ڤێ جارێ دا بزانین کانێ سەرهاتییا وان د گەل گرییا ژ ترسێن خودێ دا چ بوو ..

سەروەرێ هەمی مرۆڤێن خودێ ، پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لێ بن ـ صەحابییەکێ وی دبێژت : « ڕۆژەکێ ئەز هاتمە نك وی نڤێژ دکر ، وهندی هند وی دکرە گری دەنگەکێ وەسا ژ سنگێ وی دهات دا بێژی دەنگێ مەنجەلا ئاڤێیە دەمێ ددانن سەر ئاگری » .

دەیکا موسلمانان عائیشا ـ ئەوا نێزیکی نەهـ سالان د گەل پێغەمبەری د مالا وی دا ژیای ـ دبێژت : « من نەدیت پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڕۆژەکا ب تنێ وەسا کرییە کەنی کو دەڤێ وی بەش ببت حەتا مرۆڤ نیڤا دەڤێ وی ببینت » .

و د حەدیسا معراجێ دا ، وەکی ئیمام ئەحمەد ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزت ، هاتییە : پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ من گۆتە جبریلی : ئەز نابینم میکائیل دکەتە کەنی ، بۆچی ؟ وی گۆتە من : ئەڤە ڕۆژا خودێ جەهنەم چێکری ئەوی هێشتا نەکرییە کەنی ﴾ .

ئیمام (موسلم) ژ عەبدللاهێ کوڕێ عەمری ڤەدگوهێزت ، دبێژت : « جارەکێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ سوورەتا ئیبراهیم دخواند گاڤا گەهشتییە ڤێ ئایەتێ :﴿ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دەستێن خۆ بلندکرن وگری وگری وگۆت : ڕەببی ئوممەتا من ئوممەتا من ، ئینا خودێ جبریل هنارتە نك وگۆتێ : خودێ دبێژتە تە : ئەز دێ تە د دەر حەقا ئوممەتا تە دا ڕازی کەم » .

وئەبوو بەکر ـ زەلامێ ئێکێ پشتی پێغەمبەری د ناڤ ئوممەتێ دا ـ هند مرۆڤەکێ دل نازك بوو گاڤا ل سەر مینبەرا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڕادوەستیا هند دکرە گری کەسێ ئاگەهـ ژ دەنگێ وی نەدما .. جارەکێ چوو دا نڤێژا بارانێ ل بەرا خەلکی بکەت ، ترارەکێ شەربەتا هنگڤینی بۆ وی ئینا ، سێ جاران وی ترار برە بەر دەڤێ خۆ بەلێ ژ بەر گرییێ ئەو نەشیا شەربەتێ ڤەخۆت ، وهندی وی کرە گری گرییا هەڤالێن وی ژی هات ، پشتی هنگی وان پسیارا وی کر : ئەو تە خێر بوو ؟ وی گۆت : جارەکێ ئەز وپێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ ب تنێ د گەل ئێك بووین ، ئینا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ د گەل خۆ گۆت : هەڕە ژ من دویر بکەڤە ، ئینا من گۆتێ : ئەی پێغەمبەرێ خودێ ئەو تو د گەل کێ دئاخفتی ؟ وی

گۆت : ئەڤە دنیا بوو هاتە بەرچاڤێن من وگۆتە من : ئەگەر تو ژ من خلاس ببی ژی یێن پشتی تە ژ من خلاس نابن .

وعومەری گەلەك جاران د نڤێژا عەیشا ویا سپێدێ ژی دا سوورەتا (یووسـف) دخوانـد وهند دکرە گری حەتا ڕۆندکێن وی سنگێ وی تەڕ دکرن .

وعوثمان گاڤا دچوو سەر قەبرەکی هند دکرە گری حەتا ڕیهێن وی تەڕ دبوون .

وعەلی سەرهاتییەکا درێژ د گەل ڕۆندکان هەبوو .. جارەکێ پشتی نڤێژا سپێدێ ل بەرا موسلمانان کری ژ جهێ خۆ ڕانەبوو وحەتا ڕۆژهەلاتێ گری ، پاشی ڕابوو وگۆت : ئەز نابینم ئەڤرۆ کەس دکەتە گری ، من صەحابییێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ دیتبـوون ب شـەڤێ هەمییێ وان نڤێژ دکرن ووان هند دکرە گری حەتا ڕیهێن وان تـەڕ دبـوون ، بەلـێ خـەلك ئەڤرۆ دغافلن . وپشتی هنگی ئەو نەهاتە دیتن وی کرییە کەنی حەتا هاتییە شەهیدکرن .

پشتی شەهید بووی ، ڕۆژەکێ هەڤالێ وی (ضـــرارێ کـوڕێ ضـــمورەی) ل دیوانا موعاویەی ئامادەبوو ، موعاویەی گۆتێ : بۆ من بێژە کانێ عەلی یێ چاوا بوو ؟ وی گۆت : ئەی (أمیر المؤمنین) ئەگەر تو من عەفی کەی ، وی گۆت : نە ، ئەز تە عەفی ناکەم . ضراری گۆت : باشە .. ئەز ب خودێ کەمە ئەوی دویر بەرێ خۆ ددا ، هێزەکـا دژوار وی هـەبوو ، گۆتنا وی یا ڕەهوان بوو ، وی حوکم ب دادییێ دکر ، زانین ژێ دزا ، ژ دنیایێ وخۆشییا وێ درەڤی ، صەبرا وی ب شەڤێ دهات وتارییا وێ دهات ، ب خـودێ ئـەو مرۆڤـەك بـوو گەلەك دکرە گـری وگەلـەك هزرێـن خـۆ دکـرن ، دەستێن خۆ وەردگـێڕان و د گـەل خـۆ دئاخفت ، حەز ژ جلکێن کورت وخوارنا سادە دکر ، گاڤا ئەم دهاتینـە نـك وی ئـەو وەکـی هەر ئێك ژ مە بوو ، دەمێ مە پسیارەك ژێ دکر وی بەرسـڤا مـە ددا ، هـەر چـەندە وی ئـەم نێزیکی خۆ دکرین ژی وئەو یێ نێزیکی مە بوو بەلێ هند یێ ب هەیبەت بوو زوی ب زوی ئەم د گەل نەدئاخفتین ، مرۆڤێن دیندار د چاڤێن وی دا دمەزن بوون ، ووی حەز ژ فەقیــران دکر ، خودێ شاهدە جارەکێ من ئەو دیت دەمێ شەڤێ پەردێ خۆ یێ تاری بـەردای وستێر ئاڤابووین ئەو چوو د محرابا خۆ دا ووی ڕیهێن خۆ گرتن ووەکی وی مرۆڤێ مـاری پێڤـەدای ئـەو دنـالی ، ووەکـی وی مـرۆڤـێ خـەمـەکا گران هەی ئەو دگری ، دەنگێ وی هێشتا یـێ د گوهێ من دا دەمێ دگۆت : یا ڕەببی یا ڕەببی ! پاشی دا بێژتە دنیایێ : ئەرێ تە خۆ بۆ من خەملاندییە ، تو ل هیڤییا منی ؟ وێڤە ژ کیڤە دئێت ! بـۆ خـۆ هـەرە ئێکـێ دی ، ب سـێ تەلاقان من تو یا بەردای ، تو یا عەمر کورت وهەڤال هێلی ، تو یا بێ خێری ، ئـاخ ئـاخ بـۆ کێمییا زادی ودویراتییا قویناغێ ونەخۆشییا ڕێکێ ! گاڤا موعاویەی ئەڤ گۆتنە گوهـ لـێ بووین ڕۆندکێن وی هند بارین حەتا ڕیهێن وی تەڕ بووین ، ب دەرهچکێ خـۆ چـاڤێن خـۆ پاقژکرن وگۆت : ئەرێ ب خودێ بابێ حەسەنی یێ وەسا بوو ، ئەی ضرار خـەما تـە ل سـەر وی یا چاوایە ؟ ضراری گۆت : وەکی خەما وێ ژنکێیە یا ئێکانێ وێ د کۆشێ دا هاتییـە سەرژێکرن ڤێجا چو جاران خەما وێ ڕانەبت ورۆندکێن وێ هشك نەبن .

(خەببابێ کوڕێ ئەرەتتی) گاڤا کەفتییە بەر مرنێ ، هندەك هەڤالێن وی هاتنە نك ، ئێکی گۆتێ : مزگینییا مە ل تە بت سوباهی دێ گەهییە برایێن خۆ ، ئینا خەبباب گری وگۆت : ئەز نە ژ ترسێن مرنێ دا دکەمە گری ، هەوە بیـرا من ل هندەك برایێن من ئیناڤە یێن چوویـن وخـێرێـن وان د گـەل دا ، ڕۆژا مە حەمزە ڤەشارتی کفنەك نەبوو ئەم بکەینە بەر ، کراسـەك د بەر بوو ئەگەر مە سەرێ وی ڤەشارت با پێیێـن وی دەردکـەفتن ، وئەگـەر مـە پێیێـن وی ڤەشـارت بـان سـەرێ وی دەردکـەفت ، دەمـێ ئـەز د گـەل پێغەمبـەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ دەرهەمەکێ ب تنێ ژی من نەبوو ، ڤێ گاڤێ چل هزار دەرهەم یێن د مالا من دا ، ئەز دترسم ئەم نەگەهینە وێ خێرێ یا ئەو گەهشتینێ .

ئەڤـە ژ صـەحابییـان ، و ژ یێـن پشـتی وان : (ربعیـێ کـوڕێ خراشـی) ئێـك ژ وان تابعییانە یێن (بوخاری وموسلمی) حەدیس ژێ ڤەگوهاستین ، د عـەمرێ خۆ هـەمـییێ دا وی درەوەکا ب تنێ ژی نەکربوو ، وی چو جاران نەدکرە کەنی ، ڕۆژەکێ هندەکان گۆتێ : بۆچی تو ناکەیە کەنی ؟ وی گۆت : مـن سەربەدا خـواری حـەتا ئـەز نـەزانم کـانێ دێ چمـە بەحەشتێ یان جەهنـەمێ ئـەز ناکەمـە کـەنی .. هـەڤالێن وی دبێـژن : گاڤـا رحـا وی هاتییـە هلکێشان وحەتا مە ڤەشارتی ژی سەروچاڤێن وی ب کەنی بوون .

(ثابتێ بەنانی) ئەوێ ئەنەسێ کوڕێ مالکی دگۆتێ : چاڤێن تە وەکی چاڤێن پێغەمبەرینە ، هند دکرە گری حەتا چاڤێن وی کول بووین ، ڕابوون حەکیمەك بۆ ئینا ، حەکیمی گۆتـێ : چاڤێن تە دێ چێ بن بەلێ ب وی شەرتی تو نەکەیە گری ، ثــابتی گۆتـێ : چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ نەکەتە گری ؟

بەلـێ ..

دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ مەسەلێ د ڤێ گۆتنێ دا کۆم دبت : چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ ژ ترسێن خودێ دا نەکەتە گری ؟

(صەلاحەددینێ ئەییووبی) ڕۆژەکێ د ناڤ هەڤالێن خۆ دا یێ ڕوینشتی بوو ، ئێك ژ وان تشتەکێ ب کەنی گۆت ، هەمییان کرە کەنی ، صەلاحەددین تێ نەبت ، هندەکان گۆتێ : بۆچی تو ناکەیە کەنی ؟ وی گۆت : ئەز ژ خودێ شەرم دکەم بکەمە کەنی وقودس د دەستێن کافران دا بت !

ئەگەر ڕۆژێ جارەکێ ب دورستی مە بیرا خۆ ل مرنێ ئینابا ، ئەگەر تارییا شەڤێ بیرا مە ل تارییا قەبرێ ئینابا ، چاڤێن مە ژێ دا ژ وان چاڤان بن یێن خێر تێدا هەی ، بەلێ چ ل دلێ ڕەق بکەین یێ کو ل بن خولییا گونەهێ مای ؟

پشتی ڤێ کەرەم کەن دا قەستا دیوانا ئێك ژ وان مرۆڤێن خودێ بکەین یێن ژ ترسا جەهنەمێ دا چو جاران نەدکرە کەنی .. دا بچینە خزمەتا سەعیدێ کوڕێ جوبەیری .

٩٩
ئەو زانایێ زالمەك پێ مری
سەعیدێ کوڕێ جوبەیری
٢١-٩٥

دەمێ یێ جحێل دیکلەك وی هەبوو هەر شەڤ بانگ ددا ، و ژ بەر دەنگێ وی ئەو ژ خەو ڕادبوو نڤێژ دکرن ، شەڤەکێ دیکلی بانگ نەدا ، گاڤا سپێدێ ئەو ڕابووی گەلەك عێجز بوو ونفرینەك ل دیکلی کر ، وگۆت : خودێ دەنگێ وی ببڕت ، ووەسا چێبوو ، وی دیکلی پشتی هنگی بانگ نەدا ، ئینا دەیکا وی گۆتێ : کوڕێ من هشیار بە نفرینان ل کەسێ دی نەکە !

پشتی د عیبادەتی وزانینێ دا پێشکەفتی ڕۆژەکێ وی دوعایەك کر کو خودێ وی بمرینت شەهید ، ووەسا چێبوو .. گاڤا (حەججاجی) ئینای دا وی بکوژت ، وی نفرینەك کر وگۆت : یا ڕەببی تو ڤی زالمی هند نەهێلییە ساخ کو پشتی من ئەو کەسێ دی بکوژت ، ووەسا چێبوو .. پازدە ڕۆژان ب تنێ پشتی وی حەججاج ما ساخ یێ نەساخ لەو نەگەهشت پشتی وی کەسێ دی بکوژت .

ئەڤ مرۆڤێ خودێ : سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بوو ..

ب شەڤێ دەمێ ڕادبوو نڤێژ دکرن هند دکرە گری حەتا چاڤێن وی کول بوویین ، وگاڤا نڤێژ ل بەرا هەڤالێن خۆ دکر دەنگێ گرییا وان ب سەر مزگەفتێ دکەفت .. وڕۆژا مری زانایەکێ تابعییان گۆت : ئێك ل سەر عەردی نینە پێتڤی ب زانینا وی نەبت . ڤێجا ئەڤ چیایێ زانینێ ، ئەڤ شەهیدێ سەعید کی بوو ؟

سەعیدێ کوڕێ جوبەیری وپێناسەیەکا کورت :

۞ ناڤێ وی سەعیدە ، کوڕێ جوبەیرییە ، ودبێژنێ : بابێ عەبدللاهی . ل سالا (٢١) مشەختی هاتبوو سەر دنیایێ .

۞ ل سەر دەستێ هژمارەکا صەحابییان هاتبوو ب خوادنکرن ، وحەدیس ژ گەلەك صەحابییان ڤەگوهاستینە ، وەکی : ئیمام عەلی ، وعەبدللاهێ کوڕێ عەبباسی ، وعەبدللاهێ کوڕێ عومەری ، وعەبدللاهێ کوڕێ زوبەیری ، وئەبوو مووسایێ ئەشعەری ، وئەبوو هورەیرەی .. وگەلەکێن دی .

۞ ئێك ژ مەزنترین زانایێن تابعییانە ، ودگۆتن : هەر زانینەکا هەبت وی تێرا خۆ ژێ دزانی .

❁ ئێك ژ زاهد وتەقوادارێن ئوممەتێ بوو ، شەڤ ورۆژێن خۆ وی د عیبادەتی دا دبۆراندن ، و ژ ترسێن خودێ دا وی چو جاران نەدكرە كەنی و ژ بەر گرییێ ئێشەكێ چاڤێن وی گرتبوو .

❁ ئێك ژ وان زانایان بوو یێن سەرێ خۆ بۆ زۆرداریییێ نەچەماندی ، ورووی ب ڕوی بەرانبەر زۆرداریيا حەججاجی یا مەزن ڕاوەستای ، حەتا دویماهییێ ل سالا (٩٥) ێ مشەختی دەمێ ژییێ وی (٧٤) سال ب دەستێ فاسقێ ئوممەتێ حەججاجێ ثەقەفی شەهید بووی . ورۆژا ئەو شەهید بووی ئیمامێ ناڤدار (حەسەنێ بەصری) گۆت : « ب خودێ ئەگەر خەلكێ ڕۆژهەلات ورۆژئاڤاییێ پشكداری د كوشتنا وی دا كربا خودێ دا وان هەمییان هاڤێتە د ئاگری دا » .

سەعید وكوڕێ زوبەیری .. وحەججاج :

سەعید ئێك ژ وان كەسان بوو یێن بەیعە دایە عەبدللاهێ كوڕێ زوبەیری دەمێ وی ئیعلانا خەلیفاتییا خۆ ل مەكەهێ كری ، وپشتی عەبدللاه ب دەستێن حەججاجی هاتییە شەهیدكرن ، وعەبدلمەلكێ كوڕێ مەروانی بوویە خەلیفێ ئێكانە ، سەعید ب خەلیفاتییا وی ڕازی نەبوو ؛ چونكی ئەو ل وێ هزرێ بوو كو بارا پتر ژ موسلمانان ب حوكمدارییا وی درازی نینن .. وحەتا مەیدان بوو عەبدلمەلكی باش ڤالا ببت وی دەستویری دا والییێن خۆ كو ئەو ب دارێ زۆرێ خەلكی بچەمینن ، یێ ژ هەمییان پتر ب ڤی دەوری ڕابووی والییێ عراقێ بوو : حەججاجێ ثەقەفی .

بێ رەحم وبێ ترس حەججاجی دوژمنێن خۆ ئاخافتن ، گەلەك كوشتن وگەلەك ژی گرتن ، وهندەك ژی بۆ خۆ ڕەڤین .. ژ وان كەسان یێن ڕەڤین سەعیدێ كوڕێ جوبەیری بوو .

سەعید گەلەك سالان دەرب دەر بوو ، ژ مال ومرۆڤێن خۆ دویركەفت ، ل جهەكی خۆ ڤەدشارت گاڤا خەلك پێ دحەسیا ژ وێرێ دچوو جهەكێ دی .. حەتا جارەكێ والییێ مەكەهێ پێ حەسیای وگرتی و ب دزی ڤە بۆ حەججاجی هنارتی دا خەلكێ مەكەهێ پێ نەحەسیێن ..

ل دیوانا حەججاجێ ثەقەفی :

سەعیدێ كوڕێ جوبەیری دەمێ ل مەكەهێ یێ ڤەشارتی فەسادەكی سوحبەتا وی گەهاندە والی ، سەعید دبێژت : « ل مالا خودێ فەسادەكی فەسادی ل من كر ، ئەز وی دهێلمە ب هیڤییا خودێ ڤە » هەڤالەكێ وی دبێژت : گاڤا هاتین سەعید گرتی وی گۆتە مە : « ئەز دبینم ڤێ جارێ دێ ئێمە كوشتن ، وئەز دێ بۆ هەوە بێژم كانێ بۆچی ؟ من ودو هەڤالێن خۆ جارەكێ پێكڤە دوعا بۆ خۆ دكرن ، گاڤا مە شرینییا دوعایێ تام كری ، مە دوعا كر كو خودێ شەهیدبوونێ ب ڕزقێ مە هەر سێیان بكەت ، ئەو هەردو یێن شەهید بووین ، وڤێ جارێ دۆرا منە » .

ڤێجا كەرەم كەن دا هەڤالینییا سەعیدێ كوڕێ جوبەیری بكەین دەمێ ل كۆچكا زالمێ عراقێ هاتییە ئامادەكرن :

ل سەری ژ بیر نەكەن سەعید پیرەمێرە ، ژییێ وی نوكە حەفتێ وچار سالە ، ڕیهێن وی یێن سپی ڕۆناهییەكا پتر ددەنە دێمێ وی یێ گەش ، یێ بەرێ خۆ بدەتێ دێ هزر كەت ئەڤە مرۆڤەكە ژ بەحەشتێ یێ هاتی دا دەرسەكێ بدەتە خەلكێ عەردی د بابەتێ خۆگۆریكرنێ دا .

دیسا ژ بیر نەكەن هەردو دەستێن ئیمامی زنجیرەكا وەسا گران یا پێڤە نێزیكە ئەو نەشێت زوی ب زوی دەستێن خۆ ژ بەر ڕاكەت ودانت .

بێ دەنگییا ئیمامی پتر هەیبەتێ ددەتە مەوقفی ، هێدی ب ژۆركەفت ، چاڤێ وی ب كۆچكێ كەفت ، جهێ زالمی یێ ل سەرێ دیوانێ ، زێرەڤانێن وی تژی دۆر ورەخانە ، دویڤەلانكان ژی جهێن خۆ ل كۆچكێ یێن تژی كرین ! ب بەرێخۆدانەكا تژی ڕەحم ودل پێڤەبوون ئیمامی بەرێ خۆ دا وان ، ما نە تشتەكێ غەریبە خۆ دلێ مرۆڤی ب وی ژی ڤە بت یێ شیرێ خۆ بۆ ستوییێ مرۆڤی رویس كری ؟

خەلكی دەمێ حەججاج ل ڤی جهی ددیت دەست وپییێن وان ڤەدلەرزین ورحا وان ژ ترسان دا دهاتە سەرێ دفنێ ، بەلێ سەعیدنە ژ وی ڕەنگێ مرۆڤان بوو ، سەعید دەمێ ب ژۆركەفتی هزرا پێشییەكێ ژی بۆ حەججاجی نەكر ، ئیمام ب ژۆركەفت .. حەججاجی گۆتێ : ناڤێ تە چیە ؟

ئیمامی بەرسڤ دا : ناڤێ من سەعیدێ كوڕێ جوبەیرییە .

حەججاج : نە ! تو شەقییێ كوڕێ كوسەیرییی .

ئیمام : دەیکا من ناڤێ من چێتر دزانت .

حەججاج : شەرمزاری بۆ تە ودەیکا تە بت .

ئیمام : ئێکێ دی غەیبێ دزانت نە تو .

حەججاج : پێش ڤێ دنیایێ ڤە ئەز دێ تە هاڤێمە د ئاگرەکێ شاراندی دا ..

ئیمام : ئەگەر من زانیبا ئەڤ تشتە د دەستێ تە دایە ئەز دا پەرستنا تە کەم !

ل ڤێرێ زالم پتر ژ کەربێ هاتە داگرتن ، بەلێ .. تو ـ ئەی حەججاج ـ چو نینی ، وچو ب دەستێ تە نینە ، وئەگەر من زانیبا بەحەشت وجەهنەم ب تەنە من پەرستنا خودێ نەدکر ، دا پەرستنا تە کەم .. ئەڤە (مەنطق) ێ مرۆڤێن خودێیە ، ئەوێن خۆچەماندنێ بۆ خودێ ب تنێ دورست دبینن .

وپشتی حەججاجی چەند پسیارەکێن دی ژ ئیمامی کرین د دەر حەقا چەند خەلیفەیەکان دا ومەخسەدا وی ئەو بوو هندەك ئاخفتنان ژێ چێ بکەت دا بۆ خۆ بکەتە هێجەت ، بەلێ چو ب دەستان ڤە نەهات .. حەججاجی گۆتێ : تو پتر حەز ژ کیژ خەلیفەی دکەی ؟

ئیمامی گۆت : هەچییێ پتر خودێ یێ ژێ ڕازی بت .

حەججاج : وخودێ پتر ژ کێ ژ وان یێ ڕازییە ؟

ئیمام : خودێ دزانت .

حەججاج : من دڤێت تو د گەل من یێ ڕاست بی .

ئیمام : ومن ژی نەڤێت درەوێ ل تە بکەم .

حەججاج : من یێ زانی تو چو جاران ناکەیە کەنی ، بۆچی ؟

ئیمام : ئەز ژ ئاخێ یێ هاتیمە چێکرن ، وئاخ ب ئاگری دئێتە سۆتن ، ڤێجا چاوا ئەز بکەمە کەنی ؟

حەججاج : پا بۆچی ئەم دکەینە کەنی ؟

ئیمام : چونکی دلێن هەوە نەگەهشتینە .١٠٣

ل ڤێرێ ناڤبرا ئێکێ ب دویماهی دئێت ، ب دان وستاندنێ ، و هندەکێ ب ڕحەتی ، حەججاج نەشیا ئیمامی تێ بێخت ، ئینا ئسلووب گوهارت ودەست ب ناڤبرا دووێ کر :

حەججاجی فەرمان دا مالەکێ مەزن ژ لوءلوء ویاقووت وزێڕان ل بەر سنگێ سەعیدی بێتە دانان ، هەر وەکی وی دڤیا ب ڤێ چەندێ و ب ڕەنگەکێ نە یێ ئێکسەر بێژتە ئیمامی : مە

ئەڤە هەمی یێ هەی ، یێ د گەل مە بت ئەم دێ ژ ڤی مالی دەینێ .. ئیمام د مەخسەدا وی گەهشت لەو گۆتێ :

ـ ئەگەر تە ئەڤ مالە کۆم کربت دا خۆ پێ ژ ترسا ڕۆژا قیامەتێ بکڕی ئەو باشە ، ژ خۆ ئەگەر ئەو نە بۆ هندێ بت ترسەکا ب تنێ ل وێ ڕۆژێ بچویکێ ساڤا ژ بیرا دەیکا وی دبەت ، وچو خێر د وی تشتی دا نینە یێ بۆ دنیایێ ب تنێ بت تشتێ پاڤژ تێ نەبت .

ئەڤێ ئسلووبی ژی فایدە نەکر ، حەججاجی ژ بێ فامییا خۆ ڤیا کەربێن ئیمامی ڤەکەت کانێ چاوا وی کەربێن وی ڤەکرن .. ڕابوو دەست دا ئسلووبێ سێیێ :

حەججاجی فەرمان دا هندەك ئامویرەتێن موسیقێ بینن ؛ چونکی وی دزانی موسیقە ب دیتنا ئیمامێ تابعییان تشتەکێ حەرامە ، وگۆتە هندەکان : ل گوهێ وی لێ بدەن [1] .

دەمێ سەعیدێ کوڕێ جوبەیری گوه ل دەنگێ بلویلێ بووی کرە گری ، حەججاجی بۆ ترانە پێکرن گۆتێ :

ـ بۆچی تو دکەیە گری ؟ ئەڤە یا کەیفێیە .

ئیمامی گۆت : نە .. ئەو یا خەمێیە ، پفکرنا بلویلێ بیرا من ل لێدانا بۆڕییێ بۆ دەسپێکرنا قیامەتێ ئیناڤە ، وئەو پەزا داڤێن ڤێ (عوودێ) ژ چەرمێ وێ هاتینە چێکرن ئەو ژی ڕۆژا قیامەتێ دێ ئێتە ڕاکرن .

حەججاجی گۆت : تێچوون بۆ تە بت سەعید !!

ئیمامی گۆت : تێچوون بۆ وییە یێ ژ بەحەشتێ بێتە لادان وبۆ جەهنەمێ بێتە ڕاخشاندن .

ڤێ گۆتنێ جارەکا دی عەقل ژ سەرێ حەججاجی فڕاند ، لەو گۆت :

ـ ئەی سەعید .. ڕەنگەکێ کوشتنێ بۆ خۆ هلبژێرە دا ئەز تە پێ بکوژم ، تە دڤێت چاوا ئەز تە بکوژم ؟

(١) دیرۆك ڤەدگوهێزت : کو زڕتەکەکێ دی ژی ئەڤ ئسلووبە د گەل هندەك زانایان ب کارئینایە ، ئەو ژی ئیبراهیم پاشایێ مصری بوو دەمێ ل سالا ١٢٣٣ مشەختی هێرش دایە سەر وەلاتێ حیجازێ دا گازییا (وەهابییان) ـ وەکی وی دگۆت ـ ژ بن ببەت ، وی ژی وەکی حەججاجی دەمێ ڤیای هندەك زانایێن سەلەفی بکوژت ئامویرەتێن موسیقێ ل بەر گوهان لێدان (أتواصوا به بل هم قوم طاغون) !

ئیمام : تو ڕەنگەکێ کوشتنێ بۆ خۆ هلبژێرە ؛ چونکی ئەز ب خودێ کەمە هەر ڕەنگەکێ تو من پێ بکوژی خودێ ژی ل ئاخرەتێ دێ تە پێ کوژت ، ڤێجا تو بۆ خۆ هلبژێرە .

حەججاجی گۆت : تە دڤێت ئەز تە عەفی کەم ؟

ئیمامی گۆت : ئەگەر عەفیەك هەبت دێ ژ خودێ بت نە ژ تە .

ل ڤێرێ بێنا حەججاجی تەنگ بوو ، لەو وی ڤیا مەسەلێ ب دویماهی بینت ، ئینا ل زێرەڤانان خوری : ببەن بکوژن .

گاڤا وان ئیمام بریە بەر دەرگەهی ، ئیمام کەنی .. کەنیا وی حەججاج دین کر ، وهەر جارەکا شەهید ل بەر مرنێ دکەتە کەنی هستریا بۆ زڕتەکان چێ دبت ، ئاخری وان دڤێت ئەڤێ کەنیێ ژ لێڤان بدزن ، ڤێجا ئەڤە چ کەنیە ؟

حەججاجی گۆت : کانێ بزڤرینن ..

گاڤا وان ئیمام زڤراندی حەججاجی گۆتێ :

ـ پانێ دبێژن : تو چو جاران ناکەیە کەنی ، پا ئەڤە چ کەنیە ؟

ئیمام : کەنیا من ژ بەر هندێیە تو چەند ل سەر خودێ یێ بستەیی وخودێ چەند د گەل تە یێ بێن فرەهە !

ل ڤێرێ شەیتانی چاڤ ل حەججاجی تاری کرن ، حەججاج خوری : بینن ل پێش چاڤێن من سەرژێ بکەن .

هێشتا فەرمان باش ژ دەڤێ (سەرۆکی) دەرنەکەفتی ، سەرشۆڕ د فەرمانێ هاتن ، جەللاد هات وشیر د دەستان دا .. گاڤا وان سەعید بۆ کوشتنێ درێژکری ، وی بەرێ خۆ دا قیبلێ وگۆت :

ـ ﴿ وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيفاً مسلماً وما أنا من المشركين ﴾ .

حەججاج ل جەللادی خوری :

بەرێ وی ژ قیبلێ وەرگێڕە .

گاڤا بەرێ ئیمامی ژ قیبلێ هاتیە وەرگێڕان گۆت :

ـ ﴿ فأينما تولوا فثم وجه الله ﴾ .

حەججاجی گۆت :

ـ وەرگێڕنە سەر زکی .

ئیمامی گۆت :

ـ ﴿ منها خلقناكم وفيها نعيدكم ومنها نخرجكم تارة أخرى ﴾ .

حەججاجی ب دیناتی ڤە گۆت :

ـ ڤەکوژن دوژمنێ خودێ .. چاوا یێ ئایەتان ددەتە بەر ئێك !

بەری جەللاد شیرێ خۆ یێ هوسی ڕاکەتەڤە دا سەرێ ڤی مرۆڤێ خودێ ژ قالبی ڤەکەت ، ئیمامی گۆت :

ئەز شاهدەییێ ددەم کو خودایەکێ ب حەق هەیە وموحەممەد عەبدێ وی وپێغەمبەرێ وییە ، ڤێ ژ من بگرە حەتا ئەز وتو ل قیامەتێ ئێك ودو دبینین .. وبەری ئیمام بۆ جارا دویماهیێ شاهدە بدەت نفرینەك کر وگۆت : یا ڕەببی پشتی من تو وی ل سەر کەسێ دی زال نەکە .

ئەگەر مرۆڤەکێ خودێ نەبا هەچییێ دی با دا دوعایەکێ بۆ خۆ کەت کو ژ دربێ جەللادی ڕزگار ببت ، بەلێ مرۆڤێن خودێ هند های ژ خۆ نینە هندی های ژ خەلکی هەی ، گرفتاری ئەو نینە ئەو بێتە کوشتن ، ئاخری دوعایا وییە بۆ ب جە دئێت ، گرفتاری ئەوە پشتی وی شیرێ زۆرداریێا حەججاجی بگەهتە هندەك بێ گونەهێن دی ، لەو وی دوعا بۆ وان کرن نە بۆ خۆ . بێژنە من : ڤێ سەرفەرازیێ ژبلی مرۆڤێن خودێ هوین ل نك کێ دبینن ؟

ئیمامی دو جاران شاهدە دا وهێشتا جارا سێیێ شاهدەدان ب دویماهی نەئینای شیرێ جەللادی بەرێ وی ڕاکر ، خوینا سەعیدی ئەوا ئاخا دیوانا حەججاجی ئاڤدای بوو ئەو لەعنەت یا کو ل درێژیێا پازدە ڕۆژان ل دۆر ستوکورا حەججاجی زڤری ، حەتا بن ئاخ کری ، ل وان پازدە ڕۆژان هەر جارەکا حەججاج دنڤست جرفەك ڤێ دکەفت وەکی دینان ژ خەو ڕادبوو ودکرە هەوار :

ـ ئەڤە چیە من وسەعیدێ کوڕێ جوبەیری چ د گەل ئێك هەیە ، چی گاڤا ئەز نڤستم ئەو دێ ئێت پێیێ من ڕاکێشت ومن ب دویڤ خۆ ڤە ڕاخشینت ؟

بەری ڕۆژا پازدێ پشتی کوشتنا ئیمامی ب دویماهی بێت حەججاجی ژی سەرێ خۆ بۆ جارا دویماهیێ دانا و ب دویڤ سەعیدی دا چوو ؛ دا قەستا مەحکەما مەزن بکەت ، دا قەستا وی جهی بکەت یێ سەعیدی ژڤان پێ دایێ ..

سلاڤ ل سەعیدێ کوڕێ جوبەیری بت وهەر ئێکێ وەکی وی سەرێ خۆ بۆ زۆرداریێ نەچەماند بت .

١٠٧

سەرکەفتنییێ مەیدانا جەڕباندنێ
سەعیدێ کوڕێ موسەییبی

چل سالان نڤێژەکا ب تنێ یا ب جماعەت ژ وی نەچووبوو ، دبێژت : بیست سالان من پاتکا کەسێ د نڤێژێ دا نەدیتییە ، یەعنی هەر گاڤ ل ڕێزا ئێکێ بوو .. ئێك ژ حەفت فقهزانێن مەدینێ یێن مەزن بوو ، ودگۆتنێ : سەرۆکێ زانایێن مەدینێ ، سیه وتشتەك هزار زێڕ دانێ دا گۆتنەکا ب تنێ بێژت کو مفاییێ زۆردارەکی تێدا بت ، ئەو ل بەر نەهات ، وهەر گاڤ وی شیرەت ل هەڤالێن خۆ دکر ودگۆت : ((نە وە بت هوین چاڤێن خۆ ب دیتنا هەڤالێن زالمان ژی تژی بکەن ئەگەر نەڤیانا وان د دلێن هەوە دا نەبت ، دا ئەو باشییێن هەوە کرین پویچ نەبن)) .

ئەڤ چیاییێ زانینێ (سەعیدێ کوڕێ موسەییبی) یە ، ڤێ جارێ مە ڤیا هەوە ل دیوانا وی ئامادە بکەین دا بزانین کو خودێ هندەك مرۆڤ هەنە چەنگێ ڕاستییەکا ب تنێ نادەنە ب مالێ دنیاییێ هەمییێ ..

سەعیدێ کوڕێ موسەییبی کی بوو ؟

۞ بابێ موحەممەدی ، سەعیدێ کوڕێ موسەییبێ کوڕێ حەزنێ قورەیشییە ، بابێ وی وباپیرێ وی ژی هەردو ژ صەحابییان بوون ، ل ڕۆژا (فەتحا مەکەهێ) موسلمان بووبوون .

۞ ل سالا دووێ ژ خیلافەتا عومەری ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ کو دبتە سالا (١٥) مشەختی ، هاتبوو سەر دنیاییێ .

۞ هەر ژ زارۆکینییا خۆ داخوازا زانینێ کربوو ، وحەدیس ژ گەلەك صەحابییان وەرگرتبوو وەکی : عوثمانی وعەلی وسەعدێ کوڕێ ئەبوو وەققاصی و کوڕێ عەبباسی وئەبوو هورەیرەی وموعاویەی وعائشاییێ .. وگەلەکێن دی .

۞ دبێژن : عەبدللاهێ کوڕێ عومەری گەلەك کەیف پێ دهات ودگۆت : ئەگەر پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەڤە دیتبا دا کەیف[108] پێ ئێت .

۞ هندی ئەو یێ ساخ سەرۆکاتییا زانایێن مەدینێ یا وی بوو ، وگەلەك زانایێن تابعییان یێن مەزن وەکی : (عەطائی وموحەممەد ئەلباقری وزوهری) ل بەر دەستێ وی هاتبوونە پەروەردەکرن .

۞ ل دۆرێن سالا (٧٣) مشەختی ، دەمێ خیلافەت د ناڤبەرا (عەبدللاهێ کورێ زوبەیری) - ل مەکەهێ - و (عەبدلمەلکێ کورێ مەروانی) - ل شامێ - هاتی‌یە لێکڤەکرن وفتنە د ناڤ موسلمانان دا پەیدابووی ، سەعیدی خۆ نەدا د گەل کەس ژ هەردووان وبەیعە نەدا ، لەو وی ژ دەستێ هەردو لایان نەخۆشی دیت .

۞ سەعید مرۆڤەکێ زێدە زاهد بوو ، مالێ دنیایێ ئەو نەدخاپاند وچەند جاران مەزنێن دنیایێ ڤیایە وی ب تێرك ودیاری‌یان بکڕن بەلێ ئەو نەدشیانێ ، وحەتا وی ژ دنیایێ بارکری ژی وی ژ کەدا دەستێ خۆ دخوار وپارە ژ مەزنان وەرنەدگرتن .

۞ ژنکا وی کچا صەحابی‌یێ پێغەمبەری یێ ب ناڤ ودەنگ (ئەبوو هورەیرەی) بوو ، لەو بارا پتر ژ حەدیسێن وی ژ ریوایەتا وینە .

۞ ل سالا (٩٣) مشەختی چووبوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ .

کورێ موسەییبی ل دەمێ فتنێ :

مە گۆت : ل دۆرێن سالا (٧٣) مشەختی دوبەرەکی کەفتە ناڤ ڕێزێن ئوممەتێ پشتی بەیعە بۆ دو کەسان هاتی‌یە دان : (عەبدللاهێ کورێ زوبەیری) ل مەکەهێ و (عەبدلمەلکێ کورێ مەروانی) ل شامێ ، گەلەك صەحابی وزانایێن تابعی‌یان ژی بەیعە نەدا چو ژ هەردووان وگۆتن : پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ئەم یێن پاشڤە لێدایێن کو بەیعە بۆ دو کەسان د ئێك دەمی دا بێتە دان ، ودەمێ فتنە ڕوی ددەت دڤێت مرۆڤ خۆ بدەتە پاش ، وسەرۆکێ زانایێن تابعی‌یان سەعیدێ کورێ موسەییبی ئێك ژ خودانێن ڤێ بۆچوونێ بوو .

گاڤا عەبدللاهێ کورێ زوبەیری - خودێ ژێ ڕازی بت - ل مەکەهێ بوویە خەلیفە وگەلەك صەحابی وتابعی‌یان بەیعە دایێ وی (جابر ئەلئەسوەد) کرە والی وهنارتە مەدینێ .. جابری ڤیا داخوازێ ژ زانایێن مەدینێ بکەت کو هەمی بەیعێ بدەنە کورێ زوبەیری ، و ژ بۆ ڤێ ئەگەرێ وی هنارتە ب دویڤ سەعیدێ کورێ موسەییبی ژی ڕا وبەیعە بۆ کورێ زوبەیری ژێ خواست ، بەلێ سەعید ل بەر نەهات وداخوازا وی ب جه نەئینا ، وگۆت : حەتا ئوممەت هەمی ل سەر مرۆڤەکی کۆم نەبت ئەز بەیعێ نادەمە کەسێ ؛ چونکی چێ نابت بەیعە بۆ دو کەسان د ئێك دەمی دا بێتە دان .

جابری ب ڤێ گۆتنا وی نەخۆش بوو ، ودەست دا گەفان ، بەلێ سەعید هەر لێڤە نەبوو ، ئینا والی‌یێ مەدینێ گەفا خۆ ب جه ئینا وشێست جەلدە دانانە ئیمامی ، وهنگی ژی‌یێ ئیمامی نێزیکی شێست سالان بوو ، پشتی ئیمام هاتی‌یە جەلدەدان گۆتە والی : هەچی‌یا تە دڤێت بکە هەما چەند ڕۆژەکن .. ووەسا چێبوو ، دەمەکێ درێژ پێڤە نەچوو عەبدللاهێ کورێ زوبەیری ب دەستێن حەججاجی هاتە کوشتن ، ووالی‌یێ وی (جابر) ب دەستێن هەڤالێن عەبدلمەلکی گەهشتە دویماهی‌یەکا ڕەش .

بەلێ بۆ دیرۆك دڤێت بێژین : دەمێ عەبدللاهی ب کاری جابری زانی کاغەزەك بۆ هنارت وگەفێن مەزن ل والی‌یێ خۆ کرن وگۆتێ : نە وە بت جارەکا دی خۆ نێزیکی سەعیدێ کورێ موسەییبی بکەی .

کورێ زوبەیری ژ مەیدانێ دەرکەفت ، وعەبدلمەلك ب تنێ ما ، خەلکی هەمی‌یێ - یان پتری‌یا خەلکی - بەیعە دایێ ، ودا ئەو پتر شۆلا خۆ موکم بکەت ڕابوو بەیعە بۆ کورێ خۆ وەلیدی ژی ژ خەلکی ستاند کو پشتی وی ببتە خەلیفە ، سەعید ل بەر ڤێ چەندێ نەهات وبەیعە نەدا وەلیدی ، عەبدلمەلکی ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو ؛ چونکی وی دزانی بۆچوونا سەعیدی سەنگا خۆ یا گران د تەرازی‌یا ئوممەتێ دا هەیە .

دەمەکی عەبدلمەلك - پشتی بوویە خەلیفە - هاتە مەدینی ، گەلەك کەس چوونە نك وپیرۆزی لێ کر وهەڤالینی د گەل گرێ دا .. ل وی دەمی سەعید ل کیڤە بوو ؟

وەکی هەر جار بنگەهێ سەعیدی یێ نڤێژکرن ودەرس گۆتنێ مزگەفتا پێغەمبەری بوو - سلاڤ لێ بن - ، نیڤرۆیی‌یەکێ خەلیفە ژ خەو ڕابوو گۆتە زێرەڤانەکێ خۆ : هەرە مزگەفتێ بەرێ خۆ بدێ کانێ کی ل وێرێ‌یە بێژێ بلا بێتە دیوانا من دا بۆ خۆ سوحبەتێ بکەین .. حەرەسێ خەلیفەی داخوازا وی ب جه ئینا وچوو مزگەفتێ ، دەمێ ب ژۆرکەفتی دیت پیرەمێرەکێ ب تنێ ڕوینشتی‌یە عیبادەتی بۆ خۆ دکەت ، چوو هنداڤ سەرێ وی و ب ئیشارەتان گۆتێ : ڕابە د گەل من وەرە .. پیرەمێری خۆ تێ نەگەهاند ، ئینا ئەو ب کەرب ڤە چوو نك وگۆتێ : ما تو من نابینی ئەزێ ئیشارەتێ ددەمە تە ؟ گۆتێ : تە خێرە ؟ حەرەسێ خەلیفەی گۆت : ڕابە د گەل من وەرە (أمیر المؤمنین) ی دڤێت ئێك بێتە نك سوحبەتێ بۆ بکەت .. پیرەمێری گۆتێ : هەرە ئەز نە ژ وانم یێن سوحبەتێ بۆ (أمیر المؤمنین) ی دکەن !

زەلام حێبەتی بوو .. ئەڤە کی‌یە ؟ زڤڕی نك خەلیفەی وگۆتێ : حال ومەسەلێن من وپیرەمێرەکی ل مزگەفتێ ئەڤەبوون ، عەبدلمەلکی گۆتێ : ئەو سەعیدێ کوڕێ موسەیبی‌یە ، بەلا خۆ ژێ ڤەکە .

عەبدلمەلکی باش دزانی ئەگەر ئێك ل مەدینێ هەبت نەڤێت د گەل وی باخڤت دێ سەعید بت وکەسێ دی نە ، لەو ب هەمی ڕێکان هاتێ کو خۆ ل بەر وی شرین بکەت وچو فایدە نەدا ، ڤیا وی بکەتە هەڤالێ خۆ .. نەشیا ، ڕابوو ب ڕێکا مالی هاتێ ، سیە وتشتەك هزار زێڕ بۆ وی هنارتن ، بەلێ وی زێڕەکێ ب تنێ ژی وەرنەگرت وگۆتە قاصدی : من چو پێتڤی ب وان وبنەمالا مەروانی نینە حەتا ئەز وئەو بەرانبەری خودێ ڕادوەستین وئەو حوکمی د ناڤبەرا من ووان دا دکەت .

ئەڤێ ژی فایدە نەدا ..

جەڕباندنەکا ژ ڕەنگەکێ تایبەت :

ئینا خەلیفەی ڕێکەکا دی ب کارئینا : سەعیدی کچەکا نەشویکری هەبوو ، گەلەك د قورئانێ وحەدیسێ دا یا زانا بوو ، وئەڤە نە عەجێبە ، ما ئەو نە کچا سەعیدی‌یە ونەڤی‌یا ئەبوو هورەیرەیە ؟

عەبدلمەلك ڕابوو هندەك هنارتنە نك سەعیدی دا کچا وی بۆ (ولي العهد) ی بخوازن ، بۆ وەلیدێ کوڕێ عەبدلمەلکی ئەوێ پشتی بابێ خۆ دێ بتە خەلیفە ، وی هزرکر ئەگەر کچا سەعیدی هاتە د مالا وی دا وکوڕێ وی بوو زاڤایێ سەعید دێ کەفتە داڤان !

بەلێ ڤێ جارێ ژی یا وی ڤیای چێ نەبوو ، ئیمامی خوازگینی دەست ڤالا زڤڕاندن ، ودەرسەك نە ب تنێ دا خەلیفەی بەلکی دەرسەکا مەزن دا هەر دەیك وبابەکێ کچەکا شوی‌یان هەبت کو ئەو ئێمانەتێ د ستویێ وان دا (مەسئولیەتەکا) د مەزنی‌یا چیایان دایە ، دەمێ ژ تە دئێتە خواستن کو تو گۆتنەکێ د دەر حەقا دانەشوی‌یا کچەکا خۆ دا بدەی دڤێت باش هزرا خۆ د پاشەڕۆژا وێ دا بکەی ، ومەخسەدا من ب پاشەڕۆژێ نە ئەو بیست سیە سالن یێن کو ئەو د ڤێ دنیایێ دا دبەتە سەری .. نە ، ڕۆژەك دێ ئێت تو ب تنێ ، ڕویس ورسوا ژ هەر مال ومەنصبەکێ هەبت ، دێ ئێیە ئینان ، بەرانبەر خودێ تو دێ ڕاوەستی .. هزر بکە ئەگەر وێ ڕۆژێ کچا تە ئەوا تە د دنیایێ دا فرۆتی‌یە جەهنەمێ دا هندەك قرێژا دەستان ل خۆ زێدە کەی ، ئەگەر ئەو هات و ل نك خودێ دەعوە ل تە کر وگۆت : ئەی خودا ئەڤە بوو بەرێ من دایە ڤێ ڕێکێ .. ئەڤرۆ تو حەقێ من ژێ چێکە .

ئەڤەیە پاشەڕۆژا دورست ، هنگی دێ چ کەی ؟ وێ ڕۆژێ قائیشا کچا تە یا زێڕی د گەل نابت خۆ پێ ژ ئاگری بکڕی ، مال مەزنی وقەسر ومەنصبێ زاڤایێ تە ژی هنگی نامینت فایدەکی بگەهینتە تە ، ب تنێ هوین وکول وکەسەر دێ پێکڤە مینن ..

خەلیفەی ، ئەوێ حوکم ل نێزیکی پازدە دەولەتێن مە یێن نوکە دکر ، کچا سەعیدێ کوڕێ موسەیبی بۆ کوڕێ خۆ خواست ، ئەوێ دێ پشتی بابێ خۆ بتە خەلیفە ، ئیمام ل بەر نەهات ؛ چونکی وی نەدڤیا کچا خۆ بکەتە د قەسرا زالمەکی ڤە دا سوباهی ـ ل پاشەڕۆژێ ـ حەشرا وێ د گەل زالمان نەئێتەکرن !

ب ڤێ چەندێ سەرهاتی ب دویماهی نائێت ..

ئیمامی طەلەبەك هەبوو دگۆتنێ : (ئەبوو وەداعە) ، مرۆڤەکێ خودێناس بوو ، هەر جار ل مزگەفتێ ئامادە دبوو ، چەند ڕۆژەکا دیار نەبوو ، پشتی هاتی‌یە دەرسێ ئیمامی گۆتێ : تە خێر بوو ؟

وی گۆت : ژنکا من ئەمرێ خودێ کربوو ڤێجا ئەز ژ بەر هندێ یێ موژیل بووم .

ئیمامی گۆتێ : بۆچی تە نەدگۆتە مە دا ئەم ژی د گەل تە ئێینە سەر زیارەتان ؟

وپشتی دەرس ب دویماهی هاتی ، ئیمامی گۆتێ : تە چو ژنکێن دی بۆ خۆ نەخواستینە ؟

ئەبوو وەداعەی گۆت : ما کی دێ ژنکەکێ دەتە من ومالا من هەمی‌یێ ژ دوسێ دەرهەمان پێڤەتر تشتەك تێدا نینە ؟

ئیمامی گۆتێ : ئەز !

پاشی وی کچا خۆ ، ئەوا نەدایە کوڕێ خەلیفەی ، دا خودانێ دوسێ دەرهەمان .

کچا ئیمامی ل مالا ئەبوو وەداعەی :

ئیمامی هۆسا ب ساناهی کچا خۆ دا ئەبوو وەداعەی ، وهوین دزانن داوەتا وان یا ب چ ڕەنگ بوو ؟ ئەبوو وەداعە دبێژت : مەغرەبی‌یا وێ ڕۆژا ئیمامی گۆتی‌یە من : ئەز دێ کچا خۆ دەمە تە ، ئەز د مەزەلکا خۆ ڤە یێ ڕوینشتی بووم ، من کارێ فتارا خۆ دکر .

فتارا وی چ بوو ؟

دبێژت : پرتەکا نانێ ڕەق بوو ، دگەل سێنیکەکا هندەك زەیت تێدا .. گۆت : من هند دیت ئێکی دەرگەهێ مالا من قوتا ، من گۆتێ : تو کیی ؟ وی گۆت : ئەز سەعیدم .

سەعید ! ئەڤە کیژ سەعیدە ڤێ مەغرەبێ دێ ئێتە نك من ؟ گۆت : من هزرا هەمی سەعیدان کر ب تنێ ئیمام تێ نەبت ؛ چونکی ئەو چل سال بوو ئیمام ل جهەکی نەهاتبوو دیتن ژبلی مالا وی ومزگەفتێ ، گاڤا من دەرگەهـ ڤەکری ومن دیتی ، من د دلێ خۆ دا هزر کر وگۆت : دیارە ئیمام یێ لێڤەبووی لەو یێ هاتی داخوازا لێبۆرینێ دکەت ، من گۆتێ : سەیدا ! بلا تە هنارتبا ب دویڤ من ڕا ئەز دا ئێمە نك تە ، وی گۆت : تو حەقتری ئەم بێینە نك تە .

گۆت : پاشی ئیمامی خۆ دا ڕەخەکی من دیت تشتەکێ ڕەش ل پشت وی دیارکر من زانی ژنکەکە ، گۆت : ئەڤە ژنکا تە .. گۆت : ژنك ب ژۆرکەت وئیمام زڤڕی ، من شەرم کر ئەو شیڤا من ببینت ، ئینا من شیڤا خۆ ژ چرایی دویرکر دا ئەو نەبینت .

ب ڤی ڕەنگی کچا سەعیدێ کوڕێ موسەییبی هاتە ڤەگوهاستن ، وئەگەر وێ وبابێ وێ ڤیابا ل ڕۆژا ڤەگوهاستنا وێ ژ دیمەشقێ وحەتا مەدینێ دا ئێتە خەملاندن و ل پتر ژ باژێڕەکی شاهی دێ ئێتە گێڕان ، بەلێ .. نە ! سەعیدی کچا وەسا ب خودان کربوو وێ ئەو باوەری هەبت کو پرتەکا نانێ ڕەق وهندەك زەیت د گەل دوسێ دەرهەمەکان چێترە ژ مەلکاتییەکا ل سەر زۆرداریێ وکوتەکییێ هاتیە دانان ..

تۆلڤەکرنا خەلیفەی :

گاڤا خەلیفەی زانی سەعیدی ئەڤ کارە یێ کری ، ڤیا تۆلا خۆ ل ئیمامی ڤەکەت .. هوین دزانن چاوا ؟

وی کاغەزەك بۆ والییێ خۆ ل مەدینێ هنارت وتێدا گۆتێ : سەعیدی بگرە وبێژێ بلا بەیعێ بدەتە کوڕێ من وەلیدی وئەگەر ئەو ڕازی نەبوو گەفێن کوشتنێ لێ بکە ، ئەگەر هەر لێڤە نەبوو پێنجی جەلدان لێ بدە و ل سویکا باژێڕی بگێڕە .. والی مەسەلە بۆ هندەك هەڤالێن خۆ ئاشکەرا کر ، ئەو هاتنە نك سەعیدی ل مزگەفتێ وگۆتنێ : والی سێ ڕێك ل بەر تە دانانە دڤێت تو بۆ خۆ ئێکێ هلبژێری ئەگەر نە خەلیفەی بڕیارا دای ئەو تە بکوژت ، یا ئێکێ : دەمێ والی کاغەزا خەلیفەی بۆ تە دخوینت تو خۆ بێ دەنگ بکە ، نەبێژە : ئە ، ونەبێژە : نە ، والی یێ قانعە .. ئیمامی گۆت : ئەز ڤێ ناکەم خەلك دێ بێژن :

سەعیدی بەیعە دا . وان گۆت : پا چەند ڕۆژەکان بمینە ل مالا خۆ ونە ئێ مزگەفتێ دا والی بێژتە خەلیفەی : من ئەو نەدیتییە .. ئیمامی گۆت : ئەز ڤێ ژی ناکەم ، چاوا دەنگێ : (حي على الصلاة ، حي على الفلاح) بێتە من وئەز نەئێمە مزگەفتێ ؟ ئەڤە چێ نابت . وان گۆت : پا دێ ژ جهێ خۆ هەڕە جهەکێ دی گاڤا هاتنە تە دێ بێژن : مە ئەو نەدیت ، وی گۆت : هەوە دڤێت ئەز ژ مرۆڤەکی بترسم ؟ بهۆستەکا ب تنێ ئەز ژ جهێ خۆ ناچم ..

ئینا ئەو زڤڕینە نك والی وبەرسڤا ئیمامی بۆ بر ، والی بڕیار دا ئیمامی ببەنە نك وی ، ب ڕێڤە وان گۆتێ : ئەگەر مە تو بریە نك والی د ڤی دەرگەهی ڕا هەڕە و د یێ دی ڕا وەرە وخۆ بێ دەنگ بکە ، والی چو ددی ژ تە نەڤێت ، ئیمامی گۆت : نە .. خەلك دێ بێژن : سەعیدی بەیعە دا ، ئەز وە ناکەم .

والی گۆتێ : پا (أمير المؤمنين) ی ئەمرێ من یێ کری ئەز سەرێ تە ببڕم ئەگەر تو بەیعێ نەدەیە کوڕێ وی ..

ئیمامی گۆتێ : پا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەمرێ مە یێ کری ئەم دو بەیعان پێکڤە نەدەین ، پاشی وی ستوییێ خۆ بۆ شیری درێژکر !

والی بەرێ خۆ دایێ .. زانی کوشتن ڤی مرۆڤی لێڤە ناکەت ، ئینا وی بڕیار دا جلکێن ئیمامی ژ بەر بکەن وکراسەکێ کورت بهێلنە د بەر ، وببەنە بەر حەتاڤێ و ل وێرێ وی ڕاوەستینن و ل بەر چاڤێن خەلکی پێنجی جەلدان لێ بدەن . وهنگی ژییێ وی نێزیکی شێست سالان بوو .

زانایێ ناڤدار (قەتادە) دبێژت : گاڤا وان سەعید ل بەر حەتاڤێ ڕاوەستاندی من گۆتە وی یێ دەستێ من دگرت ـ وبۆ زانین قەتادە یێ کۆرە بوو ـ : من نێزیکی وی بکە ، گۆت : وی ئەز نێزیکی ئیمامی کرم ومن پسیارێن حەدیسێ وشریعەتی ژێ کرن ووی بەرسڤا من ددا ، وخەلکی ئەم ددیتین و ژ مە حێبەتی دبوون ، ترسا من ئەو بوو ئەو تشتەکی ل سەعیدی بکەن وئەز ژ علمێ وی بێ بار ببم .

وگاڤا ئەو هاتین دا ئیمامی جەلدە بدەن ، ژنکەکێ گۆت : وەی بۆ ڤێ شەرمزارییێ ! ئیمامی گۆت : ژ شەرمزارییێ ئەم یێن ڕەڤین .. وشتی سەعید ب ڤی کراسی ل کۆلانێن مەدینێ گێڕای ، ڕێ دایێ ئەو بچتە مالا خۆ ، بەلێ پشتی وان بڕیار دای و د ناڤ خەلکی دا

بەلاڤ کری کو چیٚ نابت ژ ئەڤرۆ ویڤە کەس ل دیوانا سەعیدی ڕوینت ، یان ل دەرسیٚن وی ئامادە ببت .

پشتی هنگی‌دەمیٚ سەعید ل مزگەفتیٚ دڕوینشت کەس نە دویٚریا خۆ نیٚزیکی وی بکەت ، وئەگەر مرۆڤەکیٚ بیانی جارەکیٚ هاتبا مەدینی وچووبا نك وی ئەو دا بیٚژتیٚ : ئەریٚ تە زانی‌یە ئەو ناهیٚلن کەس ل نك من ڕوینت ؟ ومەخسەدا وی ئەو بوو کەس سەرا وی نەئیٚتە ئیٚشاندن .

(عەبدللاهیٚ هوذەلی) دبیٚژت : گاڤا وان سەعید گرتی ئەز چوومە نك ل گرتیخانەییٚ ، من دیت وان پیستیٚ پەزەکا سەرژیٚکری دانابوو سەر پشتا ئیمامی ، وهەر جارەکا وی بەریٚ خۆ ددا زەندکیٚن خۆ دا بیٚژت : یا ڕەببی تو من ب سەر هشامی بیٚخە ، وهشام والی‌یێ عەبدلمەلکی بوو ل مەدینیٚ .

عەبدلمەلك چوو .. هشام ژی چوو .. وبەری وان جابر ژی چووبوو .. وپشتی وان سەعید ژی چوو ، وژڤان ل نك خودیٚ‌یە !

﴿ وعنت الوجوه للحي القيوم وقد خاب من حمل ظماً ﴾ .

ئەویٚ پیٚنج چارن شیر بۆ هاتی‌یە ڕاکرن
(شيخ الإسلام) یٚ هەرەوی
٣٩٦ - ٤٨١

د هەڤڕکی‌یا خۆ دا د گەل مرۆڤیٚن دنیاییٚ ، مرۆڤیٚن خودیٚ گەلەك ڕەنگیٚن نەخۆشی‌ییٚ وتەنگاڤی‌ییٚ دبینن ، دبت دەریٚخستن ژ جھ وواران ئیٚك ژ بەرچاڤترینیٚ وان نەخۆشی‌یان بت .. دەریٚخستن (یان بلا بیٚژین : نەفیکرن) هەر ژ بەریٚ وەرە ئیٚك ژ وان چەکیٚن چەپەل بوو ییٚن زۆرداران گەف پیٚ ل خودانیٚن حەقی‌ییٚ وریٚکا ڕاست دکر ، خودایٚ مەزن دەمیٚ سەرهاتی‌یا هەڤڕکی‌یا پیٚغەمبەریٚن خۆ ودوژمنیٚن وان بۆ مە ڤەدگیٚڕت ئەمر دکەت :

﴿ وقالَ الذينَ كَفَروا لِرُسُلِهِمْ لَنُخرِجَنَّكُمْ مِنْ أرْضِنا أو لَتَعودُنَّ في ملَّتِنا فأوحى إليهم ربُّـهُمْ لَنُهلِكَنَّ الظالمينَ ولَنُسْكِنَنَّكُمُ الأَرضَ منْ بَعدِهِمْ .. ﴾ [إبراهيم : ١٣،١٤]

چەکیٚ مرۆڤیٚ بیٚزارە ، گاڤا تە حەقی دانا بەر سنگی ، وچو هیٚجەت د دەستیٚ وی دا نەمان ، چو پیٚ نامینت دیٚ دەست ب گەفان کەت ، دەمیٚ پیٚغەمبەران ڕاستی بۆ مللەتیٚن خۆ ئاشکەراکری ، سەر وگرگریٚن کوفریٚ چو پیٚ نەما ئینا گۆتن : ئیٚك ژ دووان ، یان دیٚ ل دینیٚ مە زڤڕن ، یان دیٚ هەوە ژ عەردیٚ خۆ دەریٚخین .. وباش هزرا خۆ د ڤیٚ تەعبیریٚ دا بکەن ئەوا وەکی خوادانیٚن خۆ یا دارگران : ژ عەردیٚ خۆ ! دیٚ هەوە ژ عەردیٚ خۆ دەریٚخین ! هەر وەکی ئەو عەرد ییٚ وان ب تنیٚ وهەچی‌ییٚ وەکی وان نەبت ییٚ بیانی‌یە !!

گاڤا هەڤڕکی گەهشتە ڤیٚ دەرەجیٚ ، وەحی‌یا خودیٚ ئیٚکسەر بۆ پیٚغەمبەران دئیٚت ﴿ لنهلكن الظالمين ﴾ ئەڤە ئیٚك ، پاشی ﴿ ولنسكننكم من بعدهم ﴾ ئەڤە دو ، زالم وزۆردار دیٚ ئیٚنە تیٚبرن ، وخودانیٚن حەقی‌ییٚ ل جهیٚ وان دئیٚنە ئاکنجیکرن .. ئەڤە پەیمانا خودیٚ‌یە ، ونەبوویە کو جارەکیٚ پەیمانا خودیٚ ب جھ نەهاتبت ، بەلیٚ مەسەلیٚ بیٚنفرەهی پیٚ دڤیٚت . دیرۆکیٚ بخوینن ، هەر ژ دەمیٚ نووحی وحەتا ئەڤرۆ دا ڕاستی‌یا ڤیٚ گۆتنیٚ بزانن .

(شیخ الإسلام) یێ هەرەوی کی‌یە ؟

ب ڤان گۆتنان مە ئاخفتنا خۆ یا ڤێ جارێ دەست پێ کر ؛ چونکی ئەو مرۆڤێ خودێ یێ نوکە دێ قەستا میحرابا وی کەین دا چەند دەلیڤەیەکان د گەل دا بژین ، ئێك ژ وان کەسان بوو یێن کو هەمی نەخۆشی د رێکا گۆتنا حەقی‌یێ دا هاتینە سەری ، پێنج جاران شیر بۆ هاتبوو راکرن دا سەرێ وی لێ دەن .. وئەو لیڤە نەبوو ، پشتی هاتی‌یە دەرێخستن ژ باژێرێ وی ، ئیمامێ (بەغەوی) گۆتی : ((چو قەنجی نەمابوون خودێ د گەل تە نەکرین ، ئێك تێ نەبت کو دوژمن تە ژ وەلاتێ تە دەربێخن ، ئەو ژی خودێ بۆ تە کر وەکی کو بۆ پێغەمبەرێ خۆ کری)) ، مەعنا نەفیکرن ودەرێخستنا ژ وەلاتی ب دیتنا مرۆڤێن خودێ قەنجی‌یەکە خودێ د گەل مرۆڤی دکەت ؛ دا دەرەجێن وی پێ زێدە بین .. گۆتنا مە یا ڤێ جارێ دێ ل دۆر (شیخ الإسلام) یێ هەرەوی بت ، بابێ ئیسماعیلێ ئەنصاری - خودێ ژێ رازی بت - .

۞ (شیخ الإسلام) ، ئیمامێ مەزن ، ناڤێ وی یێ دورست عەبدللاهێ کورێ موحەممەدێ کورێ عەلی‌یێ ئەنصاری‌یە ، ژ دووندەها صەحابی‌یێ ناڤدار (ئەبو ئەییوبێ ئەنصاری‌یە) ، مەزنترین وناڤدارترین زانایێ وەلاتێ خوراسانێ بوو ، وچونکی خەلکێ باژێرێ (هەراتێ) یە دبێژنێ : (شیخ الإسلام) یێ هەرەوی .

۞ (شیخ الإسلام) ل سالا ٣٦٩ مشەختی ، ل باژێرێ (هەراتێ) - ئەوێ نوکە دکەفتە وەلاتێ ئەفغانستانێ - هاتبوو سەر دنیایێ ، وهەر ل وێرێ مەزن بووبوو ژی ، د زانینا علمێ حەدیسێ دا گەهشتبوو دەرەجا (الحافظ) ، وپتر ژ دووازدە هزار حەدیسێن پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - وی ژ بەر بوون . و ژ لایێ عەقیدە وبیر وباوەران ڤە مرۆڤەکێ راست ودورست بوو ، و ل سەر رێکا ئیمامێ سوننەتێ ئەحمەدێ کورێ حەنبەلی - خودێ ژێ رازی بت - دچوو ، وهەر دەم وی بەرەڤانی ژ عەقیدا (أهل السنة والجماعة) دکر دژی بیر وبۆچوونێن خەلەت ودەستەکێن سەرداچوویی ، وسەرا ڤێ چەندێ گەلەك نەخۆشی هاتنە رێکا وی .

۞ ئەو دیرۆکڤانێن ژینا وی نڤیسی دبێژن : ئەو بەلا خودێ بوو ل سەر مرۆڤێن بیدعەچی ونەزان ، ل مەیدانا بەرەڤانی‌یا ژ سوننەتێ چیایەکێ سەربلند بوو ، چو هرەبا نە دشیان وی بهژینن .. مرۆڤەکێ زێدە زانا بوو ، لەو زێدە یێ زاهد ژی بوو ، دنیایێ جهێ خۆ د دلێ

وی دا نەکربوو ، لەو میر وفەقیر ل نك وی وەکی ئێك بوون ، سولتان وخەلیفە ژی ژ وی خلاس نەدبوون ، دچوو دیوانێن وان ورووی ب رووی حەقی دگۆتنێ وفەرمانا ب باشی‌یێ ل وان دکر ، وبەرێ وان ژ خرابی‌یێ ددا پاش ، وچو جاران خۆ بۆ وان نەدشکاند ، بەلێ گاڤا زانایەکێ حەدیسێ دیتبا هند خۆ بۆ دشکاند دا بێژی یێ ل بەرانبەر سولتانێ ژ هەمی‌یان مەزنتر . هەر ژ بەر ڤێ چەندێ خەلکی حەز ژێ دکر ، ودبێژن : ئەو قەدرێ خەلکی بۆ وی دگرت - ئەگەر یا ترسێ نەبا - چو جاران بۆ سولتانێ خوراسانێ نەدگرت .

۞ ل سالا ٤٧٤ خەلیفێ عەبباسی (المقتدي) کاغەزەك بۆ وی هنارتە (هەراتێ) ، ولەقەبێ (شیخ الإسلام ، شیخ الشیوخ ، زین العلماء) دانا سەر .

۞ چەند کتێبەك دانا بوون ، بەلێ یا ژ هەمی‌یان ب ناڤ ودەنگتر کتێبا (منازل السائرین) بوو ، کو ل دۆر سلووکی وتەصەووفێ‌یە ، وزانایێ ناڤدار (ابن القیم) ی شەرحەك ب ناڤێ (مدارج السالکین) ل سەر ڤێ کتێبێ دانایە .

۞ ل هەیڤا (ذو الحجة) ژ سالا ٤٨١ مشەختی ، د ژی‌یێ هەشتێ وچار سالی‌یێ دا ، ل باژێرێ (هەراتێ) چووبوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ .

(شیخ الإسلام) وبەرەڤانی‌یا ژ عەقیدا دورست :

بەری نوکە ژی مە دیارکر بوو کو د سەدسالێن دەسپێکێ دا ژ دیرۆکا ڤێ ئوممەتێ نەخاسم د سەدسالێن سی‌یێ وچارێ وپێنجێ دا ، و ل بن سیبەرا دەولەتا عەبباسی‌یان بیر وباوەرێن دەستەکا موعتەزلی‌یان ب رەنگەکێ زێدە بەرفرەه د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووبوون ، وتشتێ مەسەلە زێدەتر ئاسێ کری ئەو بوو موعتەزلی‌یان ب جلکێ بەرەڤانی‌یا ژ ئیسلامێ خۆ نیشا خەلکی دا ، لەو شیان - ل هندەك دەمان - هژمارەکا نە یا کێم ژ ئەدیب ونڤیسەران ب لایێ خۆ ڤە بکێشن ، هەر وەسا ئەو شیان چەند خەلیفەکێن عەبباسی ژی بگەهینن خۆ ، وڤێ چەندێ کارەکێ زێدە خراب د جڤاکا ئیسلامی دا کر [٢] .

مزگەفت وحەلەقێن دەرسان ژی ژ ڤێ کارتێکرنا خراب دپاراستی نەبوون ، بەلکی پتر جاران ئەڤ جهە دبوونە مەیدانا سەرەکی یا دان وستاندنان ل دۆر ڤان مەسەلێن عەقیدێ ، لەو زانایێن سەرراست یێن (أهل السنة والجماعة) خەمەکا مەزن ژ بەرگرتنا بیر وباوەرێن

(٢) بۆ پتر بەرفرەهی‌یێ ل دۆر ڤی بابەتی ل بەرپەرێن (٧٩ - ٩٣) ژ ڤێ پەرتۆکێ بزڤرە .

موعتەزلىیان خوار ، و د دەرس وکتێبێن خۆ دا (ئنحراف) وخەلەتیێن ڤێ دەستەکێ بەرچاڤ کرن وئوممەت ژێ دا پاش ، وسەرا ڤی کاری وان نەخۆشیێن مەزن ژ دەستێ موعتەزلىیان ـ وجار ژ دەستێ دەسهەلاتداریێ ـ خوارن ، بەلێ ڤێ نەخۆشیێ ئەو قەت سست نەکرن و ل ڤی کارێ پیرۆز لێڤە نەکرن ، ومە دیت کانێ ڕاوەستانا ئیمام ئەحمەدی بەرانبەر هێرشا موعتەزلىیان یا ب چ ڕەنگ بوو .

(شیخ الإسلام) ێ هەرەوی ئێك ژ وان زانایان بوو یێن کو ل سەر وێ عەقیدەیا سوننی یا ڕاست ودورست ئەوا ئیمام ئەحمەدی بەڕەڤانی ژێ کری هاتینە پەروەردەکرن ، وهەردەم وی د دەرس ونڤیسینێن خۆ دا بەڕەڤانی ژ ڤێ عەقیدێ دکر ، وسەرا ڤێ چەندێ دەستەکێن (مونحەرف) وکۆمێن بیدعەچی گەلەك نەخۆشی گەهاندنێ .

(شیخ الإسلام) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت : « پێنج جاران شیر بۆ من یێ هاتیە ڕاکرن ، نەدگۆتنە من : ل گۆتنێن خۆ لێڤە ببە ، بەلکی دگۆتنە من : بەحسێ وان نەکە ئەوێن وەکی تە نەبن ، من دگۆت : دێ بەحسێ وان کەم » .

ل دیوانا سولتان (ئەلب ئەرسەلانی) :

شێخ ـ وەکی مەگۆتی ـ خەلکێ باژێڕێ (هەراتێ) بوو ، کو ئێك ژ باژێڕێن دەڤەرا خەراسانێ بوو ، وچونکی ئەو ئێك ژ وان زانایان بوو یێن دوڕوییاتی وحلیسکاتی نەدکر وهەردەم دەنگێ خۆ ب حەقییێ بلند دکر (موتەعەصصبێن مەزهەبییان) و (بیدعەچییێن موعتەزلىیان) گەلەك دوژمناتییا وی دکر ، ل سالا (٤٣٨) مشەختی دەمێ ژییێ وی چل ودو سال ، کۆمەکا خودانێن شاشکان ، ئەوێن دین بۆ خۆ کرییە ڕێك بۆ کۆمکرنا دنیایێ ، ڕابوون خۆ دانە ئێك وگۆتن : دڤێن ئەم حەددەکی بۆ ڤی مرۆڤی بدانین ؛ دا بەس ئەو بەحسێ مەبکەت وخەلکی دژی مە ڕاکەت . ڕابوون شاندەك ژ خۆ پێك ئینا وقەستا کۆچکا سولتان (ئەلب ئەرسەلانی) ل هەراتێ کر ، وسولتان وە تێ گەهاند کو مانا شێخێ هەرەوی ل باژێڕێ هەراتێ گەفەکا مەزنە ل سەر ئیسلامێ ، وئەگەر سولتانی ڤیا خزمەتەکا باش بۆ دینی بکەت دڤێت وی ژ باژێڕی دەربێخت ، بگرت ، بکوژت ، نەفی بکەت .. بەس نەمینتە ل باژێڕی !

سولتان ب گۆتنێن وان هاتە خاپاندن وهزرکر ڕاستە مانا شێخی خەطەرەکا مەزنە ل سەر ئیسلامێ ، لەو هنارتە ب دویڤ ڕا ، گاڤا (شیخ الإسلام) ل دیوانا سولتانی ئامادە بووی ،

سولتانی ب کوشتنێ گەف لێکرن وگۆتێ : یان ب ڤی شیری دێ سەرێ تە فڕینم یان تو دێ ئەزمانێ خۆ کەیە د دەڤێ خۆ وبەحسێ بیدعێن خەلکی ناکەی .. تە چ دڤێت بێژە ، بەلێ بەحسێ وان تشتان نەکە یێن کو تو دبێژییێ بیدعە .

شێخی گۆتێ : هەچییا ژ تە بێت بکە ، مەسەلا ئەز خۆ ل سەر بیدعە وخەلەتییان بێ دەنگ بکەم ئەڤە نابت !

گاڤا سولتانی دیتی کوشتن ڤی مرۆڤی لێڤە ناکەت ، بڕیار دا ئەو ب مرۆڤ ڤە ژ باژێڕێ هەراتێ بێتە دەرێخستن ونەفیکرن .

﴿ لنخرجنكم من أرضنا أو لتعودن في ملتنا .. ﴾ چەکەکێ کەڤنە ، گەلەکان بەری سولتانی ب کارئینایە ، و (شیخ الإسلام) ێ هەرەوی نە ئێکەمین مرۆڤ بوو ژ مرۆڤێن خودێ سەرا حەقییێ هاتییە نەفیکرن ، ونە یێ دویماهییێ ژی بوو .

شێخ ل نەفییێ :

ل سپێدەیا ڕۆژا ئەینییێ بیستی هەیڤا ڕەمەزانێ ژ سالا (٤٣٨) فەرمان هاتە دان شێخ ژ هەراتێ دەرکەڤت ، شێخی داخواز ژ وان کر ئەو پیچەکێ دەلیڤەیێ بدەنێ حەتا ئەو نڤێژا خۆ یا ئەینییێ بکەت پاشی دەرکەڤت ، بەلێ وان ڕێ نەدایێ وگۆتێ : دڤێت نوکە تو ژ باژێڕی دەرکەڤی . ئینا چو ب وی نەما ڕابوو عەیالێ خۆ بارکر و ژ باژێڕی دەرکەفت وقەستا گوندەکێ ب ڕەخ باژێڕێ هەراتێ ڤە کر ، وبارێ خۆ ل وێرێ دانا .. گاڤا دوژمنێن وی زانی چوونێ وگۆتنێ : چێ نابت خۆ تو یێ نێزیکی باژێڕی ژی بی !

شێخ نەچار بوو جارەکا دی مالا خۆ بارکر وقەستا باژێڕەکێ دویر ژ هەراتێ کر ، چوو باژێڕێ (بۆشەنجێ) ، بەلێ ل وێرێ ژی بیدعەچییان بەلا خۆ ژێڤە نەکر ، ودیسا گۆتنە سولتانی مانا وی ل ڤێرێ ژی خەطەرە ؛ چونکی وی دەڤ ژ گازییا خۆ بەرنەدایە وهەر ل سەر گۆتنا خۆ یێ مجدە .. ئینا سولتانی بڕیار دا ئەو ل نەفییێ بێتە حەبسکرن ، و د حەبسێ ڤە گەف لێ بێنەکرن کو ئەگەر ئەو ل گۆتنێن خۆ لێڤە نەبت ئەو بوو باژێڕێ مەرۆیێ ل وەلاتێ (پشت ڕویباری ـ ما وراء النهر) بێتە هنارتن ، وگاڤا چو ب ڤان گەفێن وان ژی ڤە نەهاتی ، ئەو ڕابوون گەفا خۆ ب جه ئینا وشێخ نەفی کرە مەرۆیێ .

هەیامەکێ شێخ ما ل مرۆیێ ، پاشی ژ وێرێ ژی هاتە دەرێخستن وبەرێ وی بۆ باژێڕێ بەلەخێ هاتە دان ، ل بەلەخێ موعتەزلی د دەسهەلاتدار بوون ، وکەس ل وێرێ نەدوێرییا

ب خرابی بەحسێ موعتەزلییان بکەت ، دوژمنێن شێخی ئەو هنارتە وێرێ دا ئێک ژ دووان چێ ببت : یان ئەو خۆ بێ دەنگ بکەت ، یان ژی موعتەزلی وی ب تەلێفن !

سوحبەت گەهشتەخەلکێ بەلخێ کو ئەڤە شێخ (ئەبوو ئیسماعیلێ هەرەوی) یێ ب رێڤە دێ بۆ باژێرێ وان ئێتە نەفیکرن ، وچونکی وان دزانی نەیارەتییا وی بۆ مەزهەبێ موعتەزلییان چەندە ئەو رابوون خۆ دانە ئێک وگۆتن : ئەم دێ چینە د رێکا وی دا گاڤا هاتە د باژێری دا دێ بەران لێ بارینین ووی رەجم کەین حەتا بکوژین ، گاڤا مەزنێ باژێری (ابن نظام الملك) ب کارێ وان ئاگەهدار بووی ، ئەو هەمی کۆمکرن وگۆتێ : نە وە بت هوین ڤێ چەندێ بکەن ئەگەر هەتکا هەوە دێ چت و د دیرۆکێ دا دێ شەرمزار بن !

شێخ گەهشتە بەلخێ وپشتی هەیامەکێ ل وێرێ مای جارەکا دی فەرمان هاتە دان کو ئەو بزڤرتە باژێرێ مەرۆیێ ، وپشتی دەمەکی مایە ل وێرێ بریار هاتە دان ئەو بزڤرتە باژێرێ خۆ هەراتێ ب وی شەرتی کو ل ژێر (إقامة جبرية) بمینت و ژ وەعظ ودەرس گۆتنان بێتە مەنعەکرن . بەلێ ڤێ هەمییێ : گرتنێ ، نەفییێ ، مەنعەکرنا ژ دەرس گۆتنێ ، و (إقامة جبرية) .. ترس د دلێ شێخی دا پەیدا نەکر ، وئێکا هند ژێ چێ نەکر ئەو بەژنا خۆ ل بەر نەحەقییا کەسێ بچەمینت .

(ئەبوو نەصر ئەلفامی) خودانێ کتێبا (تاریخ هراة) بەحسێ شێخی دکەت ودبێژت :

« باشییێن وی گەلەك بوون ، وەکی : پشتەڤانییا وی بۆ دینی وسوننەتێ ، ودژوارییا وی ل سەر دین دوژمن وخودانێن بیدعەیان ، وی ژییێ خۆ هەمی د ڤێ چەندێ دا بۆراند بوو ، چو حلیسکاتی ونەرمی د گەل سولتان ووەزیران نەدکر ، سەرا ڤێ چەندێ وی گەلەك نەخۆشی ژ دەستێن حەسوید ودل رەشان دیتن ، پتر ژ جارەکێ ئەو لێ گەریان وی بکوژن دا ژ ئەزمانێ وی ودەستێ وی خلاس بن ، بەلێ خودێ ئەو پاراست وقەدرێ وی پتر د چاڤێن خەلکی دا مەزن دکر .. » .

وئەڤ گۆتنە یا د جهێ خۆدایە وباشترین نیشان ل سەر وێ چەندێ ئەو بوو : رۆژا شێخ ژ باژێرێ هەراتێ هاتییە دەرێخستن کەسێ هەر ئاگەهـ ژێ نەبوو ، ورۆژا ئەو بۆ هەراتێ هاتییە زڤراندن پشتی نەفیکرنێ ، ئەو رۆژ ل بەر خەلکی وەکی جەژنێ بوو ﴿ وأرادوا به كيداً فجعلناهم الأخسرين ﴾ .

شێخێ زاهدان

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی

٤٧١ - ٥٦١

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی ـ خودێ ژێ رازی بت ـ ئێك ژ وان زانایێن مەزنە یێن کو د دیرۆکا ئیسلامێ دا پەیدا بووین وپێخەمەت چارەسەرییا دەردێن جڤاکا خۆ کارکری ، وبزاڤێن مەزن کرین دا جیلەکێ وەسا خودان بکەت کو پەروەردە وزانینێ بهایەکێ مەزن د چاڤێن وان دا هەبت .

گەلەك جاران مرۆڤێن زانا ب خۆ ژی ـ ومەخسەدا مە ل ڤێرێ زانایێن دینینە ـ دەمێ دینی دئێخنە د قالبێن زانستی یێن هشك دا ، وهەمی دەمێ خۆ ب دان وستاندنێن ل دۆر جەدەلێن فقهی ومەسەلێن (فەلسەفی) دبۆرینن ، دبنە ئەو ئەگەرا مەزن یا دینی ژ دلێن خەلکی دئینتە دەر و ب تنێ د سەرێ وان دا کۆم دکەت ودکەتە هندەك هزر وبیرێن خورێ مەنطقی ، ل لایێ دی هندەك شێخ پەیدا دبن بۆ سەرراستکرنا پێلێ ـ وەکی ئەو هزر دکەن ـ دینی ژ سەرێ خەلکی دئیننە دەر ؛ دا د دلی دا بکەنە کۆمەکا مەسەلێن عاطفی یێن دویر ژ عەقلی ومەنطقی ، ڤێجا هنگی ئەو ژی دبنە ئەگەرا هندێ دین ب رەنگەکێ نە یێ دورست ل بەر چاڤ بێتە دانان ؛ چونکی ل سەر دەستێ وان ژی (عەقل) و (دل) ژێك دویر دکەڤن وهەر ئێك ب رێکەکێ دا دچت . ل ڤان رەنگە دەمان ئوممەتێ پێتڤییەکا پێتڤی ب وان زانایان دێ هەبت یێن کو (سەرهلدانەکا رووحی) د ناڤ جڤاکێ دا پەیدا دکەت ، دا جڤاك هەمی پێکڤە (حەقیقەتێ) د چارچووڤەیێ (شریعەتی) بناست ، و (شریعەتی) ژی ل سەر بناخەیێ (حەقیقەتێ) ئاڤا بکەت ، نەکو (شریعەتی) و (حەقیقەتێ) وەك دو تشتێن هەڤدژ بناست .

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ ئێك ژ ڤان زانایێن خودایی بوو یێن ئوممەتێ پێتڤی ب هەبوونا وان هەی ، ڤێجا بۆ بیرئینان مە ڤیا ڤی زانایی ب کورتی ب هەوە بدەینە ناسین .

گەیلانی کی بوو؟

۞ زانایێ ناڤدار وسەروەرێ وەلییێن خودێ شێخێ گەیلانی ناڤێ وی یێ دورست عەبدلقادرە کوڕێ عەبدللاهێ کوڕێ جەنگی دۆستێ گەیلانییە ، ل سالا (٤٧٠) ل گەیلانێ ـ یان جەیلانێ وەکی عەرەب دبێژنێ ـ هاتبوو دنیایێ ، و ل وێرێ زارۆکینییا خۆ وپشکەك ژ جحێلینییا خۆ ژی بۆراند بوو ، بەلێ سەروبەرێ ژیانا وی ل وێرێ بەرفرەهی نەهاتییە زانین، هەر چەندە ژ تشتێن ئاشکەرایە کو ئەو هەر ژ زارۆکینییا خۆ مرۆڤەکێ دیندار وخودێ ناس بوو وحەژێکرنا زانینێ وزانایان جهەکێ مەزن بۆ خۆ د دلێ وی دا کربوو ، لەو ل سالا (٤٨٨) دەمێ ژیێ وی (١٨) وپێخەمەت داخوازا زانینێ وی قەستا باژێرێ بەغدایێ کر ، و ل نك هژمارەکا زانایان زانین وەرگرت ، وەکی (أبو الحسين بن الفراء) و (ابن عقيل) و (أبو سعد المخرِّمي) ، هەر وەسا تێکەلییا هژمارەکا شێخێن زاهد وصۆفی ژی کر وەکی شێخ (حماد الدباس) ی ، وهەر چەندە ئەڤە شێخەکێ نەخواندەڤا ژی بوو بەلێ مرۆڤەکێ خودێ ناس وزاهد بوو ، شێخێ گەیلانی مفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژ زوهد وئەخلاقێ وی کر هەر چەندە هندەك خەلەتییێن (عەمەلی) د ڕێکا وی ڕا گەهشت بوونێ .

۞ ژ دەسپێکا سالا (٤٨٨) وحەتا سالا (٥٢٠) و ل درێژییا سیه ودو سالان وی ل باژێرێ بەغدایێ داخوازا زانینێ کر ، حەتا بوویە ئێك ژ ناڤدارترین زانایێن سەردەمێ خۆ ، وچونکی شێخ مرۆڤەکێ زاهد بوو گەلەك خەما دنیایێ نەدخوار لەو ل پترییا ژییێ خۆ ئەو مرۆڤەکێ فەقیر وبەر دەست تەنگ بوو ، هەر چەندە ئەو زەنگینییا د دلێ وی دا هەی ئەگەر ل سەر خەلکێ بەغدایێ بەلاڤ کربا دا تێرا هەمییان کەت ، دەمێ یێ جحێل وهێشتا داخوازا زانینێ دکر گەلەك جاران ڕۆژەك یان پتر د سەر ڕا دبۆری پارییەکێ ب تنێ ژی ب دەست نەدکەت ، و ژ تەقواداری و (عەفیفاتی) یا خۆ وی خواستن ژ کەسێ نەدکر ودەستێ خۆ ل بەر کەسێ ڤەنەدگرت و (تەحەمملا) برسێ وهەژارییێ دکر ، وگەلەك جاران دا چت وی تشتی بۆ خۆ کۆم کەت یێ ژ خەلکی زێدە

دبوو ودهاڤێت ، دا ئینت وخۆت ، د گۆتنەکێ دا شێخ دبێژت : ((جارەکێ من چو نەما ئەز بخۆم ، ئینا من دەست ب خوارنا وان تشتان کر یێ خەلکی دهاڤێت ، ڕۆژەکێ ئەز چوومە بەر لێڤا ڕویباری دا هندەك تشتێ خەلك دهاڤێت بۆ خۆ کۆم بکەم وبخۆم ، من دیت هندەك فەقیران بەری من ڕاکربوو ، لەو چو ب دەست من نەکەفت ، و ژ برسان دا چو هێز د لەشێ من نەما ونێزیك بوو مرن بێتە ڕێکا من ، ئینا ئەز چوومە د مزگەفتەکێ ڤە ، من دیت جحێلەك ب ژۆرکەفت ویێ دیار بوو کو نەعەرەبە ، گاڤا ڕوینشتی نانێ خۆ ئینا دەرێ ب هندەك گۆشتێ براژتی خوار ، دەمێ وی پارییێ خۆ ڕادکر ژ برسان دا من دەڤێ خۆ ڤەدکر ، وی تێ ئینا دەر کو حالێ من یێ نەخۆشە ئینا گازی من کر دا بچم د گەل بخۆم ، ئەز ل بەر نەهاتم ، دەمێ گەلەك مایە ب من ڤە ئەز نەچار بووم بێی دلێ خۆ من د گەل خوار ، گاڤا ئەز چوویمە نك وی گۆتە من : تو خەلکێ کیڤەیی وکارێ تە چیە ؟ من گۆتێ : ئەز فەقییەکێ گەیلانیمە ، وی گۆت : ئەز ژی یێ گەیلانیمە ، ئەرێ تو جحێلەکێ گەیلانی دناسی ناڤێ وی عەبدلقادرە ؟ گۆت : من گۆتێ : بەلێ ئەزم ، گۆت وی گۆتە من : ئەڤە ئەز هاتیمە بەغدایێ ئەزێ ل تە دگەڕییێم وئەز ب سەر تە هل نەبوویمە ، چی مالێ من هەی هەمی خلاس ، لەو ئەز نەچار بووم ڤێ خوارنێ ژ مالێ تە بکڕم ، دەمێ ئەز هاتیمە بەغدایێ دەیکا تە هەشت دینار بۆ تە دانەف من پشتی ئەز ژ تە بێ هیڤی بوویم من بڕیار دا ئەز ڤەگەڕم ، بەلێ باش بوو من تو دیتی ، ئەڤ خوارنا تو نوکە دخۆی من ژ مالێ تە یا کڕی ڤێجا هەما پشت ڕاست بخۆ نوکە ئەز مێڤانێ تەمە)) .

ب ڤی ڕەنگی و د سەر ڤێ هەمی زەحمەتێ ڕا شێخ عەبدلقادری صەبر کێشا وبەردەوامی ل سەر داخوازا زانینێ کر ، ودەمێ خۆ ب تشتێن بێ مفا ڤە نەدبۆراند ، لەو خودێ بەرەکەت هاڤێتە دەمێ وی حەتا شیای هەر ژ زارۆکینییا خۆ قورئانێ هەمییێ ژ بەر بکەت ، وخۆ د هەمی زانینێن شەرعی دا شارەزا بکەت ، وەکی : تەفسیرێ ، وحەدیسێ ، وعەقیدێ ، وفقهی وهتد ... ، وپشتی ژ قویناغا شاگردەییێ دەرباس بووی ، ودەستویری بۆ هاتییە دان کو ببتە سەیدا ، و ب دورستی ل سالا (٥٢٠) ل شوینا سەیدایێ خۆ (أبو سعيد الْمُخَرِّمي) بۆ سەیدا ل مەدرەسا وی ، وهژمارەکا مەزن ژ داخوازکەرێن زانینێ قەستا دەرسێن وی کر ، وژبلی دەرسێن علمی شێخی هندەك ڕوینشتن ل مزگەفتێ بۆ دانا (وەعظی) هەبوون ، و ب هزاران مرۆڤ ژ هەمی ڕەنگ وجوینان ل (وەعظێ) وی

ئامادە دبوون حەتا وە لێ هاتی جهێ وان د مزگەفتێ ڤە نەکری ، لەو شێخ نەچار بوو ژ بازێری دەرکەفت و ل نك شویرهێ ڕوینشت و ل ویرێ - ل چۆلی - دەرس ووەعظ دگۆتن وخەلك لێ کۆم دبوو ، پاشی ل وی جهی مزگەفت ومەدرەسا خۆ ئاڤاکر ئەوا ب ناڤێ وی ناڤدار بووی .

۞ شێخی بارا پتر ژ دەمێ خۆ ل مزگەفتێ ومەدرەسێ دبۆراند ، کوڕێ وی عەبدلوەهاب دبێژت : « بابێ من حەفتییێ سێ ڕۆژان بۆ خەلکی دئاخفت : سپێدەییا ئەینییێ ، وئێڤارییا ئێك شەنبێ ، وئێڤارییا سێ شەنبێ ، وهژمارەکا مەزن ژ تێگەهشتی وفقهزان وشێخان ل دەرسێن وی ئامادە دبوون ، چل سالان وەعظ ل خەلکی کر ژ سەرێ سالا (٥٢١) وحەتا سالا (٥٦١) ، وسیه وسێ سالان ل مەدرەسا خۆ دەرس وفەتوا ددان ، ژ سالا (٥٣٨) حەتا سالا (٥٦١) ، ودەمێ ئەو دئاخفت چارسەد مرۆڤان ل دیوانا وی ئاخفتنا وی دنڤیسی » .

زانایێ ناڤدار (ابن الجوزي) دبێژت : دەمێ وی وەعظ دکر هژمارەکا مەزن ژ گونەهکاران ل سەر دەستی تۆبە دکر .

و ژ لایێ زانینێ ڤە گەلەك جاران دەمێ مەسەلەك ل بەر زانایێن عیراقێ ئاسێ ببا داچنە نك وی وداخوازا فەتوایێ ژێ کەن ، هندی هند زانینا وی بەرفرەه بوو ، و ژ بەر کو ل سەر دەمێ وی گەلەك بیر وباوەرێن خەلەت ودویر ژ ڕاستییا ئیسلامێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بووبوون ب ڕێکا صۆفیاتییێ وفەلسەفا یۆنانی گەلەك جاران شێخی د دەرس ووەعظێ خۆ دا - و د کتێبێن خۆ ژی دا - ئاشکەرا دگۆت : « عەقیدا مە سەلەفییە ئەوا صەحابییان باوەری پێ هەی » وەکی ئیمامێ ذەهەبی ژێ ڤەدگوهێزت . وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ وی دەمێ خۆ ب گۆتنا وان دەرسان نەدبۆراند یێن بەحسێ (علم الكلام) ی وفەلسەفێ تێدا ، (شيخ الإسلام ابن تيميه) ژ سەیدایێ سەیدایێ خۆ (شهاب الدين السهروردی) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : من ڤیا (علم الكلام) ی بخوینم ، ئینا ئەز ڕابووم چوومە نك شێخ عەبدلقادری دا پسیارا خۆ پێ بکەم ، بەری ئەز سوحبەتا خۆ بۆ بکەم وی گۆتە من : « ئەی عومەر ئەو نە ژ وان علمانە یێن مرۆڤ د قەبری دا مفای ژێ دبینت ، ئەو نە ژ کارێ قەبرییە » .

و ژ بەر زانینا وی یا زێدە ب مەنهەجێ ڕاست ودورست وپێگیرییا وی یا توند ب ڕێبازا صەحابی وپێشییێن ئوممەتێ یێن چاك خودانێن عەقیدێن خەلەت وڕێکێن چەپ وچویر نەدشیان وی د سەر دا ببەن ، شێخ عەبدلقادر د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت :

« جارەکێ ڕۆناهییەکا مەزن ل بەر چاڤێن من ئاشکەرا بوو عەسمان تژی کر ، پاشی وەکی شکلەکی هاتە خوارێ وگۆتە من : ئەی عەبدلقادر ئەز خودایێ تەمە ، ومن تشتێن حەرام یێن بۆ تە حەلالکرین ، گۆت : من گۆتێ : دویرکەڤە لەعنەتی ، ئەڤ ڕۆناهییە تاریاتییە وئەڤ شکلە دوکێلە ، گۆت : وی گۆتە من : ئەی عەبدلقادر تو ب زانینا خۆ ژ من ڕزگار بووی ، بەری تە حەفتێ ژ خودانێن طەریقێ من یێن دسەردا برین ، من گۆت : حەمد بۆ خودێ بت . هندەکان گۆتێ : چاوا تە زانی ئەو شەیتان بوو ؟ گۆت : دەمێ گۆتییە من : تشتێن حەرام من بۆ تە حەلالکرن » .

ئەو دیرۆك نڤیس وزانایێن بەحسێ وی دکەن هەمی ل وێ باوەرێنە کو شێخ عەبدلقادر مرۆڤەکێ پیرۆز وخودێ ناس وزاهد بوو ، ژ ڕاستییێ پێڤەتر چو ئاخفتن ژ دەڤی دەر نەدکەفتن ، و د هندەك سەرهاتییان دا ژێ دئێتە ڤەگوهاستن کو دەیکا وی دەورەکێ مەزن د ڤێ چەندێ دا هەبوو ؛ چونکی هەر ژ بچویکاتی وێ ئەو فێری ڕاستییێ کربوو ودگۆتێ : چو جاران درەوێ نەکە ، و ل دۆر سالۆخەتێن وی دیرۆك نڤیس دبێژن : بێ دەنگییا وی ژ ئاخفتنا وی پتر بوو ، وئەگەر بۆ نڤێژێ نەبا ئەو چو جاران ژ مەدرەسێ دەرنەدکەفت ، وچو جاران وی خۆ ژ گۆتنا حەقییێ نەددا پاش ، و ژ خودێ پێڤەتر ئەو ژ کەسێ نە دترسیا ، وتشتێ ژ هەمییێ مەزنتر یێ شێخی د ژییێ خۆ دا کری ، ژبلی پەروەردەکرنا هژمارەکا مەزن ژ زانا وزاهدان ، ئەو بوو شێخی ب زانین وزوهدا خۆ شیابوو وێ دویراتییێ چارەسەر بکەت یا کو ل دەمێ وی کەفتییە ناڤبەرا زانا وفەقیهان دا ژ لایەکی ڤە ، وزاهد وشێخێن تەصەوفێ ژ لایەکێ دی ڤە ، چونکی زانین وعەقیدا وی یا دورست ئەو ل نك زانایان کربوو جهێ باوەرێ ، وزوهد وصۆفیاتییا وی ژ لایەکێ دی ڤە ئەو ل نك شێخێن تەصەوفێ ژی کربوو جهێ باوەرێ ، ووی ب ڤێ چەندێ شیا خەلەتییا هەر لایەکی بۆ لایێ دی ئاشکەرا بکەت ، وبەرێ هەردو لایان بدەتە ئەوی مەنهەجێ ڕاست ودورست یێ صەحابی ل سەر دچوون وزانین وزوهد هەردو د ناڤ خۆ دا حەواندی .

بەرهەمێ شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی:

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی د ژیێ خۆ یێ ب بەرەکەت دا پتر پویتە ددا لایێ خۆپاقژکرن وپەروەردەکرنا مرۆڤان ، لەو پتریا دەمێ خۆ وی ب گۆتنا وەعظی ودانا دەرسان ڤە دبۆراند ، هەر ژ بەر ڤێ ئەگەرێ بوویە وی بەرهەمەکێ نڤسیی یێ بۆش ل پشت خۆ نەهێلایە ، و د گەل کێمیێیا بەرهەمێ وی یێ نڤیسی مرۆڤ دشێت ب پشت ڕاستی بێژت : شێخ ئێك ژ زانایێن مەزن بوویە ، وئەگەر وی پتر ژ دەمێ خۆ ب نڤیسینێ ڤە بۆراند با ئەو دا پەرتۆکخانەیەکا مەزن بۆ ئوممەتێ ل پشت خۆ هێلیت کو هەر وهەر مفا ژێ بێتە دیتن ، بەلێ دیارە شێخ ژ وان ڕەنگە زانایان بوو یێن ئەو باوەری هەی کو مرۆڤێ زانا نە ب تنێ ب ڕێکا دانانا کتێبان دشێت خزمەتێ بگەهینتە زانینێ ، بەلکی ب ڕێکا پەروەردەکرنا زانایان ژی ئەو دشێت خزمەتەکا مەزن بگەهینتە ئوممەتێ .

شێخ عەبدلقادری - وەکی دیرکنڤیس ژێ ڤەدگوهێزن - ل مەدرەسا خۆ سێزدە علم ب دەرسینی دگۆتنە شاگردەیێن خۆ، بگرە ژ تەفسیرێ وحەدیسێ وئوصوولێ ، حەتا فقهی ونەحوێ وصەرفێ ، و د عەقیدێ وفقهی دا ئەو ل سەر مەزهەبێ ئیمام ئەحمەدی بوو ، وفەتوایێن وی ژی هەر ل سەر ڤی مەزهەبی بوون ، لەو شێخ دئێتە هژمارتن ئێك ژ زانایێن مەزهەبێ حەنبەلی .

ئەو کتێبێن شێخ عەبدلقادری هەین ل سەر دو پشکان دئێنە لێکڤە کرن :

١ – ئەو کتێبێن وی ب خۆ د ژیانا خۆ دا نڤیسین وبەلاڤکرین .

٢ – ئەو کتێبێن موریدو شاگردەیێن وی پشتی وی ب ناڤێ وی کۆمکرین ، وگۆتن وکریارێن وی تێدا نڤیسین .

ئەو کتێبێن شێخی ب خۆ نڤیسین، وهەر دژیانا وی دا ب ناڤێ وی بەلاڤبووین سێ کتێبن :

١ – کتێبا (الغنية لطالبي الحق) وئەڤە ژ باشترین کتێبێن فقهی وعەقیدێ وئادابانە ، ژبلی هندەك صەلەوات وزکر ودوعایێن نەشەرعی کو تێدا هاتینە .

٢ – کتێبا (فتوح الغيب) وئەڤە ل دۆر گەلەك گۆتن وشیرەتان دزڤڕت ، وهندەك مەسەلێن پەیوەندی ب نەفسێ ڤە هەین تێدا هاتینە ، و (شيخ الإسلام ابن تيميه) ی - خودێ ژێ ڕازی بت - هندەك بابەتێن ڤێ کتێبێ یێن شرۆڤەکرین . وبۆ زانین هندەك شعر ب ناڤێ

شێخ عەبدلقادری ل سەر ڤێ کتێبێ یێن هاتینە زێدەکرن وئەو ب خۆ نە ژ نڤیسینا شێخینە ؛ چونکی گەلەك تشتێن خەلەت ونەشەرعی یێن تێدا هەین ، ونە تشتەکێ بەر عەقلە شێخ ڤان گۆتنان بێژت .

٣ – کتێبا (الفتح الرباني) وئەڤە هندەك شیرەت ونصیحەتن پەیوەندی ب باوەرییێ وسلووکی وئیخلاصێ ڤە هەنە .

وهندەك کتێبێن دی ژی هەنە بۆ شێخی دئێنە پالڤەدان ، وەکی کتێبا : (الأوراد القادرية) و (السفينة القادرية) و (الفيوضات الربانية) ، بەلێ ئەو نە ژ دانانا وینە ؛ چونکی ئەو دیرۆکنڤیسێن ژینا وی نڤیسی کەسێ نەگۆتییە شێخی هندەك کتێب ب ڤان ناڤان هەیە، ووەسا دئێتە هزرکرن کو هندەك کەسێن خۆ ب موریدێن شێخی ددەنە نیاسین ئەڤ کتێبە ب ناڤێ وی داناینە وگەلەك هزر وبیرێن خەلەت - یێن شێخی هەر باوەری پێ نەدئینا - ل سەر ناڤێ وی نڤیسینە .

ژ شیرەتێن شێخی یێن تەربەوی:

مە گۆت شێخ عەبدلقادی پویتەیەکێ مەزن ددا لایێ پەروەردەکرنێ ، ووەعظ وخوتبە وگۆتنێن وی کارەکێ مەزن د خەلکی دکر، وسەیدا (أبو الحسن الندوي) ئەگەرا ڤێ ئێکێ بۆ هندێ دزڤڕینت کو شێخ خودانێ نەفسەکا پاقژ وبژوین بوو ، ودلەکێ تژی زوهد وقەناعەت وی هەبوو ، ئەوێن باوەرییا وان یا لاواز دەمێ دچوونە دیوانا وی وگوهێ خۆ ددا گۆتنێن وی ب خۆشییێ دحەسیان ووە هەست دکر کو باوەرییا وان یا ب هێز دکەڤت ، ئەوێن شك وگومان د دلی دا هەی ل نك وی رحەتی وتەناهی ددیت ، ئەوێن حەز ژ زانینێ دکر زانین ل نك وی ددیت ، خۆ مرۆڤێن خاڤ وسست ژی ئەوێن خیرەت نەدکر چو بکەن گاڤا ئەو ددیت دلێن وان تژی حەماسەت دبوو وبەرێ وان دکەفتە کرنا باشییێ ، مەعنا : هەر کەسەکی خۆشی ورحەتی وتەناهی بۆ خۆ د گۆتنێن وی دا ددیت ، دا بێژی ئەو منارەیەکا سەر بلندا باوەرییێیە د نیڤا بەحرەکا تاری وتژی پێل دا ، یا کو خەلك هەمی پێ ب ڕێکا خۆ دکەڤن ، شێخی گۆتنا خۆ بۆ هەمی تەخ وچینێن جڤاکێ پێشکێش دکر وخێر بۆ وان هەمییان دخواست ، لەو هەمییان پێکڤە حەز ژێ دکر و ل دۆرێن وی کۆم دبوون . ومرۆڤ ئەگەر ل کتێبێن وی بزڤڕت ، دێ بینت مەزنترین شیرەتێن وی ل هەڤال ودویکەفتییێن خۆ دکرن ئەڤە بوون:

١ – شێخی دگۆت : خۆ گەلەك ژ سویندخوارنێ بدە پاش ، ونە وە بت تو سویند بخۆی نە ژ ڕاستی نە ژ درەو ونـە ب خەلـەتـی ڤـە ، وئـەو كەسێ ڤێ چەندێ بكەت ، یەعنی خۆ ژ سـویندخوارنێ بدەتە پاش، خـودێ دەرگـەهـێ ڕۆنـاهی‌یا خـۆ ل بـەر وی دێ ڤەكـەت ، ب ڕەنگەكێ وەسا كو ئەو مفـایێ وێ د دلـێ خـۆ دا ببـینـت ، ودەرەجێـن وی د چـاڤێن خەلكی دا دێ بلند بن ، لەو خەلك دێ چاڤ ل وی كەن وهەیبـەتا وی د چـاڤێن وان دا دێ زێدە بت .

٢ – خۆ ژ درەوێ بدەنە پاش ، چ یا ژ دل بت چ ب یاری ڤە بت ؛ چونكـی ئـەو كەسێ خۆ ژ درەوێ دویر بكەت خودێ سنگێ وی دێ فرەھ كەت ، وزانینـا وی دێ پـاقژ كـەت ، وئێدی درەو ڕێكا خۆ ل نك وی نابینت ، ودێ وە لـێ ئێـت كـو بـۆ وی نـەخۆش بـت ئـەو درەوینەكێ ببینت .

٣ – هشیار بی سۆزەكێ نەدەی پاشی لێڤە ببی ، وهندی ژ تە بێت چو سۆزا نەدە و ل سەر خۆ نەكە مال ، وهەچی‌یێ سۆزا خـۆ نەشكێنت دەرگـەهێ مـەردینی‌یێ دێ ل بـەر وی ئێتـە ڤەكرن ، ودێ ژ مرۆڤێن خۆ شەرم ئێتە هژمارتن ، ومرۆڤێـن ڕاستگۆ هـەمی دێ حـەز ژ وی كەن ، وقەدرێ وی ل نك خودێ دێ پێ زێدە بت .

٤ – نەفرەت ولەعنەتێ ل كەسێ نەكە، ونەخۆشی‌یێ نەگەهینـە كەسێ ؛ چونكـی مرۆڤێـن چاك وصالـح لەعنەتێ ل كەسێ ناكەن ونەخۆشی‌یێ ناگەهیننە كەسێ ، وی‌یێ ب ڤێ ڕەنگی بت دویماهی‌یـەكا بـاش دێ ب دەست وی ڤـە دئێـت ، د دنیـایێ دا خـودێ دێ وی پـارێزت ونەخۆشی‌یان ژێ دەتە پاش، ووی ل بەر خەلكی شرین دكەت .

٥ – نفرینان ل كەسێ نەكە ، خـۆ ل وی ژی یـێ زۆرداری ل تـە كـری ؛ چونكـی ئـەڤ سالۆخەتەیە یێ دەرەجێن تە بلند دكـەت ، ویـێ ئـەڤ چـەندە بـۆ ببتـە تبیعـەت ل دنیـایێ وئاخرەتێ ئەو دێ یێ سەرفەراز بت ، ل دنیایێ خودێ حەژێكرنا وی دێ كەتە د دلێ هەمی خەلكی دا، یێ وی بنیاست ویێ نەنیاست دێ حەز ژێ كەت .

٦ – نـە وە بـت شـاهـدەیێ ب شركێ یان كوفرێ یان نفاقێ ل سـەر ئێكـی ژ خـەلكێ قیبلێ بدەی ؛ چونكی ئەو یا د علمێ خودێ دا ، وئەڤ چـەندە پتـر مرۆڤـی نـێزیكی ڕەحما خودێ دكەت .

٧ – خۆ ژ گونەهان بدە پاش وئەندامێن لەشێ خۆ ژ كرنا گونەهێ بپارێزە ؛ چونكـی ئـەڤ چەندەیە دبتە ئەگەرا هندێ مرۆڤ ل دنیایێ وئاخرەتێ زوی خێرێ ب دەست خۆ ڤە بینت .

٨ – زەحـمـەتـێ بۆ كەسێ چێ نەكە ومنەتا وان نەهلگرە؛ چونكی ئەو كەسێ خۆ ژ خەلكی بێ منەت بت سـەرفەرازی وبلندی‌یـا تـەقواداران دێ ب دەست خـۆ ڤـە ئـینـت ، وئـەڤ چــەنـدە پـتـر دێ هـاری وی كـەت كو ئەو فەرمانا ب باشی‌یێ ل خـەلكی بكـەت ووان ژ خرابی‌یان بدەتە پاش ؛ چونكی وێ گاڤێ خـەلك هـەمی ل بـەر وی دێ وەكـی ئێـك بـن ، وئەگەر وی وە كر باوەری وخۆ زەنگینكرنا وی ب خودێ دێ وی ژ خەلكی هەمی‌یێ بلندتر لێ كەت ، و د سەر هندێ ژی ڕا ئەڤە دەرگەهەكە ژ دەرگەهێن ئیخلاصێ .

٩ – دلـێ خۆ نەبە وی تشتی یێ د دەستێ خەلكی دا ، ئەڤەیە زەنگینی‌یا مەزن وباوەری‌یـا صافی وسەربلندی‌یا دورست ؛ وئەڤە دەرگەهەكە ژ دەرگەهێن زوهدێ ونیشانەكە ژ نیشانێن مرۆڤێن خودێ ئەوێن خۆ دهێلنە ب هیڤی‌یا وی ڤە .

١٠ – خۆ مەزن نەكە ، وئەڤە سەرەكانی‌یا هەمی سالۆخەتێن چاكـە ، وئـەوێ خـۆ مــەزن نـەكـەت دێ گـەهـتـە دەرەجا عەبدێن خودێ یێن چـاك وتشـتێ وی بڤێـت ژ خـێرا دنیـایێ وئاخرەتێ دێ گەهتێ ، و ژ خۆنەمەزنكرنێ‌یە تو خۆ ژ كەسێ بـاشـتـر نەبینی ، ئەگەر یێ ژ تە بچویكتـر بت بێژە : وی هندی من گونەھ نەكرینە ، وئەگەر یێ ژ تە مەزنتـر بت بێـژە : مـن هندی وی باشی نەكرینە .

مرنا شێخی:

وەكی مە گۆتی : شێخ عەبدلقادر ل باژێرێ گەیلانێ ل سـالا (٤٧١) مشـەختی هـاتبوو دنـیـایــێ ودەمــێ ژی‌یــێ وی نـێـزیـكـی هەژدە سالی‌یێ وی قـەستا باژێرێ بەغدایێ كـر ، و ل وێرێ ئاكنجی بوو ، حەتا چوویە بەر دلۆڤانی‌یا خودێ ل شەڤا شەنبی‌یێ هەشتی هـەیـڤـا (ربیع الأول) ێ ژ سالا (٥٥١) مشەختی ، دەمــێ ژی‌یــێ وی حـەشـتــێ سـال، ویـا زانایە كو ئەو ل نێزیكی مەدرەسا خۆ ل بـاژێـرێ بـەغـدایـێ هـاتـە ڤـەشارتن، وهژمارەكـا مەزن ژ خەلكی پشكداری د ڤەشارتنا وی دا كر .

خودێ ژێ ڕازی بت وجهێ وی بكەتە بەحەشت ، د گەل پێغەمبەر وشەهید وچاكێن خۆ .

مرۆڤێن خودێ
وجیهادا د رێكا خودێ دا

بەری ئەم قەستا دیوانا شێرێ جیهادێ (صەلاحەددینێ ئـەیوبی) بكـەین یـا دجـهێ خـۆ دایە ئەم ل فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ بزڤرین دا بزانین كـانێ تێگەهشـتنا وان بـۆ جیـهادێ یـا چاوا بوو ..

ب راستی ڤیانا مرۆڤێن خودێ بۆ جیهادا د رێكا خودێ دا گەلەك ژ هنـدێ مەزنتـرە كـو كەسەك بشێت ب گۆتنەكا كـورت دەسنیشـان بكـەت ، و ب تنـێ شیـرێ خـودێ خـالدێ كورێ وەلیدی شیایە نێزیك ببت دەمێ د كاغەزەكا خۆ دا بـۆ مـەزنێ لەشكـەرەكێ كـافران نڤیسی : ((ئەزێ هاتیم هندەك زەلام من یێن ئینایـنە تە هند حەز ژ مرنێ دكەن هنـدی هویـن حەز ژ ژینێ دكەن)) .

بەلـێ .. مرۆڤێن خودێ هند حەز ژ جیهادێ ومرنا د رێكا خودێ دا دكەن هندی مرۆڤێن دنیایێ حەز ژ ژینێ ومانا د دنیایێ دا دكەن .. مرۆڤێن خودێ كانێ چاوا د مەیدانا حەژێكرنا خـودێ ورەڤینا ژ مەزنێن دنیایێ دا هەردەم ل پێشییێ بوون ، وەسا د مەیدانا خۆگۆریكرنـا د رێكا خودێ ژی دا سەركێش بوون ، ئەو رۆندكێن وان ل شەڤێن درێژ ژ ترسێن خودێ دا دباراندن ژ وان چپكێن خوینـێ دكێمتـر نـەبوون یێـن وان ل مـەیدانا جیـهادێ بـۆ خـودێ درێتـن .

(یـەحیایێ كورێ ئەبوو كەثیــری) د گۆتنەكا خۆ دا دبێژت : ((ل دو دەمان بەحەشـت دئـێـتـە خەملاندن : ل دەمێ نڤێژێ ، و ل دەمێ شەری)) . ژ بەر ڤێ چەندێ تو دا بینی ئێك ژ وان گاڤا دچوو د نڤێژێ دا تو دا بێژی ئەو یێ ژ دنیایێ دەركەفتی و ل بەحەشتێ یێ ئامادە بووی ، وئێك ژ وان گاڤا ل مەیدانا جیـهادێ ژی حـازر دبـوو دا بـێـژتـە هـەڤالێن خـۆ : خۆ ژ رێكا من ڤەدەن بێهنا بەحەشتێ ژ نهالا هە یا دئێتە من !

و د گۆتنەكا دی دا (یـەحیایێ كورێ ئەبوو كەثیــری) دبێژت : ((شەش سالۆخەت هەنە هەچییێ ئەو سالۆخەت ل نك هەبن ئـەوی باوەرییـا وی یـا تمامـە : كرنـا شـەرێ دوژمنێـن خودێ ب شیـری ، ورۆژیگرتنا ل هـاڤینێ ، وشویشـتنا دەسـنڤێژێ ب تمـامی ل زڤسـتانێ ، وچوونا نڤێژێ زوی ل رۆژا بارانێ ، وهێلانا هەڤركییێ ئەگەر خۆ خودان یێ حەق ژی بت ، وصەبرا ل سەر موصیبەتێ)) .

مەعنا ب دیتنا مرۆڤێن خودێ جیهاد سەردەفتەرا هەمی خێرانە ؛ چونكی جیهاد ژبلـی كـو ب جهئینانا فەرمانا خودێیە ، سەركەفتنەكە مرۆڤ دژی دلچوونێـن خـۆ ب دەسـت خـۆ ڤـە دئینت ، شاهدەدانەكە ل سەر هندێ كو مرۆڤی ڤیانا دنیایێ هاڤێتییە ، ڤێجا یا عەجێب نینە جیهاد ب دیتنا وان ئەو گەمی بت یا كـو مرۆڤـی ژ هـەمی پێلێـن تێچوونـێ ونـەمانێ رزگـار بكەت .

مرۆڤێ عادی گەلەك جاران حێبەتی دمینت دەمێ پێشـڤەچوونا ڤـان مرۆڤـان بـۆ بـەرۆكێن جیهادێ دبینت یان گوه لـێ دبت :

كور دبێژنە بابێ خۆ یێ سەقەت : تو نەئێ جیـهادێ خـودێ ل تـە نـاگرت ، بـاب ل وان دخۆرت : ب خودێ ئەز هنگی رادوەستم حەتا ڤی پێیێ خۆ یێ شل دكەمە د بەحەشتێ دا .. ودچت وشەری دكەت حەتا شەهید دبت .

سەرۆكێ لەشكەری دبێژتە زەلامەكی : تە چاڤ نینن خودێ ل تە ناگرت تو بزڤرەڤە ، ئەو لـێ ڤەدگێرت : چونكی من چاڤ نینن لەو ئەز دێ ئـێـم ، كـانـێ تـو ئـالایێ لەشكەری بكـە د دەستێ من دا ، ئەز وان نابینم كو ژ وان برەڤم .. ودچت ودچت حەتا دئێتە سەرژێكرن !

ڤیانەكا مەزنە بۆ خۆگۆریكرنێ .

(عەمرێ كورێ عوتبەی) ئێك ژ عاشقێن جیـهادێ بـوو ، رۆژەكـێ د گازییـا جیـهادێ دەركەفت ، بەرانبەر لەشكەرێ رۆمێ راوەستا ، كراسەكێ نوی یـێ سپی كربـوو بـەر خـۆ ، گەلەك ژێ دهات ، هندەك هەڤالێن وی گۆتێ : چەند جلكێن تە دخوشكـۆكن . وی گـۆت : دێ خوشكـۆكتـر لـێ ئێن دەمێ خوین ب سەر ڤێرێ دا دئێتە خوارێ !

چ عشقەكا غەریبە بەلـێ ل بەر مە ، نە ل بەر مرۆڤێن خودێ .

پاشی عەمری گۆت : سێ داخواز من ژ خـودێ كـربـوون ، دو یێن دایـنـە مـن وئەز یـێ ل هیڤییا یا سێیێ ، من داخواز ژێ كربوو ئەو دنیایێ ل بەر دلـێ من سار كەت ، ڤێ گاڤێ

ل نك من خەم نینە چ بێت چ بچت ، ومن داخواز ژێ كربوو ئەو زیرەكیێ ل سەر كرنا نڤێژێ بدەتە من ، ئەو ژی دا من ، ومن داخواز ژێ كربوو ئەو شەهیدبوونێ ب ڕزقێ من بكەت ، وئەزێ ل هیڤیێ .

پاشی وێ ڕۆژێ لێ نەبوو ئێڤار حەتا مرادا وی یا سیێ ژی بۆ ب جە نەهاتی !

ومرۆڤێن خودێ د ڤێ ڤیانا خۆ دا دقەلس وچرپك نەبوون ، وان دڤیا عەیالێ وان ژی ل سەر ڤێ ڕێكێ بن .. (شەقیقێ كوڕێ سەلەمەی) دبێژت :

((ئەگەر من كوڕەك هەبت شەڕی د ڕێكا خودێ دا بكەت ل بەر من خۆشترە ژ هندێ كو سەد هزار بگەهنە من)) .

مرۆڤێن خودێ ل چلخانەیان سەری ناهەژینن .. ووەكی دەهبەیان ل شەكفتێن چۆل وچیایان ناكەڤنە چو (خولوەیان) .. مرۆڤێن خودێ د ناڤ مرۆڤان دا دژین ، وبەرێ وان ددەنە ڕێكا خودێ وكرنا جیهادا د ڕێكا خودێ دا . (صەلاحەددینێ ئەییوبی) هەر جارەكا ب لەشگرانیێ دحەسیا دا بێژت : كانێ هەسپێ من بینن ، دا سویار بت ودەركەڤت قەستا مەیدانا شەڕی كەت ، هەڤالێن وی دا بێژنێ : ئەی سولتان ! تو یێ نساخی .. ئەو دا بێژتە وان : دەمێ ئەز ل سەر پشتا هەسپی ئەز هەمی نساخیێن خۆ ژ بیر دكەم .

ب ڤێ ڕووحییەتێ ، و ب ڤێ حەژێكرنێ ، مرۆڤێن خودێ قەستا بەرۆكێن شەڕی دكەن ، لەو گاڤا ئێك ژ وان ل ڤێ مەیدانێ دكەڤت ، دكەڤتە د بەحەشتێ دا ، ودبێژت :

(فزت ورب الكعبة .. فزت ورب الكعبة) .

شێرێ جیهادێ
صەلاحەددینێ ئەییوبی
٥٨٩ - ٥٣٢

دەمێ من ڤیای بەحسێ صەلاحەددینی بكەم ئەز حێبەتی مام بەحسێ كیژ لایێ ژینا وی بكەم :

- ژ وان سالۆخەتێن وی یێن ئەو گەهاندیە ڕێزا مرۆڤێن خودێ ؟
- یان دەمێ وی ئوممەت ژ ژێكڤەبوونێ ڕزگاركری وهەمی ل بن ئالایێ (لا إله إلا الله) كۆمكرین ؟
- یان دەمێ وی ب شیرێ سوننەتێ ئالایێ بیدعێ سەرنخوین كری ؟
- یان ژی دەمێ وی ل زەمانێ بێ هیڤیبوونێ جارەكا دی هیڤی د دلان دا چاندی ، وڕووحا جیهادێ ل دەمێ سست وخاڤیێ جارەكا دی خورت كری ؟
- یان دەمێ وی كەنی ل خۆ حەرامكری حەتا قودسا پیرۆز ژ دەستێن خاچپەرێسان بینتە دەرێ ؟

ب ڕاستی دەمێ ئەز بەرانبەر صەلاحەددینی ڕاوەستایم ئەز ب وێ حەسیام یا مرۆڤەكێ بەژن كورت پێ دحەسیێت دەمێ بەرانبەر چیایەكێ بلند ڕادوەستت ، وگاڤا ئەو گۆتن هاتینە بیرا من یێن هندەك ئەزمان درێژێن مە د دەر حەڤا وی دا دبێژن ، بیرا من ل وێ مەتەلێ هاتەڤە وەكی دبێژن : جارەكێ هندەك نەزانان ڤیا عەسمانێ ساهی قرێژی بكەن ، ڕابوون هەر ئێكی گێسكەك كرە د دەستان دا وگۆتنێ : تۆزێ ڕاكە دا عەسمان پیس ببت ، پشتی وان زێدە خۆ وەستاندی وخۆ د تۆزێ ڕا هێلای وئەزمان د دەڤی دا هاتی ، ئەو ڕاوەستان وبەرێ خۆ دانێ عەسمان هەر وەكی خۆ یێ بلند وزەلال وسپیە ، بەلێ ڕوییێن وان د تۆزێ ڕا یێن ڕەش بووین !

صەلاحەددین کی‌یە ؟

❁ ناڤێ صەلاحەددینی یێ دورست (یووسف) بوو ، وناڤێ بابێ وی (ئەییووبە) کوڕێ (شادی) یە . بابێ وی ئەییوب ژ بنەمالا ئێك ژ مەزنێن ئوێجاخا (ڕاوەندی) یێن کوردە ، ژ بابکێ (هەزبانی‌یان) ، وخەلکێ گوندێ (دووینێ) یە .

❁ ئەییوبێ ڕاوەندی ل سەر دەمێ والی‌یێ بەغدا یێ سەلجووقی (موجاهدەددین بەهرۆز) ی بووبوو حاکمێ کەلا تکریتێ ل ژۆری‌یا عیراقێ .. ودەمێ ئەو ل تکریتێ ل سالا (٥٣٢) مشەختی ، بەرانبەر (١١٣٧) زایینی ، خودێ کوڕەك دایێ ووی ناڤێ کوڕێ خۆ کره (یووسف) .

❁ ل وێ ڕۆژا خودێ ئەو کوڕ دایە ئەییوبی وی مالا خۆ ژ تکریتێ بارکر وهاتە باژێڕێ مویسلێ ل نك (عمادەددینێ زەنگی) ، وچونکی جارەکێ ئەییووبی وبرایێ وی شێرکۆی ئەو ژ مرنێ خلاس کربوو ، وی گەلەك قەدرێ وان گرت وپشتی ئەو دو سالان ماینە ل مویسلێ زەنگی ئەو کره والی‌یێ (بەعلەبەکێ) .

❁ صەلاحەددینی زارۆکینی‌یا خۆ ل بەعلەبەکێ قەتاند ، وچونکی ئەو کوڕێ والی بوو وی ژینەکا خۆش برە سەری وچو یێ ژێ کێم نەبوو .. وهەر ل وێرێ وی قەستا مزگەفتان ومەدرەسێن دینی کر و ل نك هژمارەکا زانایان خواندن وزانین وەرگرت ، ودەمێ هێشتا ئەو یێ گەنج وی گەلەك حەز ژ ئەدەبی وشعرێ کر و ب تایبەتی شعرێن (حەماسی) .

❁ پشتی زەنگی مری وکوڕێ وی (نوورەددین) هاتی‌یە شوینێ و (دیمەشق) ئێخستی‌یە بن دەستێ خۆ ، وی صەلاحەددین کرە مەزنێ شورطێن دیمەشقێ ، و ژ بەر دادی وجامێری‌یا وی خەلکی هەمی‌یێ حەز ژێ کر .

❁ ل سالا (٥٥٨) مشەختی مەزنێ مصرێ یێ (فلطمی) ووەزیرێ خۆ لێککەفتن ، ئینا وەزیری هەوارێن خۆ گەهاندنە (نوورەددینی) ، لەو نوورەددینی سەرلەشکەرێ خۆ شێرکۆیێ ڕاوەندی د گەل هێزەکا لەشکەری هنارتە مصرێ ، وبرازایێ شێرکۆی صەلاحەددین ژی د گەل ڤێ هێزێ بوو ، و ل مصرێ ل سالا (٥٦٤) شێرکۆ بوو وەزیر ، وپشتی ئەو بوویە وەزیر ب دو هەیڤان مر وبەری مرنا خۆ وی وەصیەتکر کو برازایێ وی صەلاحەددین ل شوینا وی ببتە وەزیر . ووەصیەتا وی هاتە ب جە ئینان وصەلاحەددین ل ژی‌یێ سیه ودو سالی‌یێ بوو وەزیر .

❁ ل سالا (٥٦٧) مەزنێ مصرێ (ئەلعاضدێ) فاطمی مر و ب مرنا وی صەلاحەددینی دویماهی بۆ دەولەتا وان یا شیعی دانا ، وبڕیار دا جارەکا دی مەزهەبێ سوننی ل مصرێ بێتە بەلاڤکرن ، وپێخەمەت ڤێ چەندێ وی گەلەك زانا ژ کوردستانێ وشامێ داخوازکرنە مصرێ ومەدرەسە ڤەکرن ، وبڕیار دا ل مزگەفتان د خوتبێ دا ناڤێ خەلیفێ عەبباسی بێتە گۆتن .

❁ هەر چەندە صەلاحەددین بوو سولتانێ مصرێ ژی وحوکم کەفتە د دەستان دا بەلێ د گەل ژی وی چو (تەمەررود) ل سەر نوورەددینی ل شامێ وخەلیفێ عەبباسی ل بەغدایێ نەکر ، وهەر خۆ ژ وان حسێبکر .

❁ ل سالا (٥٦٩) نورەددین مر ، وپشتی مرنا وی وەلاتێ شامێ وجزیرە پارچە پارچە بوو ، وهەڤرکی د ناڤبەرا مەزنان دا پەیدا بوو ، حەتا هندەك جاران خەلکێ هندەك دەڤەران هەوارێن خۆ دگەهاندنە خاچپەرێسان دژی موسلمانان ، وصەلاحەددینی ب دلەکێ تژی قەهر ڤە بەرێ خۆ ددا ڤی حالی ، وحەز دکر کو ئەو تشتەکی بکەت ڤی حالێ خراب پێ بگوهۆڕت ، لەو دەمێ کاغەزەك ژ خەلکێ شامێ گەهشتی‌یە وی ووان تێدا ژ وی خواست ئەو د هەوارا وان بێت ئەوێکسەر د هەوارێ هات .

❁ ل درێژی‌یا دەه سالان ـ ژ سالا ٥٧٠ حەتا ٥٨٠ ـ صەلاحەددین شیا هژمارەکا مەزن ژ وەلاتێن موسلمانان یێن بژاله بکەتە ئێك و ل بن سیبەرا ئالایێ خۆ کۆم بکەت ، ژ وان وەلاتان : مصر ، سوودان ، کوردستان ، شام ، ویەمەن .

❁ خاچپەرێسان ب ڤێ ئێکبوونا موسلمانان نەخۆش بوو ؛ چونکی وان دزانی صەلاحەددین ئەوێ ڤیانا جیهادێ دلێ وی تژی کری ، وان ناهێلت ئەو ب کەیفا خۆ ل سەر ئاخا ئیسلامێ بێن وبچن ، لەو ترسا صەلاحەددینی کەفتە دلێن وان .

❁ بەری صەلاحەددینی ب دەهان سالان شەرێن خاچپەرێسان (الحروب الصليبية) دەست پێ کربوون ، و ل سالا (٤٩٢) ێ مشەختی باژێڕێ قودسێ کەفتبوو بن دەستێ وان .

❁ (عمادەددینێ زەنگی) وکوڕێ وی (نوورەددین مەحموودی) هندەك دربێن مەزن دانابوونە خاچپەرێسان وورووحا جیهادی د دلێ موسلمانان دا زیندی کربوو ، پشتی صەلاحەددین هاتی وشیای ئوممەتێ بکەتە ئێك ڕێز ودیواری جیهادێ موکمتر لێ هات ،

وفێقی‌یێ ڤێ جیهادێ ئەو بوو ل سالا (٥٨٣) باژێڕێ قودسێ هاتە پاقژکرن پشتی کو نۆت وئێک سالان مایە د دەستێ خاچپەرێسان دا .

۞ ل سپێدەیی‌یا ڕۆژا چارشەنبێ (٢٧) ی هەیڤا صەفەرا سالا (٥٨٩) ێ مشەختی ، بەرانبەر سالا **١١٩٣** زایینی سولتانێ ئیسلامێ یێ سەرکەفتی صەلاحەددین ل باژێڕێ دیمەشقێ چوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ وهەر ل وێرێ هاتە ڤەشارتن .

سالۆخەتێن صەلاحەددینی :

١ – تەقواداری‌یا وی :

هەر کەسەکێ صەلاحەددین دیتی ، و ژ نێزیک تێکەلی‌یا وی کری شاهدەیی بۆ وی ب تەقواداری‌یێ دایە ، وئەڤ چەندە نە تشتەکێ غەریبە ژ وی ، سەرکێشەکێ وەکی‌صەلاحەددینی یێ کو ژینا خۆ هەمی بۆ جیهادا د ڕێکا خودێ دا تەرخان کری دڤێت د مەیدانا تەقوایێ ژی دا سویارەکێ بێ هەڤتا بت ، ئەڤ تەقوایە بوو جەرگێ وی کری‌یە جەرگێ شێران ، وترس ژ ڕێکا وی لادای .

هەڤالێ وی (ئبن شەددادێ قازی) دبێژت : ((ئەوی - خودێ ڕەحمێ پێ ببەت - بیر وباوەرەکا باش هەبوو ، گەلەك زکرێ خودێ دکر ، دان وستاندن د مەسەلێن علمی دا د گەل زانا وسەیدایێن مەزن دکرن ، وگەلەك ل نڤێژێ یێ هشیار بوو ، وئەو چەند سال بوون ژێ نەهاتبوو زانین کو نڤێژەکا وی یا ب جماعەت نەبت ، ووی گەلەك نڤێژێن سوننەت ژی دکرن وهەر جار بەری نڤێژا سپێدێ ئەو بۆ کرنا نڤێژێن شەڤێ ڕادبوو ، خۆ دەمێ ئەو نساخ ژی بووی وی نڤێژ ژ پی‌یان ڤەدکرن .. گەلەك حەز ژ گوهدانا قورئانێ دکر ، وئەو هند یێ دل نازك بوو گاڤا گوهێ خۆ ددا قورئانێ نەدشیا چاڤێن خۆ هندی دکرە گری ، وگەلەك حەز ژ گوهدانا حەدیسان ژی دکر .. وی گەلەك قەدرێ دینی ودینداران دگرت ونەیارەتی‌یا دین دوژمنان دکر .. هیڤی‌یا وی ب خودێ گەلەك یا مەزن بوو ، گاڤا گوه لێ دبوو جارەکێ دوژمن یێن هاتین دا قەستا وەلاتێ موسلمانان بکەن وێ شەڤێ هەمی‌یێ دا مینتە هشیار ونڤێژان کەت وسەرێ خۆ دانتە عەردی ودوعایان کەت وبێژت : ئیلاهی پێخەمەت ب سەرئێخستنا دینێ تە هەمی ئەگەرێن عەردی ل بەر من یێن هاتینە بڕین ، ژ تە پێڤەتر من کەسەك نەمایە ، ب تنێ وەریسێ تە یێ مای ئەز خۆ پێڤە بگرم ، تو تێرا من هەیی وتو باشترین وەکیلی بۆ من ..)) .

و ل جهەکێ دی دبێژت : ((جارەکێ من ئەو د سوجدێ دا دیت ، ڕۆندکێن وی ب سەر دێمی دا هاتبوونە خوارێ مویێن ڕیهێن وی یێن سپی وشەملکا وی تەڕ کربوون .. هندی من گوهێ خۆ ددایێ ژ بەر گری‌یێ دەنگێ وی نەدهاتە من ، ڕۆژا وی وە دکر ئەو ڕۆژ نەدچوو ئەگەر دەنگ وباسێن سەرکەفتنەکا ل سەر دوژمنی بۆ وی نەهاتبان ..)) .

بەلێ .. و چ تشتێ ئەم ژ بیر بکەین ئەم وێ ژ بیر ناکەین کو صەلاحەددینی سۆز دابوو ئەو نەکەتە کەنی هندی قودس د دەستێ دوژمنێن ئیسلامێ دا بت ، دگۆت : ئەز ژ خودێ شەرم دکەم بکەمە کەنی وقودس د دەستێن خاچپەرێسان دا بت !

٢ – دادی ودلۆڤانی‌یا صەلاحەددینی :

سولتانێ سەرکەفتی صەلاحەددینێ ئەییووبی ، ئەوێ حوکم ل نێزیکی یازدە دەولەتێن مە یێن ڤێ گاڤێ دکر ، ب دادی ودلۆڤانی‌یێ هاتبوو ناسین ، نە ب تنێ د گەل هەڤالێن خۆ ، بەلکی خۆ د گەل دوژمنێن خۆ ژی ، وهەر کەسەکێ دیرۆکا وی بخوینت ئەڤ ڕاستی‌یە دێ بۆ ئاشکەرا بت .

دیرۆکڤانێ بریتانی (ئارنۆلد) د کتێبەکا خۆ دا بەحسێ صەلاحەددینی دکەت ودبێژت : ((ئەڤ تێکەلی‌یا وی یا ب ڕەحم بوو ئەگەرا هندێ کو گەلەك خاچپەرێس دینێ خۆ بگوهۆڕن وموسلمان بن)) .

(قازی بەهائوددین) دبێژت : ((صەلاحەددین - ڕەحمەت لێ بن - خودان دادی ودلۆڤانی‌یەکا مەزن بوو ، ووی گەلەك پشتا مرۆڤێ لاواز وبێ هێز دگرت ، دیوانەکا گشتی وی هەبوو حەفتی‌یێ دو ڕۆژان - دوشەنبێ وپێنج شەنبێ - لێ دڕوینشت ، قازی وزانا هەمی ل نك خۆ کۆم دکرن ودەرگەه ل بەر خەلکی ڤەدکر ، وهەر کەسەکێ شۆلەك هەبا دا چتە نك وی ومەسەلا خۆ بۆ بێژت ، ئەو ب خۆ دا گوهێ خۆ دەتێ پاشی دا حوکمی دەت ، هەر دەم وی ئەڤ دیوانە گرێددا ، چ ل مال با چ ل سەفەرێ)) .

دلەکێ مەزن وسنگەکێ فرەه د ڤی مەجالی دا وی هەبوو ، وهندی خەلکی بێهنا وی تەنگ کربا ئەو عێجز نەدبوو ، ڕۆژەکێ مرۆڤەکێ ب ناڤێ (عومەرێ خەلاتی) دئێتە ناسین چوو نك قازی‌یێ صەلاحەددینی (ئبن شەددادی) وگازندەیەك ل سولتانی ب خۆ کر ، قازی بڕیار دا هەردو هەڤڕك ل نك وی ئامادە بن ، پشتی هەردو (صەلاحەددین وعومەرێ خەلاتی) ل نك قازی ئامادە بووین ، قازی گۆت : هەر ئێك ژ هەوە شاهدێ خۆ بینت ، پشتی شاهد هاتین

وهەر ئێکی شاهدەیی‌یا خۆ دای ، دیار بوو کو صەلاحەددین یێ حەقە ، لەو قازی بۆ وی ئێخست ، بەری هەڤرکێ صەلاحەددینی ژ دیوانێ دەرکەڤت ، صەلاحەددینی هندەك پارە دانێ ؛ دا ئەو هزر نەکەت کو صەلاحەددینی تشتەك د دەر حەقا وی دا کرە دلێ خۆ .

گاڤا حوکمداری کەفتی‌یە د دەستێ صەلاحەددینی دا وی بڕیار دا خویك وباج وگومرك ل سەر خەلکی بێنە ڕاکرن ؛ دا بارێ وان گران نەبت ، وفەرمان دا ب عەدالەت هاریکاری‌یا خەلکی بێتە کرن .. و د دەلیڤەیا عەدالەتا صەلاحەددینی ب تنێ دو نموونەیان ژ دیرۆکا وی دێ ڤەگێڕین :

یا ئێکێ : جارەکێ پشتی صەلاحەددین ژ سەرکەفتنەکێ زڤڕی وهاتی‌یە دیمەشقێ ، مەزنێ دیمەشقێ ڕابوو قەسرەکا مەزن وژێهاتی ل خۆشترین جهێ دیمەشقێ بۆ سولتانێ سەرکەفتی ئامادەکر دا بۆ وی بکەتە دیاری گاڤا دگەهتە دیمەشقێ ، صەلاحەددین هات ، پشتی وان قەسر نیشا وی دای ووی جوانی‌یا قەسرێ دیتی ، ئەو ما .. بێنەکێ بەرێ خۆ دایێ پاشی گۆت : ئەم نە یێن جهێن هۆساینە ، ئەڤ خانی‌یە ب کێر وی کەسی نائێت یێ داخوازا مرنێ بکەت ، ئەم یێن هاتینە ڤێرێ ب تنێ بۆ هندێ دا خزمەتێ بکەین . پاشی پشتا خۆ دا وێ قەسرێ وپێ ڕازی نەبوو .

مالا صەلاحەددینی خیڤەتەك بوو ل سەر پشتا هەسپێ وی بوو ، جهێ گەهشتبایێ لێ ڤەددا .. صەلاحەددینی چو قەسر نەبوون ژێ بترست وبێژت : ئەگەر ئەز مرم دێ بۆ کێ هێلم ؟

ل بن خیڤەتەکێ صەلاحەددینی حوکم ل یازدە دەولەتێن مە یێن ڤێ گاڤێ دکر وئەو هنگی ڕاوەستیا حەتا دفنا فرەنسا وئەلمانیا وبریتانیا د گەل یا پاپایێ وان ل ئاخێ بکێشت !

یا دووێ : من دڤێت وی مالی بۆ هەوە بێژم یێ صەلاحەددینی پشتی مرنا خۆ هێلای ، (ئەبوو شامە) دبێژت : سولتانی چو ملك وعەقار پشتی خۆ نەهێلابوو ، ڕۆژا ئەو مری دینارەك وچل وحەفت دەرهەم ب تنێ وی هەبوون .

نە قەسر ، نە باغ وبیستان ، نە زەڤی وڕەز .. ب تنێ دینارەك وچل وحەفت دەرهەم !

ئەڤە دەمێ ئەو مری .. ودەمێ هێشتا ئەو یێ ساخ هەڤالێ وی (ئبن شەددادێ قازی) دبێژت : نەهاتی‌یە زانین کو صەلاحەددینی جارەکێ زەکاتا فەرض دابت ؛ چونکی چو جاران وی هند مال نەبوو زەکات لێ بکەڤت .

٣- مروەت ودل فرەهی ومەردینی‌یا وی :

مروەت و دل فرەهی‌یا صەلاحەددینی جهێ مەتەل پێ ئینانێ بوو خۆ ل نك وان یێن صەلاحەددینی شەڕێ وان دکر ، ودەمێ ئەم بەحسێ جیهادا وی دکەین هندەك نموونەیان ل سەر ڤێ چەندێ دێ ئینین .

(ئبن شەدداد) دبێژت : مەردینی‌یا وی گەهشتبوو حەددەکی چو جاران وی نەدهێلا تشتەك بمینتە د خزینەیێ دا ، لەو گەلەك جاران خزینەداران مال ژێ ڤەدشارت دا ل دەمێ تەنگاڤی‌یان مەحتل نەبن .

وهندی ئەو مرۆڤەکێ دلساخ بوو وی ڕێ ددا هەمی کەسان کو ئەو بچنە نك وی وگازندەیێن خۆ بۆ بکەن و ژ بەر ڤێ چەندێ دوژمنێن وی بەرگەرێانا کوشتنا وی یا کری ، بەلێ هەر جار خودێ ئەو دپاراست .

سەرهاتی‌یا صەلاحەددینی د گەل جیهادێ :

صەلاحەددین - وەکی پتری‌یا مێرچاکێن مللەتێ خۆ یێ کورد - شێرەکێ دل موکم بوو ، نە ترس نە سستی وی نەدناسی ، هندی تەنگاڤی ل سەر مشە ببان هێزا وی پتر لێ دهات ، وەکی چیایێن کوردستانێ یێ ئاسێ بوو ، ووەکی دەشتێن وێ یێ ب ساناهی بوو ، هێژ دەمێ یێ بچویك ل سەر دەستێ بابێ خۆ ئەییوبی ومامێ خۆ شێرکۆی فێری سویاری‌یێ وعەگیدی‌یێ بووبوو ، وهێشتا ژی‌یێ وی نەگەهشتی‌یە بیست سالی‌یێ ناڤ ودەنگێن وی ب زیرەکی‌یێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بوون ، و ژ بەر زیرەکی‌یا وی مامێ وی شێرکۆی بۆ هاریکاری ئەو د گەل خۆ برە مصرێ ، وئەوێ ب زیرەکی‌یا خۆ شیای د حەفت هەشت سالان دا هژمارەکا مەزن ژ فێرس وعەگیدان ل دۆر خۆ کۆم بکەت ودویماهی‌یێ بۆ دەولەتا عوبەیدی‌یێن رافزی ل مصرێ بدانت ، وجارەکا دی ئالایێ سوننەتێ ل مصرێ وڕۆژئاڤایا وەلاتێن عەرەبان بلند بکەت ، و ب ڕاستی ئەڤ کارێ صەلاحەددینی کری گەلەك یێ کێمتر نەبوو ژ وێ جیهادا صەحابی‌یان کری دەمێ بۆ جارا ئێکێ ئەڤ وەلاتە ل سەر دەولەتا ئیسلامێ زێدە کرین .

صەلاحەددین ل دەمەکی هات گەلەك یێ جودا نەبوو ژ ڤی دەمێ نوکە ئەم تێدا دژین :

ئەگەر ژ لایێ ناڤخۆیی ڤە تە بەرێ خۆ دابایێ دا بینی ئوممەت - ژ لایێ دەسهەلاتداری‌یێ ڤە - وەکی رستکەکا قەتیای لێ هاتبوو ، هەر مۆرکەك بۆ خۆ ب لایەکی ڤە چووبوو ، جیهانا

ئیسلامی ل سەر هژمارەکا نە یا کێم ژ دەولەت وویلایەت ومیرنشینان یا لێکڤەکری بوو ، و ل هەر جهەکی کەسەکی حوکم دکر وگەلەك جاران خۆ دهاڤێتە سەر بەختێ نەیارێن ئیسلامێ وبازرگانی ب ئاخا ئیسلامێ دکر پێخەمەت کو ئەو دەستێ هاریکارییێ بۆ وی درێژ بکەن دژی حاکمەکێ دی یێ موسلمان .

ڕاستییا ئیسلامێ نێزیك بوو ل بەر خەلکی ئالۆز ببت ، دەستەکێن بیدعەچی وخودانێن دلچوونان ب ناڤێ ئیسلامێ خەلك ئێخستبوونە بن دەستێ خۆ ، وئەو وەسا تێ دگەهاندن کو داخوازکەرێن دورست بۆ ئیسلامێ ئەون .

و ژ لایێ دەرڤەیی ژی ئەورۆپایا دل ب کین وخاچپەرێس ب هەمی ڤە خۆ لێکدابوو وئەو نێزیکی سەد سالان بوو ب عێل وعەساکر ڤە قیت کربوو ڕۆژئاڤایا جیهانا ئیسلامی ، وهژمارەکا وەلات وباژێڕان ئێخستبوونە بن دەستێ خۆ ، وقودسا پیرۆز ب خۆ ئێك ژ وان باژێڕان بوو .

ئەڤە حالێ جیهانا ئیسلامی بوو ل سەدسالا شەشێ مشەختی ، دەمێ خودێ صەلاحەددین بۆ ئوممەتێ هنارتی .. صەلاحەددین هات ، وگاڤا وی ئوممەت د ڤی حالی دا دیتی ، وی ڤیا گوهۆڕینێ بکەت ، بارەکێ گران کەفتە سەر ملان ، ڕاستە ژ باشییا ئێغبالا وی ئەو بوو بەری وی ب دەمەکێ کێم دو شێرێن دی یێن جیهادێ ڕێك بۆ وی خۆش کربوو ، ئەو ژی عمادەددین وکوڕێ وی نوورەددین بوون ، بەلێ مرن بەری صەلاحەددینی گەهشتە ڤان هەر دووان ، مرنێ ئەو برن وبارێ وان ژی بۆ صەلاحەددینی هێلا .

ئەڤ بارێ گران ب دورستی ل سیه ودو سالییێ کەفتبوو سەر ملێن وی دەمێ ئەو ل مصرێ بوویە وەزیر ، ل سیه ودو سالییێ وی دەست پێ کر و ل پێنجی وحەفت سالییێ دەمێ ئەو مری بارا پتر ژ هیڤییێن خۆ یێن مەزن وی ب جە ئینابوون ، ب تنێ دو هیڤی نەبن مانە د دلی دا .. هەڤالێ وی (ئبن شەدداد) دبێژت :

« ل سالا ٥٤٨ - پشتی زڤڕاندنا قودسێ - صەلاحەددین د خواتر خواستنا لەشکەرێ مصرێ دەرکەفت ، برایێ وی (الملك العادل) سەرلەشکەر بوو ، ل باژێڕێ عەسقەلانێ مە خاترا خواستنا لەشکەری کر ، صەلاحەددینی ڤیا د بەر لێڤا دەریایێ ڕا بزڤڕت وبۆ سەح وسوییان خۆ نێزیکی عەککایێ بکەت ، کو هنگی د دەستێ خاچپەرێسان دا بوو ، وهنگی دەم زڤستان بوو ورێك یا ب سلامەتی نەبوو ، مە گۆتێ : یا باش نینە ئەم د ڤێ ڕێکێ ڕا

بچین ، بەلێ وی گوهێ خۆ نەدا مە ودا ڕێ .. دەمەکی ئەز وئەو یێ دچین ئەو ل من زڤڕی وگۆت : بۆ تە بێژم کانێ چ د دلێ من دایە ؟ من گۆتێ : بەلێ .. وی گۆت : چی گاڤا من بەر لێڤا دەریایێ (ساحلی) هەمی ستاند ، ئەز دێ وەلاتی ل سەر هندەکان لێکڤەکەم ودێ وەصیەتا خۆ کەم وخاترا خۆ خوازم ودەمە دەریایێ و ب دویڤ وان دا چم وهندی عەرد هەیە دێ چم حەتا کافرەکی ل سەر ڕوییێ عەردی نەهێلم یان ئەز بمرم .. » .

ئەڤە ئێك .. یا دووێ : (ئبن شەددادی) گۆت : « پاشی صەلاحەددینی گۆتە من : ئەز دێ پسیارەکێ ژ تە کەم کیژ مرن ژ هەمییان بلندتر وشەریفترە ؟ من گۆتێ : مرنا د ڕێکا خودێ دا ، وی گۆت : مەسەلە هەمی ئەوە من دڤێت ب مرنا بلندتر وشەریفتر ئەز بمرم » ، ئەڤە هیڤییا وی یا دووێ بوو .

ئەو چەپەرێ صەلاحەددینی جیهاد تێدا کری چەپەرەکێ بەرفرەه بوو ، نە لایەکێ ب تنێ بوو ، ونە جهەکێ ب تنێ ژی ، د گەل خاچپەرێسان بوو ، د گەل ڕافزییان بوو ، د گەل ئیسماعیلییان بوو ، د گەل بیدعەچییان بوو ..

ل مصرێ بوو ، ل فلسطینێ بوو ، ل شامێ بوو ، ل جزیرێ بوو ، ل کوردستانێ بوو .. وڕۆژا صەلاحەددین مری مەملەکەتەکا ئێکگرتی ل بن ئالایێ سوننەت وجەماعەتێ دورست ژ ڤان وەلاتان هەمییان پێك دهات : مصر ، یەمەن ، ڕۆژهەلاتا توونسێ ، بەرلێڤێن دەریایێ ل ژۆرییا ئەفریقیا ، شام ب هەر پێنج دەولەتێن خۆ یێن نوکە ڤە هندەك دەڤەر ژ فلسطینێ تێ نەبن ، د گەل گەلەك دەڤەرێن کوردستانێ ژی ، ئەڤە ئەو مەملەکەتە یا دیرۆکڤانان پشتی هنگی گۆتییێ : دەولەتا ئەییووبییان .

ئەگەرێن سەرکەفتنا صەلاحەددینی :

ل ڤێرێ پێنج ئەگەران ب کورتی بۆ سەرکەفتنا صەلاحەددینی ئەم دشێین دەسنیشان بکەین :

١ – چونکی صەلاحەددین مرۆڤێ خودێ بوو :

وبەری نوکە مە بەحسێ ڤێ چەندێ کر ، ومە ئاشکەرا کربوو کو دەمێ دبوو شەڕ بەرێ صەلاحەددینی بەس دما ل لایەکی .. لایێ خودێ ، ووی داخوازا سەرکەفتنێ ژ خودێ ب تنێ دکر ، وبەری هنگی ل بەرفرەهییێ وی خودێ دناسی ودینێ وی ب سەر دئێخست لەو ل تەنگاڤییێ خودێ د هەوارا وی دهات وئەو ب سەر دئێخست .

٢- ب كارئینانا رێكێن سەركەفتنێ :

پشتی صەلاحەددینی ب دورستی خۆ هێلایە ب هیڤیا خودێ ڤە وسەركەفتن ژ وی ب تنێ خواستی ، وی خەمەكا خەم ژ ئامادەكرنێ و ب كارئینانا رێكێن سەركەفتنێ ژی خوار ، لەشكەرەكێ موكم ئامادەكر ، پویتە ب مەسەلا پەیداكرنا چەكی كر ، ولایێ تەعبئێ ژی ژ بیر نەكر ، مرۆڤێن زانا كرنە د ناڤ لەشكەری دا ؛ دا جیهادێ ل بەر وان شرین كەن ودینی نیشا وان بدەن ونڤێژێ ل بەرا وان بكەن .

صەلاحەددینی لەشكەرێ خۆ ل سەر سێ پشكان لێكڤە كربوو :

- لەشكەرێ سولتانی : وئەڤ لەشكەرە هەمی - یان بارا پتر - ژ كوردان پێك دهات ، وئەو هەردەم د گەل صەلاحەددینی بوون وچو بێنڤەدان بۆ وان نەبوو .

- لەشكەرێ میران : وئەڤ لەشكەرە ئەو بوو یێ د گەل وان میران یێن صەلاحەددینی راكرین ، ل دەڤەرێن جودا جودا بوو ، وهەر جارەكا سولتان هەوجە بباییێ دهنارتە ب دویڤ را .

- لەشكەرێ (موتەطەووع) : وئەڤە ئەو جیهادكەر بوون یێن ل دەمێ شەڕ وتەنگاڤیان خۆ دگەهاندە لەشكەرێ سولتانی .

وصەلاحەددینی پویتە ب چێكرنا چەكی ومین ومەنجەنیقان ژی دكر ، ووی میرەك ب ناڤێ (میرێ دەریاییێ) دانابوو كارێ وی ئەو بوو سەركێشیا (ئسطوولێ) ئیسلامی یێ بەحری دكر .

٣- صەلاحەددینی رێزێن موسلمانان كرنە ئێك ودوبەرەكی وژێكڤەبوون ژ ناڤبەرا وان راكر وهەمی ل بن ئالایێ ئیسلامێ كۆمكرن ، وهەر جارەكا موسلمان ل دۆر ئیسلاما دورست كۆم ببن وببنە ئێك دەست وئێك دل كەسەك نەشێت خۆ ل بەر بگرت .

٤- ئارمانجا صەلاحەددینی ژ هەمی جیهادا خۆ بلندكرنا دینێ خودێ بووو چوودی نە ، صەلاحەددینی بۆ چو گازییێن بەرتەنگ گازی نەدكر ، وئارمانجا وی ب سەرئێخستنا چو گازییێن جاهلی ژی نەبوو ، هەر وەلاتەكێ مرۆڤەكی سەرێ خۆ بۆخودێ لێ چەماندبا وەلاتێ صەلاحەددینی بوو ، وهەر جهەكێ بانگێ خودێ لێ هاتبا بلندكرن جهێ صەلاحەددینی بوو .

٥- صەلاحەددینی مەسەلا ئازادكرنا وەلاتێ ئیسلامێ كربوو مەسەلەكا خوری ئیسلامی ، مەسەلە نە مەسەلەكا نشتیمانی بوو ، نە یا هەرێمی بوو ، نە یا نەتەوەیی بوو ، مەسەلە مەسەلا ئیسلامێ وجاهلیەتێ بوو ، لەو د چەپەرێ صەلاحەددینی دا كورد هەبوون ، عەرەب هەبوون ، تورك هەبوون ، فارس هەبوون ، و د چەپەرێ بەرانبەر ژی دا كافرێن عەرەب هەبوون ، رۆمی هەبوون ، فرەنسی هەبوون ، ئەلمانی وئنگلیز هەبوون . شەڕ ل بن ناڤێ بلندكرنا ئالاییێ ئیسلامێ دهاتەكرن ، وژبلی ڤی ناڤی جیهانا ئیسلامی چو ناڤ ونیشانێن دی یێن جاهلی نەدناسین ، یان ب تەعبیرەكا دی (ئستیراد) نەكربوون .

صەلاحەددین .. وخاچپەرێس :

جارەكێ مەزنێ باژێرێ (كەرەكێ) یێ فەلە ، ئەوێ دگۆتنێ : (ئەرناط) ، پێ ل پەیمانا شەڕ راوەستاندنێ دانا وهێرش دا سەر كاروانەكێ موسلمانان ، پشتی زەلام ئێخسیر كرین وبەری دەست ب كوشتنا وان بكەت هندەك گۆتنێن سەقەت د دەر حەقا ئیسلامێ دا گۆتن وگۆتە ئێخسیران : پا دێ بلا موحەممەد بێت هەوە ژ دەستێن من بینتە دەر .

ئەرناطی پەیمان شكاند وئەزمانێ خۆ درێژكر !

سوحبەت گەهشتە صەلاحەددینی ، گەلەك تێكچوو وسۆز دا دەرسەكا وەسا نیشا ئەرناطی بدەت ئەو چو جاران ژ بیر نەكەت .. ئەڤ گۆتنا ئەرناطی ل سالا (٥٨٢) ێ مشەختی هاتبوو كرن ، ئینا صەلاحەددین رابوو كارێ لەشكەرێ خۆ كر وڤێ جارێ كرە دلێ خۆ قودسێ ژ پیسیا خاچپەرێسان پاقژ بكەت ، ل هەیڤا چارێ ژ سالا دی (سالا ٥٨٣) صەلاحەددین دەركەفت .. وئەو بوو د ڤێ دەركەفتنێ دا شەڕێ (حطین) ێ چێبوو وصەلاحەددین تێدا ب سەركەفت ، وپشتی شەڕی ئەرناط ب ئێخسیری كەفتە دەستێ موسلمانان ، هندەكان ئەو ئینا نك صەلاحەددینی ، صەلاحەددینی گۆتێ : ئەڤرۆ ئەز پێش موحەممەدی ڤە دێ تە كوژم .. وشیرەك ل ستوییێ وی دا .

ل سالا (٤٩٢) ێ مشەختی دەمێ خاچپەرێسان باژێرێ قودسێ ژ دەستێ موسلمانان ئینایە دەرێ دیرۆكڤان دبێژن : وان حەفتێ هزار موسلمان كوشتن . ودەمێ صەلاحەددینی ل سالا (٥٨٣) یێ مشەختی قودس ژ دەستێن وان ئینایە دەر موسلمانان ب رەنگەكێ وەسا سەرەدەری د گەل وان داگیركەران كر دیرۆكڤانێن وان ب خۆ حەتا ئەڤرۆ ژی خۆ مەجبوور دبینن كو ب باشی بەحسێ وێ بكەن دەمێ موقارەنێ د گەل خۆ دكەن !

دەمێ صەلاحەددین هاتییە د قودسێ دا وی بڕیار دا چل ڕۆژان ڕێ بۆ فەلێن قودسێ بێتە ڤەکرن ؛ دا هەچییێ بڤێت ب تەناهی وسەربەستی دەرکەڤت وبچتە وی جهی یێ وی بڤێت ، ووی بڕیار دا هەر زەلامەك دەھ دیناران پێش خۆ ڤە بدەت وهەر ژنكەك پێنج دیناران ، وهەر بچویکەك دو دیناران بدەت دا ڕێ بۆ بێتە ڤەکرن ، ویێ ڤێ بەدەلێ نەدەت دێ ئێتە ئێخسیرکرن ، وهەر چەندە صەلاحەددین وخاچپەرێس ل سەر ڤێ بەندێ پێك هاتن ژی بەلێ دەمێ بوویە دۆرا ب جهئینانا ڤێ بەندێ صەلاحەددینی هێشتا پتر دلۆڤانی ب وان بر ، دەمێ وی دیتی گەلەك کەسێن لاواز وپیر وبێ خودان د ناڤ فەلان دا هەنە وی بڕیار دا ڕۆژەکا تایبەت بۆ ڤان ڕەنگە مرۆڤان بێتە دەسنیشان کرن وپارە ودەوار ل سەر وان بێنە لێکڤەکرن دا ب رحەتی وتەناهی ئەو بچن .

ل قودسێ پەتریکەکێ ڤەلە هەبوو ، مالەکێ زێدە وی هەبوو ، دەمێ ئەو ژ باژێڕی دەرکەفتی وی مالێ خۆ هەمی د گەل خۆ بر ، وهندی فەقیرێن فەلان ژێ خواست کو ئەو پێش وان ڤە پاران بدەت ئەو ل بەر نەهات وپارە پێش ئێکی ڤە نەدان ، هندەکان گۆتە صەلاحەددینی : ئەرێ بۆچی ئەم پارێن وی ژێ ناستینین وبدەینە موسلمانان ؟ صەلاحەددینی گۆت : ژ دەھ دیناران پێڤەتر ئەز تشتەکی ژێ ناستینم ، وئەز قەت غەدرێ لێ ناکەم .

دیرۆکڤانێ ڕۆژئاڤایی (ستانلی بۆل) دبێژت : مەسەلە گەهشتە هندێ سولتانەکێ موسلمان دەرسەك د قەنجییێ وخێرێ دا دا پەتریکەکێ مەسیحی .

گەلەك فەلە ژ قودسێ دەرکەفتن و ب لایێ ئەنطاکیایێ ڤە چوون ، وئەو هنگی د دەستێ خاچپەرێسان دا بوو ، وتشتێ غەریب ئەو بوو مەزنێ ئەنطاکیایێ یێ فەلە قەبویل نەکر ئەو فەلە بمیننە ل جهێ وی ، لەو ئەو فەلە نەچار بوون چوونە باژێڕێن موسلمانان ، وموسلمانان ب سنگەکێ بەرفرەھ ڤە پێشوازی ل وان کر .

ڕۆژا صەلاحەددین ب سەرکەفتی ب ڤی ڕەنگی سەرەدەری د گەل خاچپەرێسان کر ، وڕۆژا ئەو شیاینە موسلمانان وان ل وی جهێ ئەو دبێژن مەسیحی ئالایێ ئاشتییێ لێ بلند کربوو ، حەفتێ هزار موسلمان کوشتن ، وهندەك ب ساخی سۆتن !

صەلاحەددینی چ پێشکێش کرییە ؟

ئەڤرۆ ـ مخابن ـ هندەك کەس د ناڤ مەدا هەنە دەمێ بەحسێ قەهرەمانێ ئیسلامێ صەلاحەددینی دئێتەکرن لەشێ وان گران دبت ودبێژن : ما وی چ بۆ مە کرییە ؟

ب ڕاستی دیرۆك باشترین شاهدە ل سەر هندێ کو صەلاحەددین ئێك ژ (موجەددێن) سەدسالا شەشێ مشەختی بوو ، وئەگەر صەلاحەددینی بۆ ڤێ ئوممەتێ تشتەك نەکربت ژبلی هندێ کو وی رووحا جیهادی د دلێن موسلمانان دا ساخکری ئەو بەسی وییە .. ئەوێ دیرۆکا صەلاحەددینی بخوینت باش دێ زانت کانێ ڤی سەرکێشێ مەزن چ کرییە ، ل ڤێرێ ئەم ب کورتی ئیشارەتێ دێ دەینە هندەك ژ وان (ئصلاحاتان) یێن وی کرین .

١ – ژ لایێ دینی وعەقیدێ ڤە :

ئارمانجا صەلاحەددینی یا سەرەکی ئەو بوو بیر وباوەرێن موسلمانان دورست بکەت ووان بیدعە وخرابییێن د ناڤ وان دا پەیدا بووین نەهێلت ، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ بیدعەچییان پتر ژ جارەکێ بەرگەڕیانا کوشتنا وی کر ، وحەتا ئەڤرۆ ژی هندەك دەستەکێن بیدعەچی وسەرداچووی لێ دگەڕێن ناڤێ صەلاحەددینی د چاڤێن خەلکی دا کرێت بکەن ودەورێ وی کێم بکەن .

صەلاحەددینی دەمێ جهێ پێ خۆ ل مصرێ کری بەری هەر تشتەکی وی خەبات کر مەنهەجێ سوننەتێ جارەکا دی ساخ بکەتەڤە پشتی کو ب دەستێن عوبەیدییان هاتییە مراندن ، مەدرەسە ڤەکرن وبڕیار دا بانگ ب دورستی بێتەدان ، مەزهەبێ رافزییان یێ بێ بنیات ژ مەیدانێ ڕاکر و ل شوینێ مەزهەبێ سوننی ـ و ب تایبەتی مەزهەبێ شافعی ـ بەلاڤ کر .

دەمێ صەلاحەددین ب پاقژکرنا مصرێ ژ بیدعەیێن عەقائدی ڕابووی دیت عوبەیدییێن ڕافزی گەلەك بیدعە یێن ساخکرین و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤکرین وەکی : گێڕانا شیلان وئاهەنگان ب هلکەفتنا بوونا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ، ودانانا دیوانێن شینییێ ل ڕۆژا عاشوورائێ ، وساخکرنا ڕۆژا نەورۆزێ .. وگەلەکێن دی . گاڤا حوکم کەفتییە د دەستێ صەلاحەددینی دا وی ئەڤ بیدعەیە هەمی ڕاکرن ، وموسلمان ب دورستی ل ڕامانا (وەلائێ وبەرائێ) هشیارکرن ؛ دا ئەو پشتەڤانییا دین دوژمنان نەکەن ، وهندی ژێ هاتی وی مرۆڤێن زانا ل وەلاتی زێدەکرن وهاریکارییا وان کر دا ئەو خەلکی ل ڕاستییا دینی ئاگەهدار بکەن وبەرێ وان بدەنە حەقییێ وڕامانێن ئیسلاما دورست د دلێن وان دا نوی بکەنەڤە .

٢– ژ لایێ جڤاكی ڤە :

تشتێ ژ هەمییان بەرچاڤتر یێ صەلاحەددین د جڤاكا خۆ دا پێ ڕابووی ئەو بوو : ئەو شیا خاڤی وسستییێ ل نك خەلكی نەهێلت و ل شوینێ جڤاكەكا مجد وحەژێكەر بوو كاری پەیدا كەت نەخاسم ئەگەر ئەو كار جیهادا د ڕێكا خودێ دا بت ، وئەو ب خۆ د ڤی لایی دا باشترین نموونە بوو ل سەر ڤێ چەندێ ، خۆ دەمێ نساخییا مرنێ ژی ب سەر وی دا هاتی وی هزر دكر كانێ پشتی ئەو ساخ دبت دێ قەستا كیژ دەڤەرێ كەت بۆ جیهادێ ، ووی دان وستاندن د ڤێ مەسەلێ دا د گەل هەڤالێن خۆ دكر ، ودویماهییێ وی بڕیار دا گاڤا ژ نساخییێ ڕابوو قەستا وەلاتێ ڕۆمێ بكەت ، و ژ بەر ڤێ حەژێكرنا وی یا بۆ جیهادێ قازییێ وی بڕیار دا شیرێ وی د گەل وی بكەنە د قەبری دا ! صەلاحەددینی ب ڕەنگەكێ (عەمەلی) وبەرچاڤ جڤاكا خۆ ل سەر ڕەوشتێن باش پەروەردەكرن ، وی ئەو فێری تشتێ مجد كرن و ژ كارێن نە ژ هەژی دانە پاش .

صەلاحەددینی خویك وباج ژ سەر خەلكی ڕاكرن ، دادی وعەدالەت بەلاڤكر ولێ گەڕیا هەردەم ڕێزێن موسلمانان ئێكگرتی بهێلت ووان كاران نەكەت یێن دلڕەشی ونەڤیان پێ د ناڤ خەلكی دا بەلاڤ ببت ، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ صەلاحەددین لێ دگەڕیا مرۆڤێ ب كێرهاتی دكرە بەرپرس وكار دئێخستە د دەستی دا وشیرەت لێ دكر كو دلێ خەلكی نەهێلت وزۆرداریێ ل كەسێ نەكەت . ب ڤی ڕەنگی صەلاحەددین شیا جڤاكا خۆ پاقژ بكەت .

٣– ژ لایێ فێركرن وزانینێ ڤە :

صەلاحەددینی خەمەكا خەم ژ ڤی لایی ژی دخوار ، وبەسی ویە بێژین هەر جهەكێ ئەو چووبایێ وی مەدرەسەكا مەزن ددانایێ ، بۆ نموونە : (مەدرەسا صالحییێ) ئەوا صەلاحەددینی ب مالێ خۆ ئاڤاكری ئێك ژ مەزنترین مەدرەسێن دیمەشقێ بوو ، ئاڤاهییەكێ بەرفرەه بوو ، ب ڕەخ ڤە جهێ نان پێژییێ وسەر شویشتنێ وچەند دكانەك ژی چێكرن .

وپشتی ڤەكرنا باژێڕێ قودسێ ل سالا (٥٨٣) یێ ، ئێكەمین كار ئەو پێ ڕابووی ئەو بوو وی مەدرەسەك ئاڤاكر ؛ دا دەرسێن شریعەتی لێ بێنە خواندن ، وهەر چەندە صەلاحەددین - وەكی بارا پتر ژ كوردان - ل سەر مەزهەبێ ئیمامێ شافعی بوو - خودێ ژێ ڕازی بت -

بەلێ وە نەبت بێتە هزركرن كو ئەو مەزهەبییەكێ (موتەعەصصب) بوو ، نە خێر ! وباشترین دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەو بوو وی ل سالا ٥٧٢ مەدرەسەك ب ناڤێ (مەدرەسا سیووفی) بۆ خواندنا مەزهەبێ حەنەفی ڤەكر ، هەر وەسا وی بڕیار دا هەر چار مەزهەبێن سوننییان ل مەدرەسێن مصرێ وشامێ بێنە خواندن ، وبۆ ڤێ ئارمانجێ وی فەرمان دا زانایێن هەر چار مەزهەبان ل ڤان مەدرەسان بێنە دانان ؛ دا بەرێ فەقییان ژ تەعەصصوبا كۆرە بێتە وەرگێڕان وهزرا وان باش بەرفرەه بت ، وئەڤ چەندە ئێك ژ مەزنترین ئصلاحاتێن صەلاحەددینی بوو د لایێ فێركرن وزانینێ دا .

و د گەل (تەشجیعا) صەلاحەددینی بۆ دانەخواندنا گەلەك مەزهەبان ل مەدرەسان بێی تەعەصصوب ، بەلێ وی قەت ڕێ نەددا مەزهەبێن پویچ وپەلاچە ل مەدرەسە ومزگەفتان بێنە خواندن ، و ژ لایەكێ دی ڤە وی پشتەڤانییەكا مەزن بۆ نڤیسین وبەلاڤكرنا كتێبان دكر ، وچێكرنا هندەك كارخانەیێن كاغەزێ ل سەر دەمێ صەلاحەددینی باشترین نموونەیە ل سەر پشتەڤانییا وی بۆ زانینێ .

٤– ژ لایێ ئابۆری وپیشەیی ڤە :

دادییا صەلاحەددینی یا كو مە بەحس ژێ كری كارەكێ باش د خۆشكرنا لایێ ئابۆری یێ جڤاكێ دا هەبوو ، نەخاسم پشتی وی خویك وباج وگومرگ ژ سەر بازرگان وحەجییان ڕاكرین ، ومالێ دەولەتێ ل سەر مرۆڤێن پێتڤی بەلاڤكری .

صەلاحەددینی پویتە ب چاندنێ وچێكرنا جۆ وسكران وگەهاندنا ئاڤێ بۆ جهێن چاندنێ كر ، ومەخسەدا وی ب ڤێ چەندێ ئەو بوو ئەو مللەتی ژ برسێ ڕزگار بكەت دا هەردەم بۆ بەرەڤانییا ژ دین ووەلاتی یێ ئامادە بت .

سویك وبازار ل سەردەمێ صەلاحەددینی گەلەك ب ڕەواج كەفتبوون وئێكبوونا وان هەمی وەلاتان ل بن دەستێ صەلاحەددینی ودویركرنا خەطەرا صەلیبییان كار د ڤێ چەندێ دا هەبوو ، ودەرگەهێ بازرگانییا هەڤپشك د ناڤبەرا مصرێ وهندەك وەلاتێن ئۆرووپییان دا ، وەكی ئیطالیایێ هاتە ڤەكرن ، وڤێ چەندێ مفایەكێ باش گەهاندە جڤاكا موسلمانان .

ل باژێڕێ طەرابلسا شامێ ل سەردەمێ صەلاحەددینی كارخانەیەكا چێكرنا كاغەزێ هاتبوو دانان ، ودویر نینە ئەو كارخانەیا كاغەزێ ئەوا ل سالا (٥٨٥) مشەختی (بەرانبەر ١١٨٩ زایینی) هاتییە دانان ، كو دئێتە هژمارتن ئێكەمین كارخانەیا كاغەزێ ل وەلاتەكێ

ئەوروپى دئێتە دانان ، دویر نینە ل بەر ڤێ کارخانەیا طەرابلسێ هاتبتە چێکرن . ویا زانایە کو پشتی صەلاحەددینی ب نێزیکی چارسەد سالان ئنگلستانێ ژ نوی چێکرنا کاغەزێ زانی . وژبلی چێکرنا کاغەزێ گەلەك پیشەیێن دی ژی ل سەر دەمێ صەلاحەددینی پێشکەفتبوون وەکی : چێکرنا چەکی وجلکان وشویشێ و گەمی وپاپۆڕان ..

ل دویماهی‌یێ :

ل دویماهی‌یێ مەسەلەکا فەر هەیە پێتڤی‌یە بەحس ژێ بکەین ، ئەو ژی ئەڤەیە : نوکە گەلەك موسلمان هەنە دەمێ واقعێ مە یێ ئەڤرۆ دبینن ژ دلسۆزی‌یا خۆ دبێژن : ئەم موسلمان ئەڤرۆ دپێتڤی سەرکێشەکێ وەکی صەلاحەددینینە دا جارەکا دی سەرفەرازی‌یا مە بزڤڕینتەڤە وڤی واقعی بگوهۆڕت .. ئەڤان ڕەنگە کەسان هەمی هزرا وان ئەوە مە موسلمانان ئەڤرۆ گرفتاری‌یا سەرکێشی‌یێ هەیە .

و د گەل کو دەورێ سەرکێشی‌یێ د هشیارکرنا مللەتی دا قەت نائێتە ژ بیرکرن بەلێ یا ژ من ڤە مە گرفتاری‌یا ئوممەتێ ـ بەری یا سەرکێشی‌یێ ـ هەیە ، وهەر ڕۆژەکا ئوممەت پەیدا بوو سەرکێش ب خۆ ژ جەرگێ وێ دێ پەیدا بت ، ودوژمن ڤێ چەندێ باش دزانن لەو هەردەم ئەو سرنجێن بەنجکرنێ ل زەندکا ئوممەتێ ددەن .

سەرکێش نە ژ عەسمانی دئێتە خوارێ ونە ژ بن ئاخێ دەردکەڤت ، ژ ناڤ مللەتی ڕادبت ودەستێ مللەتی دگرت ومللەتە وی پێشڤە دبەت ، ومللەت ئەگەر یێ مری بت چو سەرکێشێن زێندی ژ ناڤ ڕانابن .. ئەو مللەتێ صەلاحەددین ژ ناڤ ڕابووی مللەتەك بوو ل سەرفەرازی‌یێ دگەڕیا ، ب دویڤەلانکی‌یێ وسەرشۆڕی‌یێ ڕازی نەدبوو ، ئیسلام دڤیا ، وبۆ ئیسلامێ دژی‌یا ، و د ئیسلامێ دگەهشت ، ئەگەر نە صەلاحەددین نەدشیا مری‌یان زێندی بکەت وشەڕان پێ بدەتە کرن .

سلاڤ ل صەلاحەددینی بت ڕۆژا بووی ، وڕۆژا خۆ کری‌یە ئێك ژ مرۆڤێن خودێ ، وڕۆژا دفنا خاچپەرێس وبیدعەچی‌یان ل ئاخێ کێشای ، وڕۆژا پشتا خۆ دایە دنیایێ وقەستا ئاخرەتێ کری : ﴿ في مقعد صدق عند مليك مقتدر ﴾ .

ئەو زانایێ مەزنێن دەولەتێ فرۆتین

عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی

٥٧٧ - ٦٦٠

خواندەڤانێن هێژا : ڤێ جارێ باش کارێ خۆ بکەن ؛ چونکی مە ل بەرە قەستا دیوانا سولتانەکی بکەین ، بێ گومان ئێکەمین پسیارا نوکە دئێتەکرن ئەڤەیە : ئەرێ ئەو سولتانێ ئەم بەحس ژێ دکەین کی‌یە ؟ وحوکم ل کیژ وەلاتی کری‌یە ؟

بەلێ .. لەزێ نەکەن ! ئەو سولتانێ ئەم دێ نوکە بەرپەڕێ وی ژ ناڤ دەفتەرا دیرۆکێ ڤەکەین ، فەرمانداری ل ئێك بوهۆستێ ژی ژ عەردی نەکری‌یە ، ڕۆژا وی ڤیای مالا خۆ ژ مصرێ بارکەت وی مالا خۆ هەمی ل سەر پشتا دەوارەکی کر ، وڕۆژا مری سولتانێ مصرێ گۆت : ژنوی پشتا من ڕاست بوو ، ئەگەر ڤی حەزکربا وداخواز ژ خەلکی کربا سەلتەنەتا من دا ژ من ستینت .

مرۆڤەکێ ب تنێ بوو ، چو د دەستان دا نەبوو ، بەلێ دەمێ وی ئاخفتنەك گۆتبا هەر ژ خەلیفەی بگرە وحەتا یێ ژ هەمی‌یان کێمتر ژ زەلامێن دەولەتێ ئێکی بستە نەدکر یێ ل گۆتنا وی بدانت .. د دیرۆکا دنیایێ دا هەمی‌یێ دا هەوە خواندی‌یە یان گوه لێ بوویە مرۆڤەکێ بێ دەسهەلات ڕابت چنگلێ میر ومەزنێن دەولەتێ بگرت وببەتە بازارێ وگازی بکەت : کی دێ ڤی عەبدی ژ من کڕت ! پاشی وان پاران ببەت بدەتە فەقیران ؟

د دیرۆکا دنیایێ هەمی‌یێ دا ئەڤ تشتە جارەکێ ب تنێ یێ چێبووی ، ئەو ژی ب دەستێن مە موسلمانان ، ئوممەتا موحەممەدی .. ئەی دیرۆك ، ئەی مرۆڤینی ڤی تشتی باش بزانە !

ل دیوانا سولتانێ زانایان :

ئەو سولتانێ مە ل بەرە ڤێ جارێ قەستا دیوانا وی بکەین سولتانێ زانایان (عززەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامیە) .

ل سالا (٥٧٧) ێ مشەختی ، ل وی دەمێ بنەمالا ئەیبووبییان فەرمانداری ل وەلاتێ شامێ دکر ، زانایێ ناڤدار عززەددین عەبدلعەزیزێ کوڕێ عەبدسسەلامی ئەوێ ب ناڤێ (ئەلعز) ی دئێتە ناسین هاتبوو سەر دنیایێ ، د ناڤ بنەمالەکا هەژار دا هاتە ب خودانکرن ، ل دەسپێکێ وەکی هەر زارۆکەکێ دی یێ وی دەمی و ل وی جهی هاتە ب خودانکرن حەتا بوویە نیڤ زەلام ، ل شەڤەکێ ل مزگەفتا ئەمەوی ل دیمەشقێ یێ نڤستی بوو مرۆڤەك هاتە خەونێ گۆتێ : ما چاوایە ئەگەر تو دەست ب وەرگرتنا زانینێ بکەی ؟

دەمێ هشیار بووی هزرێن خۆ د ڤێ گۆتنێ دا کرن ، وپسیار ژ خۆ کر : دیسا ما چاوایە ئەگەر ئەز دەست ب خواندن ونڤیسینێ بکەم ؟ ڕاستە ئەو بووبوو نیڤ زەلام وهێشتا یێ نەزان بوو ، بەلێ ما چ قەیدییە ئەگەر ئەو قەستا زانایان بکەت وڕێکا وان بگرت ؟

دەسپێکا وی وزانینێ ئەڤە بوو !

ڕابوو دەست ب وەرگرتنا زانینێ کر وقەستا مزگەفت ومەدرەسێن دینی کر وهنگی ڕاوەستا حەتا ناڤ ودەنگێن وی ل وەلاتێ شامێ هەمییێ بەلاڤ بووین ، وزانایێن شامێ هەمییان ئعتراف ب زیرەکییا وی کری وئەو ب پێش خۆ ئێخستی ودویماهییێ ناسناڤێ : سولتانێ زانایان ل سەر دانای .

عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی هنگی بوو سولتانێ زانایان ڕۆژا ب دورستی حەقێ زانینا خۆ دایێ ، ومرۆڤێ زانا هنگی دێ یێ ژ هەژی بت د گەل زانایان بێتە دانان گاڤا زانینا وی دنیا ژ دلێ وی ئینادەر و ژ ترسا خودێ تژی کر ، ڤێجا وەلێ بێت خۆشییا دنیایێ ، وکورسیکێن بلند ، وپارە ، وهەڤالینییا مەزنان ، بەرێ وی ژ گۆتنا حەقییێ نەدەتە پاش ..

ڕاستە زانایێ دورست وزانایێ نەدورست هەردو ڕۆناهییێ ژ ئێك ژێدەری وەردگرت بەلێ ژ بیر نەکەن دەمێ چاڤێ ڕۆژێ ل شویشەکا زەلال وپرتەکا دەپی ددەت وەکی ئێك نینە ، شویشە ڕۆناهییێ دستینت وڕۆناهییێ دزڤڕینت ، بەلێ پرتا دەپی ڕۆناهییێ دستینت دا بۆ خەلکی دیار بکەت کو ئەو دەپەکێ ڕەق وهشکە !

زانایێ دورست کتێبێن شریعەتی دخوینت وهزرێن خۆ د خودانێ شریعەتی دا دکەت ، بەلێ زانایێ نەدورست گاڤا کتێبێن شریعەتی دخوینت خودانێ شریعەتی ژ بیرا خۆ دبەت ، لەو دێ بینی زکێ ئێك ژ وان وەکی ئاشێ هێرانێیە بەری هەر تشتەکی دینێ خەلکی دهێرت ، پاشی دنیایا وان .

عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی ل سەر دەستێ هندەك زانایێن دورست یێن وەکی (ئبن عەساکری) هاتبوو پەروەردەکرن ، وئەو ژ وان فێری هندێ بوو کو هەچییێ خودێ بۆ خۆ هلبژێرت و د خەما وێ نەخۆشییێ نەبت یا د ڕێکا وی دا دئێتە سەری ، خودێ سەرێ وی دێ ب سەر هەمییان ئێخت .. جارەکێ د ناڤبەرا وی و (الملك الأشرف) ێ ئەیبووبی دا هەڤڕکییەك ل دۆر مەسەلەکا علمی چێبوو ، شێخ لێڤە نەبوو ، ئینا مەلکی بڕیار دا کو چێ نابت ئەو چو فەتوان بدەت ، وچێ نابت کەس پسیاران ژێ بکەت ، ودڤێت ئەو ل مالا خۆ ڕوینت و ژ مزگەفتێ پێڤەتر - بۆ نڤێژێ - ئەو نەچتە چو جهێن دی ، یەعنی : (إقامه جبريه) دانا سەر ..

پشتی دەمەکی سوحبەت ل باژێڕی بەلاڤ بوو ، هندەك زانا چوونە نك مەلکی وداخواز ژێ کر ئەو ل ڤێ بڕیارا خۆ لێڤە ببت ، مەلکی ب گۆتنا وان کر .. وعەدەتێن زانایانە گاڤا بەرێ وان ما ل خودێ دلێن وان د گەل ئێك پاقژ دبن وپشتا ئێك ودو دگرن ، وهنگی چو مەلك خۆ ل بەر هێزا وان ناگرن .

پشتی دەمەکی مەلك نساخ بوو ، ئینا کەسەك هنارتە نك شێخی وگۆتێ : بێژێ بلا گەردەنا من ئازا بکەت ، شێخی گۆتە قاصدی : بێژێ ژ مێژە من گەردەنا وی یا ئازاکری ، عەدەتێ منە هەر شەڤ ئەز گەردەنا خەلکی هەمییێ ئازا دکەم پاشی ئەز دنڤم ؛ دا حەقێ من ل سەر کەسێ نەمینت . بەلێ .. ئەڤەیە مەزنییا مرۆڤێن خودێ ، بەری بنڤن ئەو نەڤیانا کەسێ ناهێلنە د دلێن خۆ دا ، لەو دەمێ سپێدێ ئەو ژ خەوێ ڕادبن ڕۆناهییا دلێن وان گەشاتییێ ل سەر دێمێن وان ئاشکەرا دکەت .

قازییێ شامێ .. ومەلکێ ئەیبووبی :

شێخ عززێ کوڕێ عەبدسسەلامی قازییێ شامێ بوو ، ومەزنێ زانایێن دیمەشقێ بوو ، ل سالا ٦٣٨ مشەختی ل ناڤبەرا مەلکێ شامێ ئیسماعیلێ ئەیبووبی ومەلکێ مصرێ نەجمەددینێ ئەیبووبی نەخۆش بوو ، دوژمناتییا وان گەهشتە هندێ مەلکێ شامێ گەلەك

جه ژوان جهێن باپیرێ وی صەلاحەددینی ب خوینا موسلمانان ژ دەستێن خاچپەرێسان ئینایە دەر وی دوبارە ل وان زڤڕاندن و (صولحەك) د گەل گرێدا وداخواز ژ وان کر ئەو هاریکاریێیا وی دژی ئەییووبیێێن مصرێ بکەن ، و ل دویڤ بناخەیێن ڤێ صولحێ خاچپەرێسان حەق هەبوو بێنە ناڤ وەلاتێ موسلمانان و ب سەربەستی بێن وبچن ، ووەسا چێبوو دەمەکی هندەك ژ لەشکەرێ خاچپەرێسان هاتنە شامێ دا چەکی بۆ خۆ ژ بازارێ بکڕن .

هەلویستێ شێخ عزەدینی ژ ڤێ چەندێ چ بوو ؟

چونکی سەیدا قازیێ شامێ بوو بەرێ خەلکی هەمیێ ما ل دەڤی کانێ دێ چ بێژت ؟ یان دێ چ فەتوایێ دەت ؟

وێ گاڤێ مەلکێ شامێ ئیسماعیلێ ئەییووبی ژ دەرڤەی شامێ بوو .. خەلکی پسیار ژ شێخی کر کانێ حوکمێ شریعەتی د وی کەسی دا چیە یێ چەکی بفرۆشتە صەلیبیێان یان نە ؟

قازی فەتوا دا کو چێ نابت بۆ مرۆڤێ موسلمان کو کڕین وفرۆتنا چەکی د گەل خاچپەرێسان بکەت ؛ چونکی ئەو ڤی چەکی دێ د شەڕێ مصریێان دا ب کار ئینن .. وەکی ئاگری دەمێ بەردبتە پویشی فەتوایا شێخی وەسا د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ بوو ، خەلکێ دیمەشقێ هەمی مانە ل هیڤیێا ڕۆژا ئەینیێ کانێ سولتانێ وان یێ بێ تاج عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی دێ چ هەلویستێ سیاسی ژ ڤێ صولحا سولتانێ شامێ وەرگرت ، ل ڕۆژا ئەینیێ مزگەفتا ئەمەوی ژ مرۆڤان تژی بوو ، سولتان هێشتا نەزڤڕی بوو شامێ ، سەیدا ب سەر مینبەرێ کەفت ، عەدەت بوو هنگی مەلایی ل دویماهیێا خوتبێ ناڤێ سولتانی دئینا ودوعا بۆ دکرن وئەڤ چەندە نیشانا وەلائا مەلایی بوو بۆ سولتانی ، بەرێ خەلکی ما ل دەڤێ شێخی کانێ وەکی هەر جار دێ ناڤێ سولتانی ئینت یان نە ، چونکی ئەگەر وی ناڤێ سولتانی نەئینا مەعنا ئەو ئعترافێ ب سولتانیێا سولتانی ناکەت !

گاڤا شێخ گەهشتیە دویماهیێا خوتبێ شوینا کو ئەو ناڤێ سولتانی بینت ودوعایێ بۆ بکەت وی دەستێن خۆ سەرئەڤرازکرن وگۆت : « ئەی خودا ! تو ڕێکەکێ بۆ ڤێ ئوممەتێ ببینە وەلیێێن تە پێ سەرفەراز بن ودوژمنێن تە پێ سەرشۆڕبن » وشێخ ژ سەر مینبەرێ هاتە خوار .

سوحبەت وەسا ل باژێڕی بەلاڤ بوو کو سولتانێ زانایان عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی سولتان ئێخست وئێدی ئعترافێ پێ ناکەت ، بەری تەختێ سولتانی ب ڤێ فەتوایا شێخی بهژیێت وی ب لەز خۆ ب دیمەشقێ ڕا گەهاند ، پشتی گەهشتیە دیمەشقێ ئێکسەر وی بڕیار دا هەمی مەنصبێن عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی یێن ڕەسمی ژێ بێتە ستاندن ، وژ بەر ڤی هەلویستێ وی ئەو د مالا وی دا بێتە گرتن و ل بن (إقامه جبريه) بێتە دانان .

پشتی هەیامەکێ هژمارەکا زانا وماقویلێن باژێڕی چوونە نك سولتانی وداخواز ژێ کر ئەو سەیدای بەردەت بەری کەربا خەلکی بەرێ وان بدەتە هندێ ئەو کارەکێ بۆ سولتانی خراب بکەن پاشی پشتی هنگی پەشێمانی فایدەی نەکەت ! سولتانی گوهداریێا وان کر وفەرمان دا شێخ ژ گرتنێ بێتە ئازاکرن ، شێخی داخواز ژ سولتانی کر ئەو دەستویریێ بدەتێ کو ئەو ژ دیمەشقێ دەرکەڤت وقەستا باژێڕێ قودسێ بکەت ، سولتانی دەستویری دایێ وشێخ چوو قودسێ و ل وێرێ ئاکنجی بوو .

پشتی هەیامەکێ سولتانێ شامێ د گەل هندەك مەزنێن دەولەتێ قەستا دەڤەرا قودسێ کر ؛ دا کۆمبوونەکێ د گەل هندەك خاچپەرێسان بکەت ، ل وێرێ سولتان ئیسماعیلێ ئەییووبی زەلامەك هنارتە نك شێخ عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی دا بێژتێ : سولتانی تو یێ عەفیکری وچی مەنصبێ تە بڤێت ئەو دێ دەتە تە ب شەرتەکی کو تو بچی دەستێ وی ماچی بکەی .. وسولتانی گۆتە قاصدێ خۆ : ئەگەر وی گوهێ خۆ نەدا تە تو وی بگرە وبینە بکە د خیڤەتەکێ ڤە ب ڕەخ خیڤەتا مە ڤە .

ل ڤێرێ دبت هندەك کەس هەبن پسیار کەن : ئەرێ سولتانەکێ خودان سەنتەنەت ودەسهەلاتداری چ ژ مەلایەکێ بێ دەسهەلات دڤیا ؟ ما ئەو بۆ خۆ ژ بەر وی نەڕەڤی بوو وچووبوو قودسێ ، ئەرێ ئەو د گەل سولتانی بت یان نە ما دێ چ ل سولتانی زێدە بت ؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین : دەمێ زانایی ڕێکا خودێ دگرت ، وڤیانا دنیایێ ومەنصبان ژ دلێ خۆ دئینادەر ، مەزنێن دنیایێ ل دویڤ وان دکرە غار وهیڤیێا وان ئەو بوو جارەکێ ئەو زانا ل دیوانا وان حازر ببت ؛ چونکی گۆتنا زانایی بۆ وان وحوکمێ وان وەکی مۆرا سولتانی بوو ل سەر پارەی ، وپارەی ل بازارێ چو بهایێ خۆ نابت حەتا مۆرا سولتانەکی ل سەر نەبت .

قاصدێ سولتانی هاته نك شێخی وگۆتنا سولتانی بۆ وی ڤەگێڕا ، وگۆتێ : هەما تو دەستێ سولتانی ماچی بکەی ئەو دێ تە عەفی کەت .. شێخی ب دلپێڤەبوون ڤە بەرێ خۆ دایێ وگۆتێ :

((هەی مسکین ! ب خودێ ئەز قەبویل ناکەم سولتان بێت ودەستێ من ماچی بکەت ، ڤێجا چاوا ئەز دێ ئێم ودەستێ وی ماچی کەم ؟! ئەز تشتەکی دزانم وهوین تشتەکێ دی ، حەمد بۆ وی خودایی بت یێ ئەز ژ وێ بەلایێ پاراستی یا دایە هەوە)) .

قاصدی گۆتێ : پا سولتانی بڕیار دایە تە بگرت .

وی گۆت : هەچییا هەوە دڤێت بکەن ..

ل دویڤ بڕیارا سولتانی شێخ د خیڤەتەکا ب ڕەخ خیڤەتا سولتانی ڤە هاتەگرتن ، شێخی ئەڤ دەمێ خۆ هەمی ب عیبادەتی وخواندنا قورئانێ ڤە دبۆراند ، ڕۆژەکێ هندەك مەزنێن صەلیبییان هاتنە نك سولتانێ ئەییووبی ، پشتی وان وسولتانی دان وستاندنێن خۆ - ل بن خیڤەتا سولتانی - ب دویماهی ئینایین ، دەنگێ شێخ عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی ب خواندنا قورئانێ هاتە وان ، سولتانێ موسلمان ڤیا خۆ ل بەر مەزنێن صەلیبییان شرین بکەت ، ئینا گۆتە وان : هەوە گوهـ ل دەنگێ ڤی شێخی ئەوێ قورئانێ دخوینت هەیە ؟

وان گۆت : بەلێ ..

سولتانی گۆت : ئەڤە قەشێ مە موسلمانان یێ ژ هەمییان مەزنترە ، من ئەو یێ گرتی چونکی ئەو یێ نەڕازییە کو من هندەك جهێن موسلمانان تەسلیمی هەوە کرین ، ڤێجا من ئەو ژ هەمی مەنصبان یێ ئێخستی و ژ بەر هەوە من ئەو نوکە یێ گرتی .

سولتانێ شەرمزار هزرکر مەزنێن خاچپەرێسان دێ ئێن دەستێ وی ماچی کەن سەرا ڤێ خزمەتا وی بۆ وان کری ، بەلێ (صەدمەکا) مەزن بۆ وی چێبوو دەمێ مەزنێ فرەنگێ گۆتییە وی : ئەگەر ئەڤە قەشێ مەبا یێ هۆسا ئەم دا ئاڤێ ل پێیێن وی کەین پاشی دا وێ ئاڤێ ڤەخۆین !

شەڕی د ناڤبەرا ئەییووبییێن مصرێ وشامێ دا دەست پێ کر ، وکانێ چاوا خائین هەردەم شەرمزار دبن لەشکەرێ شامێ ب سەرۆکاتییا (الملك الصالح إسماعيل) ی شکەست ، ولەشکەرێ مصرێ ب سەرۆکاتییا (الملك الصالح نجم الدين أيوب) ی ب سەرکەفت ، و ب سەرکەفتنێ شێخێ ئیسلامێ عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی ژ ئێخسیرییا سولتانێ

شامێ ڕزگار بوو ، وپشتی ڕزگاربوونێ ئەوی قەستا وەلاتێ مصرێ کر و ل وێرێ ئاکنجی بوو ، وکانێ خەلکێ شامێ چەند حەز ژ وی دکر خەلکێ مصرێ ژی هند یان پتر حەز ژێ کر .

د گەل ئەییووبییێن مصرێ :

مەزنێن مصرێ یێن ئەییووبی دەمێ گوهـ ل هەلویستێ شێخی د گەل سولتانێ شامێ بووی ، ئەو د چاڤێن وان دا مەزن بوو ، و ژ بەر کو شێخ ئێك ژ مەزنە زانایێن سەردەمێ خۆ بوو ، ل مصرێ ژی ئەو هاتە هلبژارتن دا ببتە سەرۆکێ قازییان وشێخێ هەمی زانایان ، ورۆژ بۆ ڕۆژێ بهایێ وی د ناڤ خەلکی دا مەزن دبوو وڤیانا وی د دلان دا زێدە دبوو ..

مەزنێ مصرێ هنگی نەجمەددین ئەییوب بوو ، نەجمەددین مرۆڤەکێ زێدە ب هەیبەت بوو ، وکەسێ بستە نەدکر ل دیوانا وی سەرێ خۆ ڕاکەت وبەرێ خۆ بدەتە ناڤچاڤێن وی ، ژ لایەکی ڤە ئەو سولتانەکێ جامێر وخێرخواز بوو ، خەلکی حەز ژێ دکر ، و ژ لایەکێ دی ڤە ئەو مرۆڤەکێ ب حوکم بوو یێ ئەو ژێ عێجز ببا دا فەرمانێ ب گرتنا وی دەت وپشتی هنگی ژ بیر دکر وکەسێ نەدوێرییا بیرا وی لێ بینتەڤە .. کێم دەردکەفتە ناڤ مرۆڤان ، عەدەتێ وی بوو ل ڕۆژا عەیدێ دەردکەفتە ناڤ باژێڕی ، پشتی سویك وبازار دهاتنە خەملاندن وتژی سەر ڕێکان لەشکەر وزێرەڤان دبوو .

جارەکێ هندەك مرۆڤ هاتنە نك سەرۆکێ قازییان عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی وگۆتنێ : ل فلان جهی ژ قاهیرە مرۆڤەکێ فەلە یێ هەی دکانەکا عەرەقێ یا هەی ، ڤێجا ئەگەر تە گۆتبا سولتانی .. وی گۆت : باشە .

ل ڕۆژا عەیدێ وەکی هەر سال سولتان ب مەوکبێ خۆ ڤە دەرکەفت ، مرۆڤ هەمی ل سەر لێڤێن ڕێکان ڕاوەستیان ل هیڤییا دەربازبوونا سولتانی ، سولتان بۆری .. مەزنێن دەولەتێ هەمی ل دۆر وەرەخان بوون ، زوی ب زوی خەلکی بستە نەدکر بەرێ خۆ بدەنە سولتانی ، تژی واران زێرەڤان وعەبدێن چەکدار هەبوون ، عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی سەرۆکێ قازییان دەمێ زانی سولتان دێ ب ڤی ڕەنگی دەرکەفتە بازارێ چوو د ڕێکێ دا ، گاڤا سولتان نێزیکی وی بووی ، شێخ ب نك ڤە چوو و ب دەنگەکێ بلند ڤە گازی کرێ :

- ئەییووب !

جرفەك ب سولتانی کەفت .. ئەڤە کی‌یە ب ڤێ بێ تۆرەیی‌یێ د گەل وی دئاخڤت ؟ ما ئەو نزانت ئەز کیمە ؟

دەمێ هەڤالێن سولتانی تێ ئینایە دەر کو سولتان عێجزبوو هندەکان هێدی گۆتێ : ئەڤە شێخ عزەددینێ کورێ عەبدسسەلامی‌یە ، دەمێ سولتانی ئەڤە زانی بێ دەنگ بوو ، بەرسڤا سولتانی دا وگۆتێ : بەلێ سەیدا ، خێر بت ؟

سەیدایی گۆتێ : ل فلان جهی ژ باژێڕی موسلمانان دکانەکا هەی عەرەق لێ دئێتە فرۆتن ، تە زانی‌یە یان نە ؟

سولتانی گۆت : وئەو ژی بوویە ؟

شێخی گۆتێ : بەلێ ل فلان جهی .

سولتانی بێنەکێ هزرا خۆ کر پاشی گۆت : ها .. تو ڕاست دبێژی ، ئەو دکانا تو بەحس ژێ دکەی هێشتا ل سەر دەمێ بابێ من هەبوو ، یەعنی هەر وەکی گۆتی : ل سەر خاترا بابێ خۆ من ئەو دکان نەگرتی‌یە ، شێخی گۆتێ : دیارە تو ژ وانی یێن دبێژن :﴿ إنا وجدنا آباءنا علی أمة وإنا علی آثارهم مقتدون ﴾ ؟

سولتانی ب لەز گۆتێ : نە نە ، نەخێر ، پاشی وی گۆتە هندەکان : هەڕن ڤێ گاڤێ وێ دکانێ بگرن .

طەلەبەکێ شێخی دبێژت : پشتی هنگی گۆتێ : سەیدا ئەو چ بوو تە کری ؟

شێخی گۆتە من : کوڕێ من ! گاڤا من سولتان ب ڤی ڕەنگی دیتی ئەز ترسیام غورروور بۆ وی چێ ببت ڤێجا من ڤیا ئەز وی هشیار بکەم .

گۆت : من گۆتێ : ئەرێ ما تو ژێ نەترسیای ؟

وی گۆت : کوڕێ من ! من بیرا خۆ ل مەزنی‌یا خودێ ئیناڤە سولتان ل بەر چاڤێن من وەکی کتکەکێ لێ هات .

شێخ وفەرمانا ب باشی‌یێ وپاشڤە لێدانا ژ خرابی‌یێ :

سولتانێ زانایان عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی مرۆڤەك بوو خودێ وەسا ئەو ئافراند بوو کانێ چاوا خەلك ب خوارن وڤەخوارنێ دژین وخۆ ڕادگرن وەسا ئەو ب فەرمانا ب باشی‌یێ وپاشڤە لێدانا ژ خرابی‌یێ دژیا وخۆ ڕادگرت ، ومرۆڤێ زانا ئەگەر ئەو بت یێ خودێ خێرا وی ڤیا بت وکربتە ژ زانایێن خێرخواز وسەرڕاست ، خەما وی یا مەزن هەر وهەر دێ ئەو

بت ئەو بەرێ مرۆڤان بدەتە وێ ڕێکێ یا شریعەتێ خودێ پێ هاتی ، ووان ژ هەر خرابی‌یەکا هەبت بدەتە پاش .

نە تشتەکی بابەتی زانایێ دینی‌یە ئەو گۆتنەکا وەسا بکەت شریعەت وێ ل وی بزڤڕینت ودرەو دەربێخت ، دینێ دورست دوڕوی‌یاتی‌یێ نزانت وهەر جارەکا دوڕوی‌یاتی تێکەلی دینی بوو دین پویچ دبت ، وزانایێ دینی ئەگەر دوڕوی‌یاتی کر : نەگۆتە ڕاستی‌یێ ئەڤە ڕاستی‌یە ، وخرابی‌یێ ئەڤە خرابی‌یە ، هنگی مەزنترین منافق دێ ژ وی شەریفتر بت ، وپنی‌یا ل کراسێ سپی وەکی وێ نینە یا ل کراسێ ڕەش .

منافق مرۆڤەکە ژینا وی یا ڤەشارتی‌یە ، وزانایێ دینی ژینەکا هلێڤڕی ل بەر چاڤێن خەلکی هەیە ؛ چونکی بەرێ خەلکی هەمی‌یێ یێ لێ ، ئەو مرۆڤەکە ب دینی ڤە یێ گرێدایە ، یێ هاتی‌یە دان دا کارێ وی ڕێنیشادانا خەلکی بت ڤێجا هەر جارەکا ڕێك ل بەر خەلکی بەرزە کر ، یان سستی د دیارکرنا ڕاستی‌یێ وخەلەتی‌یێ دا ، هنگی خەلك کارێ وی ل سەر دینی دهژمێرت ، ئەگەر وی درەوەك کر خەلکێ نەزان دێ بێژن : دین درەوە ! ئەگەر وی دوڕوی‌یاتی‌یەك کر ئەو دێ بێژن : دین دوڕوی‌یاتی‌یە !

لەو دەمێ مرۆڤێ زانا د سەردا دچت ئەو دوقات ژ خەلکی خرابتر لێ دئێت ؛ چونکی ئەو هنگی عالەمەکا مرۆڤان دێ د سەردا بەت ، وزانا جێگرێن پێغەمبەرانە هندی ئەو ل دویڤ ڕێکا وان بچن ، ئەگەر نە .. شەیطان ب هەمی شەیطانی‌یا خۆ ڤە خۆ ژ وان دکرت !

شێخ عزەددین - وەکی مە گۆتی - بێی فەرمانا ب باشی‌یێ وپاشڤەلێدانا ژ خرابی‌یێ نەدشیا بژیت ، شێخ سەرۆکێ قازی‌یێن مصرێ بوو وئیمام وخوتبە خوین وسەیدا ژی بوو ل مەزنترین مزگەفتا قاهیرە ، بارا پتر ژ دەمێ خۆ وی د ناڤ فەقی‌یان دا ل مزگەفتێ دبۆراند ، بەلێ د گەل هندێ ژی ئەو ژ سەر وبەرێ باژێڕی یێ بێ ئاگەهـ نەبوو ، شاگردە وفەقی‌یێن وی هەر ئێك بۆ وی چاڤەکێ ڤەکری بوو وی خەلك پێ ددیت ، هەر جارەکا فەقی‌یەکێ وی تشتەکێ خەلەت ل عەردەکی دیتبا ، دا ئێت جابا گەهینتە شێخی وشێخ دا ب دەورێ خۆ یێ شەرعی ڕابت .

جارەکێ فەقی‌یەکێ وی هاتە نك وگۆتێ : فلان ئەمیری طەبلخانەیەك ب ڕەخ فلان مزگەفتێ ڤە ئاڤاکری‌یە .. وطەبلخانە ل وی دەمی بۆ وی ئاڤاهی دهاتە گۆتن یێ کەیف

وشاهی لێ دهاتنە گێڕان ، وئامویرێن مۆسیقێ لێ دهاتنە ب کارئینان ، وەکی (نادیێن)
داوەتان د جڤاکا مە یا ئەڤرۆ دا ، گاڤا شێخی ب ڤێ چەندێ زانی وچونکی ئەو قازی بوو وحوکم د دەستی دا بوو ، ڕابوو کۆمەکا فەقیێیان دانە دویڤ خۆ وچوو وی جهێ طەبلخانە لێ هاتیە ڤەکرن ، دەمێ بۆ وی دیار بووی کو ئەو تشتێ وی گوه لێ بووی ڕاستە داخوازا ماهۆلکەکی کر ووی ب خۆ د گەل فەقیێێن خۆ دەست ب خرابکرنا وی ئاڤاهی کر ، وهنگی ڕاوەستان حەتا وان ئەو طەبلخانە هەڕفاندی وئەو تشتێن ل ژۆر هەمی پویچ کرین ، وفەتوا ژی دا کو ئەو مالێ هاتیە تەلافتن ژ کیسێ خودانی چوو وبۆ نائێتە بەدەلڤەکرن .

و ل ڤێرێ دو ڕاوەستانێن کورت د گەل ڤێ سەرهاتیێ مەهەنە :

ئێك : دەمێ شێخ ب ڤی کاری ڕابووی ـ وەکی مە گۆتی ـ سەرۆکێ قازیێان بوو ، یەعنی پشکەك ژ دەسهەلاتداریێ د دەستی دا هەبوو لەو وی ئەڤ خرابیە ب دەستێن خۆ گوهاڕت .

دو : ئەڤ طەبلخانە یا میرەکی ژ میرێن دەولەتێ بوو ، وئەو میر ب حوکمێ پەیوەندیێێن خۆ د گەل سولتانێ مصرێ دشیا نەخۆشیێ بگەهینتە شێخی ، یان هەر چو نەبت وی ژ مەنصبێ وی دەربێخت ، بەلێ چونکی شێخ نە مرۆڤەکێ مەنصب پەرێس ومەصلحەتچی بوو وی هزر د ڤێ چەندێ دا نەکر وخۆ ژ واجبێ خۆ یێ شەرعی نەدا پاش .

شێخ .. وفرۆتنا میران :

هەڤڕکیا شێخ عزەددینی د گەل میر وکاربدەستان ژ بەر گۆتنا وان بۆ حەقیێ ل ڤی توخوبی ڕانەوەستا .. سولتانێ مصرێ نەجمەددینێ ئەییووبی پایتەختا دەولەتا خۆ ژ عەبدان تژی کربوو ووی ئەڤ عەبدە هەمی چەکدار کربوون وهندەك ژ وان کربوونە میر ومەزنێن دەولەتێ ، نە ب تنێ هندە بەلکی (نائب السلطنة) ب خۆ ژی کو زەلامێ دووێ بوو د دەولەتێ دا عەبد بوو .

مەمالیکان (یان ئەو عەبدێن سولتانی باژێر ژێ تژی کری) بارێ خەلکی زێدە گران کربوو ، و ژ بەر کو ئەو زەلامێن سولتانی بوون کەس نەدوێریا د گەل وان باخڤت ، دەمەکی وان جهێن خەلکی ژێ کڕین و د پشت سولتانی ڕا حوکمداری دکر ، شێخ عزەددین مەزنێ زانایێن قاهیرە بوو وسەرۆکێ قازیێان بوو ، یەعنی ل شوینا مەحکەمێن مە یێن ئەڤرۆ بوو ، هەر کڕین وفرۆتنەکا چێ ببا دڤیا وی مۆر کربا ئەگەر نە ئەو (عەقد)

نەدبوو (عەقدەکا شەرعی) ، هەر عەقدەکا چووبا نك ولایەکێ عەقدێ ئێك ژ مەمالیکان با ، وی ئەو عەقد مۆر نەدکر دگۆت : ئەڤە عەبدە و ب شریعەت کڕین وفرۆتنا مرۆڤێ عەبد یا دورست نینە .

مەمالیکان ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو وبێهنا وان تەنگ بوو ، لەو ئەو چوونە نك جێگرێ سولتانی (وئەو ژی ژ مەمالیکان بوو) وگازندەیێن خۆ ژ شێخی بۆ وی کرن ، وی هندەك مرۆڤ هنارتنە نك شێخی دا پسیارا ڤێ چەندێ ژ وی بکەن وکانێ وی چ دڤێت ، شێخی گۆتە قاصدان : هوین عەبدن ، وحەتا کڕین وفرۆتنا هەوە ب شریعەت یا دورست بت دڤێت هوین بێنە ئازاکرن ، وچونکی خودانێن هەوە نەدنیاسن دڤێت هوین ل بازارێ بێنە فرۆتن پاشی ئەگەر ئەوێ هەوە دکڕت هوین فرۆتن وهوین ئازا بوون هنگی کڕین وفرۆتنا هەوە دێ یا دورست بت .

جێگرێ سولتانی ژ ڤێ گۆتنا شێخی دین بوو ، چاوا ئەڤە دێ چێ بت ؟ قازیەکێ پیر ، یێ خەرفتی ، ئێکێ وەکی من ببەتە بازارێ وبفرۆشت ؟ ئەڤە قەت چێ نابت ، وئەو ڕابوو چوو نك سولتانی ومەسەلە بۆ ڤەگێڕا ، سولتانی گۆت : ئەڤە نە شۆلا ویە !

ئاخفتن گەهشتە قازی ئینا وی گۆت : ما دەم تشتەك هەیە نە شۆلا من بت ، ژ ئەڤرۆ وێڤە ئەز قازی نابم .. شێخی (ئستقالە) ژ (مەنصبێ) خۆ دا وداخواز ژ سولتانی کر کو دەستویریێ بدەتێ دا ئەو مالا خۆ ژ مصرێ بارکەت وبچتە شامێ ، سولتانی گۆتێ : بلا . شێخی دو دەوار ئینان ، ژنکا خۆ وکوڕێ خۆ ل دەوارەکی سویارکرن ، ومالا خۆ هەمی ل دەوارا دی سویارکر ، وکەفتە ڕێ و ب بێ دەنگی ژ باژێری دەرکەفت ..

مەسەلە هۆسا ب بێ دەنگی ب دوماهی نەهات ، گاڤا سوحبەتا دەرکەفتنا شێخی گەهشتیە خەلکی زانایێن باژێری هەمیان خۆ دا ئێك و ب دویڤ شێخی دا ژ باژێری دەرکەفتن ، وگاڤا خەلکی زانا ب ڤی ڕەنگی دیتین ئەو ژی ب دویڤ وان دا دەرکەفتن ، خۆ صنعەتکاران ژی دکانێن خۆ گرتن و ب دویڤ شێخی دا دەرکەفتن ، مەسەلە مەزن بوو ، ب هزاران خەلکی دا ب دویڤ شێخی ڤە ، هندەك ب لەز چوونە نك سولتانی وگۆتنێ : ئەگەر تو نەگەهیە شێخی ووی نەزڤرینی کەس د باژێری دا نامینت تو سولتانیێ لێ بکەی !

گاڤا سولتانی دیتی مللەت هەمی یێ د گەل شێخی نەچار بوو هنارتە ب دویڤ شێخی ڕا دا بزڤڕتە باژێڕی ، وگۆتێ : بزڤڕە سەر هەمی کارێن خۆ یێن بەرێ وچێ نابت کەس مایێ خۆ د تە بکەت ، شێخ قانع بوو ، زڤڕی قاهیرە وخەلك ژی د گەل زڤڕین ، وپشتی ئەو زڤڕیە سەر کارێ خۆ ئێکسەر وی دەست ب فرۆتنا مەمالیکان (مەزنێن دەولەتێ) کر ، گاڤا جێگرێ سولتانی دیتی ئەو ل سەر ڤی کاری یێ مجدە عەقل د سەری نەما وگۆت : ئەو لێڤە نەبت دێ وی ب ڤی شیری کوژم ! ودا ئەو گەڤا خۆ ب جە بینت ڕابوو زەلامێن خۆ دانە ب دویڤ ڤە و ب سویاری قەستا مالا شێخی کر ، شیرێ وی د دەستان دا بوو ، دەرگەهێ مالا شێخی قوتا ، کوڕێ شێخی دەرگەه ڤەکر ، گاڤا وی جێگرێ سولتانی ب ڤی ڕەنگی دیتی ب لەز زڤڕی د ژۆر ڤە وگۆتە بابێ خۆ : خۆ خلاس بکە ، حال ومەسەلێن جێگرێ سولتانی ئەڤەنە ، شێخی گۆتە کوڕێ خۆ : کوڕێ من ! بابێ تە ژ هندێ کێمترە کو د ڕێکا خودێ دا بێتە کوشتن .. پاشی دەرکەفتە بەردەری ، وگۆتە جێگرێ سولتانی : کەرەم بکە تە خێرە ؟

تو دا بێژی هندەك چریسك ژ چاڤێن شێخی ڤەپەشین و ژ گەهێن دەستێ (نائبی) گرتن وسۆتن ، گاڤا (نائبی) شێخ دیتی دەستێ وی ڤەلەرزی وشیر ژێ دەرکەفت ، وی هند خۆ دیت یێ دکەتە گری وخۆ د دەستێ شێخی وەردکەت ودبێژتێ : دوعا بۆ من بکە ! پاشی گۆتێ : سەیدا تو دێ چ ل مە کەی ؟

شێخی گۆت : دێ هەوە فرۆشم !

گۆت : وکی دێ پارێن مە وەرگرت ؟

شێخی گۆت : ئەز !

گۆت : ودێ چ لێکەی ؟

شێخی گۆت : دێ ل سەر موسلمانان لێکڤە کەم ..

میر ومەزنێن دەولەتێ کەفتنە بەرانبەر واقعەکێ بەرتەنگ ووان زانی وان چو ڕێکێن دی ژبلی یا شێخ دبێژت نینە ، ئینا ئەو نەچار بوون خۆ ب دەست شێخی ڤە بەردا وهەر ئێکی گۆتە هەڤالەکێ خۆ : ڕۆژا شێخ من دفرۆشت وەرە من بکڕە وئەگەر ئێکی زێدە کر تو هێشتا ل سەر زێدە بکە ، وتە خەم پێ نەبت ..

شێخی ژڤان دا خەلکی و ل باژێڕی کرە دەنگ : سەرۆکێ قازییان شێخ عزەددینێ کوڕێ عەبدسسەلامی ل فلان ڕۆژێ مەزنێن دەولەتێ ژ مەمالیکان دێ فرۆشت وهەچییێ بڤێت ئێك ژ وان بۆ خۆ بکڕت بلا ئامادە ببت .

ڕۆژا ژڤان هاتی شێخی میرێن مەمالیکان هەمی ژ جێگرێ سولتانی وحەتا یێ ژ هەمییان کێمتر ئینانە مەیدانکێ وئێك ئێکە ل مەزادێ فرۆتن ، وپاشی ئەو پارە یێ ب وان ڤە هاتی بر کرە د خزینەیا دەولەتێ دا و ل سەر فەقیران بەلاڤکر !

ل سەر دەمێ مەمالیکان :

پشتی سولتانێ ئەییووبی نەجمەددین ئەییووب مری فەرمانداریا ژ دەستێ بنەمالا ئەییووبییان هاتە دەر ومەمالیك بوونە حوکمدارێن مصرێ ، وهەر چەندە شێخی پتریا وان ل بازارێ فرۆت بوون ژی بەلێ دەمێ حوکم کەفتییە دەستێ وان بهایەکێ مەزن وان دا شێخ عزەددینی ، وچو کارەکێ مەزن یێ پەیوەندی ب دەولەتێ ڤە هەی وان بێی وی نەدکر .

جارەکێ ل سەردەمێ مەلك (سەیفەددین قوطزی) وەسا چێبوو لەشکەرێ تەتەرییان گەلەك جە ژ وەلاتێ شامێ گرتن ، ودلێ وان چوویێ بەر ب مصرێ ژی ڤە بچن ، گرفتاری ل سەر موسلمانان زێدە مەزن بوو وترس کەفتە دلێ خەلکێ مصرێ ، سولتانێ مصرێ یێ مەملووك سەیفەددین قوطزی بڕیار دا لەشکەرەکێ مەزن ئامادە بکەت وببەتە بەرسنگێ تەتەرییان بەری ئەو شامێ هەمییێ بستینن وبێن قەستا مصرێ بکەن ، بەلێ دورستکرنا لەشکەرەکێ ب ڤی ڕەنگی پێڤە هاتنێن مەزن بو دڤێن ، سولتانی بڕیار دا مەزنێن دەولەتێ وماقویل وزانایان کۆم بکەت ودان وستاندنێ ل دۆر ڤێ مەسەلێ د گەل بکەت ، مەلکی گۆتە وان : حال ومەسەلە ئەڤەنە هوین چ دبێژن ئەم چ بکەین ؟

هەمی ل سەر هندێ کۆم بوون کو دڤێت لەشکەرەکێ مصری یێ ب هێز بێتە ئامادەکرن دا بەرگرییا تەتەرییان پێ بێتە کرن ، مەلکی ومەزنێن دەولەتێ ژ مەمالیکان گۆت : ژ بیر نەکەن ئامادەکرنا لەشکەرەکێ ب ڤی ڕەنگی پارەکێ مەزن بۆ دڤێت ومیزانییا دەولەتێ تێرا ڤێ چەندێ ناکەت .. پاشی سولتانی گۆت : ئەز دبێژم یا باش ئەوە ئەم بێشەکێ ژ زەنگینێن باژێڕی وەربگرین هند پارە دێ کۆم بن ئەم لەشکەرێ خۆ پێ دورست بکەین ، هوین چ دبێژن ؟

حازران هەمی‌یان گۆت : گەلەك هزرەكا د جهێ خۆ دایە .

وبەرێ هەمی‌یان ما ل شێخ عزەددینی كانێ ئەو دێ چ بێژت ؛ چونكی بەس ئەو مابوو دەنگ نەكری ، سولتانی گۆتێ : سەیدا تو چ دبێژی ؟

سەیدای گۆت : ئەز دبێژم نە ! هوین سولتان ومیر ومەزنێن دەولەتێ كەس ژ هەوە زەنگینتر نینە ، هوین زێرێن ژنێن خۆ وناڤمالی‌یێ خۆ یێ زێدە بینن بفرۆشن و ب وی پارەی لەشكەری ئامادە بكەن ، وچی گاڤا وی پارەی تێرا مە نەكر هنگی ژ نوی دێ بێژینە خەلكی بلا هاریكاری‌یێ بكەن .

سولتانی گۆت : بەلێ سەیدا ، دێ ئەو بت یا تە گۆتی .

پشتی ئامادەبووی ڤەرەڤین سولتانی بریار دا مەزنێن دەولەتێ - وبەری هەمی‌یان ئەو ب خۆ - زێرێ خۆ وتشتێ زێدە د مالێن خۆ دا بفرۆشن ووی پارەی بینن دا لەشكەری پێ دورست بكەن ، وپارێن وان ب تنێ تێرا كرن وزێدە ژی !

لەشكەر هاتە دورستكرن وشەرەكێ گران ڤی لەشكەری د گەل تەتەری‌یان كر وتێدا ب سەر كەفت ، و ب ڤی سەركەفتنێ خودێ شام ومصر ژی ژ خرابی‌یا تەتەری‌یان پاراست .

مرنا شێخی :

ل سەر دەمێ (الملك الظاهر بیبرس) ی و ب دورستی ل سالا ٦٦٠ مشەختی سولتانێ زانایان عزێ كورێ عەبدسسەلامی ل باژێرێ قاهیرە چوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ ، وخەلكێ باژێری هەمی ب دویڤ جەنازێ وی دا دەركەفتن ، ودبێژن : دەمێ مەلكی ئەڤ دیمەنە دیتی گۆت : ژ نوی پشتا من ڕاست بوو ، ئەگەر ڤی شێخی ڤیابا دشیا خەلكی ب من ڕا بەردەت حەتا سەلتەنەتا من ژ من بستینن .

شێخی پتر ژ چل كتێبان د گەلەك بابەتێن شەرعی دا نڤیسی بوون .

بۆچی سولتانێ زانایان بوو ؟

پشتی مە ئەڤ گەشتە د گەل سولتانێ زانایان كری ڕەنگە گەلەك ژ مە پسیار بكەن : ئەرێ چاوا ئەڤ زانایە شیا بوو هندە (شەعبییەتێ) بۆ خۆ د ناڤ خەلكی دا چێ بكەت حەتا جڤاك هەمی بۆ وی پێكڤە بۆ وی ببتە ئەو (قاعیدە) یێ موكم یێ ئەو (ئنطلاقێ) ژێ بكەت بۆ گوهۆڕینا خرابی‌یێ ؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین : ب كۆرتی ژ بەر شەش ئەگەران :

١ – چونكی وی خۆ ژ دنیایا خەلكی بێ منەت كربوو وخەلك نەدشیان خۆ ژ دینێ وی بێ منەت بكەن .

٢ – دینی ئێكا هند ژ وی چێكربوو ژ خودێ پێڤەتر بەرێ وی ل چو نەبوو ، وئەو زانایێ دلێ خۆ نەبەتە وی تشتێ د دەستێ خەلكی دا خەلك دێ حەز ژێ كەن .

٣ – شێخ ب واقعێ ئوممەتێ یێ زانا بوو وهەر دەم ئەو یێ نێزیكی خەلكی بوو ، وچو جاران وی مەصلحەتا خۆ یا تایبەت ب پێش مەصلحەتا خەلكی یا گشتی نەدئێخست .

٤ – گۆتن ونڤیسینێن وی ل دۆر مەسەلێن مەزن یێن ملەتی بوون ، وئەو ژ خەم وخیالێن خەلكی یێ دویر نەبوو .

٥ – وی وزانایێن دی هەمی‌یان خۆ كربوو ئێك چەپەر نە حاكمی ونەخەلكی نەدشیا وان ژێكڤە كەن ، لەو وان هەیبەتا خۆ د چاڤێن خەلكی ودەسهەلاتێ ژی دا هەبوو ، وئەگەر ئەو هەمی گاڤان ب سەر وستوییێن ئێك ودوڤە بان دا ب ساناهی ژێك ئێنە دزین .

٦– دنیا د چاڤێن وی دا ژ هندێ كێمتر بوو ئەو دلێ خۆ ببەتێ ، یان سەرا مەنصبان سەرێ خۆ شۆڕ بكەت ، ومرادا وی ئەو بوو ئەو د ڕێكا خودێ دا ببتە شەهیدكرن .

ژ بەر ڤان ئەگەران ڤیانا وی كەفتبوو دلێن خەلكی ، وگۆتنا وی كربا د دەولەتێ دا كەس نەبوو ل بەر ڕاوەستت .. سلاڤ ل سولتانێ زانایان عزێ كورێ عەبدسسەلامی بن دەمێ هاتی‌یە دنیایێ ، ودەمێ خۆ فرۆتی‌یە خودێ .

مرۆڤێن خودێ
د گرتیخانەیێن زۆرداران دا

﴿ رب السجن أحب إليَّ مما يدعونني إليه ﴾ ئەڤە گۆتنا مرۆڤەکی ژ مرۆڤێن خودێ بوو ، کو یووسف پێغەمبەرە ـ سلاڤ لێ بن ـ ، دەمێ ژێ هاتیـیە خواستن کو ئێك ژ دووان بۆ خۆ هلبژێرت :

ـ یان بێ ئەمرییا خودێ بکەت وقەستا وی کاری بکەت یێ خودێ پێ نەخۆش .
ـ یان ژی گرتنێ وچوونا د گرتیخانەیێ ڤە ..

ووی یا دووێ هلبژارت ، ودەمێ وی گرتیخانە بۆ خۆ هلبژارتی ئەو یێ کەیفخۆش بوو ژی !

مرۆڤێن دنیایێ ئەوێن سەرڤە سەرڤە د تشتان دگەهن ، هزر دکەن کو گرتن ڕوەستانا ژ کارییە ودویرئێخستنا ژ ژیانێیە ، لەو ئێك ژ وان دەمێ بەحسێ گرتنا خۆ گوه لێ دبت هەست ب نەخۆشییەکا مەزن دکەت ، بەلێ مرۆڤێن خودێ بەرێخۆدانا وان بۆ ڤێ مەسەلێ یا جودایە ..

دیسا دێ بێژین : د هەڤرکییا خۆ دا د گەل مرۆڤێن دنیایێ ، مرۆڤێن خودێ تووشی گەلەك تەنگاڤییان دبن ، زۆردار هەردەم دخوازن وان ئاستەنگان بێخنە د ڕێکا مرۆڤێن خودێ دا یێن وان ژ کارێ وان یێ پیرۆز پاشڤە لێ بدەت ، بەلێ وەکی هەر جار هزرا وان خاڤ دەردکەڤت ؛ چونکی چو ئاستەنگ نینن بشێن بەرێ وان ژ کارێ وان بدەتە پاش ، کو بەلاڤکرنا ڕۆناهییا خودێیە د ناڤ خەلکی دا .

گرتن ، یان مانا ب کوتەکی د مال دا ، ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ : (الإقامة الجبرية) ، ئێك ژ وان ئاستەنگانە یێن ژ بەرێ وەرە زۆردار دئێخنە د ڕێکا گازیکەرێن حەقییێ دا ، یا ژ زۆرداران ڤە ئەوە ئەو ب ڤێ چەندێ دێ شێن دویراتییێ ئێخنە د ناڤبەرا مرۆڤێن خودێ

وخەلکی دا ، بەلێ دیرۆك شاهدە کو ئەو د ڤێ هزرا خۆ دا دبێ فام بووینە ؛ چونکی نەبوویە جارەکێ گرتن مرۆڤی ژ حەقییێ لێڤەکەت یان حەتا سست ژی بکەت . گرتن بۆ (ئیرادا) خودانی وەکی ئاگرییە بۆ زێڕی ، کەنگی تو دێ زێڕێ عەسلی ناسی ؟ ئەگەر تە ئەو ب ئاگری جەڕباند ، مرۆڤێ خودان ئیرادە ژی هنگی دئێتە ناسین ئەگەر ب سەرکەفتن ژ گرتیخانەیێ دەرکەفت بێی ئارمانجا خۆ ژ دەست بدەت .

گرتیخانە جهەکێ عنتیکەیە ، وسەرهاتییا مرۆڤێن وێ د دیرۆکێ دا هێشتا عنتیکەترە ، گەلەك جاران هندەك کەس ژ سەر کورسیکا مەزناتییێ دئێنە ڕاکرن وبەرێ وان بۆ گرتیخانەیێ دئێتە دان ، وگەلەك جاران ژی هندەك ژ گرتیخانەیێ یێن هاتینە دەرێخستن وبەرێ وان بۆ کورسیکا مەزناتییێ یێ هاتییە دان !

(سجن) ئەڤ جهێ بێ ڕەوش ، ژ پێغەمبەران هەبووینە لێ ژیاین ، ژ چاکان ، ژ زانا ، ژ باشان و ژ خرابان ژی ، هندەك جاران ئەڤ سجنە یا بوویە مەدرەسە ژ بۆ بەلاڤکرنا بیر وباوەران ، وهندەك جاران ژی یا بوویە جهێ لێك داجڕیانا مرۆڤێن خراب ..

گرتن .. ئامویرەتەکێ کەڤنە زۆرداران دژی نەیارێن خۆ ب کارئینای ، وەکی مە گۆتی : یا ژ وان ڤە ئەو دێ شێن ب ڤێ چەندێ چرایێ ڕاستییێ ڤەمرینن وگازییا حەڤییێ بێ دەنگ کەن ، بەلێ وێڤە ژ کیڤە دئێت ! ئەگەر هندەك جاران ئەو شیابن لەشێن خودانێن ڕاستییێ بگرن وبهاڤێژنە د گرتیخانەیان دا ، ئەو قەت وقەت نەشیاینە دلێن وان داگیر بکەن وهزرا وان دەستەسەر بکەن ؛ چونکی هەر خودان ڕاستییەکێ هەبت دلەکێ هەی نائێتە سجنکرن ! دلەکە هەردەم بلند بەر ب مەلەکووتا خودێ ڤە دفڕت ، بەر ب عەسمانەکێ ساهی ڤە یێ پاقژ ژ هەمی ڕەشە عەوران .

ڕۆژا سولتان ل سەر زانایێ مەزن (عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی) ب غەزەب هاتی وبڕیار دای وی بێختە ژێر مانا ب کوتەکی (إقامة جبرية) و د مالا وی دا وی بگرت ، وی مرۆڤەك هنارتە نك (عزی) دا ڤێ بڕیارا سولتانی بگەهینتێ .. بەرسڤا ڤی زانایی بۆ قاصدێ سولتانی ئەو بوو گۆتێ :

« ئەڤە ئێك ژ ڤەنجییێن خودێ یێن مەزنە یێن وی د گەل من کرین ، دڤێت ئەز شوکرا وی سەرا بکەم ، دەمێ ئەز د مال دا دئێمە گرتن ، ئەز نە ل مال دڕوینمە خوارێ ، نە .. ئەز هنگی یێ د ناڤ بیستانەکی دا ، ئەز شعوورێ ب کەیفخۆشییێ دکەم چونکی دێ مینمە

ب تنێ وبەطال بۆ کرنا عیبادەتێ خودێ ، ئەڤە دیاریەکە خودێ دایە من ، فلان کەس ! هانێ بۆ تە ڤێ شەملکێ دیاری ژ من دا تو نڤێژان ل سەر بکەی ، و ب خودێ ئەگەر من تشتەکێ دی یێ ب بهاتر ژ ڤێ شەملکێ هەبا ئەز دا دەمە تە .. ›› .

ما نەتشتەکێ غەریبە ئێك مزگینییا گرتنا مرۆڤی بۆ مرۆڤی بینت ، مرۆڤ ڕابیت تشتێ خۆ یێ ژ هەمییان ب بهاتر بۆ وی بکەتە دیاری ؟ ئەگەر ل نك مرۆڤێن دنیایێ یا غەریب بت ، ل نك مرۆڤێن خودێ یا غەریب نینە ئەوێن گۆتنا یووسفی بۆ خۆ کریە دوریشمە : ﴿ رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه ﴾ .

ڕۆژا پێغەمبەرێ خودێ مووسایێ کوڕێ عمرانی - سلاڤ لێ بن - هاتیە دیوانا فیرعەونێ مصرێ دا بەرێ وی بدەتە حەقیێ ، وی هەڤڕکیا حەقیێ کر ، ودەمێ مووسای چو ڕێك بۆ نەهێلاین ، شوینا فیرعەون ل زۆرداریێا خۆ لێڤە ببت ، ڕابوو دەست دا گەفان وگۆت :

﴿ لئن اتخذت إلهاً غيري لأجعلنك من المسجونين ﴾ فیرعەونی دەست دا چەکێ زرتەکیێ وگۆت : ئەی مووسا ، گەلەك درێژ نەکە ، سویند بت تو خودایەکێ دی ژبلی من بناسی ئەز دێ تە هاڤێمە د زیندانێ دا وتو دێ ژ وان بی یێن گرتی ..

ئەوێن ژ سجنێ دترسن ژ بەر هندێ دترسن چونکی ئەو ژ گەلەك خۆشییێن دنیایێ دویر دکەڤن ، یان ژی چونکی هزر دکەن گرتن دێ بتە ئاستەنگ د ڕێکا وان وئارمانجێ دا ، بەلێ ل نك مرۆڤێن خودێ ڤان هەردو ئەگەران چو بهایێ خۆ نینە : ئەگەر سجن دویرکەفتنا ژ خۆشییێن دنیایێ بت ، ئەو نە ئارمانجا مرۆڤێن خودێیە .. ئەگەر ڕاوەستانا ژ کاری بت کارێ وان ل چو جها ڕاناوەستت ، کارێ ژ دەرڤەی سجنێ ئەو پێ ڕادبن ، ئەو دشێن د سجنێ ب خۆ ژی ڤە پێ ڕابن ، وگەلەك جاران ژی کارێ ئەو د سجنێ ڤە پێ ڕادبن ئەو نەدشیان ژ دەرڤەی سجنێ پێ ڕابن .

د دیرۆکا مرۆڤێن خودێ دا بەرپەرەك هەیە مرۆڤێن وەکی مە دەمێ دخوینن حێبەتی ڕادەوستن وپسیار دکەن : ئەرێ ئەڤە چ ڕەنگێ مرۆڤان بوون ؟

وئەو بەرپەرێ ئەم ل ڤێرێ بەحس ژێ دکەین : کارێ نڤیسین ودانانا کتێبانە .. وەکی ئەم دزانین ئێك ژ کارێن مەزن یێن مرۆڤێن خودێ پێ ڕادبن نڤیسینا وان کتێبانە یێن بەرێ خەلکی ددەنە ڕێکا خودێ ، ودانانا کتێبان کارەکە مرۆڤێن خودێ خۆ ل وی دەمی ژی پێ

ڕادبوون دەمێ دهاتنە گرتن ، وهەر جارەکا برینێن وان خوین دزا ، قەلەمێن وان خورتتر لێ دهاتن .. گرانییا قەید وزنجیران دەستێن وان بەطال نەدکرن ، وئەگەر هەوە هندەك نموونە ل سەر ڤێ گۆتنێ بڤێن ، کەرەم کەن :

۞ (شمس الأئمة السَّرَخْسي) کتێبا خۆ یا فقهی (المبسوط) ، ئەوا نوکە د سێ جلدان دا چاپ بووی د گرتیخانەیا (باوزجند) ێ ڤە نڤیسی بوو ، پشتی وی هندەك شیرەت ل خاقانی کرین وخاقانی بڕیار دای وی بکەنە د چالەکێ دا ، د بنێ چالێ دا ئەو دئاخفت وطەلەبێن وی ئاخفتنا وی دنڤیسی وئەڤ نڤیسینەیە بوویە (کتاب المبسوط) .

۞ (ابن قتيبه) یێ قازی ل مصرێ ، ل سەر دەمێ (ابن طولوونی) هاتبوو سجنکرن ، کولەکەك د دیوارێ سجنا وی هەبوو طەلەبێن وی قەلەم وکاغەزێن دبرن ودچوونە بەر کولەکێ ، وی ب دەنگەکێ بلند مەسەلێن علمی بۆ وان دگۆتن ووان دنڤیسی .

۞ (شيخ الإسلام ابن تيميه) خودانێ سەرهاتییا تایبەت د گەل گرتنێ ونەفییێ بارا پتر ژ بەرهەمێ خۆ د سجنێ ڤە نڤیسی بوو ، ووی سجن کربوو مەدرەسەیا بچویك دەرس تێدا دگۆتنە گرتییان ، لەو زۆرداران ئەڤ چەندە ژێ دیتی ڕابوون بەرێ وی دا (سجنەکا ئنفرادی) یا وەسا ئەو د هندەك نڤیسین خۆ دا دبێژت : خوزی سجنا من وەکی وان سجنان با یا جوهی وفەلان لێ دگرن ! ودویماهییێ قەلەم وکاغەز ژی ژێ مەنعەکرن ئینا وی ب ڕەژیێ ل سەر دیواری دنڤیسی !

۞ (شێخ ئەحمەدێ سەرهەندی) ئێك ژ زانایێن هندێ یێن مەزن بوو ، ل سالا ١٠١٤ مشەختی جەهانگیری فەرمان ب گرتنا وی دا ، و د گرتیخانەیا (کوالیارێ) ڤە ئەو شیا چەند سەد کافرەکان موسلمان بکەت وسجنێ بکەتە مەدرەسە ومزگەفت ، ئینا چو ب مەلکی نەما بڕیار دا شێخ بێتە بەردان .

۞ زانایێ کورد مەلا سەعیدێ نوورسی دەمێ ب دەستێ کەمالییێن بێ کەمال هاتیە گرتن ل سالا ١٩٤٨ ، بڕیار ئەو بوو ئەو ب تنێ د مەزەلکەکێ ڤە بێتە گرتن ، وهندەك طەلەبێن وی ژی د مەزەلکەکێ ب ڕەخ مەزەلکا وی ڤە هاتنە گرتن ، د ناڤبەرا هەدو مەزەلکان دا کولەکەکا بلند هەبوو سەیدای د مەزەلکا خۆ ڤە نامەیا (الحجه الزهراء) ل سەر هندەك کاغەزکێن بچویك دنڤیسی ودپێچان ودکرنە د قالکا شخاتێ دا و د کولەکێ ڕا دهاڤێتنە وێ مەزەلکا طەلەبێن وی لێ ووان کاغەزك ژ شخاتێ دئینانە دەر و د دەفتەرەکێ دا دنڤیسی .

۞ ل سالێن پێنجی‌یان ژ سەدسالا بیستێ دەمێ هزرڤانێ مەزن (سەیید قوطب) ل مصرێ هاتی‌یە گرتن ، وی پشکەکا مەزن ژ تەفسیرا خۆ (في ظلال القرآن) د سجنێ ڤە نڤیسی ، ودەمێ دەسهەلاتداری هاتی‌یێ دا وی بەرتیل بکەت وی گۆت : « ئەو تبلا بۆ شاهدەدانێ دئێتە بلندکرن ل سەر خۆ قەبویل ناکەت پەیڤەکا ب تنێ ژی بۆ زۆردارەکی بنڤیست » .

ژ ڤان نموونەیان بۆ مە دیار دبت کو گرتن قەت نەشیایە چو جاران سکرەکی د ناڤبەرا مرۆڤێن خودێ وئارمانجا وان دا ئاڤا کەت ، دیسا گرتن نەشیایە ببتە ئەو ئامویرەتێ ب سەهم یێ مرۆڤێن خودێ ژ گۆتنا حەقی‌یێ پاشڤە لێ بدەت :

۞ دەمێ (ئەبوو جەعفورێ مەنصوور) فەرمان دای ئیمامێ مەزن (ئەبوو حەنیفە) بێتە جەلدەدان وگرتن ، دەیکا (ئەبوو حەنیفەی) چوو سجنێ سەرا بدەت ، گۆتێ : کورێ من نوعمان ! ئەو علمێ ژ قوتانێ وگرتنێ پێڤەتر چو فایدە نەگەهاندی‌یە تە ، ب بەر هندێ دکەڤت تو ژێ برەڤی ! وی گۆت : دادێ ! ئەگەر من دنیا ڤیابا گەلەك یا ب ساناهی بوو ئەز بگەهمێ ، بەلێ من ڤیا خودێ بزانت کو من علم پاراست ونەفسا خۆ نەبرە هلاکێ .

وهوین دزانن ئەو چاوا بوو وی علم پاراستی وخۆ نەبری‌یە هلاکێ ؟

ڕۆژەکێ خەلیفەی هنارتە ب دویڤ ڕا وگۆتێ مە بڕیار دا تو ببی‌یە قازی ، (ئەبوو حەنیفەی) گۆتێ : ئەگەر تو بێژی‌یە من یان دێ بی‌یە قازی ، یان د ڕویبارێ فوراتی دا دێ تە خەندقینم ، ئەز دێ خەندقاندنێ هلبژێرم ، ئەوێ ببتە قازی دڤێت بەری هەر تشتەکی تە وبنەمالا تە حوکم بکەت .. وئەز ب کێر ڤی کاری نائێم . خەلیفەی گۆتێ : تو درەوان دکەی چاوا تو ب کێر نائێی ببی‌یە قازی ؟ ئیمامی گۆت : ئەرێ چاوا مرۆڤەکێ درەوین دێ کەیە قازی ؟ ئەو بوو خەلیفەی بڕیار دا ئیمام بێتە جەلدەدان وگرتن ، وپشتی هاتی‌یە بەردان ئەو ل بن (إقامة جبرية) هاتە دانان حەتا مری ، وبەری بمرت د وصیەتا خۆ دا گۆت : ئەگەر ئەز مرم من ل وی جهی نەڤەشێرن یێ خەلیفەی ب تەعدایی ژ خەلکی ستاندی ، ئینا خەلیفەی گۆت : ب ساخی‌یا خۆ ، و ب مرنا خۆ ژی ئەبوو حەنیفە بەلا خۆ ژ مە ڤە ناکەت ! ب ڤی ڕەنگی ئیمامی علم پاراست وخۆ نەبرە هلاکێ وئەڤە (موعادەلەیەکە) تێگەهشتنا وێ ل نك مرۆڤێن دنیایێ گەلەك یا ب زەحمەتە .

۞ ئیمام ئەحمەد پشتی ژ سجنێ هاتی‌یە بەردان ڕۆژەکێ وی بەحسێ نەخۆشی وعەزابا خۆ بۆ هەڤالەکێ خۆ ڤەگێڕا ، هەڤالێ وی کرە گری ، ئیمامی گۆتێ : « نەگری .. ما کیژ

چێتر بوو : ئەز کافر ببام یان وان ئەز عەزابدابام ؟ » مادەم گرتنا وان بۆ ئیمامی بەرانبەر هندێیە ئەو ل سەر بیر وباوەرێن خۆ بمینت ، هنگی گرتن مەزنترین خەلاتە وی وەرگرتی .

۞ (ئەبوو یەعقووبێ بوەیطی) ئێك ژ هەڤالێن ئیمامێ شافعی بوو ، دەمێ موعتەزلی‌یێن بیدعەچی ئەو سەرا مەسەلا (خلق القرآن) گرتی ، وئەگەر وی پیچەکێ (موجامەلە) د گەل وان کربا ئەو نەدهاتە گرتن ، وی دەستێن خۆ یێن زنجیرکری د پشت شفشێن سجنێ ڕا بلند دکرن ودگۆت : لازم ئەز د ڤێرێ ڤە بمرم ؛ دا خودێ بزانت هندەك هەبوون سەرا ڤێ عەقیدێ د سجنان ڤە یێن مرین .

ووەسا چێبوو .. ئەو د سجنێ ڤە مر .

قەهرەمانێ هەمی مەیدانان
(شیخ الإسلام ابن تیمیة)
٦٦١ - ٧٢٨

دەستپێك :

د هەمی مەیدانان دا شێرەكێ بێ هەڤتا بوو ، د مەیدانا جیهادێ دا هەر دەم ل سنگی بوو ، گاڤا دبوو بەرەڤانییا ژ ئیسلامێ ب قەلەمی كەس نەدشیا دەستێ وی بگرت یان جارەكێ ڤێڕا بگەهت .. پتر ژ (٢٦٠٠) ڕۆژان هاتبوو گرتن ، نە ژ بەر چو ب تنێ چونكی وی سۆز دابوو هەر جارەكا حەقی بۆ دیار ببت بێ دودلی وترس بۆ خەلكی بێژت .

ل شێست وپێنج سالییێ بەرێ وی دانە گرتیخانەیەكا وەسا بێ سەر وبەر چو جاران وان جوهی وفەلە ژی لێ نەدگرتن ، قەلەم وكاغەز ژێ ستاندن ونەهێلان ئەو تشتەكی د سجنێ ڤە بنڤیست ، ئینا وی ب ڕەژییێ ل سەر دیواری وپرتێن جلدی دنڤیسی ، و د گەل هندێ ژی وی دگۆت : ((ئەم یێن خۆشییەكا وەسا دا دژین ئەگەر میر وحاكمان زانیبا یا چەندە ئەو ب شیری دا وێ ژ مە ستینن)) .

دەمێ هاتین دا وی ببەن بگرن ، وی گۆت : ((ما دوژمنێن من دێ چ ل من كەن ، وباغ وبیستانێ من یێ د سنگێ من دا ؟ گرتنا من خەلوەیە ، وكوشتنا من شەهادەتە ، ودەرێخستنا من ژ وەلاتێ من سیاحەتە ..)) .

شاگردەیێ وی ئیمام (ابن قیم الجوزیة) د دەرحەقا وی دا دبێژت : ((خودێ دزانت كەسەكێ وەكی وی ژین پاقژ من نەدیتییە ، هەر چەندە ئەو د بەرتەنگی ونەخۆشییێ دا دژیا ژی ، وهەردەم یێ وەستیای وگرتی وگەف لێكری ژی بوو ، د گەل هندێ ژی ئەو ژ خەلكی هەمییێ یێ سنگ فرەهتر بوو ، ودلێ وی ژ یێ هەمییان موكمتر بوو ، وناڤچاڤێن وی ژ یێن هەمییان دڤەكریتر بوون ، گەشاتی ژ دێمێ وی ڤەدپەشی ، گاڤا ل مە

دبوو تەنگاڤی وترسا مە زێدە دبوو ، وبێهنا مە تەنگ دبوو ئەم دهاتینە نك ودەمێ مە ئەو ددیت ومە گوهێ خۆ ددا ئاخفتنێن وی ئەم ب دلفرەهییێ دحەسیاین وكەیفا مە خۆش دبوو وباوەرییا مە پتر لێ دهات .. دەمێ ئەو یێ گرتی گەلەك جاران وی دگۆت : مرۆڤێ گرتی ئەوە یێ دلێ وی ژ زكرێ خودێ هاتییە گرتن ، وئێخسیر ئەوە یێ یێ بوویە ئێخسیرێ هەوایێ نەفسا خۆ . د سجنێ ڤە نڤێژ دكرن ودەمێ سەرێ خۆ ددانا عەردی دگۆت : یا ڕەببی تو هاریكارییا من ل سەر زكری وشوكرێ وعیبادەتێ خۆ بكە ..)) .

ڕۆژا خودێ ئێمانەتێ خۆ ژێ ستاندی ووی بۆ جارا دویماهییێ سەرێ خۆ دانای د سجنێ ڤە یێ گرتی بوو ، قورئان دخواند ، وخواندنا وی گەهشتبوو ڤێ ئایەتێ :﴿ إن المتقين في جنات ونهر ، في مقعد صدق عند مليك مقتدر ﴾ .

(ابن تیمیە) ب كورتی :

۞ (شیخ الإسلام تقي الدین أبو العباس ابن تیمیە) ناڤێ وی یێ دورست ئەحمەدە كورێ عەبدلحەلیمێ كورێ عەبدسسەلامێ حەرانییە ، خەلكێ باژێرێ حەرانێیە كو ئێك ژ ناڤدارترین باژێرێن كوردستانێیە .

۞ ل ڕۆژا دوشەنبێ دەهی هەیڤا ڕەبیعولئەووەلا سالا (٦٦١) مشەختی (بەرانبەر ١٢٦٢ ز) ل باژێرێ حەرانێ هاتبوو سەر دنیایێ ، و ل شەڤا دوشەنبێ بیستی هەیڤا (ذو القعدە) ژ سالا ٧٢٨ مشەختی (بەرانبەر ١٣٢٨ ز) د گرتیخانەیا كەلێ ڤە ل دیمەشقێ چووبوو بەر دلۆڤانییا خودێ ، وئەو ژی وەكی هەمی كورێن بنەمالا خۆ ب ناڤێ كورێ تەیمییێ دئێتە ناسین وتەیمیە ناڤێ داپیرا وان یا مەزنە ، وبنەمالا وان ئێك ژ بنەمالێن زانا وناسیارێن دەڤەرێ بوو .

۞ شەش سالێن ئێكێ ژ ژییێ خۆ سەیدای ل باژێرێ حەرانێ بۆراند بوون ، پاشی ژ بەر هێرشێن تەتەرییان ل سەر ڕۆژئاڤایا كوردستانێ ل سالا (٦٦٧) بنەمالا وان ژ باژێرێ حەرانێ بەر ب شامێ ڤە ڕەڤی و ل دیمەشقێ ئاكنجی بوو .

۞ سەیدا ل دیمەشقێ مەزن بووبوو ، و ل نك زانایێن وێ یێن وی سەردەمی زانینا خۆ وەرگرت ، وهەر ژ بچویكاتی نیشانێن زیرەكییێ ل نك وی د دیار بوون ، ودبێژن : چی تشتێ وی دخواند د گاڤێ دا ژ بەر دكر ، وسەیداییێن وی ژ دوسەدان پتر بوون .

۞ هەر زوی ناڤ ودەنگێن وی ل دیمەشقێ بەلاڤ بوون ، ودەمێ ژیێ وی بوویە بیست ودو سال ئەو ل شوینا بابێ خۆ بوو سەیدا ل مەدرەسا (دار الحديث السكرية) ل شامێ ، ودەست ب گۆتنا دەرسان ونڤیسینا کتێبان کر .. وپشتی هنگی ب هەیڤەکێ وی دەست ب گۆتنا دەرسێن تەفسیرێ کر ل مزگەفتا ئەمەوی .

۞ ل سالا (٦٩٣) ـ دەمێ ژیێ وی سیھ ودو سال ـ ئەو د گەل شێخ زەینەددینێ فارەقی هاتە جەلدەدان ، وئەگەرا ڤێ چەندێ ژی ـ وەکی زانایێ ناڤدار ئبن کەثیر دبێژت ـ ئەو بوو : مرۆڤەکێ فەلە ل شامێ هەبوو دگۆتنێ (عەسساف) ، جارەکێ ل دیوانەکێ ـ و ب شاهدەیی‌یا گەلەك مرۆڤان ـ خەبەر گۆتنە پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ، ئینا ئبن تەیمیەیە وشێخێ فارەقی چوونە نك ئەمیری دا ل دۆر ڤێ مەسەلێ باخڤن ، پشتی وان گۆتنا خۆ د گەل ئەمیری ب دویماهی ئینای دەرکەفتن ، ل وی دەمی ئەو مرۆڤێ فەلە کەفتە دەستێن خەلکی وئەو پێ وەرهاتن وتێر پێ دادان ، ئەمیری هزرکر ئبن تەیمیەیەی وفارەقی خەلکێ پالدای کو ڤێ چەندێ بکەن ، لەو وی بڕیار دا هەردو بێنە جەلدەدان .. پشتی ئەمیری مەسەلە ب دورستی زانی داخوازا لێبۆرینێ ژ وان کرن ، و د ڤێ هەلکەفتێ دا شێخی کتێبا خۆ (الصارم المسلول على شاتم الرسول) دانا .

۞ ل دویماهی‌یا سالێن نۆتێ ژ سەدسالا شەشێ مشەختی وەلاتێ شامێ کەفتە بن گەفا هێرشێن تەتەری‌یان وترسا وان کەفتە دلێن خەلکی ئینا شێخی بارا پتر ژ دەرسێن خۆ بۆ بەحسێ جیهادێ وخێرا شەهیدبوونێ تەرخان کرن ، هەر وەسا وی گەلەك نڤیسین ژی د ڤێ دەربارەیێ دا نڤیسین ، ومەخسەدا وی ب ڤێ چەندێ ئەو بوو دلێ خەلکی موکم بکەت دا ئەو بشێن خۆ ل بەر هێرشێن تەتەری‌یان بگرن ونەڕەڤن .

۞ ل سالا ٦٩٨ ، تەتەری‌یان هێرشەك ئینا سەر شامێ ونێزیکی باژێڕێ دیمەشقێ بوون ، سولتانێ مصرێ وجێگرێ وی ل شامێ ب لەشکەر ڤە شکەستن ، ورەڤینەکا مەزن کەفتە رێزێن خەلکی ، هەمی ب لایێ رۆژئاڤایێ ڤە چوون ، هندەکان قەستا قودسێ کر ، وهندەك بەر ب مصرێ ڤە چوون .. زانایێ ئێکانە مایە ل دیمەشقێ ئبن تەیمیە بوو ، ئەوێ نەچار بووی رێبەری‌یا خەلکی بکەت حەتا ئەڤ تەنگاڤی‌یە بۆری ، وهەر چەندە خەلکێ شامێ دگۆت بەرگری‌یا لەشکەرێ تەتەری‌یان ب مە ڤە نائێت ویا باش بۆ مە ئەوە ئەم خۆ ب دەست وان ڤە بەردەین ، بەلێ شێخی قەبویل نەکر وبەرگری ب وان دا کرن .

د گەل تەتەری‌یان :

دەمێ تەتەری نێزیکی باژێڕێ دیمەشقێ بووین ل سالا (٦٩٨) ێ مشەختی ، وخەلکێ شامێ زانی کو بەرگری‌یا تەتەری‌یان ب وان ڤە نائێت وان گۆت : یا باش بۆ مە ئەوە ئەم هندەك مرۆڤان فڕێ بکەینە موعەسکەرێ تەتەری‌یان دا دان وستاندنێ د گەل وان بکەن .. ئینا ئەو ڕابوون چەند مرۆڤەك هنارتنە نك تەتەری‌یان و(شيخ الإسلام) ئێك ژ وان بوو .

گاڤا ئەو مرۆڤ گەهشتینە موعەسکەرێ تەتەری‌یان ، ئەو بۆ خیڤەتا مەزنێ تەتەری‌یان (قازانی) هاتنە برن ، ل نك قازانی ئبن تەیمیە بێ ترس ئاخفت وگۆت : وەکی مە گوھ لێ بووی تو دبێژی : تو مرۆڤەکێ موسلمانی ، د گەل هندێ ژی تو یێ هاتی دا وەلاتێ مە بستینی ، باپیرێ تە هۆلاکۆ مرۆڤەکێ کافر ژی بوو بەلێ وی ئەڤ چەندە نەکربوو ، وی پەیمان دا وپەیمانا خۆ ب جھ ئینا وتە پەیمان دا وتە غەدرە کر !

مرۆڤێن حازر گۆت : مە هزرکر مەزنێ تەتەری‌یان فەرمانێ ب کوشتنا ئبن تەیمیەی دێ دەت ژ بەر ڤان گۆتنێن وی ..

دەمێ بوویە نیڤرۆ مەزنێ تەتەری‌یان گۆتە شاندێ خەلکێ دیمەشقێ : هوین ناچن حەتا ڤراڤینێ ل نك مە نەخۆن ، گاڤا خوارن ئینای هەمی‌یان دەست ب خوارنێ کر ئبن تەیمیە تێ نەبت وی نەخوار ، مەزنێ تەتەری‌یان گۆتێ : بۆچی تو ناخۆی ؟

ئبن تەیمیەی گۆت : ئەڤ گۆشتێ هەوە لێنای یێ وی پەزی‌یە یێ هەوە ژ خەلکی ستاندی ، وئەو دارێن هەوە زاد ل سەر لێنای ژی دارێن خەلکینە هەوە بێی وان یێن بڕین ، ڤێجا چاوا ئەز بخۆم ؟

گاڤا قازانی ئەڤ چەندە ژ وی دیتی زانی ئەو مرۆڤەکێ زاهدە لەو گۆتێ : پیچەکێ بۆ من باخڤە ..

ئبن تەیمیەی بۆ وی بەحسێ جەهنەمێ کر ، قازانی گۆتێ : هەچی‌یێ هاتی‌یە نك من بەحسێ بەحەشتێ بۆ من یێ کری ، بۆچی تو ب تنێ بەحسێ جەهنەمێ دکەی ؟

شێخی گۆتێ : وان بەحسێ جهەکی بۆ تە یێ کری تو ناچی‌یێ ، وئەز یێ بەحسێ جهەکی بۆ تە دکەم تو دێ چی‌یێ !

ئینا قازانی ، ئەوێ پشتی موسلمانبوونا خۆ ناڤێ خۆ کری‌یە مەحموود ، گۆتە شێخی : دوعایەکێ بۆ من بکە .

ئبن تەيميەى دەستێن خۆ سەرئەڤراز كرن وگۆت : ((ئەى خودا ! ئەگەر عەبدێ تە مەحموود بۆ هندێ هات بت دا دينێ تە ب سەربێخت ، تو وى ب سەربێخە وپشتا وى بگرە وملكێ وى بەرفرەه بكە ، وئەگەر ئەو بۆ هندێ هات بت دا خۆ ب سەربێخت وئيسلامێ رەزيل بكەت ، تو وى شەرمزار بكە وعەردى ل بن پێيێن وى بهژينە ووى بپەلخينە ..)) .

وى ئەڤ دوعايە دكر ، وقازانى د دويڤ دا دگۆت : (ئامين) !

پشتى ڤێ ديدارێ قازانى برپار دا ژ شامێ بزڤرت وتەناهيێ بدەتە خەلكێ ديمەشقێ . ودەمێ شاندا خەلكێ شامێ ژ موعەسكەرێ تەتەرييان زڤرى ، ئەو كەسێن د گەل ئبن تەيميەى گۆتن : ئەڤە چ گۆتن بوون تە گۆتينە خانێ تەتەرييان ؟ نێزيك بوو تو خۆ ژى تێ ببەى ومە ژى ! هەرە ئەم د گەل تە نازڤرين .. وان خۆ ژ شێخى ڤەدەركر و ژ ترسان دا د گەل وى نەزڤرينە باژێرى ، ئبن تەيميەى و هندەك هەڤالێن خۆ مانە ب تنێ ، دەمێ خەلكى سوحبەتا شاندێ د گەل قازانى زانى هاتنە بەراهيا ئبن تەيميەى ونێزيكى سێ سەد كەسان ل دۆرێن وى كۆم بوون وپێكڤە زڤرينە ديمەشقێ ، وئەوێن دى يێن خۆ ڤەدەركرى هندەك تەتەرى هاتنە د رێكا وان دا وئەو هەمى شەلاندن !

ل مەيدانا جيهادێ :

ل سالا (٧٠٢) جارەكا دى لەشكەرێ تەتەرييان قەستا شامێ كر ، ب وێ ئنيەتێ كو ديمەشقێ بگرن ، ترسەكا مەزن بۆ خەلكێ شامێ چێبوو وگەلەك ژ وان بەر ب مصرێ ڤە رەڤين .. ڤێ جارێ ژى ئبن تەيميە ما ل مەيدانێ ، د ناڤ خەلكى دا راببووڤە وجيهاد ل بەر وان شرينكر ، وپێخەمەت موكمكرنا دلێ خەلكێ شامێ ئبن تەيميەى دو پێگاڤێن گرنگ هاڤێتن :

ژ لايەكى ڤە وى د گەل بەريدێ قەستا مصرێ كر وچوو نك سولتانێ مصرێ ، ئەوێ حوكم ل شامێ ژى دكر ، وگۆتێ : تو سولتانێ شامێيى ژى لەو يا فەرە تو لەشكەرەكى د هەوارا خەلكێ شامێ بهنێرى ، چونكى ئەگەر تەتەرى شيانە مە د دويڤ مە دا دۆرا هەوەيە .

و ژ لايەكێ دى ڤە ئەو د ناڤ خەلكێ شامێ دا راببووڤە وگۆت : تەتەرى ـ ئەوێن ب دەڤى خۆ ژ موسلمانان دهژمێرن ـ ، يێن هاتين دا پێ ل عەردێ مە ونامويسا مە بدانن ، بێ دودلى هوين شەرێ وان بكەن ، وخۆ ئەگەر هەوە ئەز ژى د ناڤ وان دا ديتم وقورئان

ل سەر سەرێ من بت من بكوژن ! ئەگەر ئەو كافر بن كوشتنا وان يا حەلالە ، وئەگەر موسلمان ژى بن ـ وەكى ئەو دبێژن ـ هەر كوشتنا وان يا دورستە ؛ چونكى مەتەلا وان مەتەلا خەوارجانە . و ب ڤێ چەندێ وى دەورەكێ سەرەكى د ئامادەكرنا لەشكەرى ونەفسى يا خەلكێ شامێ دا هەبوو ..

لەشكەرێ مصرێ د هەوارا خەلكێ شامێ هات ، و ل دووى هەيڤا رەمەزانێ ژ سالا (٧٠٢) شەرەكێ مەزن د ناڤبەرا تەتەرييان ژ لايەكى ڤە وشامى ومصرييان ژ لايەكێ دى ڤە چێبوو وڤى شەرى پتر ژ رۆژەكێ ڤەكێشا ، ودويماهيێ لەشكەرێ شامێ ومصرێ ب سەركەفت وتەتەرى پاشپاشكى زڤرين ورەڤين .

د ڤى شەرى دا (شيخ الإسلام) ل بەراهيا لەشكەرى بوو ، ل دەمێ بێنڤەدانێ ئايەتێن جيهادێ بۆ وان دخواندن وشەرح دكرن ، ودەمێ شەرى دەست پێ كرى طەلەبێ وى (ئبن عەبدلهادى) دبێژت : ((شێخ چوو بەراهيا رێزێ وگۆتە ئەميرەكێ شامى : من ببە جهێ مرنێ ، ئينا وى ئەميرى شێخ برە بەرانبەر لەشكەرێ تەتەرييان وگۆتێ : سەيدا ڤێرێ جهێ مرنێيە ، وئەڤە دوژمنە .. ئبن تەيميەى بەرێ خۆ دا لەشكەرێ تەتەرييان يێ بۆش پاشى سەرێ خۆ بلندكرە عەسمانى ولێڤێن خۆ لڤلڤاندن هەر وەكى وى نفرينەك ل وان دكر .. هەر د وێ رۆژێ دا لەشكەرێ تەتەرييان شكەست وخودێ موسلمان ب سەرئێخستن)) .

و ل مەيدانا جيهادا ناڤخۆيى ژى هەردەم سەيدا ل پێشيێ بوو :

دەمێ مەزنێن شامێ وقازى وموفتى هەمى ژ ترسێن تەتەرييان ژ ديمەشقێ رەڤين خەللك ل دۆر ئبن تەيميەى كۆم بوون وبەرێ هەمييان ما ل وى .. دەمەكێ تەنگاڤ بوو ، دوژمن ل بەر دەرێ باژێرى بوو مير وحاكم ولەشكەر ژ باژێرى دەرڤين ، هنگى ئبن تەيميە بوو حاكمێ (فعلى) ل باژێرى وخەللك ل دۆر كۆم بوون ، وئەو بوو شێخى رێبەريا خەلكى كر حەتا تەتەرى شكەستين ، و د گەل ڤێ بزاڤێ ئبن تەيميە دەمێ مايە ب تنێ ل ديمەشقێ وخۆ بەرپرس ديتى وى هژمارەكا طەلەبان دانە دويڤ خۆ وچوون ل جهێن خراب ل باژێرى گەريان و ب دەستێن خۆ خرابى راكر ، وهندەك شێخێن طەريقان گرتن وكەزيێن وان برين وجلكێن وان يێن پيس ژ بەركرن ونوينۆكێن وان تراشين ، وئەو گونبەد وجهێن خەلكى شرك ل نك دكر خرابكرن وخەللك ژ شركێ وبيدعەيان دانە پاش ، ئەڤە هەمى بەرى قەستا مەيدانا شەرێ د گەل تەتەرييان بكەن .

ئەڤ ئەگەرە بوون وگەلەكێن دی ژی دلێ هندەك مەصلحەتچییان د دەر حەقا وی دا تژی كری حەتا ئەو لێ گەڕیاین ب گەلەك ڕێكان بێنێ دا وی تێ بێخن و ب دەستێن مەزنان بدەتە گرتن وئێشاندن .

وئێكەمین درەو وان د دەر حەقا ئبن تەیمیەی دا كری پشتی ڤێ سەرهاتییێ ئەو بوو وان گۆت : ئبن تەیمیەی دلێ د مەزنییێ هەی وحەز دكەت ببتە مەزنێ خەلكی لەو ئەو ڤان كاران دكەت . بەلێ ئەڤ بزاڤا وان ب چو نەچوو ؛ چونكی مەزنان بەری عامییان دزانی ئبن تەیمیە زەلامێ ئوممەتێیە نەكو زەلامێ دەولەتێیە ، چاوا نە وئبن تەیمیە ئەو بوو یێ هەر دەم دگۆت : ئەگەر ملكێ شامێ ومصرێ هەمییێ ب دو فلسان بدەنە من من نەڤێت !

(العقيدة الواسطية) :

جارەكێ مرۆڤەكێ خەلكێ دەڤەرا واسط هاتە شامێ وداخواز ژ (شيخ الإسلام) ی كر كو ئەو كتێبەكا بچویك د بابەتێ عەقیدا ئیسلامی دا بۆ وی بنڤیست دا ئەو د گەل خۆ ببەت ونیشا زارۆكێن خۆ بدەت .. شێخی داخوازا وی ب جه ئینا وڕابوو كتێبەكا بچویك ل بن ناڤێ (العقيدة الواسطية) دانا وتێدا ئەو ئایەت وحەدیس كۆمكرن یێن بەحسێ عەقیدێ دكەن ، ووی د ڤێ كتێبا خۆ دا پشتەڤانییا عەقیدا سەلەفی كر ، و ژ بەر كو پتریا زانایێن شامێ د عەقیدا خۆ دا ئەشعەری بوون وان ب ڤی كارێ شێخی نەخۆش بوو لەو لێ گەڕیان نەخۆشییێ بۆ شێخی چێ بكەن ؛ دا وی ژ ڤێ بۆچوونێ لێڤە بكەن ، ئەگەر نە دا خەلك ل دۆر كۆم نەبن و ب دویڤ نەكەڤن .

زانایێ ناڤدار (ئبن كەثیر) دبێژت : ژ بەر كو شێخ (تقي الدين بن تيميه) مرۆڤەكێ ب بها بوو ل نك مەزنێن دەولەتێ ژی و ل نك خەلكی ژی ، وخەلكی گەلەك حەز ژ وی ودەرس ونڤیسینێن وی دكر ، هندەك فقهزانان چاڤ پێ ڕانەبوون وحەسویدی پێ بر ، ولێ گەریان نەخۆشییێ بگەهیننێ ..

ئێك ژ وان قازییێ مالكییان (ئبن مەخلووف) بوو هەر وەسا شێخ (نەصرێ مەنبجی) ڤان هەر دووان كاغەزەك بۆ سولتانی هنارتە مصرێ وتێدا نڤیسی : شێخ (تقي الدين) ی كتێبەكا نڤیسی هندەك تشتێن دژی عەقیدا ئیسلامی یێن كرینە تێدا لەو دڤێت حسێب د گەل وی بێتە كرن . سولتانی د بەرسڤا كاغەزا وان دا كاغەزەك بۆ جێگرێ خۆ ل شامێ هنارت وگۆتێ : ئبن تەیمیەی ووان یێن گازندە ژێ كری كۆم بكە وبلا ڕوی ب ڕوی

دان وستاندنێ د گەل ئێك ودو بكەن ، و ل دویڤ ئەنجامێ دان وستاندنا وان تو حوكمی د ناڤبەرا وان دا بكە .

جێگرێ سولتانی ل شامێ فەرمانا سولتانی ب جه ئینا ، و ل هەشتی هەیڤا ڕەجەبا سالا (٧٠٥) مشەختی وی ل كۆچكا خۆ دیوانەك گرێدا وئبن تەیمیە وهەڤڕكێن وی ژ زانایێن شامێ كۆمكرن وگۆتە وان : كتێبا ئبن تەیمیەی بینن بخوینن وكانێ چ خەلەتی تێدا هەیە ئاشكەرا بكەن .. و ل دویڤ داخوازا جێگرێ سولتانی ئەو كەفتنە دان وستاندنێ هەر ژ سپێدێ وحەتا ئێڤاری ، چی جهێ وان دگۆت یێ خەلەتە شێخی دەلیل ژ قورئانێ وسوننەتێ وگۆتنێن زانایێن ئوممەتێ ل سەر دئینان وئەو بێ دەنگ دكرن .

ل ڕۆژئاڤایێ دیوان ڤەڕەڤی وپشتی هنگی ب چار ڕۆژان بۆ جارا دووێ دیوان هاتە گرێدان ، دیسا ئبن تەیمیەی ل بەر چاڤێن ئەمیری ومرۆڤێن حازر هەڤڕكێن خۆ هەمی بێ دەنگ كرن ، لەو وان گۆت : ئەم دێ هنێرینە ب دویڤ (كمال الدين بن الزملكاني) ڕا بلا ئەو بێت وپێش مە ڤە باخڤت ، ئبن تەیمیەی گۆت : بلا .. وپشتی ئەو هاتی وی ژی چو ژێ چێ نەكر !

ئبن تەیمیەی گۆتە وان : ژ ئەڤرۆ وحەتا سێ هەیڤێن دی ئەز دێ دەلیڤەیێ دەمە هەوە هەڕن ل كتێبان بگەڕێن وچی گاڤا هەوە گۆتنا زانایەكێ موعتەبەر ژ هەر سێ جیلێن ئێكێ یێن ئوممەتێ دیت وەكی گۆتنا هەوە بت بینن وئەڤ مرۆڤە هەمی شاهد ئەز دێ ل گۆتنا خۆ لێڤە بم .

پشتی پتر ژ بیست ڕۆژان و ب دورستی ل حەفتی هەیڤا شەعبانێ بۆ جارا سێیێ هەردو لا ل نك جێگرێ سولتانی كۆم بوون وبەری دیوان ڤەڕەڤت هەڤڕكێن (شيخ الإسلام) ی نەچار بوون ئعترافێ بكەن كو ئەو دخەلەت بوون وكتێبا ئبن تەیمیەی یا دورستە . و ب ڤێ چەندێ ئبن تەیمیە پتر د چاڤێن مەزنێن دەولەتێ وخەلكی ژی دا مەزن بوو ، تشتێ بوویە ئەگەرا هندێ كو پتر دلێن هەڤڕكێن وی تژی كەرب ونەڤیان ببن .

مەسەلە ب ڤێ چەندێ ب دویماهی نەهات .. پشتی ڕوینشتنا سێیێ ب سەركەفتنا ئبن تەیمیەی ب دویماهی هاتی ، قازی ئبن صەصرای دەست ژ كارێ خۆ بەردا ، ودەمێ سوحبەت گەهشتییە سولتانی ل مصرێ وی كاغەزەك بۆ جێگرێ خۆ هنارت وتێدا فەرمان دا قازی بزڤڕتە سەر كارێ خۆ .. وپشتی هەڤڕكێن ئبن تەیمیەی دیتی ئەو ب ڕێكا دان

وستاندنێ نەشێنێ ڕابوون کرە دیعایەت کو ئبن تەیمیە ل مەزنییێ دگەڕیێت ووی دڤێت د گەل تەتەرییان ئنقلابەکێ بکەت !! دەمێ ئەڤ دیعایەتە گەهشتییە سولتانی ل مصرێ وی کاغەزەك بۆ جێگرێ خۆ هنارت وتێدا خواست ئەو ئبن تەیمیەی وئبن صەصرایێ قازی بهنێرتە مصرێ .

جێگرێ سولتانی داخوازا سولتانی ب جھ ئینا وهەردو ل بیست ودووی ڕەمەزانا سالا (٧٠٥) گەهشتنە (قاهیرە) .. هەڤڕکێن ئبن تەیمیەی هەمی کۆم بوون وداخواز کر ئەو وئبن تەیمیە کۆم بن ودان وستاندنێ د گەل وی بکەن ل دۆر وان مەسەلێن عەقیدێ یێن وی د کتێبا خۆ دا (العقيدة الواسطية) گۆتین ، داخوازا وان هاتە ب جھ ئینان وهەمی ل (کەلێ) کۆم بوون ..

قازییێ مالکییان (ئبن مەخلووفێ) ئەشعەری گۆت : ئبن تەیمیە دبێژت : خودێ یێ ل عەسمانی ل سەر عەرشی ، وخودێ دئاخڤت ، وئەڤە کوفرە . قازی گۆتە ئبن تەیمیەی : تو چ دبێژی ؟ وی حەمدا خودێ کر وسلاڤ دانە سەر پێغەمبەری ، ئێك ژ وان گۆت : لەزێ بکە ، مە تو نەئینای دا خوتبەکێ بخوینی ! ئبن تەیمیەی گۆت : دیارە چێ نابت مرۆڤ حەمدا خودێ ژی بکەت ؟! پاشی گۆت : ئەرێ کی دێ حوکمی د ناڤبەرا مە دا کەت ؟ وان گۆت : قازییێ مالکییان ئبن مەخلووف . ئبن تەیمیەی ب عێجزی ڤە گۆت : چاوا دێ چێ بت هەڤڕکێ من ببتە حاکم ؟ ئەڤ ڕوینشتنە یا بەطالە .

ل شوینا ئەو حاکمەکێ بێ لا بینن دا حوکمی د ناڤبەرا هەردو لایان دا بکەت ڕابوون فەرمانەك دەرێخست کو ئبن تەیمیە بێتە سجنکرن وهەڤڕکێ وی ئبن صەصرا بزڤڕتە شامێ وببتە قازی ، وهەر کەسەکێ ل شامێ تاگیرییا ئبن تەیمیەی بکەت بێتە گرتن وئێشاندن !

و ل شەڤا جەژنا ڕەمەزانێ ژ سالا (٧٠٥) شێخ ل بازێڕێ قاهیرە هاتە گرتن ، وئەڤە جارا ئێکێ بوو ئەو بێتە گرتن بەلێ یا دویماهییێ نەبوو .

گرتنا ئێکێ :

سێ هەیڤان ژ سالا (٧٠٥) ، د گەل سالا (٧٠٦) هەمییێ ، وسێ هەیڤان ژ سالا (٧٠٧) ، یەعنی : سالەك وشەش هەیڤان ئبن تەیمیە ما د گرتیخانەیا (الجب) دا ل قاهیرە ، نە ژ بەر چ ب تنێ چونکی وی دگۆت : خودێ دئاخڤت وئستوا ل سەر عەرشی یا کری !

و ب گرتنا وی بیدعەچییێن شامێ ب کەیفا خۆ کەفتن ، زانایێ ناڤدار (ئبن کەثیر) دبێژت : « سالا شێخ (تقي الدين) هاتییە گرتن (صلاة الرغائب) ئەوا ل شەڤ بەراتێ دئێتە کرن دوبارە ل مزگەفتا دیمەشقێ هاتەکرن وئەو چار سال بوو ئبن تەیمیەی ئەو بەطال کربوو ونەدهێلا ئەو بیدعە بێتەکرن » .

د سجنێ ڤە شێخ یێ بەردەوام بوو ل سەر نڤیسین ودەرس گۆتنێ بۆ گرتییان حەتا وە لێ هاتبوو یێ چووبا سجنێ دا هزر کەت ئەو یێ هاتییە د مەدرەسەیەکێ ڤە .

ل هەیڤا سییێ ژ سالا (٧٠٧) میرەکێ عەرەبان ب ناڤێ (حسام الدين بن عيسى) هاتە قاهیرە وئەو ب خۆ چوو (شيخ الإسلام) ژ سجنێ دەرێخست وبڕیار دا ل مالا جێگرێ سولتانی ل قاهیرە کۆم بن وهەمی قازی وزانا بێنە کۆمکرن دا دان وستاندنێ ل دۆر ئەگەرا گرتنا ئبن تەیمیەی بکەن .. میرێ عەرەبان وجێگرێ سولتانی وئبن تەیمیەی ل دیوانێ حازر بوون بەلێ چو قازی ئامادە نەبوون ، هەر ئێکی هێجەتەکا بێ خێر بۆ خۆ گرت ، لەو بۆ هەمییان دیاربوو کو ئەو د نەحەق بوون .

پشتی شێخ ل هەیڤا سییێ هاتییە بەردان حەتا هەیڤا دەهێ ما ل قاهیرە ووی سەربەست دەرس دگۆتن وکتێب دنڤیسین ، و ل وی دەمی وی کتێبا خۆ یا ب بها (الجواب الصحيح لمن بدل دين المسيح) نڤیسی کو ڕەخنەیەکا بنەجھە بۆ وان فەلەیێن دینێ خودێ گوهاڕتی ودرەو ب پێغەمبەرینییا عیسای ـ سلاڤ لێ بن ـ کری .

گرتنا دووێ :

ل هەیڤا شەووالێ ژ سالا (٧٠٧) هندەك صۆفییێن خودان طەریقە ل نك دەولەتێ گازندە ل ئبن تەیمیەی کر وگۆتن : ئەو د کتێب ودەرسێن خۆ دا دبێژت : چێ نابت مرۆڤ ژبلی خودێ هەوارێن خۆ بگەهینتە کەسەکێ دی ، ئەگەر خۆ ئەو ئێك پێغەمبەر ژی بت ، وئەو دنڤیسینێن خۆ دا دهاڤێتە هندەك (ئەقطاب) ووەلییان وەکی شێخ ئبن عەرەبی وئەم ڤێ چەندێ قەبویل ناکەین .

پشتی گازندا وان گەهشتییە بەر دەستێ قازی ، قازی هنارتە ب دویڤ ئبن تەیمیەی ڕا وگۆتێ : یان تو دێ ڤان سوحبەتان بەس کەی ، یان ژی بۆ خۆ ئێك ژ سێ تشتان هلبژێرە : زڤڕین بۆ شامێ ، یان نەفیکرن بۆ ئەسکەندەرییێ ، یان گرتن !

ئبن تەیمیەی گۆت : من گرتن !

هندەك هەڤالێن وی مانە پێڤە دا ئەو زڤڕینێ بۆ شامێ هلبژێرت ، وی نەڤیا دلێ وان بهێلت لەو گۆت : بلا ب کەیفا هەوە بت .گاڤا هەڤڕکێن وی زانی وی زڤڕین هلبژارت ، گۆتن : ئەم قەبویل ناکەین ؛ چونکی ئەو ل شامێ ژی دێ هەر ڤان گۆتنان د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کەت .. لەو وان ل بەر سولتانی شرین کر کو ئەو وی بگرت وچو ددی نە !

لەو سولتانی بڕیار دا جارەکا دی شێخ بێتە گرتن ، وشێخی جارەکا دی سجنا خۆ کرە مەدرەسە وجهێ عیبادەتی ونڤیسینا کتێبان .. وان دڤیا هزر وبیرێن وی سجن بکەن ، بەلێ ئەو هند ب خۆ حەسیان خەلك یێن دچن قەستا سجنێ دکەن دا پسیارێن خۆ ژ ئبن تەیمیەی بکەن ، وفەتوایێن ئبن تەیمیەی وکتێبێن وی ژ سجنێ یێن دەردکەڤن ودئێنە نڤیسین وبەلاڤکرن ، ویا ژ ڤێ ژی مەزنتر ـ ل بەر وان ـ ئەو بوو : گەلەك کەس یێن کو سەرا دزی‌یێ وخرابی‌یان هاتینە گرتن ، ل خرابی‌یێن خۆ لێڤە بوون وبوونە ژ هەڤالێن ئبن تەیمیەی و د سجنێ ڤە دەرس ل نك خواندن وبوونە پشتەڤانێن وی .

سالەك وپێنج هەیڤان شێخ ل قاهیرە ما د سجنێ ڤە ، و ل هەیڤا صەفەرا سالا (٧٠٩) شێخ نەصرێ مەنبجی ژ سولتانی خواست ئەو ئبن تەیمیەی ژ سجنێ دەربێخت نەفی بکەتە باژێڕێ ئەسکەندەری‌یێ ، گۆت : خەلکێ ئەسکەندەری‌یێ گەلەك حەز ژ ئبن عەرەبی دکەن وئبن تەیمیەی د دەرسێن خۆ ونڤیسینێن خۆ دا دهاڤێتە ئبن عەرەبی ، ئەگەر مە ئەو نەفیکرە وێرێ یان ئەو دێ خۆ بێ دەنگ کەت یان ئێك دربەکی دێ دانتێ وبەلا وی دێ ژ مە ڤەبت !

سولتانێ مصرێ (جاشەنگیر) ئەوێ سولتانێ بەری خۆ (ئەلناصر محەمەدێ کوڕێ قەلاوونی) عەزلکری و ل جهێ وی بوویە سولتان ، بڕیار دا ئبن تەیمیەی بۆ ئەسکەندەری‌یێ بێتە نەفیکرن .. وشێخ ژ سجنێ دەرکەفت وقەستا نەفی‌یێ کر .

ل نەفی‌یێ :

(شیخ الإسلام) هەشت هەیڤان ما نەفیکری ل ئەسکەندەری‌یێ ، د ڤان هەشت هەیڤان دا خودێ تەوفیقا وی دا وئەو شیا ب ڕەنگەکێ زێدە بەرفرەهـ علمێ کیتاب وسوننەتێ بەلاڤ بکەت ، وخودێ وەسا حەزکر ڤیانا وی کەفتە دلێن خەلکی وگازی‌یا وی د ناڤ خەلکی دا دەنگ ڤەدانەکا باش هەبوو ، نە وەکی هەڤڕکێن وی هزرکری کو خەلکێ ئەسکەندەری‌یێ دێ دربەکی دانێ .

ودەمێ شێخ ل ئەسکەندەری‌یێ وەسا چێبوو سولتانێ مصرێ یێ عەزلکری ئبن قەلاوون شیا جاشەنگیری لابدەت وجارەکا دی بزڤڕتە سەر تەختێ سەلتەنەتێ ، ودەمێ ئەو زڤڕی‌یە سەر حوکمی وی ڤیا حسێبا خۆ د گەل جاشەنگیری وپشتەڤانێن وی صافی بکەت ، ویێن ژ هەمی‌یان پتر وی کەربا خۆ هاڤێتی‌یێ ئەو مەلا وقازی بوون یێن پشتەڤانی‌یا جاشەنگیری دژی وی کری ، وئەو مەلا وقازی هەمی ئەو بوون یێن هەڤڕکی د گەل ئبن تەیمیەی دکر ، ئبن قەلاوونی بەری هەر تشتەکی بڕیار دا ئبن تەیمیەی ژ نەفی‌یێ بێتە زڤڕاندن وئنیەتا وی ئەو بوو وێ هەڤڕکی‌یا د ناڤبەرا ئبن تەیمیەی ووان مەلایان دا بۆ خۆ (ئستغلال) بکەت و ب هێجەتا وی دربەکی ل نەیارێن خۆ بدەت .

گاڤا ئبن تەیمیە گەهشتی‌یە قاهیرە سولتانی ئەو داخوازکرە دیوانا خۆ وزێدە قەدرێ وی گرت ، پاشی دیوان خالی کر وگۆتە ئبن تەیمیەی : سەیدا تو دزانی فلان قازی وفلانی وفلانی گەلەك بەرگەڕیان دکر دا تە بگرن ونەفی کەن وڕۆژا ئەز هاتیمە عەزلکرن ژی هەر ئەو بوون دوژمناتی‌یا من کری وپشتا نەیارێن من گرتی ، ئەڤرۆ خودێ ئەو شەرمزارکرن وئێخستنە دەستێ مە ، ڤێجا من دڤێت تو فەتوایەکێ بدەی دا ئەز وان ئێك ئێکە بکوژم .

ئبن تەیمیەی گۆت : ئەڤ گۆتنا تو دبێژی قەت چێ نابت ، ئەڤ مرۆڤێن تە ناڤێن وان ئینایین زانایێن باژێڕینە ، ومرۆڤێن خودان قەدرن ، ئەگەر تە ئەو کوشتن تو کەسێ دی یێ وەکی وان نابینی .

سولتانی گۆت : ئەوێن هە ئەو بوون یێن تو دایە گرتن ونەفیکرن ، وگەلەك جاران وان دڤیا تە بکوژن ژی !

ئبن تەیمیەی گۆت : هەچی‌یێ نەخۆشی‌یەك گەهاندبتە من من گەردەنا وی یا ئازاکری ، وهەچی‌یێ نەیارەتی‌یا خودێ وپێغەمبەری کربت خودێ دێ تۆلێ لێ ڤەکەت وئەز تۆلا خۆ ژ کەسێ ڤەناکەم .

هندی سولتان ما پێڤە نەشیا چو فەتوایان ژێ چێ کەت ، لەو چو هێجەتێن شەرعی ب دەست نەکەفتن کو وان پێ بکوژت ، دوژمنێ ئبن تەیمیەی یێ مەزن ئبن مەخلووفی گۆت : ((کەسێ وەکی ئبن تەیمیەی مە نەدیتی‌یە ، مە سولتان پالددا دا وی بێشینت وئەم نەشیاینێ ، وگاڤا ئەو شیایە مە وی ئەم عەفی کرین وبەرەڤانی ژ مە کر)) . و ژ بەر ڤی هەلویستێ وی گەلەك هەڤڕکێن وی پەشێمان بوون وداخوازا لێبۆرینێ ژێ کر .

ل قاهیره :

پشتی شێخ ژ نەفیێ زڤڕی دو سالان ما ل قاهیره ، و د ڤان هەردو سالان دا ئەو یێ بەردەوام بوو ل سەر نڤیسینا کتێبان ودەرس گۆتنێ ، ووە نەبت بێتە هزرکرن کو هەڤڕکێن وی د ڤان هەردو سالان دا بەلا خۆ ژێ ڤەکر ، نە ! بەلکی وان هەر پیلان دگێڕان ولێ دگەڕیان نەخۆشیێ بۆ چێ بکەن .. وتشتێ ژ هەمیێ کرێتتر وان د گەل وی کری ئەو بوو ل هەیڤا رەجەبێ ژ سالا (٧١١) وان هندەك نەزان پالڤە دان کو بێنە د ڕێکا ئبن تەیمیەی دا دەمێ ئەو دچتە نڤێژێ وتێر بقوتن ! ووان ئەڤ کارە ب جە ئینا ، گاڤا خەلکی پێ زانی هاتنە نك ئبن تەیمیەی وگۆتنێ : دەستویریێ بدە مە دا ئەم تۆلا تە ژ وان ڤەکەین ، وی گۆت : نە ، بهێلنە ب هیڤیا من ڤە . وهەر ل وێ ڕۆژێ ئبن تەیمیە ڕابوو چوو مزگەفتا وان وپشتی نڤێژا ئێڤاری ڕوینشتە خوارێ ودەست ب تەفسیرا سوورەتا فاتحێ کر وحەتا بانگێ مەغرەب ما وگۆت : ئەوێن ئەڤ نەخۆشیە گەهاندیە من من عەفیکرن . گاڤا وان ئەڤ چەندە دیتی هاتنە نك شێخی وداخوازا لێبۆرینێ ژێ کر .

زڤڕین بۆ شامێ :

ل هەیڤا یازدێ ژ سالا (٧١٢) سەیدای دەستویری ژ سولتانی خواست کو بزڤڕتە شامێ پشتی حەفت سالان ژ دویرکەفتنێ ژ مال ومرۆڤێن خۆ ، وسولتانی دەستویری دایێ وئەو زڤڕی شامێ ، وڕۆژا ئەو گەهشتیە دیمەشقێ خەلك هند چوونە بەراهیێ دا بێژی جەژنە .

پشتی ئبن تەیمیە زڤڕیە شامێ دەست ب نڤیسین ودەرس گۆتنێ کر ووی د نڤیسین ودەرسێن خۆ دا پتر (تەرکیز) ل سەر بابەتێن عەقیدێ دکر ، وژبلی عەقیدێ ژی وی پویتەیەکێ مەزن ددا تەفسیر وحەدیس وفقهێ ژی ، وهەر چەندە شێخ د مەزهەبێ خۆ یێ فقهی دا (حەنبەلی) ژی بوو بەلێ د گەل هندێ ژی ئەو گەهشتبوو دەرەجا (ئجتهادێ) وهەر جارەکا دەلیلێ شەرعی یێ دورست بۆ وی دیار ببا ئەو ل دویڤ دچوو وکار پێ دکر وفەتوا پێ ددا ، وهندەك جاران ئجتهادا وی ئەو دگەهاندە بۆچوونەکا جودا ژ بۆچوونێن هەر چار مەزهەبان ، ونە تشتەکێ ڤەشارتیە کو ئیسلام ژ هندێ مەزنترە کو د چارچووڤەیێ مەزهەبەکی یان چەند مەزهەبەکان دا کۆم ببت .

ئەڤ ئجتهاداتێن شێخی یێن فقهی بوونە ئەگەرا هندێ گەلەك فقهزانێن مەزهەبان کەرب ژێ ڤەببن ونەیارەتیا وی بکەن وگازندەیان ل نك قازی ومیران ژ وی بکەن ، وئەو بوو

ل سالا (٧١٧) شێخی فەتوایەك د مەسەلا (طەلاقێ) دا دا وەکی فەتوایا مەزهەبی نەبوو لەو مەزهەبیان فتنەکا مەزن ل سەر سەری ڕاکر ومەسەلە گەهشتە وی حەددی سولتانی ژ مصرێ کاغەزەك بۆ جێگرێ خۆ ل شامێ هنارت تێدا فەرمان دا کو : چێ نابت ئبن تەیمیە د مەسەلا (طەلاقێ) دا چو فەتوایان بدەت ..

وئەو مەسەلا خیلاف ل سەر چێبووی ئەڤە بوو : ئەگەر ئێکی ب طەلاقان سویند خوار وسویندا خۆ ب جە نەئینا کانێ طەلاقێن وی دێ کەڤن یان نە ؟

مەزهەبیان دگۆت : بەلێ دکەڤن ، وئبن تەیمیەی گۆت : نەخێر ؛ چونکی ئەوێ ڤێ چەندێ بکەت دێ کفارەتا سویندێ دەت .

هەر وەسا هاڤێتنا سێ طەلاقان د ئێك دیوانێ دا چ ب ئێك لەفظ بت یان نە ، مەزهەبیان گۆت : حسێب دبت سێ طەلاق وئبن تەیمیەی فەتوا دا کو ئەو ئێك طەلاقە ..

دەمێ فەرمانا سولتانی هاتی کو ئبن تەیمیە چو فەتوایان د مەسەلا طەلاقێ دا نەدەت ، وی پێگیری ب فەرمانا سولتانی کر ، حەتا سالا (٧٢٠) ، هنگی دوبارە پسیار ژ شێخی هاتە کرن ل دۆر مەسەلا طەلاقێ وی ژی دوبارە رەئیا خۆ ئاشکەرا کر ، جارەکا دی مەزهەبی تێك هاتن وتێك چوون ، و ل شوینا ئەو دان وستاندنەکا علمی بکەن وبۆچوونا مەزهەبێن خۆ بۆ خەلکی ئاشکەرا بکەن ڕابوون چوونە نك جێگرێ سولتانی وگۆتنێ : ئبن تەیمیە چو پویتەی نادەتە سولتانی وفەرمانا وی لەو دڤێت ئەو بێتە ئێشاندن !

جێگرێ سولتانی هنارتە ب دویڤ شێخی ڕا و ب ئامادەبوونا موفتی وقازیان گازندە ژێ کرن وگۆتێ : بۆچی تو ڤان فەتوایێن هۆسا ددەی ؟ وی گۆت : ئەگەر پسیار ژ من هاتە کرن بۆ من چێ نابت ئەز حەقیێ ڤەشێرم . مەزهەبیان دەمێ دیتی شێخ ل سەر بۆچوونێن خۆ یێ مجدە بەرێ جێگرێ سولتانی دا هندێ کو ئەو شێخی بگرت ، ووی داخوازا وان ب جە ئینا وبڕیار دا ئبن تەیمیەی ل گرتیخانەیا (کەلێ) ل دیمەشقێ بێتە گرتن ، وڤێ جارێ - کو جارا سێیێ بوو ئەو دئێتە گرتن - ئەو پێنج هەیڤ وهەژدە ڕۆژان هاتە گرتن .

گرتنا چارێ :

ل سالا (٧٢٦) دەمێ ژیێ ئبن تەیمیەی شێست وپێنج سال ، و ب دورستی ل هەیڤا شەعبانێ شێخ بۆ جارا چارێ ب دەستێ مەزهەبیان هاتە گرتن وڤێ جارێ گرتنا وی ژ بەر مەسەلا چوونا بۆ سەر قەبران بوو .

(شيخ الإسلام) ی دگۆت : یا دورست نینە بۆ مرۆڤێ موسلمان کو سەفەرێ ژ جهەکی بۆ جهەکێ دی بکەت بۆ هندێ دا سەرا قەبرەکی بدەت ؛ چونکی ئەڤە ئەو (شد الرحال) ە یا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەم ژێ داینە پاش . گاڤا هەڤرکێن وی ئەڤ گۆتنا وی گوهـ لێ بووی ڕابوون وەسا د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کر کو ئبن تەیمیە نەیارێ پێغەمبەری ووەلی‌یانە لەو ئەو دبێژت چوونا سەر قەبرێن وان حەرامە !

وئەڤە وەربادانەك بوو وان ئێخستی‌یە گۆتنا شێخی ؛ چونکی وی نە دگۆت : چوونا سەر قەبرێن وان حەرامە ، وی دگۆت : (شد الرحال) بۆ سەر قەبرەکی یا دورست نینە ، وئاشکەرایە کو فەرقەکا مەزن د ناڤبەرا هەردو گۆتنان دا هەیە ، ودەلیلێ وی ل سەر ڤێ چەندێ ئەو حەدیسا دورستە یا کو دبێژت : (لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد ..) و د گەل ڤێ بۆچوونا وی یا ئاشکەرا وئاڤاکری ل سەر حەدیسا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ هەڤرکێن وی مەسەلە مەزن کر ودرەو ب دویڤ ڤەنان دا بدەنە گرتن .. ومرادا وان حاسل بوو .

گاڤا هاتین دا بڕیارا گرتنا شێخی بگەهیننێ وی گۆت : ئەز ل هیڤی‌یا هندێ بووم .. وئەو ب ڤێ ب تنێ ڕازی نەبوون گۆتن : هەر کەسەکێ ل سەر ڕەئیا ئبن تەیمیەی ژی بت دڤێت بێتە گرتن ، لەو وان دەست ب گرتنا طەلەبێن وی ژی کر ، وبۆ کێمکرن وان هندەك ل دەواران سویارکرن و ل بازێڕی گێڕاندن وزانایێ ناڤدار (ئبن قەییم) ئێك ژ وان بوو ، پشتی هنگی طەلەبێن وی هەمی بەردان ئبن قەییم تێ نەبت ئەو ژی د گەل سەیدای هێلا گرتی .

ڤێ جارێ دو سال وسێ هەیڤان ئەو ما گرتی .. وجهێ گرتنا وی یا چاوا بوو ؟
وان ئەو کرە د گرتیخانەیەکا (ئنفرادی) ڤە ، گۆتن : دڤێت کەس د گەل وی نەبت دا ئەو وی وەکی خۆ لێ نەکەت ، بەس وان هێلا برایێ وی یێ بچویکتر (زەینەددین) د گەل وی بت دا خزمەتا وی بکەت ؛ چونکی ئەو وەکی مە گۆتی پیرەمێر بوو . وئەو سجنا وان شێخ لێ گرتی ژبلی کو سجنەکا (ئنفرادی) بوو گەلەك یا بێ سەروبەر ژی بوو ، سەیدا د نڤیسینەکا خۆ دا دبێژت : حەمد بۆ خودێ بت ئەو جهێ وان ئەز لێ گرتیم جهەکێ وەسایە چو جاران ئەو جوهی وفەلان ژی لێ ناگرن .

شێخی دەمێ گرتنا خۆ هەمی ب نڤیسین وعیبادەت وخواندنا قورئانێ ڤە دبۆراند ، ل دەمەکی شێخەکێ ب ناڤێ (ئەخنائی) کتێبەك نڤیسی تێدا هاڤێتە بۆچوونا ئبن تەیمیەی وگاڤا کتێبا وی گەهشتی‌یە ئبن تەیمیەی ، ئبن تەیمیەی بەرسڤا وی دا و د بەرسڤا خۆ دا وی نڤیسیبوو کو (ئەخنائی) مرۆڤەکێ نەزانە ، ژ بەر ڤێ چەندێ ئەخنائی زێدە تۆرە بوو وچوو نك سولتانی وگازندە ژێ کرن وگۆت : ئەڤە چ گرتنە مە ئەو گرتی ؟! چی تشتێ وی دڤێت ئەو د سجنا خۆ ڤە یێ دنڤیست و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ دکەت .

ئینا سولتانی بڕیار دا چو کتێب وکاغەز ل نك وی نەمینن .. لەو ئەو ڕابوون چوون هەمی کتێب ژ نك وی دەرێخستن ، وهژمارا وان کتێبێن وی ل وان هەردو سالان نڤیسین شێست (موجەللەد) وچاردە دەفتەر بوون ، وان ئەو کتێب هەمی ژ سجنێ دەرێخستن وبرنە مەدرەسا (عادلی‌یێ) ل دیمەشقێ ، سەیدا د نڤیسینەکا خۆ دا دبێژت : خودێ قەنجی‌یەکا مەزن د گەل من کر کو وی دوژمنێن من بۆ من (موسەخخەر) کرن ووان ب خۆ کتێبێن من برن ل سەر خەلکی بەلاڤکرن .

وپشتی وان کتێب ژ نك شێخی دەرێخستین کاغەز وقەلەم ژی ژێ مەنعەکرن ، ئینا وی ب ڕەژی‌یێ دنڤیسی وپتر دەمێ خۆ ب خواندنا قورئانێ ڤە دبۆراند .. برایێ وی ئەوێ د گەل وی د سجنێ ڤە دبێژت : هەر ژ ڕۆژا ئەم هاتینە گرتن وحەتا شێخ مری (یەعنی د دو سال وسێ هەیڤان دا) وی حەشتێ جاران قورئان ختم کر ، ودەمێ ئەو مری وی ختما خۆ یا حەشتێ وئێکێ دخواند وگەهشتبوو ڤێ ئایەتێ :﴿ إن المتقين في جنات ونهر . في مقعد صدق عند مليك مقتدر ﴾ .

ودەمێ ئەو یێ گرتی د سجنا (القلعة) ڤە ل دیمەشقێ ل شەڤا دوشەنبێ (٢٠) هەیڤا (ذو القعدة) ژ سالا (٧٢٨) مشەختی چوو بەر دلۆڤانی‌یا خودێ ، وگاڤا بوویە سپێدە وخەلکی ب مرنا وی زانی هەمی‌یان قەستا بەر دەرێ سجنێ کر ، زانایێ ناڤدار (ئبن کەثیر) دبێژت : ئەو مرۆڤێن د گەل جەنازێ وی دەرکەفتین ژ شێست هزار کەسان دکێمتر نەبوون ، ودبێژت : هندی قەرەبالغ چێبوو لەشکەر هات خەلك ژ جەنازەی پاشڤە لێدان !

بناخەیێن گازی‌یا ئبن تەیمیەی :

هژمارەکا زانایێن مەزن ل سەر دەستێن ئبن تەیمیەی هاتبوونە پەروەردەکرن ، ومفایەکێ مەزن بۆ خۆ ژێ وەرگرتبوو و ژ وان زانایان ـ بۆ نموونە ـ :

(ئبن قەییم) وئەڤە نێزیکترینێ شاگردەیێن وی بۆ وی ، و (ئیمامێ ذەهەبی) زانایێ حەدیسێ یێ ناڤدار ، وتەفسیرزان ودیرۆکنڤیسێ ناڤدار (ئبن کەثیر) ، وحەدیسزانێ مەزن (الحافظ العلائي) و (الحافظ ابن عبد الهادي) وگەلەکێن دی .. وئەوێ ب ژین وبەرهەمێ وی وییێ شاگردەیێن وی ئاگەهدار بت دێ زانت کو (شیخ الإسلام) ی گازییا خۆ ل سەر چەند ستوینەکێن سەرەکی ئاڤاکربوو ، ژ وان ستوینان :

١ – عەقیدە بەری هەر تشتەکی :

بێ گومان دورستکرنا بیر وباوەران ئەو کارێ فەرە یێ کو بەری هەر تشتەکی دئێت ، وییێ کو دڤێت هەر (موصلحەك) ژێ دەست پێ بکەت وپویتەکێ گرنگ بدەتێ .. شێخی خەمەکا مەزن ژ ڤی لایی دخوار وهەر دەم وی بەرێ شاگردەیێن خۆ ـ ب تایبەتی ـ وجڤاکێ ـ ب گشتی ـ ددا هندێ کو بەری هەر تشتەکی ئەو بیر وباوەرێن خۆ دورست بکەن ، وقورئانێ وسوننەتێ ب تێگەهشتنا پێشییێن ئوممەتێ بۆ خۆ بکەنە رێبەر ورێنیشاندەر .

٢ – دویکەفتنا مەنهەجێ (سەلەفی) :

گەلەك رێباز ومەنهەج هەنە وەسا خۆ نیشا خەلکی ددەن کو ئەو ل دویڤ کیتاب وسوننەتێ دچن ، بەلێ ئەگەر بێت ومرۆڤ ژ نێزیك بەرێ خۆ بدەتێ دێ بینت ئەو ژ رووحا کیتابێ وسوننەتێ ددویرن ؛ چونکی ئەو وەسا دکیتابێ وسوننەتێ نەگەهشتینە وەکی هەر سێ جیلێن ئێکێ یێن ئوممەتێ تێ گەهشتین وباوەری پێ ئینای وکار پێ کری ، لەو زانایێن ئوممەتێ یێن سەرراست هەر دەم (تەرکیز) ل سەر هندێ کرییە کو دویکەفتنا کیتابێ وسوننەتێ نائێتە کرن ئەگەر خودان ل دویڤ مەنهەجێ سەلەفێن ئوممەتێ نەچت د (وەرگرتن) و (ب کار ئینانا) ئیسلامێ دا . و (شیخ الإسلام) ب خۆ ژی ئێك ژ وان زانایان بوو یێن خەمەکا مەزن ژ ڤی لایی خواری .

٣ – بەرگرییا بیدعەچییان :

بێ گومان ساخکرنا مەنهەجێ (اتباع) ێ هندێ دخوازت کو مرۆڤ خەلەتییێن مەنهەجێن (ابتداع) ێ ئاشکەرا بکەت وخەلکی ژێ بدەتە پاش ، تشتێ دبتە ئەگەرا هندێ کو ئالاهلگرێن (ابتداع) ێ دوژمناتییا مرۆڤی بکەن ولێ بگەرێێن ئاستەنگان بکەنە د رێکێ دا ، وئەڤ چەندە دڤێت مرۆڤی سست نەکەت و ژ حەقییێ لێڤە نەکەت .. (شیخ الإسلام) ژ وان زانایان بوو یێن ئالایێ نەیارەتییا بیدعێ بلند راکری ، وپشکەکا مەزن ژ گۆتن

ونڤیسینێن خۆ بۆ دیارکرنا شەرمزارییێن بیدعەچییان تەرخان کری ، لەو داخوازکەرێن سوننەتێت ل دۆر وی کۆم بوون ، کانێ چاوا بیدعەچی د چەپەرێ بەرانبەری وی دا هەمی کۆم بوون .

٤ – نەیارەتییا تەقلیدا کۆرە :

ل وی دەمێ سەیدا تێدا هاتی ئوممەت تێکدا موبتەلایی دەردەکێ مەزن بووبوو : دەردێ تەقلیدا کۆرە چ بۆ مەزهەبێن فقهی بت ، چ بۆ طەریقان بت ، و د ئەنجامێ ڤێ تەقلیدێ دا (تەعەصصوبەکا) زێدە دژوار پەیدا بووبوو حەتا گەهشتبوو وی حەددی هندەك جاران موسلمانی گۆتنا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ لا ددا ئەگەر یا رێککەفتی نەبا د گەل گۆتنا مەزهەبێ وان ، وهندەك جاران ژی ئێکی نڤێژ ل دویڤ کەسەکێ دی نەدکر ئەگەر نە ژ مەزهەبێ وی با !

شێخی ب هەمی هێزا خۆ نەیارەتییا ڤێ تەقلیدا کۆرە دکر وشاگردەیێن خۆ ل سەر هندێ فێر دکرن کو ئەو دویکەفتنا دەلیلی بکەن دویر ژ (تەعەصصوبێ) بۆ فلانی وبێڤانی ، وئەو بوو ئەڤ گازییە ل دلێن مەزهەبییان نەهات لەو وان نەیارەتییا وی کر وبێ بەختی پێرا دان وپتر ژ جارەکێ ئەو دا گرتن ژی . بەلێ هزرا ئبن تەیمییەی ما وبەر ژ خۆ دا حەتا وە لێ هاتی ئەڤرۆ ـ وەکی هزرڤانێ مەزن مالك بن نەبی دبێژت ـ بوویە ئەو (ترسانەیا فکری) یا هەمی بزاڤێن (ئصلاحی) ل جیهانا ئیسلامی (مەددەدێ) بۆ خۆ ژێ وەردگرت ، ئبن تەیمیە وهزرا وی مان وهەڤرکێن وی ئەگەر ژ بەر هندێ نەبا کو ناڤێن وان د ژیاننامەیا ئبن تەیمییەی دا دئێنە گۆتن هەر کەسێ ناڤێن وان ژی نەدزانی !

سلاڤ ل (شیخ الإسلام) ی بن خودانێ (مجموع) ێ و (منهاج السنة) و (الفرقان) و (اقتضاء الصراط المستقيم) وگەلەك بەرهەمێن دی هندی کەسەك هەبت ناڤێ کیتابێ وسوننەتێ بینت ..

هلگرێ ئالایێ سوننەتێ
ئیمام موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهھابی
١١١٥ - ١٢٠٦

بەری دەستپێکێ :

هەر جارەکا مرۆڤ ژ ڕۆناهیێیا سوننەتێ دویر کەفت وپشت دا چرایێ پێغەمبەرینییێ دێ بتە هەڤڕێ د گەل دو دەردێن کوژەك :

ـ هزرا وی دێ خراب بت ؛ چونکی دێ کەفتە داڤێن بیدعە وشەعوەذێ ..

ـ وژینا وی ژی دێ تاری بت ؛ چونکی دێ کەفتە ژێر دەسهەلاتدارییا گەلەك طاغووتان ، وبەری هەمییان طاغووتێ نەفسێ وگڕدارییێن وێ .

و ل وی دەمی ڕۆناهییا دینی کز دبت وباطل وبێ دینی بێ ترس سەرێ خۆ ڕادکەت ودربێ خۆ دوەشینتە دینداریێ ، وبەری هەر تشتەکی دینێ نەزانان وەردگێڕت .

(لات وعوززا) ئەوێن جارا ئێکێ ب دەستێن ئالاهلگرێن ئیسلامێ هاتینە هویر هویر کرن ، ل گەلەك و ل گەلەك جهان دوبارە دئێنە مەیدانێ بەلێ هەر جار ب ناڤەکێ دی و ب ڕەنگەکێ دی پەیدا دبن .. و ل ڤان دەمان نەزانین دبتە دەسهەلاتا ئێکانە وخۆشتڤییا ل بەر دلان ، ما نە تشتەکێ عنتیکەیە مرۆڤ ببتە ئەڤینداری نەزانینێ ودوژمنێ سەرێ زانینێ وزانایان ؟

دەستپێکەکا فەر :

پشتی دویرکەفتنەکا نەیا شرین ژ چرایێ سوننەتێ وشکەستنەکا سیاسی یا مەزن بەرانبەر هێرشا مەغوولییان د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدابووی ، بێ ئومێدی د دلان دا پەیدا بوو .. هنگی خودێ وەسا حەزکر دەولەتەکا گەنج ویا خودان هێز ئالایێ بەرەڤانییا ژ ناڤێ ئیسلامێ هلگرت ، ئەڤێ دەولەتێ ـ ئەوا ب ناڤێ دەولەتا ئۆسمانی هاتییە ناسین ـ نێزیکی شەش سەد

سالان ئالایێ ئیسلامێ هلگرت و ب ناڤێ دەولەتا ئیسلامی ئاخفت ، وئەگەر چ ئەو دەولەت ل گەلەك دەمێن ژییێ خۆ شیا بوو وێ بێ ئومێدییێ د دلان دا نەهێلت نەخاسم پشتی زێدە ب ناڤ جەرگێ ئۆرووپاییێ دا چووی ، بەلێ مخابن ئەڤ دەولەتە نەشیا ئوممەتێ دوبارە ل چرایێ سوننەتێ کۆم بکەتەڤە ، بەلکی ل هندەك جاران ئەڤ دەولەتە ب خۆ بووبوو ئەو ئاستەنگا مەزن یا کەفتییە د ناڤبەرا ئوممەتێ وزڤڕینا ل سوننەتێ دا .

ڕاستە ئۆسمانی ـ ل گەلەك دەمان ـ ئیخلاصەکا بەر چاڤ بۆ ئیسلامێ هەبوو ، وعەبقەرییەتەکا سیاسی وعەسکەری ژی ل نك هەبوو ، وئەو ئێك ژ ئەگەرێن سەرەکی بوون یێن ئوممەت ل دەمێ داکەفتنێ ڕاکری ، بەلێ ئەڤە نابتە مانع کو بێژین : ڤێ دەولەتێ ونەخاسم ل دوسەد سالێن دوماهییێ ژ ژییێ خۆ ئوممەت بەر ب ژۆردانییەکا خەطەر ڤە دبر .. ئۆسمانییان گەلەك حەز ژ ئیسلامێ دکر ، بەلێ گرفتارییا وان یا مەزن ئەو بوو وان ـ یان پترییا وان ! ـ ئیسلاما صافی ب ڕاستی ودورستی وەرنەگرت بوو ، دەولەتا وان پتر ژ کو دەولەتەکا عەقائدی بت دەولەتەکا جیهادی بوو ، هەردەم وان ب عەقلییەتەکا عەسکەری هزر دکر ، لەو خۆ نظاما وان یا ئیداری ژی نێزیك بوو نظامەکا عەسکەری بت .

ژ لایێ دینی ڤە : دەولەتا ئۆسمانییان کەفتبوو ڕەشە داڤێت (تەعەصصوبا مەزهەبی) ، ودڤێت ژ بیر نەکەین کو دەولەتا ئۆسمانی یا حەنەفی ـ وەك بەرەڤانی ژ مەزهەبییەتا بەرتەنگ ـ ب بڕیارەکا سیاسی دەرگەهێ (ئجتهادێ) گرتبوو ، و ب گرتنا دەرگەهێ (ئجتهادێ) دەولەتێ ڕێ دا (جموود وتەقلید وتەعەصصوبێ) کو جهێ خۆ د مەیدانا ڕەوشەنبیری دا بکەت . و ژ لایەکێ دی ڤە شێخێن طەریقان شیان دەولەتێ بخاپینن وسولتانان وەسا تێ بگەهینن کو دین طەریقەیە وبێ طەریقە دین ژ کەسێ نائێتە قەبویلکرن ، و د ئەنجام دا دین د سەرێ خەلکی دا بوو (تەقلید) وکۆمەکا خورافاتێن (أقطاب) و شێخێن خودان کەرامەتێن ژ درەو !

ورۆژا دین بوویە (تەقلیدەکا هشك) بوو لەشەکێ بێ رح ، بوو ڕۆتینەکێ موزعج ، لەو جڤاکێ هێدی هێدی خۆ ژێ دویرکر وبۆ ل پێگوهۆڕکەکی گەڕیان .. وچونکی شریعەت ب گرتنا دەرگەهێ ئجتهادێ بووبوو پارچەیەکا هشك خەلك بۆ خۆ ل تشتەکێ زێندی گەڕیان یێ گرفتارییێن وان چارەسەر بکەت .. وگرفتاری ئەو بوو وان بەرێ خۆ دا ئۆرووپاییێ ، وسولتانێ ئۆسمانی (سولەیمان) ئەوێ ب ناسناڤێ سولەیمانێ قانوونی هاتییە

ناسین ، ئێکەمین سولتانێ موسلمان بوو دەرگەھ بۆ (ئستیرادکرنا) قانوونێن نە ئیسلامی ڤەکری .. وئەڤی کارێ وی ئەوێ ژ ئەنجامێ (تەعەصصوبا مەزھەبی) و (سلبییەتا صۆفیاتییێ) هاتی دەرگەھ بوو بێ دینییێ ل تاق کر .

وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە : ئەرێ د ناڤ ڤێ گێلەشۆکێ دا هەلویستێ مرۆڤێن خودێ چ بوو ؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین : مرۆڤێن خودێ ئەوێن هەردەم کویر وهویر بەرێ خۆ ددەن ، دەمێ ئوممەت د ڤی کراسی دا دیتی وان تێ ئینا دەر کو ئوممەت یا بەر ب بەرزەبوونەکا ب ترس ڤە دچت ، بەرزەبوونەکا وەسایە ئەگەر خودێ نەکەت یا بەردەوام بت دێ بەرێ ئوممەتێ دەتە هندێ کو ناسنامەیا خۆ ژ دەست بدەت ، لەو وان ب رەنگەکێ (مەوضووعی) بەرێ خۆ دانە واقعێ ئوممەتێ ب ئنیەتا چارەسەرکرنا گرفتارییان .. مرۆڤێن خودێ پەیوەندییا دەرمانی ب دەردی ڤە ژ بیر نەکر ، وان باش دزانی فەسادا عەقائدی ودویرکەفتنا ژ راستییا ئیسلامێ ئەگەرا سەرەکی یا فەسادا (ئجتماعی وسیاسی وئقتصادی وعلمی) یە .

لەو دەمێ ئەو ب دەسنیشانکرنا دەرمانی را بووین وان ژ عەقیدێ دەست پێ کر .. چاوا ؟

سەرهاتییا (شيخ الإسلام أبو عبد الله محمد بن عبد الوهاب النجدي) باشترین بەرسڤە بۆ ڤێ پسیارێ ..

موحەممەدێ کورێ عەبدلوەهابی وپێناسەیەکا کورت :

۞ (شیخ الإسلام) ناڤێ وی (موحەممەدە) کورێ شێخ (عەبدلوەهابێ) کورێ (سولەیمانێ) تەمیمییە ، ل سالا ١١١٥ مشەختی (بەرانبەر ١٧٠٣ ز) ل باژێرێ عویەینە ل باکوورا (ریاض) ێ ل دەڤەرا نەجدێ ژ جەزیرا عەرەبان هاتبوو سەر دنیایێ .

۞ بابێ وی شێخ (عەبدلوەهاب) قازییێ باژێری بوو وئێک ژ زانایێن ناڤدارێن دەڤەرێ بوو ، وڤێ ئێکێ کار د شێخ موحەممەدی کر کو هەر ژ زارۆکینییا خۆ و ب دورستی ل حەفت سالییێ قەستا زانایێن دەڤەرێ بکەت پێخەمەت داخوازکرنا زانینێ و ل دوازدە سالییێ ئەو ژ نەجدێ دەرکەفت وقەستا وەلاتێ حجازێ کر وچوو باژێرێ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - دا ل نك زانایێن وێرێ علمی بخوینت .

۞ ل مەدینێ سەیدای قەستا حەلەقا شێخ (عەبدللاهێ نەجدی) کر و صەحیحا (بوخاری وموسلمی) ل نك خواند حەتا ئیجازا علمێ حەدیسێ ژێ وەرگرتی ، وچونکی زانایێ

حەدیسێ یێ ناڤدار (موحەممەد حەیاتێ سندی) ژی هنگی ل مەدینێ بوو سەیدای قەستا وی ژی کر ودەرسێن حەدیسێ وشریعەتێ ل نك خواندن .

۞ ڤان هەردو زانایێن مەزن (عەبدللاهێ نەجدی و موحەممەد حەیاتێ سندی) کارتێکرنەکا بەرچاڤ د هزر وبیرێن سەیدای دا کر ، وبەرێ وی دا بەرەڤانییا ژ سوننەتێ ونەیارەتییا بیدعە وبیدعەچییان ، وچونکی ڤان هەردو زانایان عەقیدەیەکا سەلەفی یا پاقژ هەبوو وان بەرێ شاگردەیێ خۆ دا خواندنا کتێبێن عەقیدێ یێن دورست ، وەکی کتێبێن (ئیمام ئەحمەدی وئبن تەیمیەی وئبن قەییمی) .

۞ ژبلی ڤان هەردو زانایان سەیدای زانین ژ گەلەك سەیدایێن دی ژی وەرگرتبوو ، وەکی : (ئیسماعیلێ عەجلوونی) و (موحەممەدێ ئەحسائی) و (عەلییێ داغستانی) وگەلەکێن دی .

۞ پشتی چەند سالەکان ژ مانا وی ل مەدینێ ئەو زڤری باژێرێ خۆ عویەینێ ل نەجدێ ، وهەیامەکا درێژ پێڤە نەچوو وی دەستویری ژ بابێ خۆ خواست کو قەستا شامێ بکەت دا بۆ خۆ زانینێ ژ زانایێن وێرێ ژی وەرگرت .. ئینا بابێ وی دەستویری دایێ .

۞ وچونکی سەیدای زانیبوو کو ل باژێرێ بەصرایێ هندەك زانایێن هێژا هەنە وی ڤیا رێکا خۆ د وێرێ ژی بێخت وعلمی بۆ خۆ ژ وان ژی وەرگرت ، وگاڤا ئەو گەهشتییە بەصرایێ وی قەستا زانایەکێ سەلەفی کر کو شێخ (موحەممەدێ مەجموعی) بوو ودەرس ل نك وی خواندن .. ووی دیت ئەڤ سەیدایە ژی گەلەك ژ واقعێ ئوممەتێ یێ دل کولە ، لەو ل سەیدای مسۆگەر بوو کو گەلەك زانا هەنە ب ڤی واقعێ ئێشەوی درازی نینن بەلێ هەر ئێك ژ بەر ئەگەرەکێ خۆ بێ دەنگ دکەت .

۞ ل بەصرایێ قەناعەت بوو سەیدای چێبوو کو دڤێت ئێك هەبت باخڤت ، راستییێ بۆ خەلکی دیار بکەت وبەرێ وان بدەتە سوننەتێ ، ئەگەر نە خەلك دێ مینن د نەزانین وبێ فامییا خۆ دا ، لەو هەر ل وێرێ وی دەست ب نڤیسینێ کر وهندەك کتێبێن بچویك نڤیسین هێرش تێدا دانە سەر وان بیدعەیێن کو د ناڤ خەلکی دا دبەلاڤ ، وداخوازکر کو خەلك ل مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ بزڤرن .

۞ بیدعەچییان ژ خودانێن طەریقێ ومەزهەبێن بەرتەنگ ب ڤی کارێ وی نەخۆش بوو وبەرگەریان کر کو نەخۆشییێ بگەهیننە شێخ موحەممەدی وسەیدایێ وی شێخ موحەممەدێ

مەجموعی ، حەتا دویماهیییٚ مەسەلە گەهشتییە هندێ خەلکێ بەصرایێ بچویک ونەزانین خۆ ب شێخی ڕا بەردان ووان دا ب دویڤ وی ڤە حەتا ئەو نەچار کری کو ل نیڤا ڕۆژەکا گەرم بێ ئاڤ ونان بۆ خۆ ژ بەصرایێ بڕەڤت وبەر ب ناحییا (زوبەیر) ڤە بچت .

۞ دەمەکی ئەو ما ل (زوبەیر) پاشی قەستا دەڤەرا ئەحسائێ کر و ل ویرێ بوو میڤانێ شێخ موحەممەدێ شافعی ، پاشی پشتی دەمەکی زڤڕی باژێرێ خۆ عویەینێ ، وهزرا چوونا شامێ ژ سەرێ خۆ ئینا دەر .

۞ گاڤا زڤڕییە عویەینە دیت بابێ وی یێ چوویە (حەریملایێ) ، ئینا ئەو ژی ب دویڤ بابێ خۆ دا چوو ، و ل ویرێ ئاکنجی بوو وخواندنا خۆ ل نك بابێ خۆ تمام کر ، و ل حەریملایێ بۆ جارا ئێکێ سەیدای ب ئاشکەرایی دەست ب بەلاڤکرنا گازییا خۆ کر و د دەرس وکتێبێن خۆ دا وی هێرش دانە سەر وان بیدعەیان یێن کو د ناڤ خەلکی دا دبەلاڤ ، ومەنهەجێ کیتاب وسوننەتێ بۆ خەلکی ڕۆهن وئاشکەرا کر . ویا زانایە کو ئەڤ گازییە ل دلێن بیدعەچی ومەزهەبییان خۆش نائێت ، وچونکی دەسهەلات هنگی یا ڤان ڕەنگە مرۆڤان بوو وان شێخ نەچارکر کو ژ باژێرێ حەریملایێ دەرکەڤت وبەر ب عویەینێ ڤە مشەخت ببت .

۞ مەزنێ عویەینە هنگی میرەکێ نەجدی بوو دگۆتنێ : (عوثمانێ کوڕێ حەمەد) ی ، ڤی میری گەلەك کەیف ب گازییا شێخی دهات لەو وی ب سنگەکێ بەرفرەه ڤە پێشوازی لێ کر وسۆز دایێ پشتەڤانییا وی بکەت .. لەو شێخی ب ئاشکەرایی دەست ب بەلاڤکرنا مەنهەجێ سەلەفی کر وئالایێ سوننەت وجەماعەتێ بلندکر و ب پشتەڤانییا میری ئەو هەمی مەزارێن خەلکی طەواف ل دۆر دکر ودوعا بۆ خۆ ژێ دکرن هەڕفاندن ، وئەو تێ گەهاندن کو ئەڤ کارە یێ دورست نینە ، و ژ لایەکێ دی ڤە شێخی میر پالدا کو (حودوودێن شەرعی) وەکی د قورئانێ دا هاتین ب کار بینت ، وتەشجیعا زانایان بکەت کو کتێبێن عەقیدا دورست ل مزگەفت ومەدرەسان بێژن .. و ب ڤی ڕەنگی باژێرێ عویەینە بوو جهێ بەلاڤکرنا گازییا کیتابێ وسوننەتێ .

۞ دەنگ وباسێن شێخی ومیری ل جەزیرێ بەلاڤ بوون ، بیدعەچی ونەزانان ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو ، وهندەك ژ وان چوونە نك میرێ ئەحسائێ وگۆتنێ : ل عویەینە مرۆڤەکێ دەرکەفتی دبێژنێ (موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی) دوژمناتییا دینی دکەت ، وئاخفتنێن نە جوان د دەر حەقا وەلییان دا دبێژت ، ودبێژت : باب وباپیرێن هەوە دنەزان بوون .. وحەتا دویماهییێ ژ وێ کەلیشا حەتا ئەڤرۆ ژی مە گوه لێ دبت ! میرێ ئەحسائێ ڕابوو کاغەزەك بۆ میرێ عویەینە هنارت تێدا ژێ خواست ئەو موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی بکوژت ، ئەگەر نە نەیارەتی د ناڤبەرا وان دا دێ پەیدا بت .. وچونکی بەرگرییا میرێ ئەحسائێ ب میرێ عویەینە ڤە نەدهات وی گۆتە شێخی : ئەز حەز دکەم تو ژ باژێرێ من دەرکەڤی . لەو شێخ نەچار بوو داخوازا وی ب جه ئینا .

د گەل ئبن سعوودی :

ل سالا ١١٥٨ مشەختی ، دەمێ ژییێ سەیدای پێنجی وپێنج سال ، ئەو ژ عویەینێ دەرکەفت وچوو درعییێ ل نك میرێ وێ (موحەممەدێ کوڕێ سعوودی) .

ئبن سعوودی گەلەك کەیف ب گازییا شێخی هات وسۆز دایێ پشتەڤانییا وی د بەلاڤکرنا وێ دا بکەت ، وپێخەمەت ڤێ ئارمانجێ وان دەستێن خۆ کرنە تێکدا ئێکی ب زانینا خۆ ویێ دی ب دەسهەلاتا خۆ ، وهەردووان پەیمان دا ئالایێ سوننەتێ ل دەڤەرا نەجدێ بەلاڤ بکەن وهندی بشێن بەرگرییا بیدعە وشرکێ ونەزانینێ بکەن .

جزیرا عەرەبان ـ ئەوا هنگی ب ناڤی ل بن دەسهەلاتا دەولەتا ئۆسمانی ـ ل سەر هژمارەکا نە یا کێم ژ میرنشین وحاکمییاتێن بچویك ولێککەفتی یا پارچەکری بوو ، وئەڤ چەندە گەلەك ل دلێ دەولەتێ هات .. گاڤا شێخ هاتییە درعییێ ومیرێ وێ پشتەڤانییا وی کر ، شێخی کاغەز بۆ گەلەك میر وزانایێن جزیرێ هنارتن وتێدا ژ وان خواست ئەو دەستێن خۆ بکەنە تێکدا ژ بۆ بەلاڤکرنا ئیسلاما ڕاست ودورست یا دویر ژ وەربادان وتەفسیراتێن بەرتەنگ وخەلەت ، وئەڤ چەندە ب خۆ کارەك بوو ل دلێ دەولەتێ نەدهات ؛ چونکی ئێکبوونا میرێن دەڤەرێ لاوازکرنە بۆ دەسهەلاتا دەولەتێ ل سەر وان .

بەرسڤا هژمارا مەزنتر ژ وان میر وزانایێن شێخ موحەممەدی کاغەز بۆ هنارتین ئەو بوو وان گۆت : ئەم ڕێکا باب وباپیرێن خۆ بەرنادەین ئەگەر خۆ یا خەلەت ژی بت !

میرێ درعییێ ئبن سعوودی دەست دا هێزێ وهژمارەکا جه وباژێڕان ئێخستنە بن دەستێ خۆ و ل سەر میرنشینا خۆ زێدە کرن ، وهەر جهەکێ وی ڤەگرتبا وی (حودوودێن) شەرعی ب جه دئینان وزانا وقازی لێ ددانان دا علمێ شەرعی یێ دورست بەلاڤ بکەن .

ل ڤی دەمی شێخ یێ بەردەوام بوو د دەرس گۆتن وکتێب نڤیسینێ دا ، و ژ لایەکێ دی ڤە وی چاڤدێری ل کار وبارێن دینی یێن میرنشینا ئبن سعوودی دکر ، ئەوا رۆژ بۆ رۆژێ بەرفرەه بووی حەتا ل سالا ١١٨٧ باژێرێ (رياض) ێ ژی ڤەگرتی .

مرنا شێخی وبەرهەمێ وی :

ل هەیڤا (ذو القعدە) ژ سالا ١٢٠٦ مشەختی (بەرانبەر ١٧٩١ ز) د ژییێ نۆت وئێك سالییێ دا شێخ موحەممەدێ کورێ عەبدلوەهھابی چوو بەر دلۆڤانییا خودێ پشتی بەرهەمەکێ هێژا ل پشت خۆ هێلای ..

وژبلی بزاڤێن وی یێن بەردەوام د دەرس گۆتن وبەلاڤکرنا زانینێ دا سەیدای هژمارەکا کتێب ونامیلکەیێن ب بها ل پشت خۆ هێلاینە حەتا ئەڤرۆ ژی مفا ژێ دئێتە دیتن ، ویا زانایە کو وی د نڤیسینێن خۆ دا (تەرکیزەکا) باش ل سەر دیارکرنا عەقیدا ئیسلامی یا دورست کرییە ، و ژ بەرهەمێن وی یێن ناڤدار :

١- (كتاب التوحيد) .

٢- (مسائل الجاهلية) .

٣- (ثلاث عشرة رسالة في التوحيد والإيمان) .

٤- (مختصر السيرة النبوية) .

وگەلەکێن دی کو هەمی نوکە د یازدە بەرگێن مەزن دا چاپ بووینە .

ومرنا شێخی کارەکێ مەزن د زانا وتێگەهشتییێن وی سەردەمی کر وگەلەك ژ وان شعر ب مرنا وی ڤەهاندن ، ژ وان زانایێن ناڤدار : شێخ (محمد بن إسماعيل الصنعاني) خودانێ کتێبا (سبل السلام) ئەوێ هێشتا د ساخییا سەیدای دا شعر پێ ڤەهاندین ومەدحێن وی کرین ، وئیمامێ (شەوکانی) خودانێ تەفسیرێ وکتێبا (نيل الأوطار) .

سالۆخەتێن شێخی :

ئەو دیرۆکڤانێن ژیاننامەیا شێخ موحەممەدی نڤیسی دبێژن : ئەو مرۆڤەکێ نەرم وحەلیم بوو ، یێ ناڤچاڤ ڤەکری ودل فرەه بوو ، ودەستێ وی هەردەم بۆ هاریکارییێ وخێرخوازییێ یێ ڤەکری بوو ، مرۆڤەکێ رحەت ونەرم بوو د گەل هەر کەسەکی ب تنێ د گەل وان نەبت یێن نەیارەتییا کیتاب وسوننەتێ دکر ، ئەو ل سەر وان یێ دژوار بوو ، وهندی مرۆڤەکێ مەرد بوو گەلەك جاران وی ژ مالێ خۆ خەرجی ل طەلەبێن خۆ یێن فەقیر

دکر ، وهندەك جاران وی مال دەین دکر وهاریکارییا مرۆڤێن پێتڤی پێ دکر ، وئەو مرۆڤەکێ خودان هەیبەت بوو وگەشاتی ژ ناڤچاڤان دپەشی .

دیرۆکڤان (ئبن بشر) دبێژت : « ب راستی ئەو (شيخ الإسلام) بوو ، زانایەکێ مەزن بوو ، بەرەکەتا علمێ وی خەلك هەمی ڤەگرتبوو ، خودێ سوننەت ب وی ب سەرئێخست وئوممەت ب وی سەرفەرازکر ، ل وی دەمێ ئیسلام د ناڤ خەلکی دا بوویە تشتەکێ غەریب ئەو هات ودین بەلاڤ کر ، ئالایێ جیهادێ بلندکر وتەوحیدا دورست نیشا بچویك ومەزنان دا .. » .

گازییا شێخی وکارتێکرنا وێ ل سەر ئوممەتێ :

ئەو بزاڤا (شيخ الإسلام) بەری پتر ژ دوسەد سالان ل جەزیرا عەرەبان پێ رابووی دئێتە هژمارتن ئێکەمین پێگاڤا موکم د رێکا چاککرنا واقعێ ئوممەتێ یێ هەڤچاخ دا هاتییە هاڤێتن ، گازییەك بوو ئەگەر هنگی ئوممەت پێ هشیار ببا رۆییێ دیرۆکێ دا ئێتە گوهارتن ، بەلێ مخابن ئەو ئوممەتا ب (سلبييەتا صۆفییان) و (تەعەصصوبا مەزهەبییان) هاتییە بەنجکرن کەفتبوو خەوەکا گران لەو هزرکر ئەو گازییا دئێتە گوهان کابووسەکێ موزعجە دڤێت بێتە بێ دەنگ کرن !

شێخ موحەممەدی د ڤیا ب گازییا خۆ یا سەلەفی ئوممەتێ ل راستییا ئیسلامێ هشیار بکەت وبەرێ وان بدەتە مەنهەجێ کیتابێ وسوننەتێ ، دورست د ئیسلامێ بگەهت ودورست ب کار بینت ، وئەو نە ئێکەمین زانابوو دیرۆکا ئیسلامێ د ڤی مەجالی دا نیاسی ، بەلکی گازییا وی هەر طایەك بوو ژ دارا وێ گازییێ یا ئیمام ئەحمەدی وئبن تەیمیەی وگەلەکێن دی ب خوە وخوینا خۆ ئاڤدای .. بەلێ گەلەك لا هەبوون حەز دکر ئوممەت نڤستی بمینت ؛ دا ئارمانجێن وان ب جە بێن ، لەو ڤان لایان هەمییان دەستێن خۆ کرنە تێکدا وبوونە ئێك چەپەر دژی گازییا شێخی وبزاڤا وی یا خورت .

ل دەمێ شێخ هاتی ودەنگێ خۆ ب گازییا خۆ بلندکری دەولەتا ئۆسمانی بەر ب لاوازبوونێ وهلوەشیانێ ڤە دچوو ، دەولەتێن ئۆرووپییان (و ب تایبەتی بریتانیا وفەرەنسا ورووسیا) بەرگەرییان دکر رێکا هلوەشیانا ڤێ دەولەتێ خۆش بکەن ، وخەون ب وێ رۆژێ ڤە ددیتن یا ئەڤ دەولەتە تێدا دمرت وئەو میراتێ وێ ل خۆ لێکڤە دکەن .. وچونکی گازییا شێخێ نەجدی رێکا چارەسەرکرنا وێ فەسادا عەقائدی بوو یا دەولەتێ پشتەڤانی لێ

دكر ، وچونكی وان دزانی هەر جارەكا ئوممەت د گازیيا شێخی هات و ل ڕاستیيا ئیسلامێ زڤڕی خەون وخەیالێن وان دێ خاڤ دەركەڤن ، وان بەرگەڕیان كر ئاستەنگان بێخنە د ڕێكا ڤێ گازیێ دا ؛ دا خەلك ل دۆران كۆم نەبن .. وئەڤە یا غەریب نینە ، بەلێ یا غەریب ئەو بوو دەولەتا خیلافەتێ ب خۆ ژی ب ڤێ گازیێ نەخۆش بوو وبۆ دیرۆك دڤێت بێتە گۆتن كو گونەها مەزن یا دوژمناتیيا دەولەتێ بۆ ڤێ گازیيا (إصلاحي) دكەفتە ستویێ وان خودان شاشكێن مەزهەب پەرێس وطەریقەچی یێن سولتان وە تێ گەهاندی كو شێخ موحەممەد وهەڤالێن وی كۆمەكا دز وجەردەچیيانە ڕێكێ ل خەلكی دگرن ، ونەیارەتیيا شێخ ووەلیيان دكەن ودوژمنێن ئیمامێن مەزهەبانە ، وناهێلن كەس صلاوەتان بدەنە سەر پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - .. وهتد .

ووەكی بەری هنگی ڤان ڕەنگە مرۆڤان بێ بەختی ل (ئبن تەیمیەی) كری كو وی دڤێت ئنقلابەكێ ل سەر سولتانی بكەت ، وەسا هندەكان گەهاندە سولتانێ ئۆسمانی ژی كو ئەڤ شێخە وهەڤالێن وی (حزبەكا سیاسینە) لێ دگەڕیێن دەولەتێ پارچە پارچە بكەن وئوممەتێ ژێكڤە بكەن .

بۆچی (وەهھابی) ؟

ودا ئەڤ مرۆڤە پتر قەناعەتێ بۆ سولتانی وبۆ خەلكی ژی چێ بكەن كو شێخ وهەڤالێن وی جماعەتەكا جودا خوازن وگازیيا وان گەفەكا مەزنە ل سەر ئیسلامێ ، ڕابوون دو پێگاڤ د ڤێ دەلیڤەیێ دا هاڤێتن :

یا ئێكێ : وان ژ طەریقەچی ومەزهەبیيان خواست كو دەست بدەنە نڤیسینا كتێب ونامیلكەیان دژی شێخی وگازیيا وی ، وتشتێ غەریب ئەو بوو ئەو كەسێن دژی شێخی كتێب نڤیسین كەس ژ وان ئەو نەبوو یێ ڕێزەكا ب تنێ ژی ژ كتێبێن شێخی خواندی یان د گەل ڕوینشتی ودان وستاندن د گەل كری ! ودا ئەو خەلكی وە تێ بگەهینن كو شێخ موحەممەد خودانێ مەزهەبەكێ نوییە ڕابوون بەرگەڕیان كر دا ناڤەكی ل سەر وی وهەڤالێن وی بدانن ووان پێ بدەنە ناسین ، چ ناڤ بدانە سەر ؟

ئەگەر بێژنێ : (سەلەفی) ، ئەڤە دێ بۆ وان بتە مەدح ؛ چونكی مەعنا وێ ئەوە ئەو ل دویڤ (سەلەفێن) ئوممەتێ دچن ، ئەگەر بێژنێ (موحەممەدی) نەكو هندەك هزر بكەن ئەو ل دویڤ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - دچن ، وئەڤە ژی ل دلێ وان نائێت ، گۆتن : یا باش

ئەوە ئەم بێژینێ : (وەهھابی) ، ئەڤ ناڤە یێ نوییە و ل بەر خەلكی دێ یێ غەریب بت ، و ب ڕاستی دانانا ڤی ژ لایێ وان ڤە ل سەر داخوازكەرێن تەوحیدێ ومەنهەجێ سەلەفی نیشانا بێ فامیيا وانە ، ئەگەر نە ما بابێ شێخی (عەبدلوەهھابی) چ پەیوەندی ب گازیيا وی ڤە هەیە ؟

ودەمێ دوژمنێن گازیيا سەلەفی دیتی ڤێ پێگاڤێ چو پێڤە نەهات وبەر بەرە گازیيا وی د ناڤ وەلاتێن موسلمانان دا یا بەلاڤ دبت وزانایێن ناڤدار یێن پشتەڤانیيا وی دكەن ، ئەو ترسان بزاڤێن وان سەری نەگرن ، لەو پێگاڤا دووێ وان هاڤێت .

وپێگاڤا دووێ : ئەو بوو وان سولتان وەسا تێ گەهاند كو بزاڤا (وەهھابیيان) تەمەرڕودەكا سیاسییە ل سەر دەولەتێ ، لەو دڤێت هێز د گەل وان بێتە ب كارئینان ، وئەو ب ئەزمانێ عەسكەری د گەل وان باخڤن .. وئەو بوو سولتانێ ئۆسمانی دەستویری دا والیێ خۆ ل مصرێ - زەلامێ فەرەنسا - كو دربەكێ عەسكەری بوەشینتە (وەهھابی) یێن نەجدێ ، وئەو والیێ دوژمنێ سەرێ دەولەتێ وهەڤالێ نەیارێن دەولەتێ ژ ئۆرووپیيان د گاڤێ دا فەرمانا سولتانی ب جه ئینا ، وپشتی لەشكەرێ وی (یێ سەركەفتی !) زڤڕییە مصرێ ئنگلیزان نینەرێ خۆ (فورستر سادلیر) هنارتە مصرێ دا پیرۆزباهیيا دەولەتا ئنگلیزان بگەهینە لەشكەرێ مصرێ ، ما نە تەڤنەكێ غەریبە ؟!

ودیرۆك ڤەدگێڕت كو (إبراهیم پاشا) ی دەمێ هێرشا خۆ كرییە سەر وەلاتێ نەجدێ وحجازێ وی هندەك جۆقێن مۆسیقی وتیاترۆ د گەل خۆ برن ودەمێ وی فەرمان دای هندەك زانایێن سەلەفی یێن وەكی شێخ (سولەیمانێ كوڕێ عەبدللاهێ كوڕێ شێخ موحەممەدی) بێنە كوشتن وی ژ جۆقێن خۆ یێن مۆسیقی خواست ئەو موسیقێ د بەر ڕا لێ بدەن ؛ دا پتر كەربێن وان ڤەكەن !

وهەژی گۆتنێیە كو : دوژمنێن گازیيا شێخی ب ڤان هەر دو هێرشێن خۆ ڤە (یا هزری ولەشكەری) نەشیان وێ دویماهیيا دلێ وان دخوازت بۆ ڤێ گازیێ بدانن ، بەلكی ڕۆژ بۆ ڕۆژێ ڤێ گازیێ بەر ژ خۆ دا ، حەتا ئەو ڕۆژ هاتی یا كارتێكرنا وێ یا ئێجابی گەهشتییە هەمی لایێن جیهانا ئیسلامی وئەو بوویە هێڤێنێ وان هەمی گازیێن (إصلاحي) یێن پشتی هنگی ل جیهانا ئیسلامی سەر هلداین .

ئەو ژنێن
مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی

دویر نینە هندەك كەس هەبن ژ ڤان ناڤ ونیشانان حێبەتی بمینن وپسیار بكەن : ئەرێ ما چێ دبت ژن ژی مرۆڤاینییا خودێ هلبژێرن وبگەهنە رێزا مرۆڤێن خودێ ؟

ژن ئەوا د چاڤێن گەلەك نەزانان دا چێكرییەكا نزم وبێ بهایە ، ژێدەرا خەلەتییێ وگونەهێ وسەرداچوونێیە ، چاوا دێ گەهتە پێكەكێ ب كێر هندێ بێت ئەم بێژینێ : مرۆڤا خودێ ؟

هێشتا هندەك كەس هەنە ب ڤێ نزمییێ بەرێ خۆ ددەنە ژنێ ، نە ژ بەر چو ب تنێ چونكی ئەو ژنە ، لەو ئەڤ مرۆڤە د هەمی حسێبێن خۆ دا شاش دبن وهەمی ڕاستییان دەرنشیف دكەن .. ڤێجا پێخەمەت دیاركرنا شاشییا ڤان ڕەنگە مرۆڤان مە خواست د ڤێ ناڤبڕا تایبەت دا ئەم چەندەكێ ل دۆر وان ژنان باخڤین یێن مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی ؛ دا بۆ هەر كەسەكی ئاشكەرا ببت كو ڕێكا مرۆڤاینییا خودێ ل بەر ژنێ ژی ـ وەكی مێری ـ یا ڤەكرییە . وهەر وەسا دا بۆ مە ئاشكەرا ببت كو هژمارەكا مرۆڤێن خودێ ژ زەلامان ، ژ وان یێن ناڤ ودەنگێ وان د ناڤ خەلكی دا دبەلاڤ ، ئەو بوون یێن ل سەر دەستێ هندەك ژنێن مرۆڤێن خودێ هاتینە پەروەردەكرن ، حەتا ڕۆژەك هاتی ئەو شیاین بگەهنە وێ بلندییێ یا ئەو گەهشتینێ .

د پشت هەر مەزنەكی ڕا ژنەك هەیە :

ئیمام (سوفیانێ ثەوری) ـ ئەوێ بەری نوكە مە بەحس ژێ كری ـ ژنكەكێ ژ مرۆڤێن خودێ ئەو ل ڕاستییا زوهدێ هشیاركر بوو ، وەكی ژ ڤێ سەرهاتییێ ئاشكەرا دبت :

دەمێ سوفیانی ل باژێرێ كووفە دەست ب وەرگرتنا حەدیسێ كری دەیكا وی گۆتێ : كوڕێ من ! بۆ خۆ بخوینە وبلا تە چ خەم نەبن ، ئەز ب تەشییا خۆ دێ تە ب خودان كەم ..

ئەی كوڕێ من ! هەر جارەكا تە دەه حەرف خواندن بەرێ خۆ بدێ ئەگەر تو چو نەهاتبییە گوهاڕتن وچو ل تە زێدە نەبت ، تو بزانە ئەوا تە خواندی چو مفا نەگەهاندییە تە . ووەسا چێبوو سوفیان ب تەشییا دەیكا خۆ هاتە ب خودانكرن ، و ب شیرەتا وێ كر ، حەتا ڕۆژەك ب سەر دا هاتی ئەو بوویە (أمير المؤمنين) د علمێ حەدیسێ دا .

و ل جهەكێ دی سوفیان بەحسێ دەسپێكا خۆ دكەت ودبێژت : « ژنەكا عیبادەتكەر ل كووفە هەبوو دگۆتنێ (بنت أم حسان) ، ڕۆژەكێ ئەز چوومە مالا وێ ، من دیت مالەكا خالییە ب تنێ حێسیلكەكا دڕیای لێ هەبوو ، گاڤا من حالێ وێ دیتی من گۆتێ : تە هندەك پسمامێن زەنگین یێن هەین ما ئەگەر تو داخوازێ ژ وان بكەی ئەو هندەك زەكاتا خۆ بدەنە تە چێتر نینە ژ ڤی حالی یێ تو تێدا ؟ ئینا ئەو ل من زڤڕی وگۆت : ئەی سوفیان حەتا ڤێ دەلیڤەیێ تو د چاڤێن من دا گەلەك بووی بەلێ ژ نوكە وێڤە تو د چاڤێن من دا هاتییە خوار .. ئەی سوفیان تو ژ من دخوازی ئەز دنیایێ ژ وان بخوازم یێن دنیا نە د دەستی دا ؟ ب خودێ كەمە ئەز شەرم دكەم دنیایێ ژ وی بخوازم یێ دنیا د دەستان دا .. » .

هنگی سوفیانی كرە گری ، ژنكێ گۆتێ : ئەی سوفیان بێژە (الحمد لله) ، گۆت : من گۆت (الحمد لله) ، وێ گۆت : تە حەمدا خودێ كر ؟ من گۆتێ : بەلێ ، وێ گۆت : ڤێجا پێتڤییە تو شوكرا خودێ بكەی كو وی تەوفیقا تە دای حەتا تو حەمدا وی بكەی ، سوفیانی گۆت : من شەرم ژ خۆ كر وئەزمانێ من نەگەڕیا ، وگاڤا من ڤیای دەركەڤم وێ گۆتە من : ئەی سوفیان ! تێرا مرۆڤی هەیە كو مرۆڤ یێ نەزان بت ئەگەر وی كەیف ب زانینا خۆ هات ، وتێرا مرۆڤی هەیە كو مرۆڤ یێ زانا بت ئەگەر ئەو ژ خودێ ترسیا ، ئەی سوفیان ! تو بزانە هندی دلە ژ كەفتنێ ڕزگار نابت حەتا هەمی خەمێن وی نەبنە ئێك خەم !

سوفیان دبێژت : هەر جارەكا دبوو شەڤ ئەڤ ژنكە دا ڕابت دەست ب نڤێژێن شەڤێ كەت وبێژت : ئیلاهی ! نوكە هەر ئێك وخۆشتڤییێ خۆ یێن ماینە د گەل ئێك ، وئەز یا مایمە د گەل تە ئەی خۆشتڤی .

وگاڤا هندەكان گۆتبایێ پیچەكێ بۆ خۆ ڕازێ ، ئەو دا بێژت : ڕازانا د قەبری دا تێرا من هەیە .

سوفیان دبێژت : من بەرێ خۆ دا خۆ وبەرێ خۆ دا وێ من خۆ دیت ئەز چو نینم .

(بشر ئەلحافی) ئەویٚ تەقوا گەهشتییە نك وی وراوەستیای دبێژت : من تەقوا بۆ خۆ ژ خویشکا خۆ وەرگرتییە .. خویشکا وی ئەوا سەرهاتییەکا ویٚ د گەل ئیمام ئەحمەدی پشتی دەلیڤەیەکا دی دیٚ ڤەگوهێزین .

زاهدیٚ ئوممەتیٚ (عەبدللاهیٚ کوڕیٚ موبارەکی) حەتا مری ژی ب ژنکەکا خودان باوەر ییٚ داخبار بوو ، جارەکیٚ وی ئەو ل مەکەهیٚ دیتبوو ئەو چل سال بوو ژ ئایەتێن قورئانیٚ پێڤەتر چو ئاخفتن ژ دەڤیٚ ویٚ دەرنەکەفت بوون ، ئەو دترسیا گۆتنەکا خەلەت بێژت ڤێجا خودیٚ غەزەبیٚ لیٚ بکەت .

ژن .. دەمیٚ دبتە مرۆڤا خودیٚ :

مرۆڤ ـ چ ژن بت چ مێر ـ دەمیٚ دگەهتە پێکەکا بلند د باوەرییٚ دا ودبتە مرۆڤیٚ خودیٚ ، ڤیانا خودیٚ ب ڕەنگەکیٚ وەسا دکەفتە د دلی دا کو ژ خودیٚ پێڤەتر ئەو کەسیٚ دی نەبینت ، وچونکی ئەو کەسیٚ دی نابینت ئەو ژ کەسیٚ دی ناترست ، ومرن وی ژ حەقییٚ پاشڤە لیٚ نادەت ، ما نە خودیٚیە ڕزقی ددەت ؟ ما نە ئەوە خۆشییٚ ونەخۆشییٚ ددەت ؟

ـ بەلیٚ !

ڤێجا بۆچی ئەو هیڤییٚ ژ ئێکیٚ دی بکەت ، یان ژ ئێکیٚ دی بترست ؟

فیرعەون ، ئەویٚ حەتا ئەڤرۆ ناڤیٚ وی بوویە نیشانا سەربڕینیٚ وستەمکارییٚ ، زڕتەکەك بوو ژ وی ڕەنگیٚ ژ خۆ نەدگرت زوی ب زوی ل سەر عەردی ب ڕێڤە بچت ، غورروورا وی وسەرشۆرییا مللەتیٚ وی ئەو گەهاندبوو هندیٚ کو هزر بکەت خودابیٚ بلندتر ئەوە ، فیرعەونەکیٚ وەسا بوو مەژییێن خەلکی کلیل کربوون ، ونەدهێلا کەسەك بێی دەستویرییا وی هزرێن خۆ بکەت یان خەونەکیٚ ببینت !

دەمیٚ خودیٚ ڤیای دفن بلندییا ڤی فیرعەونی دەرنشیف بکەت ولاوازییا وی بەرچاڤ بکەت ژنکەك ڤێڕا بەردا .. (ئاسیاییٚ) کابانییا مالا وی کوفر ب خودینییا وی کر ، وبەرگرییا زڕتەکییا وی کر .

چاوا ئەو فیرعەونیٚ چیا دحەلینت ، وبچویکا د زکێن دەیکێن وان دا دبزدینت ئەڤرۆ ژنکەك هەڤڕکییا وی بکەت وپیٚ ل بڕیارا وی بدانت ؟ ئەڤە چیٚ نابت ! فیرعەون ب هەمی ڕێکان هاتیٚ ، ونەشیاییٚ .. طەماعکرنیٚ چو پێڤە نەهات ، گەف وترساندن یا ژ خۆ بوو ، دویماهییٚ بڕیار دا ئەو بێتە عەزابدان ؛ دا بزانت کانیٚ هێزا فیرعەونی چەندە ..

زەبانیێن فیرعەونی ئەو بر ل سەر خیزەکیٚ شاریای و ل بەر چاڤیٚ ڕۆژا ئاریای ڕازاند ، دەست وپیێن ویٚ ب عەردی ڤە زنجیرکرن ، جار ئاڤا کەلاندی لیٚ درەشاند وجار ژی ب پرچا سەری ڤە دهلاویست ، کەڤر ددانە سەر سنگی ویاری بۆ خۆ ب عەزابدانا ویٚ دکر ، وئەو هەر یا ب گرنژین بوو ، ناڤیٚ خۆشتڤییٚ ویٚ ییٚ ئێکانە ژ سەر ئەزمانی نەدچوو ، (ئەللاه ، ئەللاه) ئەو ئاوازیٚ شرین بوو ییٚ خەما ویٚ ل بەر ویٚ سڤك دکر ، دویماهییٚ دەمیٚ عەزاب ژ هێزا ویٚ دژوارتر لیٚ هاتی بەریٚ ویٚ ما ل عەسمانی ودلیٚ ویٚ د گەل ئەزمانیٚ ویٚ ییٚ ژ بەر عەزابیٚ گران بووی دگۆت : خودابیٚ من ! تو خودانیٚ منی ، تو ئاڤاهییەکی بۆ من ل نك خۆ د بەحەشتیٚ دا ئاڤا بکە ، ومن ژ فیرعەونی وکاریٚ وی ڕزگار بکە . وخودیٚ داخوازا ویٚ ب جە ئینا ورحا ویٚ ستاند وئەو ژ ناڤ لەپێن زەبانیێن فیرعەونی ئینادەر وسەرهاتییا ویٚ بۆ خودان باوەران ڤەگێڕا وکرە نموونەییٚ خۆگۆریکرنیٚ .

وجارەکا دی ژی مرۆڤەکا خودیٚ د گەل ڤی فیرعەونی ب هەڤڕکی چووبوو :

کچا فیرعەونی خدامەك هەبوو هەر جار کاریٚ ویٚ دکر ، ڕۆژەکیٚ دەمیٚ خدامیٚ سەریٚ ویٚ شە دکر ، شەییٚ ویٚ ژ دەستان کەفت ویٚ گۆت : ب ناڤیٚ خودیٚ .. کچکیٚ گۆتیٚ : بابیٚ منە خودیٚ ؟ خدامیٚ گۆتیٚ : نە ! ئەللاه خودابیٚ منە وخودابیٚ بابیٚ تەیە ، کچکیٚ گۆت : دیٚ بۆ تە بێژمە بابیٚ خۆ ، ویٚ گۆت : بێژێ ..

دەمیٚ فیرعەونی ب مەسەلا ویٚ زانی گەلەك تەنگاڤ بوو ، چاوا دیٚ چیٚ بت دینیٚ مووسای ڕێکا خۆ ل مالا من ببینت ؟ دڤێت ئەو تشتەکیٚ وەسا بکەت هەیبەتا خۆ بکەتە د سەریٚ خەلکی ڕا دا کەسەکیٚ دی چاڤ ل خدامیٚ نەکەت ، فیرعەونی بڕیار دا خدامیٚ ب عەیال ڤە بۆ وی بینن ، چەند دەلیڤەیەك بوون خدام هاتە ئامادەکرن ، فیرعەونی پسیار ژیٚ کر ، ویٚ ڕاستی نەڤەشارت وگۆتیٚ : من باوەری ب خودیٚ ئینایە ، هندی هاتیٚ خدام لێڤە نەبوو ، فیرعەونی گۆت : مەنجەلەکا مەزن بینن تژی زەیت بکەن وبدانە سەر ئاگرەکیٚ بۆش ، پاشی وان ژنك ئینا ووان گۆتیٚ : یان دیٚ لێڤە بی یان ژی دیٚ کوڕیٚ تە ل پێش چاڤێن تە هاڤێینە د مەنجەلیٚ دا .. ویٚ گۆت : ئەز لێڤە نابم ، وان کوڕیٚ ویٚ هاڤێتە د مەنجەلیٚ دا و د گاڤیٚ دا گۆشتیٚ وی حەلیا ، پاشی عەیالەکیٚ ویٚ ییٚ دی ئینا وگۆتیٚ : دیٚ لێڤە بی یان ڤی ژی بهاڤێژینە د مەنجەلیٚ دا ؟ ویٚ گۆت : ئەز لێڤە نابم ، ئینا وان ئەو

ژی هاڤێته د مەنجەلێ دا وسۆت ، و ب ڤی ڕەنگی وان عەیالێ ژنکێ هەمی سۆت ، ودەمێ دۆرا وێ هاتی وبەری وێ ژی بهاڤێنە د مەنجەلێ دا وێ گۆتە فیرعەونی : داخوازەك ب تنێ من ژ تە هەیە .. وی گۆت : بێژە ، ژنکێ گۆت : ئەگەر تە ئەز ژی کوشتم هەستیکێن من وعەیالێ من پێکڤە ڤەشێرە !

خۆگۆریکەرا ئێکێ :

وحەتا نەئێتە هزرکرن کو ئومەتا ئیسلامێ ژ ڤان نموونەیێن خۆگۆریکرنێ یا بێ بارە ، کەرەم کەن د گەل ڤان نموونەیان :

مالەك هەبوو ژ سێ مرۆڤان پێك دهات : دەیك وباب وکوڕەك ، دەمێ ڕۆناهی‌یا ئیسلامێ بەلاڤ بووی وان هەر سێیان دلێن خۆ بۆ ڤەکرن وگەهشتنە ناڤ ڕێزا مرۆڤێن خودێ ، دوژمنێن خودێ گەلەك ب ڤێ چەندێ تەنگاڤ بوون ، ڕابوون کەربا خۆ هەمی داڕێتە سەر خەلکێ ڤێ مالا بچویك وهەژار وکەیفخۆش ، هێرشەکا درندە دا سەر مالێ ، هەر ئێك ب لایەکی ڤە بر ، پاشی هەر سێ ل جهەکی کۆم کرن ودەست ب عەزابدانا وان کر ، وهندی عەزابەکا دژوار بوو هەر بێن بێنە ئێك ژ وان دلگرتی دبوو .. وعەدەتێ پێغەمبەری بوو ـ سلاڤ لێ بن ـ هەر ڕۆژ جارەکێ دا د بەر وی جهی ڕا چت یێ ئەڤ خێزانە لێ دهاتە عەزابدان ، دلێ وی بۆ دحەلیا وچو پێڤە نەدهات ، گاڤا دهاتە ڕاستا هەر سێیان وئەو د ڤی حالی دا ددیتن ب نك وان ڤە سەح دكر ودگۆت : ﴿ صبراً آل یاسر ، فإن موعدکم الجنة ـ ئەی بنەمالا یاسری صەبرێ بکێشن ، ژڤانێ هەوە بەحەشتە ﴾ .

ئەگەر ئەو د دنیایێ دا هەوە بژالە کەن ، خودێ ل بەحەشتێ دێ هەوە گەهینتە ئێك .. ئەگەر هەوە بڤێت بەرێ خۆ بدەنە خێزانەکا خەلکێ بەحەشتێ بەرێ خۆ بدەنە خێزانا یاسری : یاسرێ کوڕێ عامری ، وژنکا وی سومەییایا کچا خەییاطی ، وکوڕێ وان عەممار .

بابێ وکوڕی نوکە دێ هێلین ودەلیڤەیێ دێ بۆ دەیکێ خۆش کەین ؛ دا بزانین کانێ چاوایە دەمێ ژن بەرپەڕێن خۆگۆریکرنێ تۆمار دکەت ..

فیرعەونێ ڤێ ئومەتێ (ئەبووجەهلی) ڤیا سەرهاتی‌یا برایێ خۆ فیرعەونی کەڤن دوبارە بکەتەڤە ، وئەو ژی قەهرەمانی‌یا خۆ ل سەر سەرێ ژنەکا بێ دەسهەلات ب کار بینت ، فەرمان دا سومەییا ل سەر خیزێ شاریای بێتە درێژکرن ودەست وپی‌یێن وێ ب عەردی ڤە بێنە گرێدان ، شیان سەر وچاڤێن وێ ب ئاسنێ سۆرکری داخ کەن و ب ئاڤا کەلاندی

بسوژن ، بەلێ پا نەشیان دلێ وێ داگیر بکەن .. ڕۆژەکێ فیرعەونێ ئومەتێ گۆتێ : خەبەران بێژە موحەممەدی وخودایێ وی .

وێ چو پێڤە نەهات دەست وپی‌یێن وێ دگرێدای بوون ، لەو دەڤێ خۆ تژی تف کر وسەر وچاڤێن ئەبوو جەهلی پێ تەڕکرن ، وئەگەر دەستێن وێ هنگی دڤەکری بان دویر نینە وێ دەستێ خۆ دابا پاش وشەقەکا وەسا تێ وەراندبا سەرێ وی هژیابا دا بەلکی عەقلەك هاتبایێ ! ئەبوو جەهلی دەست دا ڕمەکی و ل پێش چاڤێن کوڕێ وێ وزەلامێ وێ دربەکێ وەسا دانایێ ڕحا وێ بلندکرە بەحەشتێ ..

وئەڤە ئێکەمین بەرپەڕێ خۆگۆریکرنێ بوو د دیرۆکا ئیسلامێ دا ب دەستێ ژنەکا خودان باوەر هاتی‌یە تۆمارکرن ، وئێکەمین مرۆڤی ژ ئومەتا موحەممەدی ڕحا خۆ پێشکێشی دینێ خودێ کری سومەییا بوو . ئەی خودانێن بەرێخۆدانا نزم بۆ ژنێ ڤێ ڕاستی‌یێ باش بزانن !

نموونەیێن بژارە :

ژن ژی ـ وەکی زەلامی ـ گاڤا بوو ئێك ژ مرۆڤێن خودێ دنیا ب هەمی خۆشی‌یێن خۆ ڤە نەشێت پێ بەستێ ل دلێ وێ بکەت ، یان ئێکا هند ژێ چێ کەت کو ئەو کەسەکێ دی ژبلی خودێ ببینت ..

گەلەك ژن هەنە ئەم دبینین ژ بەر کێم باوەری‌یا وان گاڤا مالخۆیێ وان دمرت ، ئەو ژ هەمی دلێ خۆ هزر دکەن کو ئێدی خلاس دەرگەهێ ڕزقی ل وان هاتەگرتن ، لەو دێ بتە لاڤ لاڤا وان ، بۆ ڤان تومە ژنان ڤێ سەرهاتی‌یا کورت دێ ڤەگێڕین :

١ – ل سەر دەمێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دەمێ موسلمان ژ غەزایەکێ زڤڕین ، ژنکەکا موسلمان چوو بەراهی‌یا لەشکەری پیسارا زەلامێ خۆ کر کانێ یێ ب سلامەتە یان نە ؟ گاڤا زانی یێ شەهید بووی ، هندەك ژنکان ـ هەر وەکی بۆ جەڕباندن ـ گۆتێ : ئەڤە مالخۆیێ مالا تە چوو ، کی دێ تە ب خودان کەت ؟

ژنکێ گۆتە وان : ب خودێ من ئەو نەنیاسی‌یە (رازق) من ئەو یێ نیاسی خورا . یەعنی : ئەوێ رزق ددا مە نە ئەو بوو ، خودێ بوو ، وئەگەر ئەو مر وچوو خودێ یێ مای ونامرت ﴿ وفي السماء رزقکم وما توعدون ، فورب السماء والأرض إنه لحق مثلما أنکم تنطقون ﴾ ، مرۆڤێن خودێ باوەری‌یەکا موکم هەیە کو ئەوێ رزقی ددەت ب تنێ خودێیە ، ونە کەسێ دی‌یە ، لەو ئەو قەت خەما رزقی ناخۆن .

٢ – (حاتەمێ ئەصەم) ناڤەکێ گەشە ل عەسمانێ زوهدێ ، ونێزیکە بێژین ئەو وزوهد د دیرۆکا ئیسلامێ دا دو پەیڤن بۆ ئێك ڕامانێ .. ئەڤی حاتەمی سالەکێ کرە دلێ خۆ بچتە حەجێ ، ودەمێ وی ئەڤ داخوازا خۆ بۆ خەلکێ مالا خۆ ڤەگێڕای وان گۆتێ : چوونا حەجێ ب هەیڤان ڤەدکێشت وگاڤا تو چووی ئەم دێ مینینە بێ خودان ، تو دێ مە بۆ کێ هێلی ؟ کچەکا حاتەمی هەبوو ژ بابێ خۆ فێری زوهدێ بووبوو ، وێ گۆت : بهێلن بلا بچت ، رزقێ مە د دەستێ وی دا نینە .

حاتەم چوو ، هەچی تشتێ د مال دا هەی عەیالێ وی خوار حەتا چو نەمای ، ئینا هەمییان گازندە ژ کچکێ کرن وگۆتێ : ئەگەر تو نەبای بابۆ نەدچوو ، ئەڤە ئەم ماینە برسی ، کی دێ پارییەکێ نانی دەتە مە ؟

ڤان گۆتنێن وان کچك تەنگاڤ کر ، ئینا وێ دەستێن خۆ سەرئەڤراز کرن وهەوارێن خۆ گەهاندنە خودێ : یا ڕەببی ! تو من شەرمزار نەکە ، تویی رزقی ددەی تو د هەوارا مە وەرە .

وێ ڕۆژێ میرێ باژێڕی د بەر خانیکێ وان ڕا بۆری ، گازی زەلامەکێ خۆ کر : کانێ هندەك ئاڤێ بۆ من ژ ڤێ مالێ بینە ئەزێ تێنیمە . پشتی ئاڤ بۆ ئینای ، میری پسیارکر : ئەڤە مالا کێیە ؟

هندەکان گۆت : مالا حاتەمێ ئەصەمە ، میری ناڤ ودەنگێن حاتەمی وزوهدا وی گوهـ لێ بووبوون ، ڤیا سەرا حاتەمی بدەت ، وگاڤا قەستا مالێ کری زانی حاتەم یێ چوویە حەجێ وکەس نەمایە چاڤێ خۆ بدەتە مالا وی ، ئینا میری ئەو پارێن زێڕی یێن ڤێ هەین هەمی هاڤێتنە بەر عەیالێ حاتەمی وگۆتە هەڤالێن خۆ : هەچییێ ئەز بڤێم دێ وێ کەت یا من کری ، وان ژی چاڤ ل میری کر وزێڕێن خۆ دانانە وێرێ وچوون .

کەیفەکا مەزن بۆ عەیالێ حاتەمی چێبوو ، گاڤا کچا حاتەمی ئەڤ چەندە دیتی کرە گری ، دەیکا وێ گۆتێ : تە خێرە ؟ کچکێ گۆت : دادێ ئەز ژ بەر هندێ یا دگریم ئەڤە عەبدەك بوو بەرێ خۆ دا مە ئەم زەنگین بووین ، ڤێجا پا دێ چاوا بت ئەگەر خودێ بەرێ خۆ بدەتە مە ؟

٣ – وسەرهاتییا دەیك وبابێن عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بەری نوکە مە ڤەگوهاست بوو وبۆ مە ئاشکەرا بوو کانێ چ زوهد بوو ئەو گەهاندییە ئێك ، وبۆ پتر مفا ل ڤێرێ دێ دوبارەکەینەڤە :

موبارەك مرۆڤەکێ ترك بوو ، قەدەرێ بۆ وی حەزکر بوو ئەو ببتە عەبدێ مرۆڤەکێ هەمەدانی یێ دەولەمەند ، ئەڤی مرۆڤی بیستانەکێ تێر داروبار وخودان بەرهەم هەبوو ، لەو وی فەرمان ل عەبدێ خۆ موبارەکی کربوو کو حەرەسییێ ل ڤی بیستانی بگرت .. ڕۆژەکێ زەلامێ هەمەدانی چوو ناڤ بیستانی وگۆتە عەبدێ خۆ :

ـ هنارەکا شرین بۆ من بینە .

ئەو چوو هنارەك بۆ کر وئینا ، گاڤا خودانی هنار شکاندی وتام کرییێ دیت یا ترشە ، ئینا ب عێجزی ڤە گۆتێ :

ـ من گۆتبوو تە هنارەکا شرین بۆ من بینە نە یا ترش !

ئەو چوو هنارەك ژ بنەکا دی کر وبۆ سەییدێ خۆ ئینا ، پشتی سەییدی تام کرییێ ئەو ژی ترش دەرکەفت ، ئینا لێ حەیتاند وگۆتێ :

دیارە تو ترشی وشرینی ژێك جودا ناکەی ؟ ئەزێ دبێژمە تە هنارەکا شرین .. ئەو چوو هنارەکا دی ئینا ئەو ژی ترش دەرکەفت ، عەقل د سەرێ خودانی نەما ، گۆتێ :

ـ تو نابێژییە من مەسەلا تە چیە ؟

موبارەکی ب ئەدەبەکێ زێدەڤە گۆتێ :

ـ ل من نەگرە ، ب ڕاستی ئەز نزانم کیژ بن یا شرینە وکیژ یا ترشە !

زەلامی باوەر نەکر .. گۆتێ :

ـ ما تە تام نەکرییە هناران ؟

وی گۆت :

ـ نەخێر .. تە ئەزێ دانایمە بەر بیستانی دا حەرەسییێ لێ بگرم وتە دەستویری نەدایە من کو ژێ بخۆم .

خودانێ بیستانی ژ گۆتنا وی حێبەتی ما ، وچەند ڕۆژەکان زێرەڤانی لێ کر دا بزانت کانێ گۆتنا وی یا ڕاستە یان نە ، وپشتی ڕاستییا گۆتنا وی بۆ خودانێ بیستانی ئاشکەرا بووی ئەو د چاڤێن وی دا مەزن بوو ، وئنیەتەك کرە دلێ خۆ .. ڕۆژەکێ چوو ناڤ بیستانی و ل نك موبارەکی ڕوینشت وگۆتێ :

ـ من کچەکا هەی گەلەك کەسان یا خواستی ، تو بێژی ئەز وێ بدەمە کێ ؟

موبارەکی گۆتێ :

- ل جاهلیەتێ بەرێ خەلکی ل مالبات ومال مەزنان بوو ، وجوهی‌یان بەرێ وان ل زەنگینی‌یێ بوو ، وفەلان بەرێ وان ل جوانی‌یێ بوو ، وبەرێ ڤێ ئوممەتێ یێ ل دینی .

زەلامێ هەمەدانی زڤڕی مال وسوحبەتا عەبدێ خۆ بۆ ژنکا خۆ ڤەگێڕا ، وگۆتێ :

- ژ موبارەکی پێڤەتر کەس ب کێر کچا مە نائێت ..

ووی موبارەك ئازاکر وکچا خۆ دایێ ، وچونکی کۆمبوونا وان بۆ خودێ بوو نەبوو چو تشتێن دی ، خودێ بەرەکەت هاڤێتە ڤێ کۆمبوونێ و (عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی) بەرهەمێ ڤێ دارا پیرۆز بوو ..

٤- وکانێ چاوا مرۆڤاینی‌یا خودێ ئێکا هند ژ خودانی چێ دکەت کو ئەو - د ڕێکا خودێ دا - ب کەیف خۆ بهاڤێتە د ئاگری دا ، وەسا ئەو خودانی وە لێ دکەت کو ڤیانا پێغەمبەری ژی - سلاڤ لێ بن - د سەر هەر تشتەکی ڕا ببینت :

ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ ئەو ب سەرێ موسلمانان هاتی یا هاتی ، کافران کرە دەنگ کو وان پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - یێ کوشتی ، منافقان ئەڤ سوحبەتە گەهاندە مەدینێ ، (ئەنەسێ کوڕێ مالکی) دبێژت : ڕۆژا ئەم ژ شەڕێ ئوحودێ زڤڕین ژنکەکا ئەنصاری هاتە بەراهی‌یا مە ؛ دا پسیارا مرۆڤێن خۆ بکەت ، وگاڤا وێ زانی کو باب وکوڕ وبرا وزەلامێ وێ هەمی یێن هاتینە شەهیدکرن وێ گۆت : بێژنە من حالێ پێغەمبەری چیە ؟

هندەکان گۆتێ : یێ باشە ئەڤەیە د گەل مە .

وێ گۆت : کانێ نیشا من بدەن .. وگاڤا هاتی‌یە ڕاستا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - گۆتێ : ئەز ب دایباب ڤە گۆری تە بم ئەی پێغەمبەرێ خودێ پشتی تە هەر موصیبەتەکا هەبت یا سڤکە ، هندی تو یێ ساخ بی ئەز خەما تشتەکی ناخۆم .

٥- ودڤێت ژ بیر نەکەین کو هەر ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ تەنگاڤی ل سەر موسلمانان دژوار بووی ، وگەلەك خودان باوەر هژیاین وسەرێن ڕێکا ل بەر بەرزە بووین ، وهندەکا شیرێن خۆ داناین وگۆتین : ما شەڕکرنا مە بۆچی‌یە مادەم پێغەمبەر - سلاڤ لێ بن - هاتە کوشتن ؟ هنگی کتەکا کێم ژ خودان باوەران کو ب تبلێن دەستی دهاتنە هژمارتن ل سنگێ شەڕی بوون و ل دۆرێن پێغەمبەری بووبوونە مەتالەکێ پیلایی دا چو نەخۆشی نەگەهنێ ، ئێك ژ وان (نوسەیبایا کچا کەعبێ ئەنصاری) بوو ، ئەوا ل وێ ڕۆژێ سێزدە برین کەفتینە

لەشی .. (نوسەیبایێ) ل مەیدانا شەڕی کوڕێ خۆ عەبدللاه دیت یێ بریندارە وخوین یا ژ برینا وی دزێت ، ب نك ڤە چوو برینا وی گرێدا وگۆتێ ڕابە شەڕی بکە !

٦- هندا کچا عوتبەی ئەوا ل ڕۆژا ئوحودێ دەمێ دیتی شکەستن کەفتە ناڤ ڕێزێن لەشکەرێ قورەیشی‌یان پاشپاشکی ڕەڤی وقێژی وهاوارێن وێ وهەڤالێن وێ دگەهشتنە عەسمانی ، پشتی مرۆڤاینی‌یا خودێ هلبژارتی وهاتی‌یە د ئیسلامێ دا د گەل لەشکەرێ موسلمانان چوو شەڕێ یەرمووکێ ، گاڤا وێ دیتی شەڕ دژوار بوو وکوشتنەکا مەزن کەفتە ناڤ ڕێزێن موسلمانان ، دارێ خیڤەتێ هلکێشا وگۆتە هەڤالێن خۆ ژ ژنکێن موسلمانان ئەوێن ل پشت لەشکەری : وەرن دا دهەوارا موسلمانان بچین .. ب ستوینا خیڤەتێ !

ژن وعیبادەت وترسا ژ خودێ :

مرۆڤێن خودێ - وەکی گەلەك جاران مە گۆتی - هەر تشتەکێ دنیایێ دەمێ ئەو دبینن بێهنا مرنێ ژێ سەح دکەن .. (یەزیدێ ڕەققاشی) دبێژت : « ئەگەر تە پێ خۆش بت بەرێ خۆ بدەیە خۆشی‌یێن دنیایێ ، وەرە دا بۆ تە بێژم : د گەل جەنازەکی دەرکەڤە ئەها دنیا هەمی ئەوە ، وهەر گاڤ قەبرەکی د گەل خۆ هلگرە ، نە ئاخا وی ، هزرا وی .. » .

١- (عەفیرا) ژنەکا خودێ ناس بوو ، هند عیبادەت دکر خەلکی ناڤێ وێ کربوو (عەفیرا عیبادەتکەر) ، ڕۆژەکێ هندەك مرۆڤان گۆتێ : دوعایان بۆ مە ژ خودێ بکە ، وێ گۆت : ئەگەر گونەهکار لال ببان پیرا هەوە هەر نەدشیا باخڤت ، بەلێ پا خودێ خودانێ قەنجی‌یان ئەمرێ مە گونەهکاران کری‌یە کو دوعایان ژێ بکەین ، خودێ جهێ هەوە بکەتە بەحەشت ومرنێ قەت ژ بیرا هەوە نەبەت !

دبێژن : جارەکێ برازایەکێ (عەفیرایێ) ژ سەفەرەکێ زڤڕی ، هندەك چوونە نك دا مزگینی‌یێ بدەنێ ، وێ کرە گری ، وان ب مەندەهۆشی ڤە گۆتێ : ئەڤرۆ ڕۆژا کەیف وخۆشی‌یێ یە ڤێجا ئەڤە چ گری‌یە ؟ وێ گۆت : ئەز ب خودێ کەمە هندی بیرا ئاخرەتێ د دلێ من دا هەبت کەیف جهێ خۆ ل نك من نابینت ، هاتنا برازایێ من بیرا من ل وێ ڕۆژێ ئینا دەمێ ئەم بۆ نك خودێ دئێینە برن ، ڤێجا وێ ڕۆژێ یێ ب کەیف ویێ ب خەم ژێك جودا دبن .

٢- هەر تشتەکێ هەی بیرا وان ل مرنێ دئینتە ڤە ، لەو ب شەڤ وڕۆژ ئەو لەزێ ل خێران دکەن ، (ریاحێ قەیسی) ئێك ژ وان مرۆڤان بوو یێن کو ب شەڤ وڕۆژ

عیبادەتێ خودێ دکر ، جارەکێ وی ژنەك بۆ خۆ ئینا .. گۆت : ئەز دێ وێ جەربینم کانێ ئەو چ ژنە ؟ ل شەڤەکێ وی خۆ د خەو بر ، ل چارێکا ئێکێ ژ شەڤێ ژنك رابوو دەست ب نڤێژان کر وگازی زەلامێ خۆ کر ، گۆتێ : هلۆ نڤێژان بکە ، وی گۆت : باشە دێ رابم ، ورانەبوو .. گاڤا بوویە نیڤا شەڤێ جارەکا دی گازی کرێ ، وی گۆتێ : باشە ، ورانەبوو ، ل دویماهی‌یا شەڤێ جارەکا دی ژێ خواست ئەو رابت عیبادەتی بکەت ، بەلێ ئەو رانەبوو ، ئینا وێ ریاح هژهژاند وگۆتێ : شەڤ بۆری وعیبادەتکەرێن قەنجیکار جڤاتێن خۆ دانان وهێشتا تو یێ نڤستی‌یی ، هەوار ئەڤە کی بوو تو ل من کری‌یە بەلا ؟

٣- (حەبیبێ عەجەمی) ژی ژنەك هەبوو ب شەڤێ بۆ کرنا عیبادەتی ئەو هشیار دکر ودگۆتێ : رابە ، شەڤ بۆری ، ورێکەکا دویر یا ل بەرا تە هەی ، زادەکێ کێم تە یێ هەی ، وکاروانی‌یا بەری مە یا راکری وئەم یێن هێلاین ..

٤- رۆژەکێ ژنکەك هاتە مالا ئیمام ئەحمەدی ودو پسیار ژێ کرن ، گۆتێ : ئەز ژنکەکم تەشی دریسم ، هندەك جاران ب شەڤێ چرایێ من ڤەدمرت ئەز ل بەر تاڤە هەیڤێ تەڤنێ خۆ دریسم ، ئەرێ رۆژا د دویڤ را دەمێ ئەز تەڤنێ خۆ دبەمە بازارێ دا بفرۆشم ما ئەز بێژمە بکڕی ئەڤە ل بەر چرایی من یێ چێکری وئەڤە ل بەر تاڤە هەیڤێ ؟

ئیمامی گۆتێ : ئەگەر ل نك تە جوداهی‌یەك د ناڤبەرا هەردو تەڤنان دا هەبت دڤێت بۆ دیار بکەی .

وێ گۆت : ئەی ئیمام ! ئەگەر مرۆڤێ نساخ بنالت ما ئەڤە دێ بتە گازندە ژ خودێ ؟

ئیمامی گۆت : هیڤی‌یا من ئەوە ئەو نەبتە گازندە بۆ خودێ نە گازندە ژ خودێ .. پشتی ئەو ژنك ژ مالا ئیمامی دەرکەفتی ئیمامی گۆتە کوڕێ خۆ : من گوه لێ نەبوویە مرۆڤەك ڤان رەنگە پسیاران بکەت ، کانێ ب دویڤ ڤێ ژنکێ دا هەرە وبزانە کانێ دێ چتە کیژ مالێ ..

عەبدللاهێ کوڕێ ئیمامی دبێژت : ئەز ب دویڤ دا چووم من دیت ئەو چوو مالا (بشر ئەلحافی) من پسیارا وێ کر ، گۆتن : ئەو خویشکا بشری‌یە ، گاڤا ئەز زڤڕیمە نك بابێ خۆ ومن گۆتی‌یێ : ئەو خویشکا بشری بوو ، وی گۆت : من دزانی ئەڤ ژنە دڤێت خویشکا بشری بت .. وئەڤە ئەو بوو یا بشری دگۆت : من زوهد یا بۆ خۆ ژێ گرتی .

ژڤان خودێیە !

ل سەری دەمێ مە دەست پێ کری مە گۆت بوو : مرۆڤێن خودێ د دنیایێ دا د گەشتەکێ دا دژین ، ژ نك خودێ دەست پێ دکەن وبۆ نك خودێ دزڤڕن ، دنیا ب هەمی خۆشی ونەخۆشی‌یێن خۆ ڤە نەشێت بەرێ وان ژ ئارمانجێ وەرگێرت ..

د دنیایێ دا دژین ، بەلێ یێ وان ببینت دێ هزر کەت ئەو نە د دنیایێ دانە ، گەشاتی‌یا دنیایێ چاڤان ل وان تاری ناکەت ، گاڤا جارەکێ دنیا کەفتە رێکا وان ، یان دنیایێ خۆ خەملاند وخۆ نیشا وان دا ئەو پشتا خۆ ددەنێ ودەستان ژێ دشۆن ، مانێ مەتەلا وان ودنیایێ ـ وەکی د حەدیسەکێ دا هاتی ـ وەکی مەتەلا وی رێڤنگی‌یە یێ ل غەریبی‌یان قەستا بن دارەکا خۆش وهوین دکەت ، پاشی رادبت ژێ بار دکەت ودچت قەستا وارێ خۆ دکەت ، ئەرێ ما ژ عەقلداری‌یێ یە ئەو ژ بەر خۆشی‌یا سیبەرا ڤێ دارێ وارێ خۆ یێ دوورست ژ بیر بکەت ؟

مرۆڤێن خودێ وەکی مە مرۆڤن ، ب وێ کەیفخۆش دبن یا مرۆڤ پێ کەیفخۆش دبت ، و ب وێ دئێشن یا مرۆڤ پێ دئێشت ، بەلێ تشتێ زێدە یێ ل نك وان هەی ئەوە ئەو دژین نە بۆ ژیانێ چونکی ژیانێ پێتڤی ب وان هەیە ، وئەڤ تشتە ل نك هەمی کەسان نینە .

مرۆڤێن خودێ گاڤا دمرن عەرد وعەسمان ، خودان رح وهشکاتی بۆ دگرین وژێ خەریب دبن .. چەند سەرهاتی‌یەکا عەجێبە وان د گەل ڤێ ژینێ هەی ، رۆژەکێ ئێکی گۆتە (ئوەیسێ قەرەنی) : تو وزەمان د گەل ئێك دچاوانە ؟

وی گۆت : « ما دێ زەمان یێ چاوا بن د گەل وی زەلامی یێ ئەگەر لێ بوو سپێدە نزانت کانێ دێ لێ بتە ئێڤار یان نە ، وئەگەر لێ بوو ئێڤار نزانت کانێ دێ لێ بتە ئێڤار یان نە ، وکانێ مزگینی ب بەحەشتێ دێ بۆ وی ئێتە دان یان ب ئاگری .. هندی مرنە چو خۆشی بۆ خودان باوەرەکی نەهێلایە » .

مرۆڤێن خودێ هەر چەندە ژینا خۆ هەمی‌یێ د خزمەتا مرۆڤینی‌یێ دا دبەنە سەری ، بەلێ ئەو گەلەك وگەلەك ژ ئاستێ مرۆڤینی‌یێ دبلندترن ، د ناڤ مرۆڤێن دنیایێ دا دژین ، بەلێ

ژ دنیایێ دشیرڤەکرینە ، د دنیایێ دا ب ڕۆژینە ومرن فتارا وانە ، گاڤا ئێک ودو دبینن ژڤانی ددەنە ئێك .. ل کیرێ ؟

ـ ل نك خودێ ، ڕۆژا پێکڤە ڕادبن ، دەستێن خۆ دکەنە تێك دا وقەستا بەحەشتا خودێ دکەن !

ڕۆژەکێ هندەك مرۆڤێن خودێ ل دۆر هەڤالێ خۆ (سميط بن عجلان) ی کۆم بوون دا بەحسێ غەریبی‌یا خۆ د ڤێ دنیایێ دا بکەن ، هندەکان گازندە ژ ڤێ ژینێ کر ، ئینا هەڤالێ وان (سميط) ی گۆت : « صەبرێ ل سەر نەخۆشی‌یێن وێ بکێشن ، وژڤان خودێیە .. » .

د ڤێ پەیڤا کورت دا وی بەرێخۆدانا مرۆڤێن خودێ بۆ دنیایێ ونەخۆشی‌یێن وێ کۆمکر : ژڤان خودێیە ، بلا چەند ڕێك یا دویر بت ژی ، بلا چەند نەخۆشی هەبن وزاد یێ کێم بت ، قەیدی ناکەت ، ژڤان خودێیە ، ل نك خودێ چو ڤەشارتی نامینن ، چو حەق بەرزە نابن .

ما دەم هۆیە بۆچی ئەو ب خەم بکەڤن ؟

ڕۆژەکێ مرۆڤەك هاتە نك پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتێ : ئەی پێغەمبەرێ خودێ ! ئەرێ ڕۆژا قیامەتێ خودێ ب خۆ دێ حوکمی د ناڤبەرا مە دا کەت ؟

پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆتێ : بەلێ .

ئینا ئەو مرۆڤ ب کەیف ڤە ڕابوو وگۆت : مەعنا دێ ب سلامەتی دەرباس بین .

چەند باوەری‌یەکا مەزنە .. چەند هزرەکا باشە !

مەلکەك ژ مەلکێن دنیایێ ئەگەر یێ مەرد ودل فرەه بت ، گاڤا تو ل دیوانا وی ئامادە بووی ، بلا بەری هنگی تە چەند تەخسیری د دەر حەقا وی دا کربت ژی ، تو دێ یێ دلخۆش بی ؛ چونکی تو دزانی ئەو دێ تە عەفی کەت و ل تە ناگرت ، پا هوین چ دبێژن بۆ خودێ ، ئەوێ مەدینی ورەحما وی عەرد وعەسمان ڤەگرتین ؟

مرۆڤێن خودێ باوەری‌یەکا هندا مەزن ب خودێ هەیە چیایان دلەقینت وکەڤران دحەلینت ، ئەگەر تو وان باخێڤی وژێ بخوازی ئەو ڕێبازا ژینا خۆ هەمی‌یێ د نیڤ ڕێزکەکێ دا بۆ تە کۆم بکەن ئەو دێ بێژنە تە :

ـ کو تو ب هەمی ڤە بۆ خودێ ب تنێ بی .. « أن تتجرد لله » .

د فەرهەنگا مرۆڤێن خودێ دا ب تنێ ئەو کەس یێ ئازادە یێ بۆ خودێ ب تنێ عەبد بت ، (بشر ئەلحافی) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت : « هەچی‌یێ بڤێت تام بکەتە ئازادی‌یێ ، و ژ کۆلەتی‌یێ ڕزگار ببت ، بلا د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا پاقژ بکەت » .

کەنگی د ناڤبەرا تە وخودێ دا دێ پاقژ بت ؟

ـ ئەگەر خۆ تە ب خۆ ژی چو پشك وبار د خۆ دا نەبت ، ئەگەر تە فەرمانا ڤێ ئایەتێ ب دورستی ب جە ئینا : ﴿ قُل إنَّ صلاتي ونُسُكي ومحيايَ ومماتي لله ربِّ العالمين ﴾ [الأنعام : ١٦٢] .

مرۆڤی ئەگەر ب دورستی (تەجەررود) بۆ خودێ کر و (تەوەککولا) خۆ دا سەر وی خودێ وی ناهێلتە ب تنێ ، ودێ بەرێ وی دەتە خۆشی‌یێن ڤیانێ ، ئەو ڤیانا نە چو د بەر ڕا ونە چو د پشت ڕا .. ڤیانا خودێ ، ئەو مێرگا شین یا مرۆڤێن خودێ خۆ ددەنە بەر سیبەرا وێ دا ژ گەرما ڤێ دنیایێ ڕزگار ببن ، ڤیانا خودێ ئەو ژیە یێ ل ژی‌یێ مرۆڤی زێدە دبت ، لەو ئێك ژ وان وێ ڕۆژێ حسێب دکەت ڕۆژا بوونا خۆ ڕۆژا ئەو تێدا ب سەر ڤیانا خودێ هلبووی .

ئەی خودا ! ئەگەر چ تە ئەم نەکربینە ژ توخمێ مرۆڤێن خۆ ژی ، هیڤی‌یا مە ژ تە ئەوە تو دلێن مە ب ڤیانا وان ئاڤا بکەی ، ل دنیایێ مە ژ هەڤالینی‌یا وان و ل ئاخرەتێ مە ژ مەهدەرا وان بێ بار نەکەی ..

٢٥ / ڕەمەزان / ١٤١٨

ناڤەرۆك

دیاری ٥
پێشگۆتن ٧
سالۆخەتێن مرۆڤێن خودێ ١٠
عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی ٢٣
مرۆڤێن خودێ د گەل مەزنێن دنیایێ ٣٨
سوفیانێ ثەوری ٤٥
فوضەیلێ کوڕێ عیاضی ٥٣
عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی ٦٠
ئیمامێ شافعی ٧٢
ئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی ٧٩
مرۆڤێن خودێ وگرییا ژ ترسێن خودێ دا ٩٤
سەعیدێ کوڕێ جوبەیری ١٠١
سەعیدێ کوڕێ موسەیبی ١٠٩
(شيخ الإسلام) ێ هەرەوی ١١٧
شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی ١٢٣
مرۆڤێن خودێ وجیهادا د ڕێکا خودێ دا ١٣٢
صەلاحەددینێ ئەییوبی ١٣٥
عزێ کوڕێ عەبدسسەلامی ١٥١
مرۆڤێن خودێ د گرتیخانەیێن زۆرداران ١٦٦
(شيخ لإسلام) ئبن تەیمیە ١٧٢
موحەممەدێ کوڕێ عەبدلوەهابی ١٩٠
ئەو ژنێن مرۆڤاینییا خودێ هلبژارتی ٢٠٠
ژڤان خودێیە ٢١١

بەرهەمێ نڤیسەری

أ- ب زمانێ عەرەبی :

١- الحافظ العراقي وأثره في علم الحديث ، الرياض ١٩٩٢ .
٢- المدخل لدراسة الأدب الكردي ، (جزءان) ، اسطنبول ١٩٩٣ .
٣- اعتقاد أهل السنة والجماعة للشيخ عدي بن مسافر (تحقيق ، بالاشتراك مع حمدي عبد المجيد السلفي) المدينة المنورة ١٩٩٨ .
٤- مختارات من أغنية الثلج والنار (بالاشتراك مع محمد أمين الدوسكي) دهوك ١٩٩٩ .
٥- تاريخ ماردين للشيخ عبد السلام المارديني (تحقيق ، بالاشتراك مع حمدي عبد المجيد السلفي) دهوك ٢٠٠١ .

ب - زمانێ کوردی :

٦- مەلایێ باتەیی وبەرهەمێ وی (د گەل محسن دۆسکی) دهۆك ١٩٩٦ .
٧- ئێخوان د تەرازیێ دا ، دهۆك ١٩٩٦ ، هەڤلێر ١٩٩٩ .
٨- ئەلندا مە (دیوان شعرێیە) دهۆك ١٩٩٨ .
٩- مەلا عەلییێ بەرۆشکی وبەرهەمێ وی ، دهۆك ١٩٩٩ .
١٠- سەیفییێ شۆشی وبەرهەمێ وی (د گەل محسن دۆسکی) دهۆك ١٩٩٩ .
١١- دیوانا سەردائییێ وانی ، دهۆك ١٩٩٩ .
١٢- واقعێ ئیسلامی چاوا چارەسەر بکەین ؟ دهۆك ٢٠٠٠ .

١٣– ديوانا مەلایێ جزيرى (بەرهەڤكرن وڤەوژارتن) دهۆك ٢٠٠٠ .
١٤– فقهێ نڤێژێ د شريعەتێ ئيسلامێ دا ، دهۆك ٢٠٠١ .
١٥– پەروەردەیا ئیسلامی ، بۆ ڕێزێن ئێكێ ودووێ وسێیێ وچارێ سەرەتایی ، (وەرگێڕانە) ، هەڤلێر ٢٠٠٠ و٢٠٠١ .
١٦– ژياننامەيا پێغەمبەرێ خودێ ، دهۆك ٢٠٠١ .
١٧– د گەل مرۆڤێن خودێ ، دهۆك ٢٠٠١ .
١٨– چل حەدیسێن ئیمامێ نەوەوی ، دهۆك ٢٠٠١ .
١٩– ئيمام موحەممەدێ كوڕێ عەبدلوەهابی وچەند نڤیسینێن وی ، دهۆك ٢٠٠١ .
٢٠– سەرهاتییێن پێغەمبەران ومللەتێن بۆری ، (دو بەرگە) دهۆك ٢٠٠١ .

جـ - یێن ئامادە بۆ چاپێ :

٢١– تەفسيرا قورئانا پیرۆز (وەرگێڕانە) .
٢٢– د گەل صەحابییێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ .